

Raport końcowy z badania: Stan i perspektywy umiędzynarodowienia województwa pomorskiego

Gdańsk, 2015

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

SAMORZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Podstawowe informacje o projekcie

Zamawiający

Województwo Pomorskie
ul. Okopowa 21/27,
80-810 Gdańsk

Wykonawca

PBS Sp. z o.o.
ul. Junaków 2,
81-812 Sopot

Cel badania

Diagnoza i ocena stopnia umiędzynarodowienia województwa pomorskiego oraz sformułowanie rekomendacji w wybranych aspektach życia społeczno-gospodarczego, jako kluczowych elementach determinujących adaptacyjność i konkurencyjność regionu, w szczególności w kontekście zachodzących zmian gospodarczych, oddziałujących na strukturę regionalnej gospodarki i rynku pracy.

Metodologia badania

moduł ilościowy – wywiady telefoniczne (CATI), wspomagane komputerowo (CAPI), kwestionariuszowe PAPI, ankieta audytoryjna oraz wywiady internetowe (CAWI)

moduł jakościowy – pogłębione wywiady telefoniczne (TDI), pogłębione wywiady indywidualne (IDI), zogniskowany wywiad grupowy (FGI), studium przypadku (case study)

Termin realizacji badań:

moduł ilościowy – 22.04 - 03.06.2015 roku

moduł jakościowy – 11.05 - 28.05.2015 roku

Streszczenie

Gospodarka i rynek pracy

Województwo pomorskie można ocenić **dobrze w kategorii konkurencyjności oraz atrakcyjności inwestycyjnej, ale umiarkowanie dobrze pod kątem faktycznego poziomu umiędzynarodowienia**. W tym obszarze pomorskie, na tle innych województw, wypada przeciętnie pod względem liczby inwestorów zagranicznych, plasując się dopiero na siódmej pozycji (dane GUS za 2013 rok). Jeszcze w 2011 roku stosunkowo niewielki odsetek ogółu podmiotów stanowiły firmy prowadzące działalność eksportową¹. Na przestrzeni lat 2010-2014 systematycznie wzrastały jednak: liczba zarejestrowanych przedsiębiorstw prywatnych, liczba inwestorów zagranicznych, zatrudnienie w sektorze prywatnym oraz płace, co świadczy o ciągłym rozwoju gospodarczym regionu.

Jak wynika z przeprowadzonych na zlecenie SWP badań wśród pomorskich eksporterów i zlokalizowanych w województwie pomorskim inwestorów zagranicznych, przeważają firmy z wieloletnim stażem w działalności międzynarodowej. Najczęstszymi powodami rozpoczęcia działalności eksportowej były: zwiększenie przychodów oraz zdobycie nowych rynków zbytu. Współpraca zagraniczna pomorskich eksporterów oznaczała pozostawanie w relacjach handlowych z przeciętnie 18 zagranicznymi kontrahentami z krajów sąsiadujących na północ i północny-zachód od Polski (Niemcy, Norwegia, Holandia, Dania, Szwecja).

Jak wynika z deklaracji zebranych w ramach przeprowadzonego badania CAPI pomorskich przedsiębiorców, na przestrzeni lat 2010-2014 koniunktura sprzyjała pomorskim eksporterom i inwestorom. Prowadzona przez nich działalność eksportowa miała charakter ciągły, którą często łączono z działalnością podwykonawczą. Większość eksporterów rokrocznie notowała wzrost obrotu w stosunku do poprzedzającego roku obrachunkowego.

Jedynie co piąty eksporter deklarował obecność jakichkolwiek barier podczas rozwoju działalności na rynkach międzynarodowych w latach 2010-2014. Na podstawie zebranych w niniejszym badaniu deklaracji, należy sądzić, że najczęściej spotykanymi utrudnieniami były ograniczenia prawne i proceduralne, bariery polityczne i biurokratyczne, kłopoty fiskalne/transakcyjne oraz związane z pozyskaniem zagranicznych kontrahentów. Zmiana przepisów, procedur lub wytycznych, zdaniem pomorskich eksporterów, może wyeliminować takie problemy w przyszłości.

¹ PKPP, *Przedsiębiorcy w województwie pomorskim. Fakty, liczby, przykłady*, Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych, 2012, <http://konfederacjailewiatan.pl/> [dostęp 2015-06-06], s.34-35.

Ponad połowa firm **inwestorów zagranicznych** na terenie Pomorskiego, to przedsiębiorstwa średniej wielkości. W blisko połowie firm objętych badaniem, udział kapitału zagranicznego wyniósł powyżej 50%. Kapitał zagraniczny zainwestowany w firmy zlokalizowane w województwie pomorskim najczęściej jest pochodzenia europejskiego – dominują tutaj Niemcy, a następnie państwa Beneluksu i Cypr. Na podstawie wyników badania opinii inwestorów zagranicznych, wyróżnić można następujące elementy przyciągające inwestorów na teren województwa pomorskiego: **przystępność ekonomiczną, kapitał społeczny i zasoby pracy**. Najbardziej wskazywanym motywem rozpoczęcia działalności gospodarczej w Pomorskim była **infrastruktura transportowa**.

Poziom zatrudnienia obcokrajowców w województwie pomorskim wzrastał na przestrzeni lat 2010-2014. W 2014 roku liczba wydanych pozwoleń na pracę oraz zarejestrowanych oświadczeń pracodawców chcących zapewnić zatrudnienie cudzoziemcom, w stosunku do poprzedniego okresu wzrosła o ponad połowę. W grupie przyjeżdżających systematycznie wzrastał udział Ukraińców – do wyjazdu skłania ich niepewna sytuacja polityczna w ich regionie oraz chęć finansowego zabezpieczenia rodziny pozostającej w kraju pochodzenia.

Cudzoziemcy przyjeżdżający do województwa pomorskiego różnią się motywacjami podjęcia zatrudnienia w województwie pomorskim. Pracownicy o wysokich kwalifikacjach wypełniają braki kadrowe w polskich oddziałach zagranicznych firm. Robotników oraz pracowników usług przyciąga natomiast możliwość osiągnięcia wyższych zarobków niż w kraju pochodzenia. Lokalizacja i walory regionu pozwalają na podjęcie pracy sezonowej, niewymagającej specjalnych uprawnień. Warto jednak podkreślić, że dla części cudzoziemców Polska stanowi jedynie przejściową lokalizację na drodze do państw Europy Zachodniej.

Sezonowość zatrudnienia zauważalna jest nie tylko wśród ludności napływającej z zagranicy. Mieszkańcy województwa pomorskiego emigrujący w celach zarobkowych za granicę również podejmują pracę związaną z określoną porą roku, często niezgodną ze specjalizacją stanowiska zajmowanego w kraju. Świadomość pracy poniżej kwalifikacji jest najwyższa wśród osób z wykształceniem wyższym. Czynniki determinującymi poziom emigracji zarobkowej są sytuacja ekonomiczna i wysokość wynagrodzeń. Mieszkańców województwa pomorskiego za granicę przyciąga chęć zaoszczędzenia pieniędzy i podniesienia stopy bytowej w kraju.

Edukacja na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym

Pomorskie instytucje oświatowe, niezależnie od poziomu nauczania, są otwarte na działania służące internacjonalizacji kształcenia. Wyniki badania pomorskich podmiotów kształcenia (PAPI oraz TDI) pokazują, że w **latach 2010-2014, współpracę z podmiotami zagranicznymi nawiązywała co druga szkoła ponadgimnazjalna oraz większość uczelni wyższych**. W ramach tej współpracy

aktywność podejmowali zarówno uczniowie, jak i sami pracownicy szkół. Szkoły ponadgimnazjalne najczęściej uczestniczyły w programie Comenius oraz Polsko-Niemieckiej Wymianie Młodzieży, szkoły wyższe – w programie Erasmus. Skala współpracy zależała od wielkości instytucji, największe uczelnie nawiązywały kontakt z więcej niż setką szkół partnerskich.

Trzech na czterech dyrektorów szkół ponadgimnazjalnych w kolejnych latach planuje wzięcie udziału w międzynarodowych projektach edukacyjnych. Niestety, równocześnie dominująca część przedstawicieli tych szkół, nie zamierza realizować postulatów nauczycieli dotyczących nauczania języków obcych – poszerzenia liczby godzin drugiego języka czy wprowadzenia do oferty nowych języków. Natomiast przedstawiciele uczelni wyższych, oprócz kontynuacji współpracy międzynarodowej, w najbliższych latach planują szereg działań związanych z rozwojem umiędzynarodowienia, m.in.: wprowadzenie usprawnień w obsłudze studentów zagranicznych oraz uruchomienie nowych przedmiotów w języku angielskim.

Dyrekcja szkół ponadgimnazjalnych wspomaga nauczycieli w inicjatywach skierowanych do uczniów. Dzięki zajęciom pozalekcyjnym, programom wymiany oraz konkursom tematycznym, mają oni możliwość rozwinięcia kompetencji społecznych i językowych – a w przypadku szkół zawodowych i techników, także zdobycia doświadczenia zawodowego. Zdaniem nauczycieli, uczniowie coraz bardziej interesują się ofertą językową szkoły.

Absolwenci szkół ponadgimnazjalnych, planując swój udział w wymianie międzynarodowej, najczęściej decydują się na program Erasmus. Zaletą podkreślaną przez uczestników programu (respondentów wywiadów jakościowych) jest także możliwość zdobywania wiedzy w praktyce. Ze względu na różnice programowe (konieczność zaliczania opuszczonych zajęć) i procedury administracyjne, w opinii studentów korzystających z wymiany Erasmus, najtrudniejszą częścią udziału w programie jest powrót do kraju.

Deklarowana otwartość uczelni w kontekście umiędzynarodowienia nie zawsze przekłada się na otwartość jej pracowników – wykładowców i administracji. Z perspektywy uczestników barierami wstępu **są finanse i znajomość języków obcych.** Biorąc pod uwagę stosunkowo niskie oceny kompetencji uczniów szkół ponadgimnazjalnych w perspektywie nauczycieli języków obcych, poziom umiejętności językowych wielu z nich uniemożliwiłby podjęcie nauki za granicą. Mimo innego zakresu działań międzynarodowych, problemy szkół ponadgimnazjalnych i uczelni wyższych, z jakimi spotykają się na drodze do ich realizacji są podobne. Największym utrudnieniem są sprzeczne przepisy prawa polskiego i regulacji obowiązujących w Unii.

Udział studentów zagranicznych na pomorskich uczelniach w ciągu ostatnich lat systematycznie się zwiększał. Wśród zbiorowości cudzoziemców studiujących w województwie pomorskim dominują studenci z Europy i Azji, podejmujący naukę na studiach dziennych (większość w wyniku standardowej rekrutacji). Uczelniami skupiającymi największą grupę studentów zagranicznych są trzy

trójmiejskie ośrodki akademickie: Gdański Uniwersytet Medyczny, Uniwersytet Gdański oraz Politechnika Gdańska. Do województwa pomorskiego przyciągają obcokrajowców walory przyrodnicze regionu oraz bliskość morza. Doceniają oni też wyjątkową atmosferę pomorskich miast akademickich. Oprócz tego, na decyzję o podjęciu studiów w Polsce Północnej wpływ miały też rekomendacje osób z najbliższego otoczenia. Wybór konkretnego ośrodka kształcenia podyktowany był opinią o danej uczelni oraz proponowanym przez nią programem kształcenia. Według obcokrajowców kadra dydaktyczna uczelni wyższej, na której studiuje jest odpowiednio wykwalifikowana i kompetentna, co wyróżnia województwo pomorskie na tle innych regionów Polski.

Studenci zagraniczni są zadowoleni z poziomu życia w województwie pomorskim.

Nie żałują decyzji o podjęciu nauki w tym miejscu oraz rozważają ponowny przyjazd w perspektywie najbliższych dwóch lat – nie tylko w ramach kontynuacji studiów, ale także w celach turystycznych. Może to sugerować, że będą polecać wyjazdy do województwa pomorskiego także swojej rodzinie i znajomym. W opinii cudzoziemców Polska i województwo pomorskie są ciekawym i rozwiniętym regionem. Najczęściej zauważaną przez obcokrajowców wadą studiowania w województwie pomorskim jest słaby przepływ informacji na uczelni. Przy ocenie satysfakcji z różnych aspektów studiowania, dostępność informacji organizacyjnych oraz możliwość komunikacji w języku obcym z obsługą administracyjną uczelni oceniono niżej niż inne kwestie.

Turystyka i kultura

Siedmiu na dziesięciu rezydentów pomorskiego podejmowało w latach 2010-2014 jakąkolwiek aktywność turystyczną. W kontekście umiędzynarodowienia województwa **ważne jest to, że w strukturze odbywanych podróży dominuje turystyka krajowa**. Wyjazdy zagraniczne były zwykle **samodzielnie zorganizowane, w konwencji długookresowego urlopu wakacyjnego**. Turystów przyciągały najczęściej kraje Europy Zachodniej i basenu Morza Śródziemnego. Wydatki na turystykę zagraniczną w latach 2010-2014 najczęściej nie przekraczały 3500 złotych. Charakterystyczne dla zagranicznych wyjazdów Pomorzanie było wykorzystywanie **bezpośrednich połączeń transportowych** z miejsca zamieszkania do miejsca wypoczynku (najczęściej samolot) i zakwaterowanie w hotelu klasy trzech i więcej gwiazdek. Brak środków finansowych stanowił najczęściej spotykaną barierę, która w latach 2010-2014 wstrzymywała mieszkańców województwa od turystyki zagranicznej.

W Pomorskim rośnie zagraniczny ruch turystyczny – tak wynika zarówno z opinii przedstawicieli branży turystycznej oraz oficjalnych statystyk. Co więcej, w nadchodzących pięciu latach przewiduje się dalszy wzrost liczby przyjeżdżających z zagranicy. Poprawa standardu usług turystycznych i hotelarsko-gastronomicznych, rozbudowanie systemu informacji turystycznej, poszerzenie oferty turystycznej oraz infrastruktury okołoturystycznej – zaistniałe w tych obszarach zmiany współfinansowane ze środków unijnych wyraźnie wpłynęły na poprawę oferty turystycznej regionu w latach 2010-2014. Działania

promocyjne Polski oraz regionu na rynkach międzynarodowych przełożyły się na częstsze postrzeganie ich w kategorii atrakcyjnych destynacji turystycznych. Katalizatorem tych zmian, bez wątpienia, była współorganizacja Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w 2012 roku (UEFA Euro 2012) przez miasto Gdańsk. W latach 2010-2014 Pomorskie gościło przede wszystkim turystów z Niemiec, Rosji oraz z krajów skandynawskich. Wizyty obcokrajowców nie trwały długo, były to najczęściej organizowane indywidualnie **weekendowe przyjazdy** z jednym - trzema noclegami w celu turystycznym/rekreacyjnym. Szacuje się, że w badanym pięcioleciu systematycznie rosły także przeciętne wydatki turystów podczas pobytu w Pomorskiem, wahały się one w przedziale od 380\$ do 500\$ w 2012 roku.

Oferta turystyczna województwa jest uważana w branży za raczej atrakcyjną z punktu widzenia zagranicznego turysty. Ze względu na jakość, najwyżej plasują się atrakcje turystyczne, zaś najniżej transport lokalny. Ogólnie uważa się jednak, że oferta turystyczna jest przystępna cenowo.

Do mocnych elementów tej oferty zaliczane są obiekty kulturalne, wydarzenia i imprezy organizowane na terenie województwa. Natomiast w słabych stronach uwzględniane są słabości infrastrukturalne, komunikacyjne oraz logika planowania terminarza imprez i wydarzeń. Niewystarczające wykorzystanie zasobów, jakimi dysponują miasta, brak obiektów sprzyjających organizacji największych konferencji i wydarzeń oraz nieodpowiednie zagospodarowanie istniejących lokalizacji są przykładami słabych stron infrastrukturalnych. Problemy komunikacyjne charakteryzują się niedoborem miejsc parkingowych, niesatysfakcjonującą jakością transportu lokalnego i usług komunikacyjnych. Brakuje też odpowiednich nakładów bezpłatnych materiałów w językach obcych. Zastrzeżenia budzi również kalendarz imprez kulturalnych i sportowych, ze względu na brak takich wydarzeń poza sezonem wakacyjno-urlopowym.

Atrakcyjna oferta wydarzeń kulturalnych i sportowych o randze międzynarodowej jest istotna z punktu widzenia umiędzynarodowienia każdego regionu. Jak pokazuje badanie spontanicznej świadomości mieszkańców, znajomość tej oferty Pomorskiego jest niewielka. Trzema najlepiej znanymi wydarzeniami z tej kategorii są: **Jarmark Dominikański**, **Open'er Festival** oraz **Sopot Festival**. Na przestrzeni badanego pięciolecia, poziom uczestnictwa Pomorzan w wydarzeniach kulturalnych i sportowych był sporadyczny, co przekłada się na poziom znajomości oferty oraz jej powierzchowną ocenę. Większość Pomorzan twierdzi, że oferta kulturalno-sportowa odpowiada ich potrzebom. Zdaniem pozostałych, w ofercie brakuje odpowiedniej liczby wydarzeń o randze międzynarodowej w zakresie imprez artystyczno-widowiskowych, sportowych, historycznych, teatralnych i filmowych. Ponad połowa mieszkańców województwa nie dostrzega żadnych zalet ani barier dostępu do oferty kulturalnej i sportowej. Pozostali mieszkańcy doceniają aspekty związane z samymi wydarzeniami: dostępność, tematykę, atmosferę miejsca. Doceniana jest także ich strona organizacyjna. Analiza barier uczestnictwa

w wydarzeniach kulturalnych i sportowych wykazała przeszkody ekonomiczne oraz wynikające z nieodpowiedniej organizacji imprezy.

STRESZCZENIE	3
WPROWADZENIE	12
DEFINICJE OPERACYJNE	13
1. KOMPONENT I. GOSPODARKA I RYNEK PRACY	16
1.1. POMORSKY PRZEDSIĘBIORCY Z SEKTORA PRODUKCYJNEGO I USŁUGOWEGO	19
1.1.1. Charakterystyka eksporterów	19
1.1.2. Poziom umiędzynarodowienia pomorskich przedsiębiorstw	21
Charakterystyka aktywności międzynarodowej przedsiębiorstw w latach 2010-2014	21
Charakterystyka działalności eksportowej	23
1.1.3. Obszary problemowe oraz bariery rozwoju eksportu przedsiębiorstw	27
1.2. INWESTORZY ZAGRANICZNI W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM	31
1.2.1. Charakterystyka inwestorów zagranicznych	31
1.2.2. Znaczenie obecności inwestorów zagranicznych dla województwa	34
1.2.3. Oferta inwestycyjna regionu – czynniki atrakcyjności i siła przyciągania regionu	36
1.3. POMORSKI RYNEK PRACY W KONTEKŚCIE MIGRACJI PRACOWNIKÓW	39
1.3.1. Emigracja zarobkowa mieszkańców województwa pomorskiego	39
Charakterystyka społeczno-demograficzna emigrantów zarobkowych	40
Skala i kierunki wyjazdów zarobkowych	42
Doświadczenia migracyjne	43
Motywy decyzji o wyjeździe	45
Motywy decyzji o powrocie	46
Kierunki zmian zjawiska emigracji zarobkowej	46
1.3.2. Zjawisko imigracji zarobkowej w kontekście deficytów kadrowych pomorskiego rynku pracy – case study	48
Skala imigracji zarobkowej oraz branże zatrudnienia	48
Motywy przyjazdu do województwa pomorskiego	52
Perspektywy zatrudniania obcokrajowców w województwie pomorskim	54
2. KOMPONENT II. EDUKACJA NA POZIOMIE PONADGIMNAZJALNYM I WYŻSZYM	58
2.1. UMIĘDZYNARODOWIENIE EDUKACJI NA POZIOMIE PONADGIMNAZJALNYM – CASE STUDY	60
2.1.1. Aktywność szkół ponadgimnazjalnych, uczniów w kontekście umiędzynarodowienia województwa pomorskiego	60
Uczestnictwo w międzynarodowych programach edukacyjnych	62
Ocena dotychczasowego uczestnictwa w międzynarodowych programach edukacyjnych i perspektywy rozwoju	66
2.1.2. Nauczanie języków obcych w szkołach ponadgimnazjalnych	67
Oferta kształcenia	67
Dostępne zasoby	72
Sposób pracy z uczniami	73
Kompetencje językowe uczniów	75

Język obcy na egzaminie maturalnym	75
2.1.3. Bariery umiędzynarodowienia dostrzegane przez szkoły ponadgimnazjalne	77
2.1.4. Oczekiwane obszary wsparcia instytucji państwowych	79
2.2. SZKOLNICTWO WYŻSZE (PRYWATNE I PUBLICZNE)	82
2.2.1. Aktywność uczelni w kontekście umiędzynarodowienia województwa pomorskiego	82
Partnerzy zagraniczni	82
Dostępne programy	83
Oferta wymiany naukowej	84
Skala współpracy	85
Działalności innych uczelni	87
Perspektywy rozwoju umiędzynarodowienia	88
2.2.2. Nauczanie języków obcych w szkołach wyższych	89
2.2.3. Oferta uczelni dla studentów zagranicznych	91
Oferta kształcenia	92
Wsparcie pobytowe	92
2.2.4. Absolwenci szkół ponadgimnazjalnych na uczelniach zagranicznych	94
Motywacje do wyjazdu	94
Ocena oferty	95
Korzyści z wyjazdu	97
Problemy ze studiowaniem za granicą	98
Bariery dostępu do wyjazdów	101
2.2.5. Studenci zagraniczni w województwie pomorskim	105
Charakterystyka społeczno-demograficzna	106
Motywy przyjazdu do województwa pomorskiego	107
Źródła wiedzy na temat oferty edukacyjnej województwa pomorskiego	108
Sposoby spędzania czasu poza uczelniami	108
Opinie na temat studiowania	109
Opinie na temat życia w województwie pomorskim	112
2.2.6. Bariery umiędzynarodowienia dostrzegane przez szkoły wyższe	113
2.2.7. Oczekiwane obszary wsparcia instytucji państwowych	114
2.3. GŁÓWNE PROBLEMY POMORSKICH SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH ORAZ UCZELNI WYŻSZYCH W ZAKRESIE REALIZACJI POLITYKI INTERNACJONALIZACJI	115
3. KOMPONENT III. TURYSTYKA I KULTURA	117
3.1. TURYSTYKA ZAGRANICZNA MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	120
Częstotliwość i sezonowość wyjazdów	120
Cel i organizacja wyjazdów	123
Destynacje turystyczne	126
Wydatki na turystykę zagraniczną	127
Zwyczaje pobytowe	128

Bariery związane z zagranicznymi wyjazdami turystycznymi _____	133
3.2. ZAGRANICZNI TURYSŒCI W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM _____	133
Zagraniczny ruch przyjazdowy do województwa pomorskiego _____	133
Charakterystyka turystów zagranicznych _____	138
Ocena oferty turystycznej województwa pomorskiego _____	140
3.3. MIĘDZYNARODOWE WYDARZENIA I IMPREZY ORGANIZOWANE W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM _____	144
Spontaniczna świadomość oferty wydarzeń i imprez organizowanych w regionie _____	144
Źródła wiedzy o imprezach i wydarzeniach organizowanych w regionie oraz bariery informacyjne _____	145
Uczestnictwo w wydarzeniach z dziedziny kultury i sportu _____	146
Ocena atrakcyjności oferty _____	148
Zalety i wady _____	150
Bariery dostępu _____	151
4. WNIOSKI I REKOMENDACJE _____	152
4.1. KOMPONENT I. GOSPODARKA I RYNEK PRACY _____	152
4.2. KOMPONENT II. EDUKACJA NA POZIOMIE PONADGIMNAZJALNYM I WYŻSZYM _____	157
4.3. KOMPONENT III. TURYSTYKA I KULTURA _____	164
4.4. PODSUMOWANIE _____	169
5. BIBLIOGRAFIA _____	179
6. SPIS TABEL I WYKRESÓW _____	182
6.1. SPIS TABEL _____	182
6.2. SPIS WYKRESÓW _____	183
7. ANEKS – METODOLOGIA _____	186
7.1. DEFINICJE I PYTANIA BADAWCZE _____	186
Definicje operacyjne _____	186
Problematyka badawcza _____	188
7.2. METODY I TECHNIKI BADAWCZE _____	190
7.2.1. <i>Metody ilościowe</i> _____	190
CAPI _____	190
CATI _____	191
CAWI _____	192
PAPI i ankieta audytoryjna _____	193
7.2.2. <i>Metody jakościowe</i> _____	194
IDI _____	194
TDI _____	195
FGI _____	196
Studium przypadku _____	197
7.2.3. <i>Źródła informacji</i> _____	198
7.3. CHARAKTERYSTYKA BADANYCH GRUP _____	199

Wprowadzenie

Badanie „Stan i perspektywy umiędzynarodowienia województwa pomorskiego” jest jednym z badań, którego przeprowadzenie zostało zaplanowane i zatwierdzone (na podstawie uchwały nr 9/POPA/2013 Pomorskiego Obserwatorium Procesów Adaptacyjnych z dnia 3 września 2014 r.) w ramach projektu systemowego „System Inteligencji Regionalnej – kompleksowe planowanie rozwoju i zarządzanie zmianami gospodarczymi na Pomorzu”. Projekt ten realizowany jest w ramach Poddziałania 8.1.2 „Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 i ma w założeniu generować wymierne efekty prognostyczne i informacyjne, które docelowo służyć będą planowaniu działań Samorządu Województwa Pomorskiego (SWP) w zakresie procesów adaptacyjnych przedsiębiorstw i ich pracowników, a co za tym idzie programowaniu rozwoju regionu, podwyższeniu jego konkurencyjności i wzmacnianiu atrakcyjnego wizerunku.

W tym kontekście istotne jest pozyskanie wiedzy o tym, w jakim stopniu internacjonalizacja województwa przyczynia się do zwiększenia jego atrakcyjności społecznej i gospodarczej. W szczególności przydatna będzie wiedza o tym, jak region przy udziale mieszkańców, przedsiębiorstw, organizacji i instytucji (w tym instytucji kształcenia czy związanych z rynkiem pracy) wykorzystuje swoją szansę na rozwój związany z internacjonalizacją.

Celem niniejszego badania było uzyskanie odpowiedzi na dwa kluczowe pytania badawcze: w jakim stopniu umiędzynarodowienie województwa wpływa na jego potencjał? Jak wykorzystać ten potencjał do jeszcze szerszego umiędzynarodowienia regionu?

W wyniku tak sformułowanych celów badawczych, zaprogramowane zostało wielomodułowe badanie. Diagnozie zostały poddane następujące obszary życia społeczno-gospodarczego województwa pomorskiego: gospodarka i rynek pracy (komponent I), edukacja na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym (komponent II) oraz turystyka i kultura (komponent III). W ramach wymienionych trzech komponentów, zastosowano triangulację technik badawczych – w tym w dwóch pierwszych triangulację metod ilościowych i jakościowych. Łącznie przeprowadzono 11 modułów badawczych: siedem z wykorzystaniem technik ilościowych i cztery z wykorzystaniem technik jakościowych:

- ❖ Komponent I – CATI, CAPI, PAPI, IDI, studium przypadku;
- ❖ Komponent II – PAPI, FGI, IDI, TDI, ankieta audytoryjna, studium przypadku;
- ❖ Komponent III – CATI, CAWI.

Wnioski i rekomendacje wynikające z powyższego badania wykorzystane będą przez SWP w pracach związanych z ewentualną aktualizacją i monitorowaniem

realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 oraz programów strategicznych, które ją wdrażają.

Definicje operacyjne

Poniżej zostały przedstawione kluczowe definicje operacyjne wykorzystane w niniejszym badaniu.

Umiędzynarodowienie - oznacza całokształt procesów zachodzących w życiu społeczno-gospodarczym danego regionu, w wyniku których dana jednostka nadaje części swoich celów lub funkcji wymiar międzynarodowy².

Eksporter - przedsiębiorstwo, którego działalność uwzględnia dostarczanie towarów lub/oraz usług za granicę, niezależnie od sposobu wyrowadzenia z terytorium ekonomicznego kraju. Działalność eksportowa tych podmiotów obejmuje transakcje dotyczące towarów i/lub usług (sprzedaż, wymianę barterową, dary lub darowizny) dokonywane na rzecz nierezydentów³.

Inwestor zagraniczny - w badaniu wykorzystano następującą definicję wzorcową OECD, dotyczącą przedsiębiorstwa bezpośredniego inwestowania: „definiuje się jako przedsiębiorstwo dysponujące lub niedysponujące osobowością prawną, w którym inwestor zagraniczny posiada 10% lub więcej akcji zwykłych bądź siły głosu w przypadku przedsiębiorstwa posiadającego osobowość prawną lub ekwiwalent w przypadku przedsiębiorstwa nieposiadającego osobowości prawnej. Ilościowe kryterium własności 10% akcji zwykłych lub siły głosu wyznacza istnienie stosunku bezpośredniego inwestowania. Skuteczny głos w zarządzie, potwierdzony własnością przynajmniej 10%, oznacza, iż inwestor bezpośredni ma zdolność wywierania wpływu lub uczestnictwa w zarządzaniu przedsiębiorstwem: nie wymaga absolutnej kontroli inwestora bezpośredniego”⁴.

² Brandenburg U., Federkeil G., *How to measure internationality and internationalisation of higher education institutions! Indicators and key figures*, Gütersloh 2007, s.7.

³ W definicji operacyjnej eksportera połączono dwie definicje GUS ze słownika pojęć stosowanych w statystyce publicznej: „eksport towarów”, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/746,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12] oraz „eksport towarów i usług” <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3774,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].

⁴ *OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment. Third Edition*, Organisation For Economic Co-Operation And Development, Paris 1996, s.7.

W ujęciu GUS inwestorem zagranicznym jest każde przedsiębiorstwo posiadające część kapitału zagranicznego – bez względu na formę prawną lub wielkość zainwestowanych środków. Ponieważ w niniejszym raporcie wyniki przeprowadzonego badania uzupełnione są danymi pozyskanymi z Urzędu Statystycznego, należy je interpretować z ostrożnością.

Turystyka krajowa - to ogół czynności rezydentów danego obszaru podróżujących do miejsc położonych w obrębie tego kraju, ale nie należących do ich zwykłego otoczenia⁵.

Turystyka przyjazdowa - definiowana jest jako ogół czynności nierezydentów podróżujących w obrębie danego obszaru, który nie stanowi ich zwykłego otoczenia⁶.

Turystyka wyjazdowa - to zespół czynności rezydentów danego obszaru podróżujących do i przebywających w miejscach znajdujących się poza obrębem tego obszaru (a tym samym poza ich zwykłym otoczeniem)⁷.

Turyści zagraniczni [wg. Instytutu Turystyki] – odwiedzający dany kraj rezydenci obcych państw, którzy przynajmniej przez jedną noc korzystają z obiektów zakwaterowania zbiorowego lub kwater prywatnych w odwiedzanym kraju. Cel pobytu może być dowolny: wypoczynek, zwiedzanie, interesy, odwiedziny u znajomych lub krewnych itp., za wyjątkiem: głównym celem wizyty nie może być działalność zarobkowa wynagradzana w odwiedzanym kraju⁸.

Emigrant zarobkowy – osoby wyjeżdżające za granicę w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy z powodów ekonomicznych⁹.

Imigrant zarobkowy – osoby przybyłe z zagranicy do kraju w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy z powodów ekonomicznych¹⁰.

Rezydent – osoba fizyczna mająca miejsce zamieszkania w kraju oraz osoba prawna mająca siedzibę w kraju, a także inne podmioty mające siedzibę w kraju, posiadające zdolność zaciągania zobowiązań i nabywania praw we własnym imieniu; rezydentami są również znajdujące się w kraju oddziały, przedstawicielstwa i przedsiębiorstwa utworzone przez nierezydentów¹¹.

Nierezydent – osoba fizyczna mająca miejsce zamieszkania za granicą oraz osoba prawna mająca siedzibę za granicą, a także inne podmioty mające

⁵ Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/540,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].

⁶ Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/542,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].

⁷ Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/543,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].

⁸ W. Bartoszewicz, T. Skalska, *Zagraniczna turystyka przyjazdowa do Polski w 2008 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa 2009, s.98.

⁹ Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1132,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].

¹⁰ Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1138,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].

¹¹ art. 2 ust. 1 pkt 1 lit. a) ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 141, poz. 1178).

siedzibę za granicą, posiadające zdolność zaciągania zobowiązań i nabywania praw we własnym imieniu; nierezydentami są również znajdujące się za granicą oddziały, przedstawicielstwa i przedsiębiorstwa utworzone przez rezydentów¹².

¹² art. 2 ust. 1 pkt 2 lit. a) ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 141, poz. 1178).

1. Komponent I. Gospodarka i rynek pracy

Umiejdzynarodowienie w zakresie **gospodarki i rynku pracy** należy rozumieć, **jako nadanie tym obszarom wymiaru międzynarodowego w zakresie ich funkcji** np. poprzez działalność lokalnych firm na rynkach międzynarodowych (eksport/import produktów lub usług), przyciąganie zagranicznych inwestorów, przyciąganie zagranicznych kadr lub też troska o kształcenie lokalnych kadr na poziomie międzynarodowym (np. poprzez kładzenie nacisku na naukę języków obcych, szkolenie kadr w zagranicznych firmach). Nie można jednak rozpatrywać poziomu umiejdzynarodowienia danego obszaru gospodarczego w oderwaniu od pojęcia konkurencyjności. Konkurencyjność jest w ekonomii określana ogólnie, jako zdolność do osiągania sukcesu w gospodarczej rywalizacji¹³. Odnosząc się do rozwoju regionalnego, **konkurencyjność rozumie się poprzez zdolność regionów do przystosowywania się do zmieniających się warunków, pod kątem utrzymania lub poprawy pozycji w międzyregionalnym współzawodnictwie**¹⁴. W związku z czym, ważną rolę odgrywają następujące elementy, które kształtują konkurencyjność: poziom życia mieszkańców, warunki prowadzenia działalności gospodarczej przedsiębiorstw, możliwość przyciągania inwestorów, lokalizacja instytucji i imprez o zasięgu krajowym lub międzynarodowym.

Diagnoza stopnia umiejdzynarodowienia województwa pomorskiego, zostanie poprzedzona krótkim przeglądem najważniejszych wskaźników gospodarczych. Województwo pomorskie jest siódmym pod względem liczby ludności województwem w Polsce. Zamieszkuje tutaj 2,3 mln ludności. Na jego obszarze działa 276 tys. przedsiębiorstw, z czego aż 268,2 tys. to firmy prywatne¹⁵. W układzie powiatowym, rozproszenie firm na terenie województwa jest nierównomierne. Większość przedsiębiorstw zlokalizowana jest w aglomeracji trójmiejskiej, w Słupsku lub w powiatach zlokalizowanych w północnej części województwa (wejherowski, kartuski, gdański, pucki). W mniejszych powiatach położonych na południu województwa np. człuchowskim, kwidzyńskim, sztumskim liczba przedsiębiorstw stanowi niespełna 1/3 liczby zlokalizowanych na północy. Największe pomorskie przedsiębiorstwa to Grupa Lotos SA GK, Energa SA GK, Grupa Lotos SA, Gdańska Stocznia Remontowa, STU Ergo Hestia SA czy International Paper w Kwidzynie. W rankingu największych polskich firm publikowanym przez tygodnik Polityka w roku 2013 znalazło się 25 firm

¹³ Kamerschen D. R., McKenzie R. B., Nardinelli C., *Ekonomia*, Gdańsk 1991, s. 47.

¹⁴ Markowski T. (i inni), *Instytucje i instrumenty wzrostu konkurencyjności regionów*, Warszawa 1996, s. 22.

¹⁵ Źródło: GUS.

z województwa pomorskiego, w tym Grupa Lotos SA na miejscu drugim, a Energa SA GK na pozycji 13.

W 2013 roku pomorskie zajęło siódme miejsce w kraju pod względem liczby firm z kapitałem zagranicznym. Według rejestru REGON zarejestrowanych było tutaj 1,4 tys. takich przedsiębiorstw¹⁶. W latach 2010-2014 dynamicznie rozwijał się tutaj przemysł wysokich technologii oraz branża informatyczna.

W sektorze prywatnym w latach 2010-2014 znalazło zatrudnienie średnio 300 tys. mieszkańców województwa pomorskiego (w roku 2010 – 277 815 osób, zaś w 2014 roku 293 543 osoby). W firmach z kapitałem zagranicznym, liczba zatrudnionych wahała się w przedziale od ok. 57 tys. pracowników w roku 2010 do blisko 62 tys. w roku 2013 (dane GUS: w roku 2010 - 57 335 osób, w roku 2011 - 58 278 osób, w roku 2012 – 58 353, w roku 2013 roku – 61 821, brak danych za rok 2014¹⁷). Na przestrzeni badanego pięcioletnia rosła także przeciętna wartość wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw (w roku 2010 wynosiła 3 200 zł, zaś w 2014 4 267 zł), obserwowano równolegle wzrost stopy życiowej w gospodarstwach domowych. Zaobserwowano także spadek stopy bezrobocia w 2014 roku, które w grudniu wyniosło 11,3%, czyli najniższy wskaźnik zanotowany na przestrzeni lat 2010-2014¹⁸.

Przedstawione dane zaczerpnięte ze statystyki publicznej świadczą o stosunkowo wysokiej konkurencyjności województwa pomorskiego oraz wysokich szansach na rozwój międzynarodowych powiązań gospodarczych. W niniejszym rozdziale rozważania skupią się wokół następujących aspektów w odniesieniu do lat 2010-2014, tj.:

- ❖ charakterystyka pomorskich eksporterów działających w obszarze usługowym i produkcyjnym oraz podejmowanych przez nich aktywności międzynarodowych;
- ❖ charakterystyka internacjonalizacji pomorskich eksporterów;
- ❖ wskazanie głównych problemów dotyczących rozwoju eksportu, jakie dostrzegają pomorscy przedsiębiorcy z sektora usługowego oraz produkcyjnego wraz ze wskazaniem możliwości likwidacji tych barier;
- ❖ charakterystyka inwestorów zagranicznych w województwie pomorskim;
- ❖ wskazanie głównych czynników skłaniających zagranicznych inwestorów do podjęcia aktywności gospodarczej w województwie pomorskim;
- ❖ wskazanie determinant podejmowania emigracji zarobkowej przez mieszkańców województwa;
- ❖ charakterystyka społeczno-demograficzna pomorskich emigrantów zarobkowych;

¹⁶ Źródło: GUS.

¹⁷ US, *Biuletyn statystyczny województwa pomorskiego, IV kwartał*, Urząd Statystyczny, Gdańsk, lata 2010-2013.

¹⁸ GUS: Stopa bezrobocia w województwie pomorskim wynosiła: w 2010 roku - 12,2%, w 2011 roku – 12,4%, w 2012 roku – 13,4%, w 2013 roku – 13,3%.

- ❖ określenie poziomu zatrudnienia obcokrajowców w województwie pomorskim wraz ze wskazaniem ich motywacji.

Wnioski opracowane na podstawie wyników z przeprowadzonych badań opinii mieszkańców województwa, pomorskich eksporterów i inwestorów zagranicznych, a także przedstawicieli publicznych instytucji zajmujących się rynkiem pracy oraz uzupełnione o analizę danych zastanych wpiszą się w następujące cele badawcze niniejszego badania:

- ❖ Określenie poziomu umiędzynarodowienia pomorskich przedsiębiorstw oraz wskazanie obszarów problemowych dla rozwoju eksportu przedsiębiorstw w sektorach produkcyjnym i usługowym.
- ❖ Charakterystyka inwestorów zagranicznych w regionie: branże, znaczenie, lokalizacje, kraj pochodzenia, itp.
- ❖ Imigranci w kontekście deficytów kadrowych pomorskiego rynku pracy.
- ❖ Identyfikacja skali i kierunków emigracji zarobkowej Pomorzan oraz tendencje i kierunki zmian tego zjawiska.
- ❖ Wskazanie barier umiędzynarodowienia województwa oraz przedstawienie propozycji działań zmierzających do zahamowania lub ich likwidacji w dziedzinach objętych badaniem.
- ❖ Określenie roli Samorządu Województwa Pomorskiego w procesie umiędzynarodowienia województwa pomorskiego w odniesieniu do rynku pracy, gospodarki, turystyki i edukacji.

Poniżej przedstawione zostały szczegółowe pytania badawcze do komponentu „Gospodarka i rynek pracy”:

1. Jaka jest charakterystyka pomorskich eksporterów działających w obszarze usługowym i produkcyjnym (z uwzględnieniem branży, wielkości przedsiębiorstwa, formy własności, okresu działalności i kondycji ekonomicznej)?
2. Jaki rodzaj aktywności międzynarodowej przejawiają pomorscy przedsiębiorcy (z uwzględnieniem rodzaju działalności np. eksportowej, podwykonawczej, operacyjnej czy informacyjnej)?
3. Jaka jest charakterystyka internacjonalizacji pomorskich eksporterów (w tym kierunek eksportu, jego wielkość i udział w działalności przedsiębiorstwa oraz motywów podjęcia działalności eksportowej)?
4. Jakie główne problemy dotyczące rozwoju eksportu dostrzegają pomorscy przedsiębiorcy z sektora usługowego oraz produkcyjnego i jakie widzą oni możliwości likwidacji tych barier?
5. Jak kształtuje się poziom zatrudnienia obcokrajowców w województwie pomorskim?
6. Co skłania obcokrajowców do poszukiwania zatrudnienia na pomorskim rynku pracy?
7. Jak wygląda charakterystyka inwestorów zagranicznych w województwie pomorskim (z uwzględnieniem takich cech działalności jak branża, kraj pochodzenia, lokalizacja, okres działalności)?
8. Jakie są główne czynniki skłaniające zagranicznych inwestorów do podjęcia aktywności gospodarczej w województwie pomorskim?
9. Czy i dlaczego mieszkańcy województwa decydują się na emigrację zarobkową?

10. Jaka jest społeczno-demograficzna charakterystyka osób emigrujących z województwa pomorskiego w celach zarobkowych? (płeć, wiek, wykształcenie, zawód).

1.1. Pomorscy przedsiębiorcy z sektora produkcyjnego i usługowego¹⁹

1.1.1. Charakterystyka eksporterów

W badanej zbiorowości przeważają firmy zlokalizowane w północnej części województwa. 60% ogółu stanowią przedsiębiorstwa z siedzibą na terenie aglomeracji trójmiejskiej, zaś blisko 30% z nich mieści się w powiatach: słupskim, gdańskim lub wejherowskim (po 9% w każdym z nich). Główna siedziba niemal każdej z firm mieści się na terenie pomorskiego (98% - główna siedziba w województwie pomorskim, 2% za granicą). W grupie eksporterów przeważają przedsiębiorstwa średniej wielkości (51% próby), następnie małe (29%), mikro (11%) i duże (9%). Dominuje tutaj prywatna forma własności. Co trzecia firma posiada kapitał zagraniczny (sumarycznie 36%: w tym udział kapitału zagranicznego na poziomie do 9% zadeklarowało 5% badanych przedsiębiorstw, między 10% a 24% kapitału zagranicznego - 9% badanych przedsiębiorstw, między 25% a 50% - 6% badanych przedsiębiorstw, powyżej 50% - 16% badanych przedsiębiorstw.). Aż 8 na 10 badanych przedsiębiorstw to firmy produkcyjne (80%, w tym najczęstsze branże to: 45% - przemysł elektromaszynowy, 11% - drzewno-papierniczy, 10% - przemysł chemiczny, 10% - przemysł spożywczy). Pozostali badani przedsiębiorcy oferują usługi (20%, w tym najczęstsze branże to: 43% - transport i magazynowanie, 23% - handel hurtowy i detaliczny, 19% - działalność profesjonalna i naukowa). Główną specjalizacją ¼ badanych przedsiębiorstw jest przetwórstwo przemysłowe (76%). Co ósma firma specjalizuje się w transporcie i gospodarce magazynowej (12%). Pozostałe specjalizacje nie przekraczają 3% przypadków. 2/3 badanych firm rozpoczęło swoją działalność na terenie Pomorskiego po transformacji ustrojowej: 43% ogółu rozpoczęło działalność w pierwszej dekadzie gospodarki wolnorynkowej (1990-1999 r.), następnych 14% powstało na przestrzeni lat 2000-2004, zaś co dziesiąte po akcesji Polski do Unii Europejskiej (9%). Co trzecia badana firma działała jeszcze przed reformą Balcerowicza (33% wskazało rok założenia przed 1990).

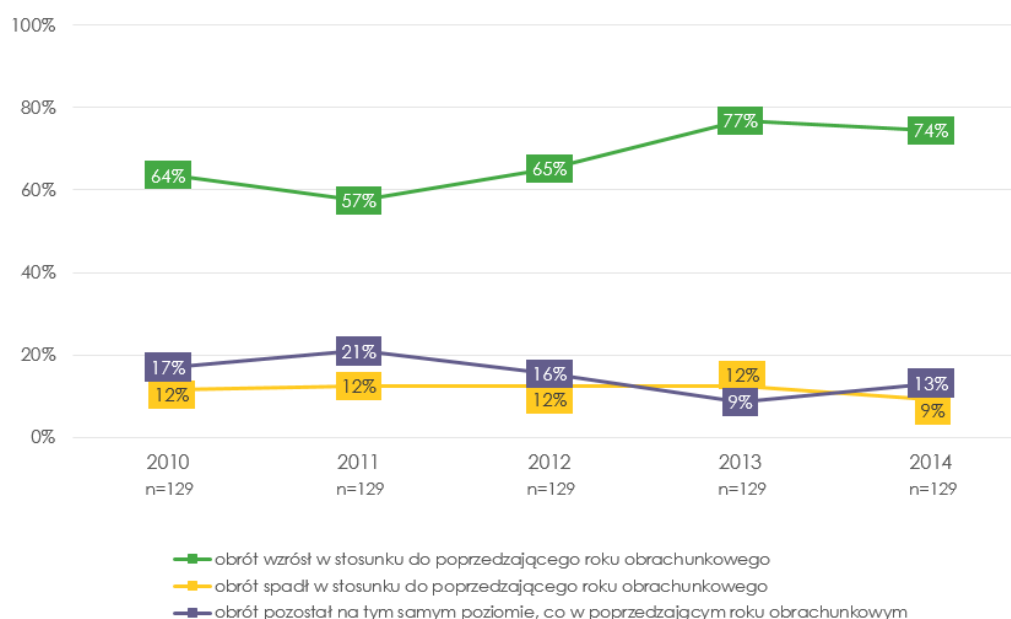
Eksporterzy wysoko oceniają bieżącą kondycję ekonomiczną swoich przedsiębiorstw (średnia ocena 8,1 na skali od 0 do 10, gdzie „0” to „bardzo zła” a „10” to „bardzo dobra”). Optymizm potwierdzają zebrane dane nt. wielkości

¹⁹ Opis struktury próby badawczej zawarty został w tabelach na końcu raportu w rozdziale 7.3, Tabela 22 na stronie 201.

obrotu za ostatni rok obrachunkowy. Prawie w 7 na 10 badanych firmach, obrót za ostatni rok obrachunkowy wyniósł do 28 mln zł (69%). Co czwarte przedsiębiorstwo osiągnęło obrót między 28 mln a 160 mln zł (25%). Zaledwie 2% zanotowało obrót powyżej 160 mln zł. Obrót firmy za ostatni rok obrachunkowy wzrastał wraz z wielkością zatrudnienia.

Wykres 1. P16. Proszę powiedzieć, jak zmienił się obrót Pana(i) przedsiębiorstwa na przestrzeni lat 2010-2014? Dane przedstawione z pominięciem odmowy odpowiedzi oraz odpowiedzi trudno powiedzieć. Odpowiadający: pomorskie firmy prowadzące działalność eksportową w latach 2010-2014 (n=129).

Na przestrzeni badanego pięciolecia, sytuacja finansowa w badanych podmiotach systematycznie ulegała poprawie. Widoczny jest rosnący trend w zakresie zmiany wielkości obrotu w stosunku do roku poprzedniego. Wyjątkiem od reguły jest rok 2011. Na przestrzeni badanych lat utrzymywał się stabilny, kilkunastoprocentowy odsetek firm, które osiągały spadek wielkości obrotu w stosunku do poprzedzającego roku obrachunkowego (12% w latach 2010-2013 i 9% w 2014 roku). Z roku na rok zmienił się udział firm, które uzyskały obrót analogiczny jak w roku poprzednim (najwięcej w 2011 roku – 21%, a najmniej w roku 2013 – 9%).

Na tej podstawie można stwierdzić, że **najlepszym rokiem pod względem finansowym, dla pomorskich eksporterów, był rok 2013**. Obserwuje się aż 12 punktowy wzrost udziału firm wskazujących na wzrost wielkości ich obrotu w stosunku do roku 2012 (77%). Najgorzej wypadł rok 2011, kiedy to 57% przedsiębiorstw zanotowało wzrost w stosunku do 2010, a 12% zanotowało spadek zaś 21% osiągnęło obrót analogiczny, jak w roku poprzednim.

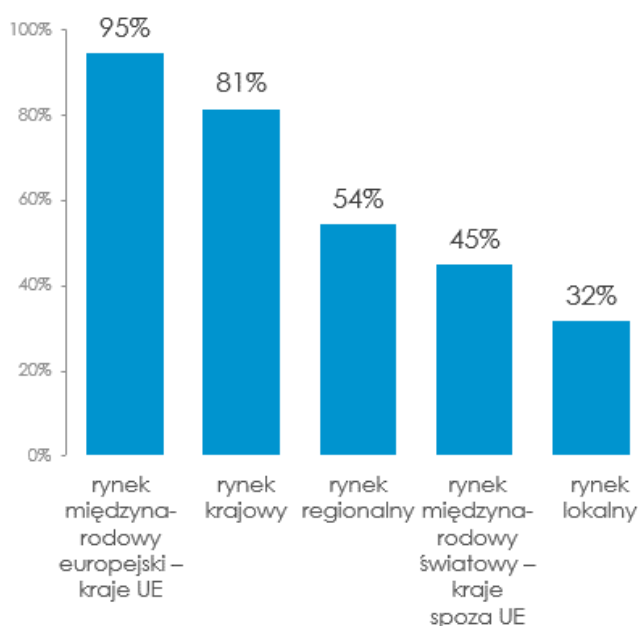

1.1.2. Poziom umiędzynarodowienia pomorskich przedsiębiorstw

Charakterystyka aktywności międzynarodowej przedsiębiorstw w latach 2010-2014

Działalność biznesowa pomorskich eksporterów na przestrzeni lat 2010-2014 miała zasięg międzynarodowy oraz krajowy (Wykres 2). Łącznie aż 85% badanych firm operowało w tym czasie również na terenie Polski. Większość działała prowadząc sprzedaż na obszarze, co najmniej dwóch województw na rynku krajowym (81%), ponad połowa na rynku regionalnym, sprzedając na obszarze jednego województwa (54%) a 1/3 na rynku lokalnym sprzedając na obszarze jednej gminy lub powiatu (32%). Działalność międzynarodowa większości podmiotów koncentrowała się na rynku europejskim, była związana z eksportem, do co najmniej jednego państwa (95%). O połowę mniej przedsiębiorców działało w tym czasie na światowym rynku międzynarodowym, eksportując do co najmniej jednego państwa spoza Unii Europejskiej (45%). Udział firm eksportujących na rynek światowy wzrastał wraz z wielkością zatrudnienia (firmy mikro – 7%, małe – 22%, średnie – 64%, duże 58%²⁰).

Wykres 2. P17. Na jakim rynku działało Pana(i) przedsiębiorstwo w latach 2010-2014? Pytanie wielowyborowe, % odpowiedzi nie sumuje się do 100. Odpowiadający: pomorskie firmy prowadzące działalność eksportową w latach 2010-2014 (n=129).

²⁰ Ze względu na niskie podstawy procentowania w podgrupach różnica w wyniku dla średnich i dużych przedsiębiorstw nie jest istotna statystycznie, dlatego można przyjąć iż udział firm eksportujących w tych kategoriach jest do siebie zbliżony i wyższy niż wśród mikro i małych firm.

Formy podejmowanych przez eksporterów działań o zakresie międzynarodowym można zaklasyfikować do czterech kategorii. **Dominująca była aktywność związana z eksportem i z działalnością podwykonawczą.** Oprócz eksportu produktów i usług przedsiębiorstwa za granicę, wskazywano na wykonywanie produktów i usług w woj. pomorskim na zlecenie zagranicznej firmy (40%), wymianę produktów i usług pomiędzy przedsiębiorstwem a partnerami zagranicznymi (31%), zlecenie wykonania produktów i usług za granicą (25%). **Kolejną kategorią była szeroko pojęta działalność reprezentacyjna.** 59% firm organizowało wizyty zagranicznych gości (partnerów handlowych, pracowników zagranicznych filii firmy). 47% firm brało udział w zagranicznych targach, konferencjach, seminariach zaś zaledwie 9% angażowało się w organizację międzynarodowych targów, konferencji, seminariów w woj. pomorskim. **63% podmiotów prowadziło działalność informacyjną,** która polegała na utrzymywaniu kontaktu mailowego/telefonicznego z partnerami zagranicznymi (56%) albo na zbieraniu i dostarczaniu im informacji (24%). **Do najrzadziej podejmowanych aktywności zaliczają się działania związane z kadrą pracowniczą (45%),** tj. zagraniczne wyjazdy doszkalające pracowników (22%), transfer pracowników z woj. pomorskiego do zagranicznych filii firmy (15%), organizacja szkoleń w woj. pomorskim dla pracowników z zagranicznych filii firmy (12%), transfer pracowników z zagranicznych filii firmy do woj. pomorskiego (5%). **Pomorscy eksporterzy rzadko zatrudniali osoby o innym obywatelstwie niż polskie.** Zaledwie w 15% badanych przedsiębiorstwach zadeklarowano, że przestrzeni lat 2010-2014 pracowali tam obcokrajowcy. Udział eksporterów zatrudniających zagranicznych pracowników zmieniał się wraz z wielkością firmy. Żaden spośród badanych mikroprzedsiębiorców nie zatrudniał u siebie obcokrajowców, natomiast w małych firmach udział ten wyniósł 5%, w średnich 18% zaś wśród firm dużych 42%²¹. **W perspektywie nadchodzących pięciu lat, 46% eksporterów deklaruje wzięcie pod uwagę zatrudnienia obcokrajowców.** Co piąte przedsiębiorstwo nie bierze pod uwagę takiego kursu polityki kadrowej (21%), natomiast co trzecia firma jest jeszcze niezdecydowana (33%).

Na przykładzie 19 firm zostanie opisane zjawisko zatrudnienia imigrantów zarobkowych w przedsiębiorstwach pomorskich eksporterów. W związku z niską liczebnością tej podgrupy, wyniki należy interpretować w sposób poglądowy. Blisko w połowie badanych przypadków, liczba zatrudnionych obcokrajowców na przestrzeni lat 2010-2014 nie przekraczała pięciu osób (8 z 19 przypadków). W dużych przedsiębiorstwach najczęściej zatrudniono pięciu lub więcej

²¹ Liczebności podgrup ze względu na wielkość zatrudnienia są nierówne i w większości przypadków nie przekraczają n=50. W związku z tym, wyniki należy interpretować w sposób poglądowy.

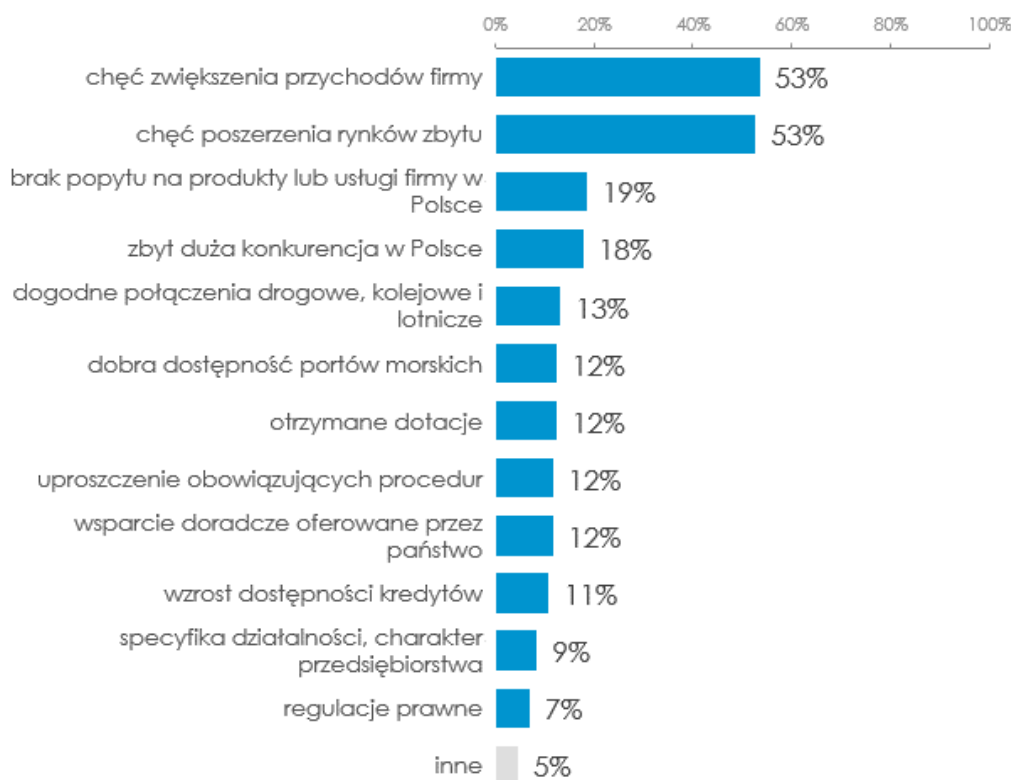

pracowników. **Pracodawcy najczęściej skłaniali się do zatrudniania zagranicznej kadry ze względu na przedstawione umiejętności i doświadczenie kandydatów.** Drugorzędną rolę odgrywały deficyty kadrowe, niższe oczekiwania imigrantów w stosunku do wynagrodzenia, ich kompetencje społeczne lub cechy osobowościowe. Dla odróżnienia, czynnik finansowy był w mniemaniu tych **pracodawców decydującym o podjęciu zatrudnienia przez obcokrajowców w ich przedsiębiorstwie.** Rzadziej sądzono, że motywem była chęć zdobycia doświadczenia zawodowego, perspektywa rozwoju zawodowego i stabilne warunki pracy. Chęć wykorzystania posiadanych kwalifikacji, lokalizacja firmy w województwie pomorskim czy oferowane przez pracodawcę zaplecze socjalne były wskazywane w ostatniej kolejności.

Charakterystyka działalności eksportowej

Blisko co piąte przedsiębiorstwo rozpoczęło działalność eksportową jeszcze przed transformacją ustrojową (19%). W pierwszym dziesięcioleciu gospodarki rynkowej (1990-1999) eksport rozpoczęło aż 41% podmiotów. Między 2000 a 2004 rokiem taką działalność zainicjowało o połowę mniej firm tj. 21%, a po 2004 roku 6%. Zaledwie 2% pytanych nie potrafiło wskazać roku rozpoczęcia działalności eksportowej.

Wykres 3. P28. Co skłoniło Pana(i) przedsiębiorstwo do eksportu produktów/usług przedsiębiorstwa na skalę międzynarodową w latach 2010-2014? Pytanie wielowyborowe, % odpowiedzi nie sumuje się do 100. Odpowiadający: pomorskie firmy prowadzące działalność eksportową w latach 2010-2014 (n=129).

Motywacje do prowadzenia działalności na skalę międzynarodową w latach 2010-2014, były równie często związane z chęcią zwiększenia przychodów firmy, co z potrzebą zdobycia nowych rynków zbytu (odpowiednio po 53% - patrz Wykres 3). Ekspansja finansowa i terytorialna były znamienne dla większych firm (odpowiednio 67%). Znacznie rzadziej wskazywany był brak popytu na produkty lub usługi w Polsce (19%) lub zbyt duża konkurencja w kraju (18%). Choć wraz z wielkością przedsiębiorstwa szerzej spotykana jest argumentacja odwołująca się do niezadowalającego popytu na rynku krajowym, to nadal jest to motyw drugoplanowy. W argumentacji nad wyraz rzadko pojawiała się infrastruktura transportowa regionu tj. dogodne połączenia drogowe, kolejowe i lotnicze (13% - najczęściej wśród mikroprzedsiębiorców 21%) oraz dobra dostępność portów morskich (12% - najczęściej wśród mikroprzedsiębiorców 21%). Na ostatnim planie znalazły się kwestie zewnętrznego finansowania (12% - otrzymane dotacje, 11% - wzrost dostępności kredytów) lub zmiany w uwarunkowaniach prawnych (7% - regulacje prawne). Częściej w przypadku mikroprzedsiębiorców i dużych firm, niż w pozostałych kategoriach wielkości przedsiębiorstw, działalność eksportowa motywowana była wzrostem dostępności zewnętrznego finansowania.

Eksport prowadzony przez pomorskie firmy był działalnością ciągłą, wysyłały one swoje produkty lub usługi przez cały rok (87%). Zaledwie w 14% badanych przedsiębiorstw prowadzono eksport okresowy, czyli w określonych miesiącach i porach roku. Najczęściej spotykany był w mikro i małych przedsiębiorstwach (miał miejsce odpowiednio w 21% i 24% przypadków). 88%²² badanych firm w latach 2010-2014 eksportowało za granicę produkty tj. części i wyposażenie dodatkowe urządzeń (16%), materiały i konstrukcje budowlane (14%), maszyny i urządzenia mechaniczne (12%), metale i wyroby metalowe (10%), produkty spożywcze (9%), sprzęty elektryczne i elektroniczne (8%), wyroby z tworzyw sztucznych (5%), sprzęt transportowy (5%), odzież i obuwie (4%) oraz chemię gospodarczą (4%). 24% przedsiębiorców zadeklarowało zaś, że przedmiotem eksportu były na przestrzeni badanych lat następujące usługi: transportowe, spedycyjne i logistyczne (35%), budowlane i remontowe (19%), montażowe i instalacyjne (10%) oraz inne pojedyncze kategorie usług (35%).

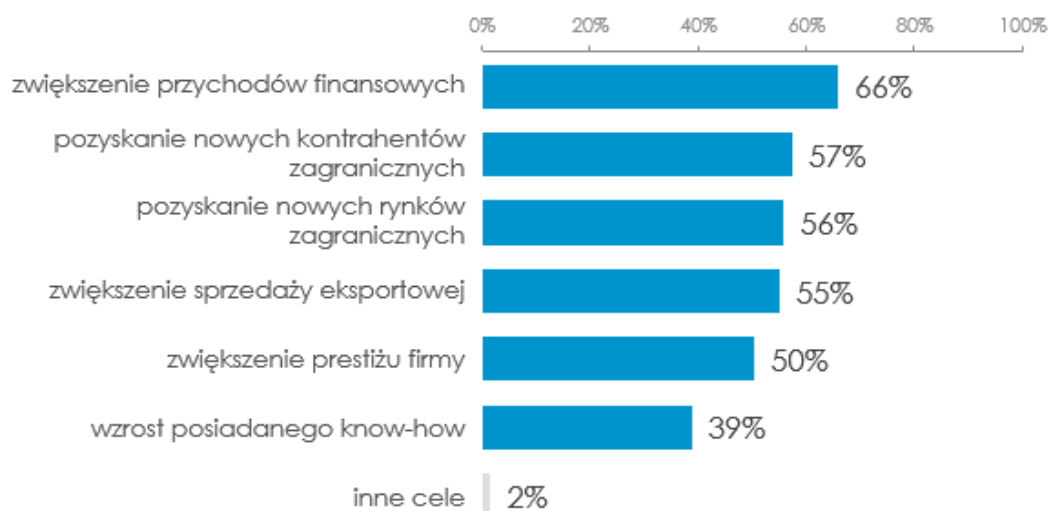
Pomorscy eksporterzy swoją **strategię działalności na rynkach międzynarodowych oparli na celach prowadzących do ekspansji terytorialnej i finansowej** tj. zwiększenie przychodów finansowych (66%), pozyskanie nowych

²² Odsetek firm eksportujących odpowiednio produkty i usługi nie sumuje do 100, ponieważ jedna firma mogła eksportować zarówno produkty, jak i usługi.

kontrahentów (57%), pozyskanie nowych rynków zagranicznych (56%) oraz zwiększenie sprzedaży eksportowej (55%).

Wykres 4. P22. Jakie cele eksportowe zostały postawione przed firmą w latach 2010-2014? Pytanie wielowyborowe, % odpowiedzi nie sumuje się do 100. Odpowiadający: pomorskie firmy prowadzące działalność eksportową w latach 2010-2014 (n=129).

Jak wynika z zebranych deklaracji (Wykres 4), połowa przedsiębiorstw zmierzała do podniesienia swojego prestiżu (50%), a mniej więcej co trzecia firma miała na celu rozbudowanie posiadanego know-how (38%).

Pomorscy przedsiębiorcy współpracowali przeciętnie z 18 (średnia trymowana) zagranicznymi kontrahentami. Co trzeci podmiot pracował z maksymalnie pięcioma firmami (32%). Jedna czwarta badanych miała od 6 do 10 kontrahentów (26%), kolejna czwarta część miała 11-50 partnerów (26%). Co ósma współpracowała z więcej niż 50-oma firmami (12%). Liczba zagranicznych partnerów biznesowych rosła wraz z wielkością przedsiębiorstwa. Mikro i małe przedsiębiorstwa współpracowały najczęściej z maksymalnie pięcioma kontrahentami (odpowiednio 64% i 43%), zaś średnie i duże najczęściej z 11-50 firmami (odpowiednio 30% i 42%).

Kluczowi partnerzy biznesowi pomorskich eksporterów byli najczęściej zlokalizowani w krajach sąsiadujących na północ i północny-zachód od Polski (patrz Tabela 1). Aż 33% firm eksportowało najwięcej swoich produktów/ usług do Niemiec. 9% przedsiębiorców, jako główny rynek docelowy, wskazało Norwegię, a 8% Belgię. Podczas analizy trzech głównych kierunków eksportu łącznie, wyraźnie zaznacza się dominacja dwóch rynków docelowych. W badanym pięcioleciu najwięcej firm eksportowało do Niemiec (67%) oraz do krajów skandynawskich (Norwegia 19%, Holandia 15%, Dania 14%, Szwecja 14%). Stosunkowo rzadko handel odbywał się z firmami zlokalizowanymi w krajach postsowieckich, na południe od Polski np. z Czechami (16%), Ukrainą (5%) czy Węgrami (4%). Wśród światowych rynków dominowały Chiny (6%) oraz Stany Zjednoczone (5%).

Tabela 1. Trzy główne kierunki eksportu (top 15 najczęstszych wskazań – możliwe wiele odpowiedzi, % nie sumuje się do 100). Odpowiadający: pomorskie firmy prowadzące działalność eksportową w latach 2010-2014 (n=129).

Kraj	Kraj, do którego firmy eksportują najczęściej	Trzy główne kierunki eksportu
Niemcy	33%	67%
Rosja	8%	21%
Francja	3%	19%
Norwegia	9%	19%
Czechy	7%	16%
Holandia	5%	15%
Dania	4%	15%
Szwecja	5%	14%
Hiszpania	4%	9%
Wielka Brytania	2%	9%
Belgia	8%	9%
Chiny	2%	6%
Stany Zjednoczone	3%	5%
Włochy	1%	5%
Litwa	1%	5%

Warto podkreślić, że sprzedaż krajowa jest dla badanych firm równie ważna, co eksport. Bowiem w trzech czwartych badanych przypadków **przeciętny udział eksportu w przychodach ze sprzedaży w latach 2010-2014, nie przekroczył poziomu 50% (dotyczy łącznie 73% firm)**. W 15% przypadków udział eksportu był niższy niż 10%. W przypadku 29% przedsiębiorstw odsetek ten mieścił się w przedziale między 10% a 24%, natomiast w następnych 29% firm wahał się pomiędzy 25% a 49%. Poziom 50% lub wyższy został zanotowany, w co czwartej firmie – z reguły w grupie dużych przedsiębiorstw. Tylko co dziesiąty przedsiębiorca osiągnął udział eksportu w przychodach ze sprzedaży na poziomie 50-75% (11%), zaś co siódmy powyżej 75% (15%).

W celu ustalenia wielkości eksportu mierzonego obrotem ze sprzedaży zagranicznej produktów lub usług, przedsiębiorcy zostali poproszeni o podanie konkretnej wartości wyrażonej w złotych dla każdego z lat objętych badaniem. Do celów analitycznych zebrane dane zostały przyporządkowane do czterech przedziałów: obrót do 2,5 mln zł, między 2,6 a 15 mln zł oraz powyżej 15 mln zł. Ze względu na wysoką drażliwość pytania o finanse firmy, zanotowano około 37% udział odmów odpowiedzi na pytanie. Respondenci, którzy odmówili podania konkretnej wartości, zostali poproszeni o jakościową ocenę zmiany wielkości obrotu w danym roku w porównaniu do poprzedzającego. Zbiorcze dane zostały przedstawione w tabeli poniżej (Tabela 2).

Tabela 2. P24. Proszę podać, ile wyniósł obrót ze sprzedaży zagranicznej produktów lub usług przedsiębiorstwa w latach 2010-2014? Odpowiadający: pomorskie firmy prowadzące działalność eksportową w latach 2010-2014 (n=129).

ROK	do 2,5 mln zł	między 2,6 a 15 mln zł	powyżej 15 mln zł	nie wiem, trudno powiedzieć	odmowa odpowiedzi	nie dotyczy, firma w tym roku nie eksportowała	nieuzasadniony brak danych	Ogółem
	% wiersza	% wiersza	% wiersza	% wiersza	% wiersza	% wiersza	% wiersza	
2010	14%	17%	14%	15%	37%	2%	1%	129
2011	12%	17%	16%	15%	37%	3%	1%	129
2012	10%	19%	16%	13%	38%	2%	2%	129
2013	10%	21%	16%	13%	38%	1%	1%	129
2014	9%	19%	17%	13%	38%	2%	2%	129

Zebrane deklaracje wskazują na systematyczny wzrost obrotów z eksportu w latach 2010-2014. Jeszcze w 2010 roku, w 14% przedsiębiorstw obrót wynosił maksymalnie 2,5 mln zł. Firmy, które zanotowały w tym czasie obrót między 2,6 mln zł a 15 mln zł stanowiły 17% ogółu badanych. W 14% przypadków zadeklarowano obrót w przedziale 15 mln zł lub więcej. Wśród 37% firm, które odmówiły podania konkretnej wartości, co trzecia wskazała na wzrost obrotu w stosunku do poprzedzającego roku obrachunkowego. W tej grupie, tyle samo firm zanotowało taki sam obrót lub stratę w stosunku do poprzedniego roku (odpowiednio po 10%).

Odsetek przedsiębiorstw osiągających obrót w granicach 2,5 mln zł z roku na rok systematycznie spadał, aby w 2014 roku osiągnąć poziom 9% (-5 p.p.). Jednocześnie wzrastał udział firm notujących obrót w przedziale od 2,6 do 15 mln zł, odpowiednio w latach 2012 – 19%, 2013 – 22% i 2014 – 19%. Od 2011 roku utrzymał się stabilny odsetek firm osiągających obrót powyżej 15 mln zł (między 16% - 17%). W porównaniu do pozostałych lat, najlepiej pod względem wielkości eksportu wypadają lata 2012 i 2013, kiedy to większość firm osiągnęła obrót między 2,6 a 15 mln zł lub jakościowo zadeklarowała wzrost w tym zakresie w stosunku do poprzedzającego roku obrachunkowego.

1.1.3. Obszary problemowe oraz bariery rozwoju eksportu przedsiębiorstw

Większość badanych eksporterów zadeklarowała, że nie dostrzega żadnych trudności podczas rozwoju swojej działalności międzynarodowej na przestrzeni lat 2010-2014. **Tylko, co piąty pomorski eksporter twierdząco odpowiedział na pytanie dotyczące barier podczas rozwoju działalności na rynkach międzynarodowych w latach 2010-2014 (20%).** Zaobserwowano, że stosunkowo częściej z przeszkodami borykały się firmy z większym stażem w działalności międzynarodowej. Wśród firm, które rozpoczęły działalność eksportową

przed 1990 rokiem, 20% z nich doświadczyło barier podczas rozwoju swojej międzynarodowej działalności. W grupie firm, które rozpoczęły eksport między 1990 a 1999 rokiem odsetek ten był nieco wyższy i wyniósł 23%. W grupie firm z krótszym stażem eksporterskim (między 2000-2004 rokiem lub po 2004 roku) odsetek był niższy i wahał się na poziomie 14%-15%. Bariery w rozwoju działalności nieco częściej niż pozostali, deklarowały firmy z sektora usługowego, produkcyjnego oraz średnie i duże przedsiębiorstwa.

Tabela 3. P30. Jakie były to problemy? Pytanie wielowyborowe, % odpowiedzi nie sumuje się do 100. Odpowiadający: badani, których przedsiębiorstwo między rokiem 2010 a 2014 natrafiło na bariery związane z rozwojem działalności na rynkach międzynarodowych (n=26! – niska liczebność).

BARIERY	%
ograniczenia prawne i proceduralne	42%
bariery polityczne i biurokratyczne	35%
problemy z rozliczeniem transakcji zawartych z kontrahentami	31%
problemy z pozyskaniem zagranicznych kontrahentów	27%
trudność w zdobyciu dotacji na rozwój działalności eksportowej	23%
trudność w otrzymaniu kredytu (np. ze względu na brak zdolności kredytowej)	23%
wysokie podatki eksportowe	12%
brak wiedzy pracowników w zakresie rozwijania działalności eksportowej firmy	12%
brak dostępu do informacji na temat warunków rozwijania działalności eksportowej w woj. pomorskim	8%
brak odpowiedniej infrastruktury informacyjnej (technologie ICT)	4%
brak odpowiedniej infrastruktury społecznej (sprawne działanie placówek oświatowych, służby zdrowia i opieki społecznej, administracji rządowej i bezpieczeństwa publicznego)	4%
inne, pojedyncze odpowiedzi	15%

Przedsiębiorcy wymieniali problemy, z którymi się spotkali w latach 2010-2014, w kolejności od najistotniejszego z ich punktu widzenia²³ (Tabela 3). **Ograniczenia prawne i proceduralne** były najczęściej spotykaną barierą, o której mówiło 42% odpowiadających. Dla połowy pytaných, był to najistotniejszy problem w kontekście rozwoju działalności międzynarodowej. Najczęściej dotyczył on firm, które eksport rozpoczęły po 2004 roku oraz firm z sektora produkcyjnego. Drugim

²³ Łącznie n=26 przedsiębiorców odpowiadało na pytania związane z barierami rozwoju działalności międzynarodowej, dlatego opisywane wyniki należy interpretować w sposób poglądowy.

w kolejności problemem były **bariery polityczne i biurokratyczne** (35% - dla 15% była to bariera najistotniejsza), częściej zgłaszane przez dużych przedsiębiorców. Trzecim, najczęściej spotykanym problemem były **kłopoty z rozliczeniem transakcji zawartych z kontrahentami** np. wynikające z różnic kursowych (31% wskazań, w tym 23% wskazań jako najistotniejsza bariera) – często wymieniane przez przedsiębiorstwa usługowe. 27% firm miało **problemy z pozyskaniem zagranicznych kontrahentów**, szczególnie dla przedsiębiorstw usługowych i tych, które rozpoczęły działalność eksportową po 2004 roku. Kapitał społeczny województwa, jego infrastruktura transportowa lub infrastruktura ICT rzadko przeszkadzały przedsiębiorcom w rozwoju ich działalności na rynkach zagranicznych w okresie objętym badaniem. Przedsiębiorcy upatrują szans na wykluczenie wspomnianych barier poprzez zmianę przepisów, procedur lub wytycznych np. poprzez uproszczenie oraz skrócenie procedury wydawania pozwoleń na inwestycje budowlane lub strukturalne. Wśród innych propozycji, rekomendowano dalszy rozwój infrastruktury drogowo-kolejowej oraz zwiększanie liczby terenów inwestycyjnych z dostępem do infrastruktury portowej.

W świetle danych zebranych w badaniu pomorskich eksporterów, należy pozytywnie ocenić postępujący proces umiędzynarodowienia gospodarki województwa pomorskiego. Jako zaletę procesu internacjonalizacji należy w pierwszej kolejności wskazać okazję do rozwoju pomorskich przedsiębiorstw. Rozwój ten należy rozumieć, jako możliwość poszerzenia rynków zbytu, a tym samym zwiększenia przychodów firm. Ponadto na poczet zalet należy wymienić również możliwość nawiązywania nowych relacji biznesowych z zagranicznymi kontrahentami – dla ponad połowy badanych przedsiębiorstw był to jeden z celów eksportowych na lata 2010-2014. Oprócz tego, działalność międzynarodowa – w opinii, co drugiego badanego eksportera – zwiększa prestiż danego przedsiębiorstwa.

Na podstawie opinii pozyskanych w badaniu eksporterów, można wyszczególnić niewiele wad procesu internacjonalizacji. Większość badanych przedsiębiorców nie napotkała, bowiem żadnych barier w rozwoju działalności eksportowej (80%). Niemniej, na podstawie analizy barier, z jakimi przedsiębiorstwa mierzyły się między 2010 a 2014 rokiem, można wnioskować, że słabszą stroną procesu umiędzynarodowienia gospodarczego w województwie pomorskim są ograniczenia prawne i proceduralne oraz bariery polityczne i biurokratyczne. W związku z czym, należy rozważyć podjęcie działań mających na celu zwiększenie świadomości pomorskich przedsiębiorców na temat instytucji doradczych, które działają na terenie województwa (np. Agencja Rozwoju Pomorza).

Na pytanie o to, czy i jakiego wsparcia ze strony Samorządu Wojewódzkiego oczekivaliby eksporterzy w zakresie rozwoju swojej działalności na rynkach międzynarodowych, zdecydowana większość podawała propozycje o charakterze wędki. Przedsiębiorcy przede wszystkim oczekivaliby wsparcia/patronatu w zakresie promocji na rynkach zagranicznych oraz wsparcia merytorycznego w związku z prowadzeniem działalności międzynarodowej.

Tabela 4. P31. Proszę wskazać, jakiego rodzaju wsparcia oczekuje Pan(i) przedsiębiorstwo od Samorządu Województwa Pomorskiego w zakresie rozwoju działalności na rynkach międzynarodowych? Pytanie wielowyborowe, % odpowiedzi nie sumuje się do 100. Odpowiadający: pomorskie firmy prowadzące działalność eksportową w latach 2010-2014 (n=129).

	Razem (n=129)	Przedsiębiorstwa produkcyjne (n=103)	Przedsiębiorstwa usługowe (n=26)
promocja usług i towarów z woj. pomorskiego na rynkach międzynarodowych	43%	42%	46%
udostępnianie informacji o danych rynkach zagranicznych	42%	41%	46%
ulgi podatkowe	38%	37%	42%
tworzenie platform ułatwiających nawiązywanie kontaktów gospodarczych z zagranicznymi partnerami	37%	35%	46%
pomoc w zdobyciu dotacji	36%	34%	46%
organizowanie międzynarodowych targów branżowych	34%	33%	38%
organizowanie wyjazdowych i przyjazdowych misji gospodarczych	32%	29%	42%
poprawa infrastruktury transportowej województwa pomorskiego	28%	26%	35%
szkolenia, kursy przygotowujące do rozwijania działalności na rynkach międzynarodowych	21%	22%	15%
pomoc w określeniu potencjału eksportowego	19%	20%	12%
tworzenie dokumentów wspomagających rozwijanie działalności na rynkach międzynarodowych (brozury informacyjne, newsletter)	18%	15%	31%
doradztwo w zakresie rozpoczęcia eksportu	14%	15%	12%
inne	2%	1%	4%
trudno powiedzieć	1%	1%	0%
nie oczekuję wsparcia w tym zakresie	4%	3%	8%

Firmy **usługowe** relatywnie częściej niż produkcyjne, proponowały aby Samorząd Wojewódzki zaangażował się w organizowanie wyjazdowych i przyjazdowych misji gospodarczych, tworzenie dokumentów wspomagających rozwijanie działalności na rynkach międzynarodowych (w postaci broszur informacyjnych, newsletterów) lub w pomoc w zdobyciu dotacji. Z perspektywy **firm produkcyjnych** przydatna byłaby promocja usług i towarów z woj. pomorskiego na rynkach międzynarodowych, udostępnianie informacji o danych rynkach zagranicznych lub pomoc w określeniu potencjału eksportowego. Dla **dużych przedsiębiorstw** najczęściej znaczenie miałyby promocja usług i towarów z woj.

pomorskiego na rynkach międzynarodowych, wsparcie związane z ulgami podatkowymi, tworzenie platform ułatwiających nawiązywanie kontaktów gospodarczych z zagranicznymi partnerami oraz poprawa infrastruktury transportowej województwa pomorskiego.

1.2. Inwestorzy zagraniczni w województwie pomorskim²⁴

1.2.1. Charakterystyka inwestorów zagranicznych

W próbie pomorskich inwestorów zagranicznych **dominują firmy zlokalizowane w północnej części województwa**. 39% ogółu stanowią przedsiębiorstwa z siedzibą na terenie aglomeracji trójmiejskiej, następne 37% to firmy mieszczące się w powiatach: słupskim, gdańskim lub wejherowskim. Prawie każda z firm objętych badaniem posiada swoją główną siedzibę na terenie Pomorskiego (95% - główna siedziba w województwie pomorskim, 5% za granicą). Dwie trzecie inwestorów, poza siedzibą główną, posiada w Polsce oddziały swojej firmy. 24% zlokalizowało je na terenie województwa, 27% w Polsce ale poza pomorskim, natomiast 22% za granicą. Przeważają tutaj przedsiębiorstwa średniej wielkości (56% próby), następnie małe (24%), mikro (7%) i duże (12%). Każde przedsiębiorstwo jest własnością prywatną.

Z zebranych deklaracji wynika, że udział kapitału zagranicznego w połowie badanych przypadków przekracza 50% (49%). W co piątej firmie waha się między 25% a 50% (20%), zaś w co trzecim mieści się w przedziale od 10% do 24% (32%). Dane GUS za lata 2010-2013 pokazują, że w województwie pomorskim dominował kapitał krajów członkowskich w Unii Europejskiej – najczęściej Niemiec, państw Beneluksu i Cypru. Na przestrzeni lat obserwuje się najwyższy udział kapitału niemieckiego – poza spadkiem w 2011 roku (14%), utrzymywał się na stabilnym poziomie 21-23%. W roku 2012 nastąpił wyraźny wzrost udziału kapitału cypryjskiego. Jego udział w stosunku do innych lat objętych badaniem wzrósł ponad dwukrotnie, do poziomu 19%. Od 2010 roku obserwuje się spadek udziału kapitału duńskiego (w roku 2010 stanowił 15%, podczas gdy w 2013 roku już 10%). Równolegle wzrastał systematycznie udział kapitału pochodzenia holenderskiego (z 17% w 2010 roku do 21% w 2013 roku) i luksemburskiego (z 8% w 2010 roku do 11% w 2013 roku).

85% firm objętych badaniem to przedsiębiorstwa produkcyjne (w tym najczęstsze branże to: 34% - przemysł elektromaszynowy, 17% - przemysł spożywczy, 14% - przemysł chemiczny, 14% - drzewno-papierniczy). Pozostałe firmy oferują usługi (15%, w tym najczęstsze branże to: 67% - transport i magazynowanie, 17% - handel

²⁴ Opis struktury próby badawczej zawarty został w tabelach na końcu raportu w rozdziale 7.3, Tabela 23 na stronie 202.

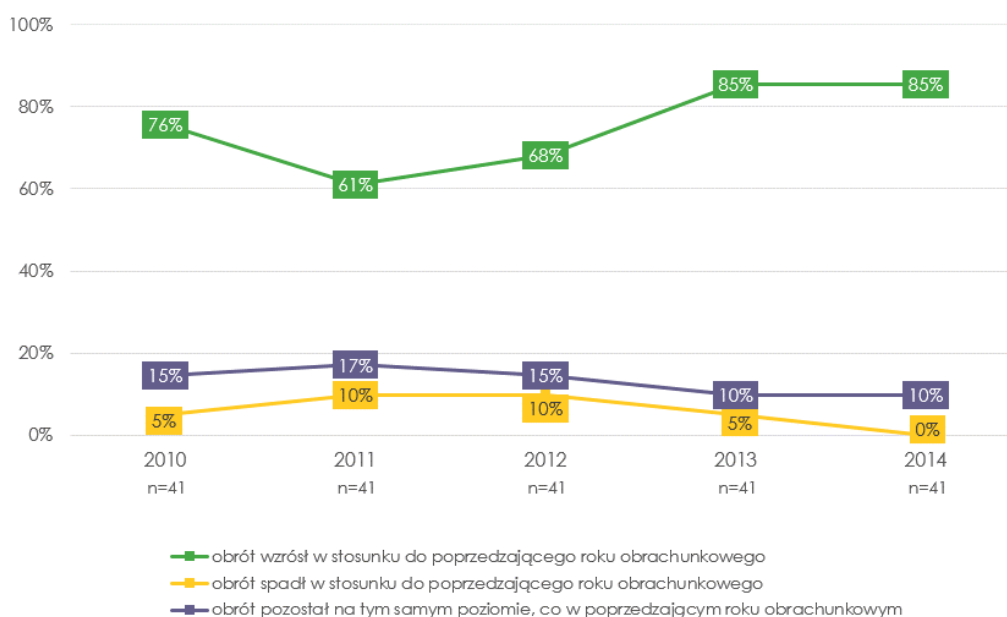
hurtowy i detaliczny, 17% - działalność profesjonalna i naukowa). Główną specjalizacją 7 na 10 badanych przedsiębiorstw jest przetwórstwo przemysłowe (71%). Co ósma firma specjalizuje się w transporcie i gospodarce magazynowej (12%). Pozostałe specjalizacje nie przekraczają 5% przypadków.

70% badanych firm zaczęło swoją działalność na terenie województwa pomorskiego po transformacji ustrojowej: 41% ogółu rozpoczęło działalność w pierwszej dekadzie gospodarki wolnorynkowej (1990-1999 r.), następnych 22% powstało na przestrzeni lat 2000-2004, zaś 7% po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Trzy na dziesięć badanych firma działało jeszcze przed reformą Balcerowicza (29% wskazało rok założenia przed 1990).

Pomorscy inwestorzy zagraniczni wysoko oceniają bieżącą kondycję ekonomiczną swojego przedsiębiorstwa (średnia ocena 8,6 na skali od 0 do 10, gdzie „0” to „bardzo zła” a „10” to „bardzo dobra”). Ten optymizm potwierdzają zebrane dane o wielkości obrotu w badanych firmach za ostatni rok obrachunkowy. Prawie w 7 na 10 badanych firmach, obrót za ostatni roku obrachunkowy wyniósł do 28 mln zł (68%). Co czwarte przedsiębiorstwo osiągnęło obrót między 28 mln a 160 mln zł (24%), a zaledwie 2% powyżej 160 mln zł. Na przestrzeni badanego pięciolecia, **sytuacja finansowa w badanych firmach systematycznie ulegała poprawie** (Wykres 5). Obserwuje się rosnący trend w zakresie zmiany wielkości obrotu w stosunku do lat poprzednich, za wyjątkiem roku 2011. Na przestrzeni badanych lat utrzymywał się stabilny, kilkuprocentowy odsetek firm, które osiągały spadek wielkości obrotu w stosunku do poprzedzającego roku obrachunkowego (5% w latach 2010 i 2013 a 10% w 2011-2012). Z zebranych deklaracji wynika, że żadne przedsiębiorstwo nie zanotowało spadku obrotów w roku 2014 w stosunku do 2013. Z roku na rok zmieniał się udział firm, które uzyskały obrót analogiczny jak w roku poprzednim (najwięcej w 2011 roku – 17%, a najmniej w roku 2013 i 2014 – 10%).

Wykres 5. P16. Proszę powiedzieć, jak zmienił się obrót Pana(i) przedsiębiorstwa na przestrzeni lat 2010-2014? Odpowiadający: inwestorzy zagraniczni prowadzący działalność gospodarczą na terenie województwa pomorskiego w latach 2010-2014 (n=41).

Na podstawie przedstawionych deklaracji można sądzić, że **najlepszym rokiem pod względem finansowym, dla pomorskich inwestorów, był rok 2014**. Obserwuje się, że aż 85% firm odnotowało wzrost wielkości swojego obrotu w stosunku do ubiegłego roku, żadna nie zanotowała jego spadku, a 10% utrzymało obrót na analogicznym poziomie co w roku poprzedzającym. Na tle badanego pięcioletnia stosunkowo najgorzej wypada rok 2011, kiedy to 61% przedsiębiorstw zanotowało wzrost w stosunku do ubiegłego roku obrachunkowego, 10% zanotowało spadek zaś 17% osiągnęło obrót analogiczny, jak w roku poprzednim.

W sygnałnych opracowaniach Urzędu Statystycznego w Gdańsku pn. „Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie pomorskim”, które są dostępne dla lat 2010-2013 zamieszczone zostały informacje na temat podstawowego kapitału zagranicznego oraz wielkości wydatków inwestycyjnych poniesionych na pozyskanie aktywów trwałych w Polsce. Z danych zawartych w opracowaniach Urzędu Statystycznego wynika, że w latach 2010-2012 wartość kapitału zagranicznego zainwestowanego w tych podmiotach systematycznie wzrastała. W roku 2013 zaobserwowano nieznaczny spadek wartości w stosunku do roku 2012. Dokładne dane zostały zaprezentowane w tabeli poniżej.

Tabela 5. Podstawowy kapitał zagraniczny według krajów pochodzenia udziałowców w województwie pomorskim w latach 2010-2013, w mln zł.

ROK	Ogółem	Kraje UE	Kraje OECD
2010	4585,4 mln zł	4302,7 mln zł	4213,7 mln zł
2011	6896,4 mln zł	6560,2 mln zł	6213,4 mln zł
2012	7146,0 mln zł	6799,7 mln zł	6154,2 mln zł
2013	6734,9 mln zł	6410,4 mln zł	6293,2 mln zł
2014	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US w Gdańsku. Stan na 31 XII każdego roku. Dane za 2014 nie były dostępne podczas prac nad raportem.

Podmioty z kapitałem zagranicznym zlokalizowane na terenie województwa ponosiły wydatki inwestycyjne na pozyskanie aktywów trwałych w Polsce. Na przestrzeni lat 2010-2013 wydano sumarycznie 13 466,1 mln zł. Szczegółowe zestawienie nakładów inwestycyjnych zamieszczone zostało w tabeli poniżej.

Tabela 6. Wydatki inwestycyjne podmiotów z kapitałem zagranicznych zlokalizowanych na terenie województwa pomorskiego, na pozyskanie aktywów trwałych w Polsce w latach 2010-2013, w mln zł.

ROK	Wartość wydatków inwestycyjnych na pozyskanie aktywów trwałych w Polsce
2010	4003,6 mln zł
2011	3841,0 mln zł
2012	2616,7 mln zł
2013	3004,8 mln zł
2014	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US w Gdańsku. Stan na 31 XII każdego roku. Dane za 2014 nie były dostępne podczas prac nad raportem.

Działalność biznesowa zlokalizowanych na terenie województwa pomorskiego inwestorów zagranicznych, prowadzona na przestrzeni lat 2010-2014 miała zarówno zasięg międzynarodowy oraz krajowy. Działalność międzynarodowa większości z podmiotów biorących udział w badaniu koncentrowała się na rynku europejskim i była związana z eksportem, do co najmniej jednego państwa (93%). O połowę mniej przedsiębiorców działało w tym czasie na światowym rynku międzynarodowym, eksportując do co najmniej jednego państwa spoza Unii Europejskiej (41%).

Na rynku krajowym, prowadząc sprzedaż przynajmniej na obszarze dwóch województw, działało 83% badanych firm. 59% pytanych prowadziło też działalność o charakterze regionalnym, sprzedając na terenie jednego województwa. Ponadto, 29% działało na rynku lokalnym (prowadząc sprzedaż na obszarze jednej gminy lub jednego powiatu).

1.2.2. Znaczenie obecności inwestorów zagranicznych dla województwa

Na przestrzeni lat 2010-2014 obserwuje się systematyczny wzrost liczby przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym operujących na rynku pomorskim. Według danych opublikowanych przez Urząd Statystyczny w Gdańsku

w rocznikach „Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie pomorskim” (Tabela 7), w roku 2010 w Pomorskim działalność prowadziło 1 246 podmiotów, które dawały zatrudnienie 57 335 pracowników. W roku 2011 obserwuje się największy przyrost liczby firm z kapitałem zagranicznym (+9 p.p.), z przełożeniem na wzrost zatrudnienia o blisko tysiąc osób. Rok 2012 przyniósł pewną stagnację, bo o ile liczba firm wzrosła o 4 p.p., to zatrudnienie wzrosło w niewielkim stopniu. Najciekawiej wygląda rok 2013 (dane na temat 2014 nie zostały dotychczas opublikowane), bo pomimo nieznacznego przyrostu liczby przedsiębiorstw, istotnie wzrosło zatrudnienie, aż o 3 468 osób. Zatrudnienie w firmach z kapitałem zagranicznych znalazło wtedy ok. 62 tys. mieszkańców województwa pomorskiego.

Tabela 7. Zestawienie liczby podmiotów z kapitałem zagranicznym na terenie województwa pomorskiego w latach 2010-2014 wraz z liczbą zatrudnionych.

Rok	Liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym	Liczba zatrudnionych	Zmiana liczby zatrudnionych w stosunku do roku poprzedniego
2010	1 246	57 335	-
2011	1 353	58 278	943
2012	1 406	58 353	75
2013	1 430	61 821	3 468
2014	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US w Gdańsku. Dane za 2014 nie były dostępne podczas prac nad raportem.

Tym samym, w roku 2013 pomorskie było siódmym województwem pod względem liczby firm z kapitałem zagranicznym, za mazowieckim (10 098), śląskim (2 388), dolnośląskim (2 370), wielkopolskim (2 302), małopolskim (1 651) i zachodniopomorskim (1 465).

Obecność inwestorów zagranicznych w regionie oznacza napływ kapitału, który pociąga za sobą inwestycje i ożywia lokalny rynek. Jak pokazują dane za 2013 rok, nakłady inwestycyjne firm z kapitałem zagranicznym poniesione w Polsce wyniosły 75 mld zł, w tym na pozyskanie aktywów trwałych wydatkowano 51 mln zł. Nakłady ogółem poniesione w pomorskim stanowiły 4% tej kwoty, czyli 3 mld zł – w tym na aktywa trwałe 2,5 mld zł.

Z punktu widzenia lokalnej gospodarki ważne jest także, że przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym prowadzą działalność eksportową oraz importową – w większości z firmami, które nie są z nimi kapitałowo powiązane. Dzięki takiej działalności międzynarodowej tworzą się nowe powiązania regionu z gospodarką światową. Dzięki temu zyskuje na znaczeniu region, ze względu na to, że poprawia się jego atrakcyjność inwestycyjna z punktu widzenia potencjalnych inwestorów. Dla przykładu, w 2012 roku eksportowało 41% podmiotów (580 firm), z czego 29% wysyłało towaru lub usługi do firm macierzystych lub powiązanych, wartość eksportu wyniosła 16,2 mld zł. Dla porównania w 2013 roku eksportowało 43% podmiotów (615 firm, +2 p.p. w stosunku do 2012 roku) – wartość eksportu wyniosła aż 17,5 mld zł. Z tego 182

podmioty (29%) eksportowały do firm macierzystych lub powiązanych. Co roku podobna liczba podmiotów eksportuje, co importuje dobra lub usługi (w roku 2012 importowało 563 podmiotów, a w 2013 – 615). Wartość importu w latach 2012 i 2013 wyniosła odpowiednio 13,8 mld zł.

Na podstawie deklaracji uzyskanych w badaniu opinii pomorskich inwestorów zagranicznych, można stwierdzić, że znaczny odsetek tych podmiotów operuje w branżach istotnych dla rozwoju gospodarki województwa. 29% badanych inwestorów zagranicznych prowadzi działalność produkcyjną w branży elektromaszynowej – przemysł metalowy, maszynowy, precyzyjny, środków transportu, elektrotechniczny i elektroniczny. Następnymi 12% prowadzi działalność produkcyjną w branży chemicznej, zaś 5% w przemyśle wysokich technologii (producenci sprzętu komputerowego, oprogramowania, elektroniki). Z kolei 10% badanych firm prowadzi działalność w sektorze usługowym w branży transport i magazynowanie, a 2% prowadzi działalność profesjonalną, naukową i techniczną. Zestawienie branż, w których operują inwestorzy zagraniczni, zostało zamieszczone w tabeli poniżej.

Tabela 8. P13/P14. W jakiej branży produkcji/usług działa Pana(i) przedsiębiorstwo? Proszę wskazać główną branżę. Odpowiadający: inwestorzy zagraniczni prowadzący działalność gospodarczą na terenie województwa pomorskiego w latach 2010-2014 (n=41).

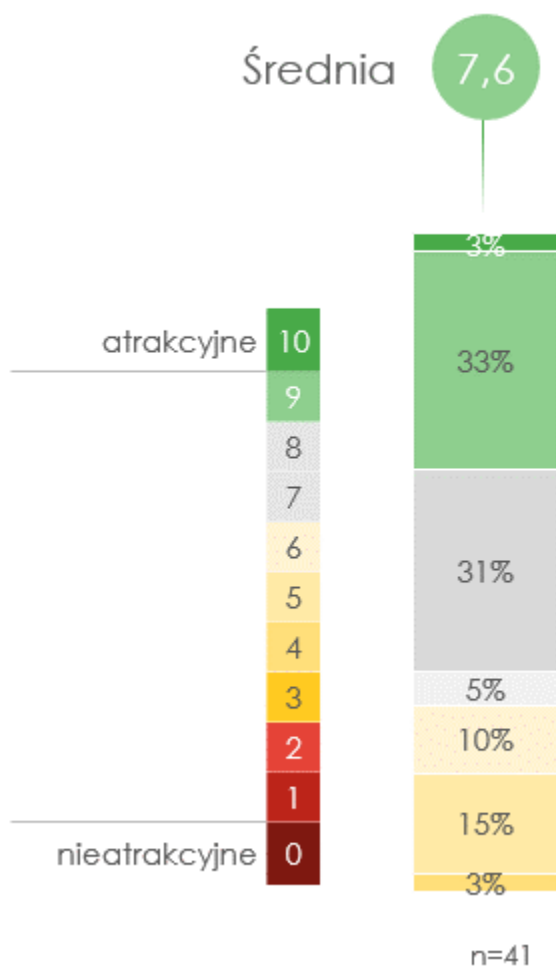
Sektor	Branża	%
PRODUKCJA	przemysł elektromaszynowy (metalowy, maszynowy, precyzyjny, środków transportu, elektrotechniczny i elektroniczny)	29%
	przemysł chemiczny	12%
	przemysł mineralny (materiałów budowlanych, szklarski, ceramiki szlachetnej)	2%
	drzewno-papierniczy (drzewny, celulozowo-papierniczy)	12%
	przemysł lekki (włókienniczy, odzieżowy, skórzan)	7%
	przemysł spożywczy	15%
	przemysł paszowy i utylizacyjny	2%
	przemysł wysokiej technologii (producenci sprzętu komputerowego, oprogramowania, elektroniki)	5%
USŁUGI	handel hurtowy i detaliczny	2%
	transport i magazynowanie	10%
	działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	2%
	Ogółem	100%

1.2.3. Oferta inwestycyjna regionu – czynniki atrakcyjności i siła przyciągania regionu

Inwestorzy zagraniczni zostali poproszeni o ogólną ocenę atrakcyjności województwa pomorskiego ze względu na możliwości inwestycyjne. Do oceny tego wymiaru posłużono się skalą od 0 do 10, gdzie „0” oznaczało „nieatrakcyjne” zaś „10” atrakcyjne (Wykres 6).

Wykres 6. Jak się Panu(i) wydaje, jaka jest ocena województwa pomorskiego ze względu na możliwości inwestycyjne wśród osób decydujących o inwestycjach zagranicznych w Pana(i) firmie? Odpowiadający: inwestorzy zagraniczni prowadzący działalność gospodarczą na terenie województwa pomorskiego w latach 2010-2014 (n=41).

Przeciętna ocena atrakcyjności pomorskiego ze względu na możliwości inwestycyjne wyniosła 7,6. Jest to wysoka nota zwłaszcza, że wśród przyznanych ocen dominowały wartości z górnej części skali tj. „8” (31%) i „9” (33%). Zaledwie 3% pytanym przyznało oceny poniżej środka skali (ocena „4” stanowiła 3% odpowiedzi) świadczące o nieatrakcyjności inwestycyjnej województwa.

Deklaratywny rozkład motywacji inwestorów zagranicznych do podjęcia działalności w pomorskim został sklasyfikowany między cztery globalne kategorie decydujące o jego atrakcyjności inwestycyjnej:

- A. Przystępność ekonomiczna** rozumiana, jako: możliwość minimalizowania kosztów funkcjonowania przedsiębiorstwa, niższy koszt pracy, bliskość klientów, ulgi podatkowe, przywileje oferowane inwestorom zagranicznym, niższy koszt materiałów i surowców.
- B. Kapitał społeczny i zasoby pracy** rozumiany, jako dostępność wykwalifikowanej kadry oraz stosunkowo wysoka jakość życia.
- C. Infrastruktura transportowa** rozumiana, jako dogodne połączenia drogowe, kolejowe i lotnicze oraz dostępność portów morskich.

- D. Obecność powierzchni biurowych o wysokim standardzie/ powierzchni produkcyjnych.
- E. Dostępność odpowiednich terenów inwestycyjnych.

Wykres 7. P33. Jak Pan(i) sądzi, co skłoniło przedsiębiorstwo, w którym Pan(i) pracuje do podjęcia aktywności gospodarczej w województwie pomorskim? Możliwe wiele odpowiedzi, % nie sumuje się do 100. Odpowiadający: inwestorzy zagraniczni prowadzący działalność gospodarczą na terenie województwa pomorskiego w latach 2010-2014 (n=41).

W badanej grupie inwestorów zagranicznych najczęściej wskazywano atrybuty regionu, które można określić wspólnym mianem **przystępności ekonomicznej** (sumarycznie 63%, Wykres 7). W tym przypadku najczęściej wymieniany był niższy koszt pracy (24%), niższy koszt materiałów i surowców (15%) oraz bliskość klientów (17%). To niewątpliwie atrybuty sprzyjające minimalizowaniu kosztów funkcjonowania przedsiębiorstwa, co podkreślał co piąty pytany (20%). Niewielu inwestorów wskazywało na przywileje oferowane inwestorom zagranicznym (10%) czy na ulgi podatkowe (12%). Najbardziej naturalnym motywem podejmowania działalności międzynarodowej, jest **chęć dokonania ekspansji** (54% wskazań). Tym samym 22% pytanych wskazało na chęć poszerzenia rynków zbytu, również 22% chciało zwiększenia przychodów firmy. Do ekspansji konieczna jest dostępność odpowiednich terenów inwestycyjnych, która przyciągnęła 24% inwestorów. **Trzecią kategorią** pod względem sumarycznej częstości wskazań jest **kapitał społeczny i zasoby pracy** (44%), czyli dostępność odpowiednio wykwalifikowanej kadry (24%) oraz wysoka jakość życia (20%). Stosunkowo niewiele wskazań skupiło się w kategorii **infrastruktura transportowa** (36%). Warto jednak podkreślić, że dogodne połączenia drogowe, kolejowe i lotnicze były najczęściej wskazywaną motywacją przez inwestorów (27%), a dostępność portów morskich czwartą w kolejności (24%). Zaledwie 17% pytanych wskazało, jako aspekt skłaniający do podjęcia

aktywności dostępność odpowiednich powierzchni biurowych i/lub powierzchni produkcyjnych.

15% firm z kapitałem zagranicznym przyznało, że na przestrzeni lat 2010-2014 natrafiło na bariery związane z rozwojem inwestycji w województwie pomorskim (n=6 przypadków).

Dwoje spośród sześciorga pytaných wskazało niedostatki infrastrukturalne. Pozostałe bariery wymieniano pojedynczo: brak odpowiednich połączeń logistycznych, ograniczenia prawne i proceduralne, trudność w otrzymaniu kredytu, przepisy prawa budowlanego (za długa procedura dokumentacyjna do uzyskania pozwoleń), brak terenów inwestycyjnych oraz biurokracja.

Respondenci zaproponowali następujące działania zaradcze:

- o „Uproszczenie, skrócenie zasad do uzyskania pozwoleń na inwestycje budowlane, strukturalne itp.” (n=1);
- o „Partycypowanie [władz] w koszcie drogi dojazdowej do inwestycji” (n=1);
- o „Zwiększenie liczby terenów inwestycyjnych z dostępem do infrastruktury portowej, dosunięcie strefy usługowo-mieszkalnej od terenów portowych ze względu na parametry hałasu w Gdyni oraz bardzo ograniczone tereny w Gdańsku, można je rozwinąć.”(n=1);

Inwestorzy zagraniczni zapytani o to, w jaki sposób widzą rolę SWP we wspieraniu rozwoju ich działalności wskazali następujące propozycje: promocja usług i towarów z woj. pomorskiego na rynkach międzynarodowych (33%), udostępnianie informacji o danych rynkach zagranicznych (33%), ulgi podatkowe (30%), tworzenie platform ułatwiających nawiązywanie kontaktów gospodarczych z zagranicznymi partnerami (30%), poprawa infrastruktury transportowej województwa pomorskiego (30%)²⁵.

1.3. Pomorski rynek pracy w kontekście migracji pracowników

1.3.1. Emigracja zarobkowa mieszkańców województwa pomorskiego²⁶

Odsetek migracji zagranicznych na pobyt stały, zarejestrowanych w ramach województwa pomorskiego w latach 2010-2014, w stosunku do ogólnej liczby migracji plasował się na poziomie od 8% do 9%. W stosunku do ogółu – w każdym roku udział ludności napływającej do województwa pomorskiego był nieznacznie wyższy (odsetki wynoszące od 8,5% do 9,3%) niż udział ludności

²⁵ Wymieniono top 5 wskazań.

²⁶ Opis struktury próby badawczej zawarty został w tabelach na końcu raportu w rozdziale 7.3, Tabela 24 na stronie 203.

odpływającej (odsetki wynoszące od 7,6% do 8,6%). Dokładną liczbę migrujących w latach 2010-2014 przedstawia Tabela 9. Wśród obcokrajowców meldowanych w województwie pomorskim na pobyt stały największy był udział Europejczyków – w latach 2010-2014 oscylował pomiędzy 84% a 87%.

Tabela 9. Migracje zagraniczne ludności na pobyt stały w latach 2010-2014 – zameldowania i wymeldowania.

Kategoria		Liczba migrujących				
		2010	2011	2012	2013	2014
Napływ ludności	ogółem	15 246	15 524	14 583	12 199	12 330
	woj. pomorskie	1 296	1 376	1 288	1 129	1 053
Odpływ ludności	ogółem	17 360	19 858	21 200	32 103	28 080
	woj. pomorskie	1 396	1 715	1 774	2 506	2 140

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US w Gdańsku i BDL.

Emigrację ekonomiczną mieszkańców województwa pomorskiego w latach 2010-2014 determinował wiek i poziom wykształcenia²⁷. Emigrantami zarobkowymi, w porównaniu do osób z wykształceniem wyższym (5%) istotnie częściej były osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (14%). Osoby w wieku 25-29 lat częściej decydowały się na podjęcie pracy za granicą niż pozostałe grupy wiekowe (21% vs. 3-8%)²⁸.

Charakterystyka społeczno-demograficzna emigrantów zarobkowych

Aby zdiagnozować motywacje stojące za wyjazdem zarobkowym, emigrujących mieszkańców województwa pomorskiego zaproszono do kolejnej części badania. We wspomaganych komputerowo wywiadach bezpośrednich (CAPI) wzięło udział 100 respondentów. Próba była rozłożona proporcjonalnie pomiędzy kobiety (50%) i mężczyzn (50%) oraz zróżnicowana pod względem wieku. Osoby do 29 lat łącznie stanowiły 29% ogółu. Odsetek osób w wieku 30-35 lat (25%) i 36-45 lat był zbliżony i wynosił jedną czwartą (26%). Co piąty badany był w wieku 46 lat i więcej (20%).

W grupie Pomorzan emigrujących w latach 2010-2014 przeważali mieszkańcy miast. Blisko co trzeci badany mieszkał w mniejszej miejscowości, do 50 tys. mieszkańców (30%). Niemal jedna czwarta badanych emigrantów zasiedlała

²⁷ W badaniu przeprowadzonym na reprezentatywnej próbie mieszkańców województwa pomorskiego odsetek osób pracujących za granicą w okresie między rokiem 2010 a 2014 (łącznie) wyniósł 9%.

²⁸ Wyjątek stanowi grupa wiekowa 30-44 lat (12%) – różnica pomiędzy odpowiedziami grupy w wieku 25-29 lat (21%) nie jest istotna statystycznie.

miasta od 50 do 200 tysięcy mieszkańców (24%), zaś w dużych miastach, powyżej 200 tys. mieszkańców, mieszkało 28% z nich. Osoby z terenów wiejskich stanowiły mniej niż jedną piątą ogółu (18%).

Wśród emigrantów zarobkowych dominowały osoby z wykształceniem średnim – policealne, średnie zawodowe lub średnie ogólnokształcące (49%). Więcej niż co czwarty (27%) posiadał wykształcenie zasadnicze zawodowe. Dyplomem szkoły wyższej dysponował nieco mniej niż co piąty badany (19%). Osoby z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym były w mniejszości – 5%.

Blisko połowa osób wyjeżdżających w celach zarobkowych to osoby będące w stałych związkach (48%) – w tym 40% żyło w związkach sformalizowanych a 8% w nieformalnych. Panny i kawalerowie stanowili 45% ogółu, zaś 7% osoby w separacji lub rozwiedzione.

Obecną sytuację finansową większości pomorskich emigrantów można określić jako stabilną. Co czwarta osoba (23%) deklarowała, że pieniędzy wystarczy na wszystkie wydatki, bez wyrzeczeń. Co drugi (51%) nie może sobie pozwolić na większe wydatki, ale starcza mu na codzienne potrzeby. Pozostali mają gorsze warunki finansowe – 16% badanych, aby opłacić rachunki, musi rezygnować z wielu rzeczy, zaś 9% osób nie starczy nawet na najpilniejsze potrzeby.

Badani są w większości aktywni zawodowo (73% łącznie) – 9% pracowało dorywczo, a 64% miało stałą pracę, prowadziło działalność gospodarczą lub działalność rolną. Bezrobotni poszukujący pracy stanowili 14% ogółu. Odsetek osób biernych zawodowo wynosił łącznie 27% – w tym, oprócz 14% szukających pracy, 7% to nieposzukujący pracy, 4% uczniowie, 1% emeryci i renciści, 1% było w innej sytuacji.

Większość pracujących osób, jako główni żywiciela rodziny, ze swojej pensji utrzymywała całą rodzinę/gospodarstwo domowe (67%). Pozostali stanowili jedną trzecią ogółu (33%).

Wśród emigrujących w latach 2010-2014 największy był udział sprzedawców i pracowników usług (38%). Wykwalifikowani monterzy, operatorzy urządzeń (8%) i specjaliści (19%) stanowili łącznie ponad jedną czwartą ogółu (27%). Odsetek pracowników niższego szczebla wynosił w sumie 16% – z czego 8% to robotnicy, 7% osoby wykonujące proste prace oraz 1% rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy. Również, co szósty badany (16%) należał do personelu średniego szczebla – techników (4%) lub pracowników biurowych (12%). Wyżsi urzędnicy i kierownicy byli w mniejszości (1,4%).

Trzech na czterech (77%) badanych posiadających stałą pracę, w obecnym miejscu pracuje do 5 lat łącznie. Co piąty (20% łącznie) posiada dłuższy staż pracy – w tym 12% powyżej 5 do 10 lat, 7% powyżej 10 do 20 lat i 1% powyżej 20 lat. Liczba przepracowanych lat pracy co piątego badanego (20%) świadczy o tym, że po powrocie z emigracji zarobkowej w latach 2010-2014 wrócili do swojego dawnego miejsca pracy.

Skala i kierunki wyjazdów zarobkowych

Najczęściej wymienianymi kierunkami wyjazdów zarobkowych były kraje członkowskie Unii Europejskiej (96% łącznie). Co drugi emigrant pojechał do pracy w stronę Europy Zachodniej (55% łącznie) – najczęściej do Niemiec (31%) i państw Beneluksu (15% - Holandia 13% i Belgia 2%). Pozostałymi zachodnimi krajami, do których wyjeżdżali Pomorzanie były: Dania (5%), Francja (3%), Belgia (2%) i Austria (1%). Co trzeci badany (38%) zdecydował się na wyjazd w kierunku Europy Północnej – w tym co piąty (21%) pojechał do Wielkiej Brytanii, 3% do sąsiadującej z nią Irlandią, zaś 18% do krajów nordyckich (11% do Norwegii, 5% do Danii, 2% do Szwecji i 1% do Finlandii). Udział wyjeżdżających na południe kontynentu wyniósł 14% - 7% do Włoch, 6% Hiszpanii i na 1% Cypr. W mniejszości były osoby kierujące się do pracy za ocean – do USA (5%) i na Bahamy (1%).

Pomiędzy rokiem 2010 a 2014 emigracja zarobkowa była najbardziej powszechna w roku 2010 – w tym czasie, do pracy za granicę pojechał, co drugi badany (57% - w tym 39% raz i 18% dwa razy i więcej). W kolejnym roku (2011) nastąpił istotny spadek liczby wyjeżdżających do 35% - w tym, co piąty (20%) zdecydował się na jeden wyjazd, a 15% wyjeżdżało dwukrotnie lub częściej. Istotnie niższy odsetek wyjeżdżających charakteryzował również rok 2013, w którym udział emigrantów wyniósł jedną trzecią (33% - w tym 19% raz i 14% dwa razy i więcej). W pozostałych latach (2012 i 2014) odsetek osób wyjeżdżających był podobny i oscylował pomiędzy 45 a 46%.

Wyjazdy za granicę w celach zarobkowych były często związane z porą roku. Ponad połowa emigrantów (60%) z lat 2010-2014 przynajmniej raz w tym okresie podjęła pracę sezonową. Wyniki są istotnie różnicowane przez liczbę wyjazdów. Emigracja zarobkowa osób, które wyjechały za granicę dwa razy i więcej rzadziej miała charakter sezonowy, niż wśród badanych wyjeżdżający tylko raz (3% - 4 razy i więcej, 9% - 2-3 razy vs. 74% - raz). Pewne zależności uwidaczniają się po przełamaniu wyników przez płeć. Odsetek decydujących się na wyjazd sezonowy wśród kobiet był nieco wyższy niż wśród mężczyzn (68% vs. 52%). Różnice pomiędzy odpowiedziami tych grup nie są jednak istotne statystycznie ze względu na niskie liczebności.

Badanie emigrantów potwierdziło wniosek z badania mieszkańców województwa pomorskiego – emigracja zarobkowa pomiędzy 2010 a 2014 rokiem miała zazwyczaj charakter krótkookresowy. Udział wyjazdów krótszych niż rok wynosił od 73 do 80%. Odsetek pracujących za granicą dłużej niż rok wahał się od 20 do 27%.

Część osób, które w latach 2010-2014 wyjechała do pracy za granicę, w 2015 roku również zdecydowała się na wyjazd zarobkowy i pracuje tam obecnie. Do kontynuacji emigracji przyznał się co siódmy badany (15%). Istotnie częściej były to osoby, które w latach 2010-2014 wyjeżdżały cztery razy i więcej (35% vs. 7% wśród wyjeżdżających raz). Zależności zarysowują się także w przypadku płci – aktualnie za granicą pracuje, co piąty mężczyzna (22%) i mniej niż co dwunasta

kobieta (8%). Ze względu na niską liczebność próby, występująca różnica nie może być jednak uznana za istotną statystycznie.

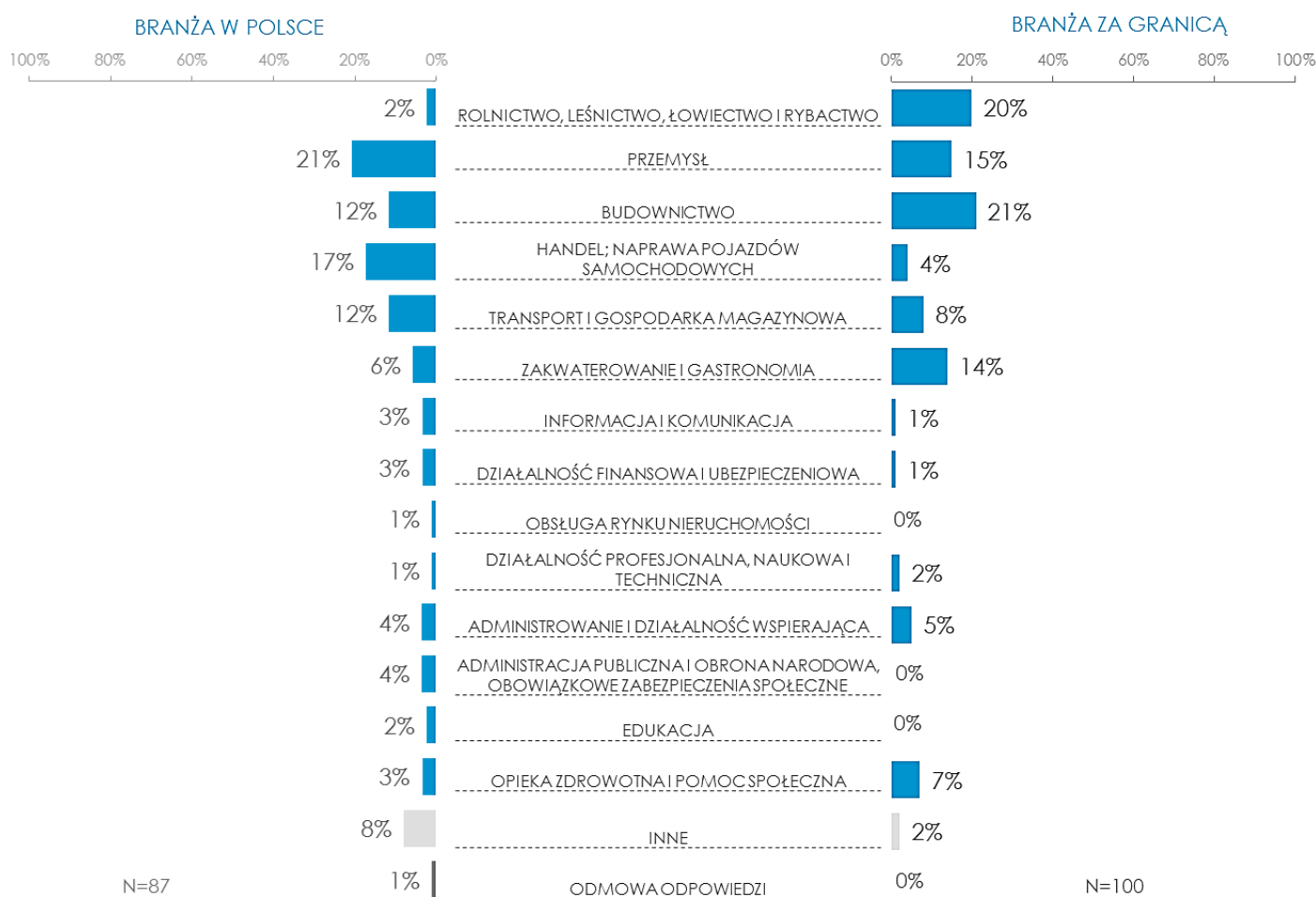
Doświadczenia migracyjne

Aby pozyskać informacje na temat okoliczności podjęcia decyzji o wyjeździe z województwa pomorskiego, emigrantów zarobkowych z lat 2010-2014 podczas badania zapytano, w którym momencie zdecydowali o wyjeździe z Polski – przed, czy po znalezieniu pracy za granicą. W odniesieniu do ostatnio odbytej wyprawy zarobkowej (do 2014 roku włącznie), więcej niż co drugi emigrant (61%) odpowiadał, że przeszedł proces rekrutacji jeszcze przed wyjazdem z Polski. Druga grupa (37%) szukała płatnego zajęcia dopiero po przyjeździe na miejsce. Częściej należały do niej osoby wyjeżdżające od dwóch do trzech razy niż emigranci wyjeżdżający cztery razy i więcej (odpowiednio 48% vs. 21%). Z uwagi na niską liczebność nie jest to jednak różnica istotna statystycznie.

Wśród badanych największą grupę stanowili przedstawiciele sektora usługowego (64%) – w tym 17% specjalizowało się w handlu i branży samochodowej, 12% w branży transportowej i magazynowej. W przypadku pozostałych branż odsetki oscylowały od 1 do 6%. W sektorze przemysłowym pracował blisko co trzeci odpowiadający (33% - 12% w budownictwie i 21% w przemyśle). Pracę w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie wykonywało w Polsce 2% badanych.

Wykres 8. M6. z P8. Zawód wykonywany w Polsce a praca za granicą według sekcji PKD. Odpowiadający: mieszkańcy województwa pomorskiego emigrujący w latach 2010-2014 w celach zarobkowych, aktywni zawodowo (n=87) vs. mieszkańcy województwa pomorskiego emigrujący w latach 2010-2014 w celach zarobkowych (n=100).

Zestawiając dane na temat zawodu wykonywanego w Polsce, z danymi o pracy podjętej za granicą największe rozbieżności można dostrzec w udziale osób wykonujących pracę w ramach pierwszej sekcji PKD – rolnictwie, leśnictwie (Wykres 8). Za granicą, tak jak w kraju, dominowały branże z sektora usług (44% łącznie), jednakże ich udział był o jedną czwartą mniejszy (zmiana o 20 p.p.). Prace z sektora przemysłu za granicą wykonywał podobny odsetek badanych, co w województwie pomorskim (36% – w tym 21% budownictwie i 15% w przemyśle). Zawody z trzeciego sektora gospodarki – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – za granicą były podejmowane istotnie częściej niż w Polsce. Taką działalnością zajmował się, co piąty emigrant (20%) – zmiana o 18 p.p. Niektóre ze specjalizacji badanych, nie znalazły się w grupie tych, w ramach których wykonywano pracę zarobkową za granicą, były to: obsługa rynku nieruchomości (1% - procent osób wykonujących tą pracę w Polsce) oraz administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (3%).

Co drugi badany (50%) uważa, że praca za granicą w latach 2010-2014 była tożsama z zawodem wykonywanym w województwie pomorskim. Tyle samo osób

(50%) przyznaje, że wykonywana praca nie była powiązana z branżą, w której się specjalizują. Sytuacja wygląda podobnie w kontekście kwalifikacji. Co drugi emigrant zarobkowy (50%) jest zdania, że praca podjęta za granicą wymagała niższych kwalifikacji, niż posiadane. Przeciwnie stanowisko reprezentowało 49% osób. Poczucie pracy poniżej kwalifikacji istotnie częściej dotyczyło osób z wyższym wykształceniem niż osób po zasadniczej szkole zawodowej (odpowiednio 79% vs. 27%).

Wzrost zatrudnionych w pierwszej sekcji branż (rolnictwo, leśnictwo itd.) oraz branż związanych z zakwaterowaniem i gastronomią wynika z dużego udziału wśród emigrujących pracowników sezonowych. Osoby podejmujące pracę o takim charakterze, świadomie decydują się na stanowiska niezgodne z ich wykształceniem, poniżej ich kwalifikacji oraz niezwiązane ze specjalizacją pracy wykonywanej w Polsce.

Motywy decyzji o wyjeździe

Ponad połowa osób wyjeżdżających za pracą (56%), przed ostatnim wyjazdem zarobkowym podjętym w latach 2010-2014, nie szukała zatrudnienia w województwie pomorskim. Byli to najczęściej młodzi mężczyźni (54%), w wieku do 35 lat (54%), posiadający wykształcenie średnie (61%) i tylko raz wyjeżdżający do pracy za granicę (41%). Obecnie większość z tych osób jest aktywna zawodowo (80%).

Część badanych emigrantów, która przed wyjazdem starała się znaleźć pracę w województwie pomorskim (44%), korzystała z różnych dostępnych im kanałów. Blisko co czwarty szukał jej poprzez rodzinę lub znajomych (24%) a co piąty (22%) bezpośrednio u pracodawcy. O pomoc do Urzędu Pracy zgłosił się co ósmy badany (12%), do agencji zatrudnienia 5%. Po inne sposoby sięgnął 1% emigrantów.

Pomimo otrzymywanego wsparcia, żadnej z osób zarejestrowanych w Urzędzie Pracy, nie udało się otrzymać posady w województwie pomorskim. Najprawdopodobniej z powodu tej sytuacji oferowana im pomoc była rozpatrywana w kategorii mało istotnej. Dokonując oceny tej instytucji pod kątem przydatności w poszukiwaniu pracy w województwie pomorskim, zazwyczaj przyznawano oceny poniżej środka skali (w skali od 0 do 10). Zdecydowana większość wybrała oceny od jeden do trzy (58%), zaś równo co trzecia (33%) twierdziła, że wsparcie było zupełnie nieprzydatne. Interpretując te dane należy mieć na uwadze niską liczebność grupy, której dotyczyło to pytanie (n=12).

Czynnikami przyciągającymi Pomorzaków za granicę i jednocześnie wypychającymi z województwa pomorskiego były najczęściej: wysokość płac oraz poziom stopy bytowej. Brak możliwości otrzymania wystarczających zarobków w regionie wpłynął na decyzję o emigracji co drugiego badanego (56%). Do wyjazdu skłaniał także wyższy standard życia za granicą (47%). Co trzeci badany (37%) przyznał, że istotne znaczenie miała otrzymana oferta pracy. Odsetek przyczyn związanych z brakiem pracy w województwie pomorskim również wyniósł jedną trzecią (33% łącznie) – 29% nie mogło znaleźć posady

w okolicy zamieszkania, 2% zostało zwolnionych i 2% nie przedłużono umowy. Część osób (16%) nie dostrzegą perspektyw rozwoju zawodowego w województwie pomorskim. Czynniki zewnętrzne, takie jak zmiana miejsca zamieszkania z powodu pracy współmałżonka nie przekroczyły jednej dziesiątej (9%). Pozostałe powody emigracji zarobkowej stanowiły 12% - w tym m.in. problemy z prowadzeniem działalności gospodarczej w województwie pomorskim (2%) wynikające ze zbyt wysokich składek ZUS i podatków dochodowych, nadmiernej biurokracji a także trudności w zdobyciu dofinansowania na rozwój.

Przy podejmowaniu decyzji o ostatnim wyjeździe za granicę pomorskimi emigrantami najczęściej kierowały cele finansowe, takie jak: chęć osiągnięcia wyższego wynagrodzenia (69%), zaoszczędzenie pieniędzy (49%) czy podniesienie stopy życia w Polsce (41%). Motywacje związane z podniesieniem swojej atrakcyjności na rynku pracy stanowiły łącznie 39% - w tym samorozwój 14%, podniesienie kwalifikacji 8% i uzyskanie doświadczenia 17%. Więcej, niż co czwartemu badanemu (28%) zależało na otrzymaniu pracy sezonowej, zaś 7% osób na zmianie warunków pracy. Pozostałe cele stanowiły w sumie 4%.

Motywy decyzji o powrocie

Powrót do województwa pomorskiego związany był przede wszystkim z sytuacją rodzinną i poczuciem przywiązania do bliskich. Niemal połowa emigrantów (47%) wróciła do województwa właśnie ze względu na tęsknotę za domem, rodziną i przyjaciółmi, zaś blisko co trzeci zdecydował się przerwać pobyt za granicą z powodu zobowiązań rodzinnych (31%). Udział motywów związanych z pracą wyniósł w sumie 40% – w tym co czwarty (26%) dotyczył zakończenia umowy. Pozostałymi były utrata pracy (6%) i otrzymanie oferty pracy w województwie pomorskim (8%). Prawie co trzeci czynnik wypychający (31% łącznie) dotyczył problemów w codziennym funkcjonowaniu za granicą. Do tej grupy utrudnień można zaliczyć: barierę językową (11%), brak poczucia komfortu (9%), problemy ze zdrowiem (6%), wysokie koszty utrzymania (4%) i problemy mieszkaniowe (1%). Część osób zdecydowała się na powrót, aby kontynuować naukę w woj. pomorskim (14%) lub z powodu realizacji zakładanych celów wyjazdu (11%). Inne przyczyny stanowiły łącznie 9% odpowiedzi.

Kierunki zmian zjawiska emigracji zarobkowej

Obecnie pracy za granicą szuka, co piąty (22%) spośród tych, którzy zdecydowali się wrócić do województwa pomorskiego. W przyszłości planuje jej szukać więcej niż co trzeci z nich (37%). Osoby, które wyraźnie zaznaczają, że nie zamierzają podejmować takich działań stanowią 41% badanych. Spośród wszystkich osób, które wróciły z emigracji zarobkowej, nieco więcej niż co druga (54%) rozważa ponowny wyjazd za granicę w perspektywie najbliższych dwóch lat. Badani, którzy nie biorą takiej opcji pod uwagę stanowili jedną trzecią (33%). Udział osób

niezdecydowanych, którzy do tej pory nie zastanawiali się nad tą kwestią wyniósł 13%.

Niezdecydowanych emigrantów oraz dawnych emigrantów, którzy nie planują powrotu za granicę, przed wyjazdem z Polski najczęściej powstrzymuje konieczność opuszczenia rodziny. Respondenci decydują się zostać w województwie pomorskim ze względu na niechęć do rozłąki z najbliższymi (67%) oraz zobowiązania rodzinne (38%). Część osób nie widzi powodów, dla których powinna ponownie wyjechać (47% łącznie) – podkreśla, że już tam byli i nie chcą wracać (26%) lub nie czują potrzeby wyjazdu (21%). Pewną grupę zatrzymuje także przywiązanie do obecnego miejsca zamieszkania (26%) i atrakcyjna praca (10%). Niekiedy problemem są bariery, takie jak nieznanostwo języka (18%), kondycja zdrowotna (10%), trudność w znalezieniu pracy za granicą (8%), czy obawa przed nieznanym (3%). Niewielki odsetek badanych dostrzega problemy lokalowe – wysokie koszty przeprowadzki (8%), czy kłopot w znalezieniu odpowiedniego mieszkania (5%).

Wyniki badania mieszkańców województwa pomorskiego pokazały, że ta zbiorowość raczej nie bierze pod uwagę wyjazdu za granicę w celach zarobkowych w perspektywie najbliższych dwóch lat. Trzech na czterech Pomorzanie nawet nie rozważa takiej możliwości (75%). Osoby, które się nad tym zastanawiają (23%) są podzielone na tych, którzy preferowaliby krótszy wyjazd – poniżej 12 miesięcy (11%) i na tych, którzy myślą o podjęciu pracy na dłużej niż rok (7%) i na stałe (5%). Kobiety są mniej skłonne do takich rozważań niż mężczyźni (odsetek odpowiedzi „nie” wyniósł odpowiednio 82% vs. 67%). Reprezentanci grup wiekowych powyżej 29 lat (odsetki odpowiedzi „nie” wynoszące od 73% do 95%) istotnie częściej niż osoby w wieku 18-24 (42%) i 25-29 lat (56%) nie rozważają ewentualnego wyjazdu za granicę w celu podjęcia pracy. W najmłodszej grupie wiekowej jest natomiast największy odsetek osób, które chciałyby pojechać do pracy za granicą, ale na okres krótszy niż rok (32%).

Powyższe dane mogą sugerować, że w przyszłych latach emigracja zarobkowa w województwie pomorskim w dalszym ciągu będzie determinowana przez wiek mieszkańców. Zjawisko to nie zmieni również swojego charakteru – wciąż będą dominować wyjazdy krótkookresowe, podyktowane chęcią zaoszczędzenia pieniędzy. W kontekście zmian w poziomie emigracji kluczowe będą kolejne dwa lata. Osoby, które pomiędzy rokiem 2010 a 2014 były zatrudnione za granicą, decyzję o następnym wyjeździe podejmą pod wpływem sytuacji w regionie oraz perspektyw zdobycia środków na utrzymanie. Do pozostania w kraju, mieszkańców województwa pomorskiego może skłonić podniesienie stopy życia w województwie oraz rozwój inwestycji dających szansę na zatrudnienie i atrakcyjne zarobki. Nie bez znaczenia będzie również sytuacja rodzinna mieszkańców – ponieważ tęsknota za domem jest częstym powodem przerwania wyjazdu, w przyszłości mogą podjąć próbę wyjazdu z całą rodziną.

1.3.2. Zjawisko imigracji zarobkowej w kontekście deficytów kadrowych pomorskiego rynku pracy – case study

Niniejszy podrozdział stanowi efekt zastosowania techniki studium przypadku do analizy zjawiska imigracji zarobkowej w kontekście deficytów kadrowych pomorskiego rynku pracy. W trakcie pracy nad treścią paragrafów łączono dane zastane z wynikami badań PAPI i IDI przeprowadzonych z przedstawicielami pomorskich instytucji, zajmującymi się sprawami cudzoziemców. Skalę zatrudnienia obcokrajowców w województwie pomorskim, a także branże, w jakich są zatrudniani cudzoziemcy próbowano poznać analizując dane udostępniane przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Statystyki przywoływane w kolejnym paragrafie, liczba wydawanych pozwoleń na pracę oraz liczba zarejestrowanych oświadczeń pracodawców o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi, mogą być jednak tylko orientacyjnym wskaźnikiem skali i trendów w zatrudnianiu obcokrajowców pochodzących spoza państw członkowskich Unii Europejskiej oraz Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA). Nie można ich interpretować jako dokładnej liczby obcokrajowców pracujących w Polsce z powodu wielu czynników, w tym m.in.:

- ❖ braku ewidencji pracy niezalegalizowanej;
- ❖ nieregistrowania momentu opuszczenia rynku pracy;
- ❖ możliwości zarejestrowania dla jednej osoby więcej niż jednego oświadczenia o zamiarze powierzenia pracy;
- ❖ możliwości odmowy udzielenia wizy cudzoziemcowi mimo zarejestrowania oświadczenia;
- ❖ możliwości rezygnacji z przyjazdu cudzoziemca do Polski mimo zarejestrowania oświadczenia.

Ze względu na zniesienie przez Polskę ograniczeń w dostępie do podejmowania pracy przez obywateli państw członkowskich UE oraz EFTA utrudnione jest pozyskanie precyzyjnych informacji na temat liczby obywateli tych krajów pracujących w Polsce. Na podstawie informacji uzyskanych z wywiadów z przedstawicielami instytucji można jednak wnioskować, że liczba tych osób pracujących w województwie pomorskim jest mniejsza niż liczba pracujących w regionie obywateli krajów spoza Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii, co jest konsekwencją niewielkiej ilości atrakcyjnych ofert pracy dla tej grupy osób:

„Polski rynek pracy jest niezbyt rozbudowany dla obywateli państw Unii Europejskiej i tzw. starej Unii Europejskiej.” [R2, przedstawiciel pomorskiej instytucji].

Z uwagi na swobodny przepływ ludności w ramach krajów EOG (i Szwajcarii), zamieszczone w niniejszym raporcie dane, nt. obcokrajowców na pomorskim rynku pracy, odwołują się tylko do obywateli spoza UE oraz EFTA.

Skala imigracji zarobkowej oraz branże zatrudnienia

W odniesieniu do wszystkich wydanych pozwoleń na pracę w województwie pomorskim, pomiędzy 2010 a 2014 rokiem włącznie, najwyższy był odsetek obcokrajowców planujących podjąć zatrudnienie w następujących branżach:

- ❖ budownictwie (odsetki wahające się od 13% - w 2010 r. i 2013 r. do 23% w 2011 r.),
- ❖ przetwórstwie przemysłowym (udział tej grupy był najwyższy w latach 2010-2011 – 33% w 2010 r. i 31% w 2011 r., w 2013 r. i 2014 r. nie przekroczył 4%),
- ❖ handlu hurtowym i detalicznym (wysoki odsetek w 2010 roku – 24%, później 8%-9%),
- ❖ w ramach działalności związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (od 6% w 2012 r. do 9% w 2010 r.).

Tabela 10. Zezwolenia na pracę dla cudzoziemców wydawane w latach 2010-2014 według sekcji PKD.

Sekcja PKD	Liczba wydanych zezwoleń na pracę									
	2010		2011		2012		2013		2014	
	POL	POM	POL	POM	POL	POM	POL	POM	POL	POM
ogółem	36622	2391	40808	2483	39144	1925	39078	1926	43663	2083
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	831	14	1676	33	1719	10	1842	18	2333	14
przetwórstwo przemysłowe	4035	790	3877	778	2434	232	1897	82	2167	75
budownictwo	5923	313	8945	570	7753	312	5054	252	7084	419
handel hurtowy i detaliczny	5779	584	6833	229	6999	157	7164	166	6610	193
transport i gospodarka magazynowa	1985	30	2591	59	3082	31	3380	28	4291	43
działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	2493	212	3012	164	2883	115	3029	144	2835	148
informacja i komunikacja	134	5	376	8	691	14	758	18	980	31
działalność finansowa i ubezpieczeniowa	177	75	129	15	220	3	251	8	232	2
działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	3285	91	3323	194	2165	81	1849	59	2003	84
edukacja	211	24	324	24	314	13	356	16	282	9
opieka zdrowotna i pomoc społeczna	314	22	385	27	383	15	343	14	275	8
gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	2624	11	4365	49	4483	92	5014	105	5780	155

Źródło: Opracowanie na podstawie danych MPiPS. Objaśnienie: POL – liczba zezwoleń wydanych w Polsce, POM – liczba zezwoleń wydanych w województwie pomorskim.

Szczególnie wysoki udział pracowników w sekcji „przetwórstwo przemysłowe” odnotowano w latach 2010 i 2011. W tym okresie, w stosunku do wszystkich pozwoleń na pracę wydanych w Polsce, odsetek cudzoziemców zatrudnionych w ramach tej sekcji w województwie pomorskim wynosił aż jedną piątą (po 20%). W kolejnych okresach znacząco spadał, a w 2014 roku wynosił już tylko 3%. Należy przy tym podkreślić, że na przestrzeni lat 2010-2014, zarówno w skali kraju, jak i w ramach województwa, systematycznie wzrastał odsetek obcokrajowców

podejmujących pracę w gospodarstwach domowych, chociaż w stosunku do branży skupiających największą liczbę ludności napływowej wciąż jest relatywnie niski, w 2014 roku wynosił 3%.

Przyglądając się danym dotyczącym zatrudnienia obcokrajowców w podziale na ich kraje pochodzenia, w ostatnich latach można zauważyć ciekawe zmiany. W 2010 roku w grupie osób otrzymujących pozwolenie na pracę w województwie pomorskim największy był udział pracowników z Azji (1465), w tym z Chin – 998, Indii – 90, Uzbekistanu – 128. Wśród pracowników z Europy (823) dominowała grupa Ukraińców (606), jednakże liczba wydanych im pozwoleń była znacznie niższa od liczby pozwoleń otrzymanych przez obywateli Chin. Sytuacja ta w kolejnych okresach ulegała zmianom.

Grupa Ukraińców zgłaszających się po zezwolenie na pracę w 2011 roku wynosiła już 1143 – a ogólny udział Europejczyków – 1391. Pozwoleń na pracę dla obywateli Azji było znacznie mniej niż w roku poprzednim (994) – w tym blisko połowę stanowiły pozwolenia Chińczyków (427). Hindusi otrzymali 112 pozwoleń, a obywatele Uzbekistanu 212. W roku 2012, odsetek wydawanych zezwoleń dla Europejczyków wynosił 1054 – w tym 866 stanowili obywatele Ukrainy. Liczba zezwoleń na pracę w województwie pomorskim dla Azjatów zmniejszyła się do 800 – w stosunku do poprzednich lat, istotnie mniejszy był w tej grupie odsetek ludności Chin (65) i Indii (33). Co warto zauważyć, mimo zmniejszenia się zezwoleń dla cudzoziemców z Azji, wydanych dokumentów umożliwiających pracę obywatelom Uzbekistanu było więcej (399).

W stosunku do poprzedniego okresu, w roku 2013 nie zanotowano dużych zmian. Liczba pozwoleń o pracę wydawanych obywatelom państw europejskich była podobna (1076) – w tym 903 dla Ukraińców. Dokumenty uprawniające do pracy w 2013 roku otrzymało łącznie 760 Azjatów – w tym 240 obywateli Uzbekistanu, 175 Indii i 55 Chin.

Rok 2014 przyniósł największe zmiany w kontekście wydawanych pozwoleń o pracę. Zgodnie z danymi Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, od 2014 roku wzrasta odsetek cudzoziemców korzystających z uproszczonej procedury wydawania pozwoleń o pracę²⁹ – szczególnie Ukraińców. Liczba Europejczyków zgłaszających się po dokumenty o takim charakterze była istotnie większa niż w roku poprzednim (1612 – w tym aż 1423 dla Ukraińców). W tym samym okresie, znacznie rzadziej wydawano pozwolenia o pracę obywatelom krajów

²⁹ <https://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki> [dostęp 2015-06-10].

Zastosowanie uproszczonej procedury podjęcia zatrudnienia w Polsce jest możliwe w przypadku obywateli Republiki Armenii, Republiki Białoruś, Republiki Gruzji, Republiki Mołdowy, Federacji Rosyjskiej oraz Ukrainy.

azjatyckich (420). Coraz niższy był w tej grupie udział Chińczyków (56), obywateli Indii (28) i Uzbekistanu (101).

Oprócz liczby wydanych zezwoleń warto w tym miejscu prześledzić również liczbę zarejestrowanych oświadczeń pracodawców o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi³⁰. Analizując te dane trzeba mieć jednak na uwadze, iż liczba oświadczeń może różnić się od rzeczywistej liczby obcokrajowców podejmujących pracę w Polsce. Jest to konsekwencją m.in.: możliwości zarejestrowania dla jednej osoby więcej niż jednego oświadczenia, odmowy udzielenia wizy cudzoziemcowi mimo zarejestrowania oświadczenia, bądź rezygnacji z jego przyjazdu do Polski.

Tabela 11. Liczba oświadczeń zarejestrowanych przez Powiatowe Urzędy Pracy w latach 2010-2014.

	Liczba zarejestrowanych oświadczeń				
	2010	2011	2012	2013	2014
ogółem	180 073	259 777	243 736	235 616	387 398
woj. pomorskie	3 057	5 419	4 252	3 269	5 794

Źródło: Opracowanie na podstawie danych MPiPS.

W latach 2010-2014 odsetek takich oświadczeń w województwie pomorskim w stosunku do wszystkich zarejestrowanych w Polsce oświadczeń oscylował na poziomie 2%. Najwyższy był w 2011 roku (2,1%) – co może wynikać z trwających w tym czasie przygotowań do Mistrzostw Świata w Piłce Nożnej, organizowanych w Gdańsku w 2012 roku i potrzeby zatrudnienia pracowników tymczasowych. Najniższy odsetek zanotowano w 2013 roku – udział oświadczeń zarejestrowanych w pomorskich Urzędach Pracy stanowił 1,4% ogółu.

Ważność składanych oświadczeń najczęściej wynosiła od 3 do 6 miesięcy. Biorąc pod uwagę branże, dokumenty te pochodziły w większości od pracodawców, których działalność zarejestrowana jest w ramach sekcji PKD związanej z rolnictwem i jego pokrewnymi, budownictwem, przetwórstwem przemysłowym oraz handlem. Największa część oświadczeń dotyczy sekcji pierwszej – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – co wynika z sezonowości podejmowanej pracy.

³⁰ <https://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki> [dostęp 2015-06-10].

Oświadczenie w PUP składa pracodawca chcący zapewnić krótkoterminowe zatrudnienie w Polsce obywatelom Republiki Armenii, Republiki Białoruś, Republiki Gruzji, Republiki Mołdowy, Federacji Rosyjskiej i Ukrainy. Przy zatrudnieniu nie przekraczającym 6 miesięcy nie mają oni konieczności uzyskania zezwolenia na pracę. Zarejestrowane oświadczenie jest podstawą do uzyskania wizy pobytowej w celu wykonywania pracy.

Powyższe sekcje były wymieniane także w badaniu jakościowym przedstawicieli pomorskich instytucji mających styczność z cudzoziemcami. W kontekście branż skupiających największą grupę obcokrajowców podawano: rolnictwo budownictwo, przemysł (stoczniowy, zawody – spawacz, piaskarz, monter) oraz gastronomię (i ogólnie branże związane z turystyką). Zauważano również, że przyjeżdżający są angażowani do prac związanych z opieką (np. nad osobami starszymi) i prowadzeniem domu. Ponadto przedstawiciele instytucji zwrócili uwagę, że pewna grupa obcokrajowców to osoby wysoko wykwalifikowane, podejmujące zatrudnienie w branży informatycznej oraz w działach odpowiadających za zarządzanie i management czy kulturę:

„Trochę mamy informatyków, pracowników tak wysokokwalifikowanych, natomiast ich nie jest za dużo. Ja myślę, że w przeważającej części, to są pracownicy fizyczni, wykonujący proste, nieskomplikowane prace” [R3, przedstawiciel pomorskiej instytucji].

Motywy przyjazdu do województwa pomorskiego

Zainteresowanie cudzoziemców pomorskim rynkiem pracy jest podyktowane różnorodnymi motywacjami. Czynniki przyciągające obcokrajowców do województwa pomorskiego można połączyć w cztery grupy motywów:

- ❖ ekonomiczne – wysokość wynagrodzenia, liczba pracodawców, oferty pracy sezonowej;
- ❖ geograficzne – walory turystyczne regionu, dostęp do morza, bezpośrednia bliskość innych miast (Gdańsk, Sopot, Gdynia);
- ❖ edukacyjne – bogate zaplecze edukacyjne, atrakcyjna oferta kształcenia;
- ❖ zewnętrzne – polecenie służbowe, ucieczka przed trudną sytuacją polityczną, sprawy rodzinne.

W ostatnich latach istotnie wzrosła liczba imigrantów zza wschodniej granicy kraju, głównie z Ukrainy, czego powodem jest sytuacja polityczna, zmuszająca ludzi do opuszczenia miejsca zamieszkania.

Motywacje osób przyjeżdżających z terenu Unii Europejskiej (szczególnie z państw założycielskich) różnią się od motywacji cudzoziemców z pozostałych krajów. Wynika to z odmiennych kompetencji tych osób i oferowanych im stanowisk. Ci pierwsi to w znacznej mierze pracownicy o wysokich kwalifikacjach, specjaliści przysyłani przez zagraniczne firmy do polskich oddziałów. Są to menadżerowie wyższego szczebla, wyższa kadra zarządzająca oraz informatycy. Cudzoziemcy pochodzący spoza Unii Europejskiej zazwyczaj pracują na niższych stanowiskach. Warto jednak zaznaczyć, że coraz większą liczbę cudzoziemców (głównie pochodzących z Ukrainy) interesuje założenie własnej działalności gospodarczej:

„To, co jeszcze obserwuję, to jest coraz więcej osób z Ukrainy pyta nas o warunki konieczne do spełnienia, żeby założyć w Polsce działalność gospodarczą. (...) I naprawdę, co tydzień, co najmniej jedna osoba jest umówiona z takim pytaniem.” [R1, przedstawiciel pomorskiej instytucji].

Osoby te mogą w przyszłości dążyć do zatrudniania swoich rodaków, ułatwiając im w ten sposób funkcjonowanie na pomorskim rynku pracy.

Podstawową motywacją, jaką kierują się cudzoziemcy przyjeżdżający do województwa pomorskiego, jest wysokość oferowanych wynagrodzeń. Dotyczy to przede wszystkim obywateli państw spoza Unii Europejskiej (w tym krajów spoza Europy), dla których płaca minimalna w Polsce jest nie tylko

atrakcyjna, ale również pozwala pomagać rodzinie pozostawionej w kraju pochodzenia:

„Z tego, co nam mówią cudzoziemcy, na przykład Ukraińcy, to najniższe wynagrodzenie – 1750 zł (...) to i tak jest więcej, niż mogliby otrzymać na Ukrainie. To wynagrodzenie pozwala im na przeżycie i jeszcze dodatkowo na pomoc rodzinie zamieszkałej za granicą. Podobnie jest w Chinach. (...) są takie środowiska, w których wynagrodzenie otrzymywane tutaj jest nieporównywalnie większe, niż byłoby w stanie zarobić u siebie w kraju.” [R3, przedstawiciel pomorskiej instytucji].

Biorąc pod uwagę zarobki innych państw obywateli Unii Europejskiej, zarówno dla tzw. kadry menadżerskiej, jak i pracowników fizycznych z tego regionu, oferowane w Polsce wynagrodzenie nie jest czynnikiem motywującym do przyjazdu.

Wybór województwa pomorskiego przez imigrantów zarobkowych wynika z jego atrakcyjnej lokalizacji oraz walorów przyrodniczych. W opinii obcokrajowców warunki geograficzne regionu sprzyjają podjęciu zatrudnienia w każdym sektorze gospodarki, w przemyśle stoczniowym, rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie oraz w usługach. Walory turystyczne regionu podnoszą szansę znalezienia pracy sezonowej:

„To jest aglomeracja atrakcyjna turystycznie, położona nad morzem, gdzie cały biznes hotelarsko gastronomiczny kwitnie. I że to jest jakaś szansa, żeby zacząć. Żeby przyjechać i pracować w wakacje i rozejrzeć się za ewentualną szansą na przyszłość, na później.” [R1, przedstawiciel pomorskiej instytucji].

Podjęcie okresowego zatrudnienia może motywować do przyjazdu tych, którzy niekoniecznie planują stały pobyt w województwie pomorskim. W takiej sytuacji jest ono tylko jednym z miejsc na drodze do kraju/lokalizacji (na terenie Unii Europejskiej) wybranych, jako docelowe.

Na decyzję o przyjeździe do województwa pomorskiego ma także wpływ duża liczba potencjalnych pracodawców w aglomeracji trójmiejskiej. W związku z bliskością trzech miast wzrasta prawdopodobieństwo znalezienia zatrudnienia w niedużej odległości od miejsca zamieszkania. Atrakcyjność Trójmiasta wynika także z rozwiniętego zaplecza edukacyjnego i dostępu do bogatej oferty nauczania na poziomie wyższym. Ukończenie studiów na polskiej uczelni otwiera cudzoziemcom drogę do rynku pracy:

„Stosunkowo dużo jest tych pracodawców, gdzie można znaleźć miejsca pracy. W porównaniu nie wiem, do województwa świętokrzyskiego. Dużo mamy uczelni, (...). Co też wpływa, że jest ten napływ ludzi. I ci ludzie później zostają. (...) Bo jeżeli cudzoziemiec kończy polską uczelnię, stacjonarne studia, to otrzymuje nieograniczony dostęp do rynku pracy.” [R3, przedstawiciel pomorskiej instytucji].

Ostatnim zidentyfikowanym powodem przyjazdu do województwa pomorskiego jest wypełnienie braków kadrowych przez pracowników międzynarodowych korporacji w ich polskich filiach. Z wypowiedzi badanych wynika, że dotyczyło to głównie obcokrajowców z krajów Unii Europejskiej. Celem ich pobytu w Polsce jest nabycie nowych kompetencji lub przejęcie równoległego stanowiska, np. menadżerskiego:

„Jeżeli chodzi o obywateli państw Unii Europejskiej, to ci obywatele podejmują pracę prawdopodobnie po to, żeby uzyskać doświadczenie zawodowe, jeśli to są pracownicy jakiejś korporacji i są oddelegowani np. do wykonywania pewnych obowiązków w jakimś okresie w tych firmach zagranicznych na terenie naszego województwa bądź są to managerowie (...) średniego czy wyższego szczebla oddelegowani do zarządzania albo organizacji (...) funkcjonowania takiego oddziału.” [R2, przedstawiciel pomorskiej instytucji].

Perspektywy zatrudniania obcokrajowców w województwie pomorskim

Przyglądając się wynikom monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie pomorskim z lat 2010-2014³¹ można wyszczególnić dwie grupy zawodów, w przypadku których w ostatnich latach zapotrzebowanie było wyższe niż liczba osób poszukujących pracy. W publikowanych rankingach wysokie pozycje osiągały zawody z grup:

- ❖ robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy, m.in. zbrojarz, brukarz, robotnik gospodarczy, robotnik placowy, spawacz metodą MAG/MIG, monter kadłubów okrętowych, kierowca samochodu ciężarowego;
- ❖ pracownicy usług i sprzedawcy, m.in. opiekunka do dziecka, opiekun osoby starszej, opiekunka domowa, doradca klienta, technik prac biurowych, pracownik ochrony fizycznej bez licencji, przedstawiciel handlowy.

Można prognozować, że w przyszłości grupa obcokrajowców przyjeżdżająca do województwa pomorskiego zza wschodniej granicy Polski będzie częściowo wypełniać odnotowane braki kadrowe. Według jednego z respondentów, aspiracje osób przyjeżdżających do województwa pomorskiego nie ograniczają się jednak do wykonywania mało płatnej pracy o stosunkowo niskim prestiżu społecznym. Wśród cudzoziemców jest grupa osób, które pragną osiągnąć sukces, rozwijając własną działalność gospodarczą:

„Marzenia tych osób, czy cele i plany są takie, jak Polaków. Czyli nie chcą docelowo pracować ciężko za pensję, za jaką pracują początkowo po przyjeździe do Polski. Mają tak samo, jakieś plany, marzenia, żeby coś zmienić.” [R1, przedstawiciel pomorskiej instytucji].

Zdaniem osób posiadających kontakt z obcokrajowcami planującymi zamieszkać na Pomorzu, województwo pomorskie od lat było dla tej grupy atrakcyjnym miejscem:

„Oczywiście nie mamy tylu wniosków, ile mazowieckie, bo tam są już zupełnie takie ilości, liczby nieporównywalne. Jak my mamy 1200, to oni mają ponad 10 tysięcy zezwoleń na pracę. Ale zawsze

³¹ WUP w Gdańsku, Statystyki i analizy rynku pracy:

http://www.wup.gdansk.pl/rynek_pracy/artykuly/monitoring-zawodow-deficytowych-i-nadwyzkowych.html [dostęp 2015-07-17] w trakcie analiz pod uwagę brano zawody, w których zgłoszono 400 i więcej miejsc pracy oraz miejsc aktywizacji zawodowej (w 2010 r. – 200).

tutaj byliśmy w czołówce województw, gdzie cudzoziemcy próbowali się jakoś zadomowić, osiedlić." [R3, przedstawiciel pomorskiej instytucji].

Biorąc pod uwagę walory regionu, również w kolejnych latach można się spodziewać wzrostu cudzoziemców przyjeżdżających do województwa pomorskiego w celu podjęcia zatrudnienia. Na podstawie dostępnych statystyk można prognozować, że grupa imigrantów zarobkowych z Ukrainy w przyszłości będzie coraz większa. Jeżeli w ciągu najbliższych lat nie wzrośnie płaca oferowana specjalistom, udział pracowników o wysokich kwalifikacjach na pomorskim rynku pracy nie zmieni się znacząco. Według jednego z badanych, na zagranicznych targach pracy organizowanych przez jego instytucję obcokrajowcy nie byli zainteresowani podjęciem pracy w województwie pomorskim właśnie z powodu zbyt niskiego wynagrodzenia:

„Faktycznie, ten rozwój gospodarczy w Polsce był znany w całej Europie. No ale jakby ten cały optymizm zazwyczaj przyskał, wtedy, kiedy się okazywało, że te proponowane wynagrodzenie nie jest tygodniowe, tylko miesięczne.” (R2, przedstawiciel pomorskiej instytucji).

Wyjątek w tej grupie mogą stanowić młodzi pracownicy międzynarodowych firm lub absolwenci zagranicznych uczelni wyższych wchodzący na rynek pracy. Podjęcie pracy w województwie pomorskim będzie stanowić dla nich możliwość zdobycia doświadczenia zawodowego, którego nie mają szansy zdobyć w kraju ich pochodzenia.

Innymi przyczynami zniechęcenia obcokrajowców do podjęcia pracy w województwie pomorskim są skomplikowane procedury związane z legalizacją pobytu i zatrudnienia w Polsce:

„Pracodawca nie jest pewien, trochę się boi, że będą te procedury skomplikowane, że sobie nie poradzi. Że może lepiej zatrudnić Polaka, bo jest procedura bardziej jasna i oczywista.” [R1, przedstawiciel pomorskiej instytucji].

Po zapoznaniu się z warunkami, jakie należy spełnić oraz wysokością odprowadzanych podatków i składki ZUS, część osób rezygnuje z przyjazdu do województwa lub decyduje się na pracę bez umowy, „na czarno”. Problemy proceduralne, a także mniej korzystne finansowo warunki legalnej pracy, zniechęcają nie tylko osoby przyjeżdżające do województwa pomorskiego. W opinii obcokrajowców, czynniki te skłaniają pracodawców do proponowania cudzoziemcom nielegalnej formy zatrudnienia, bądź przekazywania części wynagrodzenia nieoficjalnie:

„(...) mamy przeświadczenie, że pracodawca z cudzoziemcem bardzo często się ugadują na jakąś tam niższą kwotę i później część wynagrodzenia jest wyptacane po prostu w szarej strefie. Już nieewidencjonowane. Pracownikowi się to opłaca i pracodawcy, bo odprowadza te składki od niższego wymiaru, od niższej podstawy, a cudzoziemiec otrzymuje więcej do kieszeni. I tu też mogą być problemy. Bo oczywiście ten cudzoziemiec pracuje nieraz ponad miarę.” [R1, przedstawiciel pomorskiej instytucji].

Przedstawiciele instytucji wypowiedzający się w badaniu mieli trudność w udzieleniu odpowiedzi na pytanie o relacje pomiędzy mieszkańcami województwa pomorskiego a imigrantami na rynku pracy. Ostrożnie wypowiedzali się na ten temat, przywołując pojedyncze sytuacje, które mogłyby być z nim powiązane:

„To znaczy nie za wiele mam informacji, ale myślę, że może tu powstać pewien konflikt. Dlatego, że mieliśmy, bodajże w zeszłym roku, zapytania ze strony związków zawodowych, dlaczego wojewoda wydał tyle i tyle zezwoleń. Myślę, że tu może dojść do konfliktu. Chociaż poza tym jednym wystąpieniem, nie było żadnych więcej.” [R3, przedstawiciel pomorskiej instytucji];

„Sami imigranci, którzy z nami rozmawiają, raczej się nie skarżą na relacje w zespole. Więc nie wiem. Natomiast ja czuję tak na zewnątrz niechęć. Zwłaszcza do przyjezdnych z Ukrainy i takie komentarze często, jak ktoś mnie pyta, gdzie pracuję (...) to jest jedno z pierwszych pytań <<czy dużo macie tych Ukraińców?>>” [R1, przedstawiciel pomorskiej instytucji].

Na podstawie wyników innych badań na ten temat można jednak przypuszczać, że społeczeństwo akceptuje obecność obcokrajowców na polskim rynku pracy, co stanowi m.in. konsekwencję podejmowania przez część Polaków zatrudnienia sezonowego w krajach Europy Zachodniej³².

Innym wnioskiem z publikacji „Migranci na rynku pracy w Polsce. Wyniki badań przeprowadzonych wśród migrantów ekonomicznych i pracowników polskich” Instytutu Spraw Publicznych, jest konkluzja jakoby obcokrajowcy nie byli postrzegani przez Polaków za zagrożenie na rynku pracy. Wykonują oni zazwyczaj prace niewymagające wysokich kwalifikacji i mało atrakcyjne z punktu widzenia polskich pracowników. Jednakże, podejmując się pracy za niższe wynagrodzenie niż Polacy, cudzoziemcy wprowadzają „element nieuczciwej konkurencji”³³. Wątek zaniżania wartości świadczonych usług pojawił się również w wypowiedzi jednego z uczestników badania jakościowego:

„Często spotykam się z taką opinią, że przez to, że przyjmujemy osoby z Ukrainy do pracy, to będziemy mieli dalej tak niską pensję minimalną. Bo te osoby decydują się pracować za tą stawkę, że nie mamy takiego rynku pracy, żebyśmy mogli przyjąć tyle osób.” [R1, przedstawiciel pomorskiej instytucji].

W trakcie wywiadów IDI, przedstawiciele instytucji zapytano również o postrzeganie pomorskiego rynku pracy przez mieszkańców. Większość respondentów nie chciała wypowiadać swoich opinii. Zdaniem tych, którzy wyrazili stanowisko na ten temat, zarówno w województwie pomorskim, jak i w Polsce, rynek pracy nie jest otwarty na humanistów. W znacznie lepszej sytuacji znajdują się osoby posiadające wykształcenie pozwalające na podjęcie pracy w przemyśle stoczniowym lub okołostoczniowym. Mimo atrakcyjności ofert dla fachowców, wciąż utrzymuje się zainteresowanie pracą za granicą. Zarówno Polaków, jak i obcokrajowców, którzy zdobyli doświadczenie na pomorskim rynku pracy, za granicę przyciąga konkurencyjne wynagrodzenie:

„Z jednej strony jest nasz rynek pracy w jakiś sposób atrakcyjny, bo osoby szukają pracy w Polsce, ale po pewnym czasie jakby okazuje się, że po zdobyciu na przykład pierwszych doświadczeń

³² H. Bojar i inni, *Migranci na rynku pracy w Polsce. Wyniki badań przeprowadzonych wśród migrantów ekonomicznych i pracowników polskich*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2005, s. 79.

³³ Tamże, s.80.

zawodowych, czy jakby na różnym etapie kariery zawodowej, rozglądają się dalej, za dalszymi możliwościami." [R2, przedstawiciel pomorskiej instytucji].

W opinii obcokrajowców zgłaszających się do pomorskich instytucji, to właśnie sektor przemysłowy jest najbardziej otwarty na zatrudnianie cudzoziemców:

„Jest otwartość, jeśli chodzi o zatrudnienie, to stocznie są takim miejscem, gdzie pracuje wielu imigrantów. Stanowi to punkt zaczepienia. Zwłaszcza na początek dla wielu imigrantów, żeby mieć pracę.” (R1, przedstawiciel pomorskiej instytucji).

Zdaniem jednego z respondentów, powodem niskiego zainteresowania rekrutacją pracowników z zagranicy jest możliwość wypełnienia braków kadrowych przez polskich obywateli:

„pracodawcy nie są zainteresowani rekrutacją też właśnie z tych naszych sąsiednich tutaj państw, ponieważ no to zapotrzebowanie, czy też potrzeby kadrowe są w stanie zaspokoić na lokalnym, czy krajowym rynku pracy. Tak że jakby sytuacja faktyczna na rynku pracy, lokalnym rynku pracy, może powodować, że jakby nie ma takiej potrzeby jeszcze z tej chwili” (R2, przedstawiciel pomorskiej instytucji).

2. Komponent II. Edukacja na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym

Według koncepcji Uwe Brandenburg i Gero Federkeil, opracowujących wskaźniki do mierzenia międzynarodowości szkół wyższych, termin „umiędzynarodowienie/ internalizacja” oznacza procesy, w wyniku których dana jednostka nadaje części swoich celów lub funkcji wymiar międzynarodowy³⁴. Omówieniu kwestii realizacji polityki umiędzynarodowienia pomorskich szkół ponadgimnazjalnych i wyższych poświęcono rozdział trzeci. Analizie poddano ofertę nauczania języków obcych, w tym dodatkowych zajęć pozalekcyjnych, oraz formy współpracy międzynarodowej. Oprócz inicjatyw podmiotów kształcących na rzecz umiędzynarodowienia prześlędzono także aktywność podejmowaną przez uczniów i absolwentów szkół ponadgimnazjalnych. Dzięki badaniu obcokrajowców podejmujących naukę na pomorskich uczelniach wyższych dokonano ich charakterystyki oraz poznano motywacje związane z przyjazdem do województwa pomorskiego, które z roku na rok przyciąga coraz większą liczbę zagranicznych studentów³⁵. W ostatnich podrozdziałach zdiagnozowano, co stoi na drodze poszerzania międzynarodowej współpracy pomorskich szkół ponadgimnazjalnych i uczelni wyższych oraz w jaki sposób można temu przeciwdziałać.

W trakcie przeprowadzanych analiz łączono wyniki badań ilościowych (studenci zagraniczni, przedstawiciele dyrekcji szkół ponadgimnazjalnych) z jakościowymi (absolwenci szkół ponadgimnazjalnych, przedstawiciele uczelni wyższych). Nauczyciele języków obcych ze szkół ponadgimnazjalnych brali udział w obu modułach. Aby przyjrzeć się zjawisku umiędzynarodowienia edukacji na poziomie ponadgimnazjalnym zastosowano technikę studium przypadku (połączono wyniki PAPI, FGI i danych zastanych), której efektem jest treść podrozdziałów 3.1 oraz 3.3. Opisy uzupełniano o dane Głównego Urzędu Statystycznego oraz Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Gdańsku. Podczas rozważań starano się zrealizować cztery główne cele badawcze:

- ❖ Ocena otwartości pomorskich uczelni wyższych i szkół ponadgimnazjalnych, perspektywy ich rozwoju.
- ❖ Określenie roli Samorządu Województwa Pomorskiego w procesie umiędzynarodowienia województwa pomorskiego w odniesieniu do rynku pracy, gospodarki, turystyki i edukacji.
- ❖ Problemy i bariery umiędzynarodowienia pomorskich uczelni (publicznych i prywatnych) oraz szkół ponadgimnazjalnych.

³⁴ Brandenburg U., Federkeil G., *How to measure internationality and internationalisation of higher education institutions! Indicators and key figures*, Gütersloh 2007, s.7.

³⁵ Według informacji dostępnych w Banku Danych Lokalnych odsetek studentów zagranicznych w województwie pomorskim wynosił: w 2010 r. – 1%, w 2011 r. – 1,2%, w 2012 r. – 1,4%, w 2013 r. – 1,6%.

- ❖ Wskazanie barier umiędzynarodowienia województwa oraz przedstawienie propozycji działań zmierzających do zahamowania lub ich likwidacji w dziedzinach objętych badaniem.
- ❖ Ocena oferty turystycznej województwa dla turysty zagranicznego.
- ❖ Ocena międzynarodowej oferty kulturalnej regionu.

Poniżej przedstawione zostały szczegółowe pytania badawcze do komponentu „Edukacja na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym”:

1. Czy i w jaki sposób szkoły ponadgimnazjalne realizują politykę umiędzynarodowienia, w tym przejawiają inicjatywę na rzecz współpracy zagranicznej?
2. Jak postrzegane jest zaangażowanie uczniów i chęć korzystania z oferowanych przez szkoły form dydaktycznych, mających służyć umiędzynarodowieniu kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym?
3. Jak przebiega nauczanie języków obcych w szkołach ponadgimnazjalnych? – charakterystyka
4. Jak oceniane są kompetencje językowe uczniów z województwa pomorskiego (z punktu widzenia podmiotów kształcących oraz w kontekście wyników egzaminu maturalnego)?
5. Jakie główne bariery (np. finansowe, instytucjonalne, organizacyjne itp.) związane z internacjonalizacją dostrzegają szkoły ponadgimnazjalne?
6. Jakie są potrzeby szkół ponadgimnazjalnych w zakresie realizacji postulatu umiędzynarodowienia kształcenia i jakiego wsparcia oczekują te podmioty?
7. Jakie są główne motywy wyjazdów, problemy oraz korzyści związane z podjęciem przez absolwentów szkół ponadgimnazjalnych studiów na uczelniach zagranicznych?
8. Czy i poprzez jakie działania kierowane do kadry naukowej uczelnie wyższe realizują postulat umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego?
9. Czy i poprzez jakie działania kierowane do studentów uczelnie wyższe realizują politykę internacjonalizacji kształcenia na poziomie wyższym?
10. Jakie są główne problemy (np. finansowe, instytucjonalne, organizacyjne itp.) związane z polityką internacjonalizacji kształcenia na poziomie wyższym?
11. Jakiego rodzaju działania są potrzebne, aby zwiększyć poziom internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w opinii przedstawicieli podmiotów odpowiedzialnych za edukację na poziomie wyższym?
12. Jakie są główne podobieństwa i różnice między pomorskimi instytucjami kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym w zakresie ich otwartości oraz oceny barier umiędzynarodowienia?
13. W jaki sposób oferta uczelni wyższych dostosowywana jest do potrzeb zagranicznych studentów?
14. Jaki jest profil społeczno-demograficzny studentów zagranicznych podejmujących studia na pomorskich uczelniach?
15. Jakie są postawy zagranicznych studentów wobec oferty edukacyjnej i poziomu kształcenia na pomorskich uczelniach wyższych (z uwzględnieniem jakości, zalet i słabości, zgodności z oczekiwaniami, motywami podjęcia studiów w województwie pomorskim oraz dostępnych źródeł informacji)?

16. Jakie są postawy zagranicznych studentów wobec poziomu życia w województwie pomorskim?

2.1. Umiejdzynarodowienie edukacji na poziomie ponadgimnazjalnym – case study³⁶

2.1.1. Aktywność szkół ponadgimnazjalnych, uczniów w kontekście umiejdzynarodowienia województwa pomorskiego

Pracownicy pomorskich szkół ponadgimnazjalnych (przedstawiciele dyrekcji oraz nauczyciele języków obcych) przejawiają otwarte poglądy na temat międzynarodowych programów edukacyjnych. Z punktu widzenia nauczycieli języków obcych programy te mają pozytywny wpływ zarówno na poziomie jednostkowym (na uczniów, nauczycieli), jak i na poziomie ogólnym (na edukację, wizerunek województwa pomorskiego). Udział szkoły w inicjatywach o takim charakterze zdaniem nauczycieli sprzyja podnoszeniu kompetencji językowych młodzieży (94% pytanym zgodziło się z tym stwierdzeniem, w tym 16% udzieliło odpowiedzi „raczej się zgadzam” a 78% „zdecydowanie się zgadzam”). Poprzez wymianę doświadczeń między kadrami naukową z różnych krajów podnosi się jakość kształcenia (88% – 23% „raczej się zgadzam” i 65% „zdecydowanie się zgadzam”). Nauczyciele języków obcych mają świadomość, że uczestnictwo szkoły w międzynarodowych programach edukacyjnych oddziałuje nie tylko na nich, ale także na wizerunek całego województwa (86% – 16% „raczej się zgadzam” i 70% „zdecydowanie się zgadzam”). Uważają, że międzynarodowa współpraca szkół rozwija także umiejętności społeczne uczniów (78% – 1% „raczej się zgadzam” i 77% „zdecydowanie się zgadzam”). Większość z nich nie zgadza się z opinią, jakoby pod wpływem zagranicznych wymian zdolniejsi uczniowie w przyszłości będą szukać pracy za granicą, co w konsekwencji odbije się negatywnie na polskiej gospodarce (63% – 35% „raczej się nie zgadzam” i 28% „zdecydowanie się nie zgadzam”). Potwierdzają to słowa uczestnika wywiadu grupowego:

„Chciałabym naszą młodzież wypchnąć, ale nie po to, jak niektórzy odbierają, żeby tam pracować i mieszkać. Trzeba zasięgnąć tej wiedzy i zasobów i przynieść do nas.” [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum].

³⁶ Opisy prób badawczych znajdują się na końcu raportu w rozdziale 7.3:

- PAPI – Tabela 25 (Nauczyciele) i Tabela 26 (Dyrektorzy) na stronie 204;
- FGI - nauczyciele języków obcych w pomorskich szkołach ponadgimnazjalnych wyłonieni spośród osób biorących udział w badaniu ilościowym, na stronie 205.

Zdaniem ankietowanych nauczycieli języków obcych wspomaganie kontaktu uczniów z językiem obcym nie powinno ograniczać się tylko do tradycyjnych lekcji (94% – 11% raczej się zgadzam i 83% zdecydowanie się zgadzam):

„Uczniowie lubią gdzieś wyjść, gdzie rozmawiamy po angielsku. W nowej ustawie możemy zajęcia prowadzić również poza terenem szkoły. Nudzą ich typowe gramatyczne lekcje.” [R3, nauczyciel j. angielskiego, liceum i technikum].

W zgodzie z tym przekonaniem, w latach 2010-2014 badane szkoły ponadgimnazjalne pozwalały uczniom na podejmowanie wielu aktywności rozwijających ich kompetencje społeczne i językowe. Część działań była związana z organizacją dodatkowych zajęć – blisko trzy na cztery placówki (72%) prowadziły pozalekcyjne zajęcia w języku obcym, a więcej niż co druga (56%) oferowała uczniom zajęcia z języka obcego – zawodowego. Polityka umiędzynarodowienia była realizowana poprzez umożliwianie uczestnictwa w olimpiadach językowych (60%) i konkursach o randze międzynarodowej (7%). Pewna grupa szkół dawała możliwość poznania obcych kultur w trakcie: projektów edukacyjnych o charakterze międzynarodowym (55%), wyjazdów zagranicznych (47%) programów wymiany uczniowskiej (44%) czy organizacji Europejskiego Dnia Języków (32%). Inne elementy oferty dostępne uczniom stanowiły 14% ogółu. Placówki nieposiadające w swojej ofercie żadnego z powyższych punktów zaliczane są do mniejszości (6%).

Według większości nauczycieli uczniowie przejawiali zainteresowanie udziałem w oferowanych przez szkołę pozalekcyjnych formach kontaktu z językiem obcym (80% łącznie – 56% „raczej zainteresowani” i 24% „zdecydowanie zainteresowani”). Młodzież, która w nich uczestniczyła, zdaniem nauczycieli, robiła to ze szczerym zaangażowaniem (84% łącznie – 54% „raczej zaangażowani” i 30% „zdecydowanie zaangażowani”), szczególnie ci, wyjeżdżający za granicę:

„Jest dużo osób, które nie wierzy w siebie na początku, nie chcą podchodzić do projektu, a praktycznie przełamują swoje bariery, otwierają się. Część z nich staje się bardziej zaangażowana w życie szkoły.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum].

Spośród wszystkich elementów powyższej oferty, w okresie 2010-2014 uczniowie najchętniej wybierali inicjatywy pozwalające na rozwój bezpośrednich kontaktów międzynarodowych – wymiany uczniowskie (44%) i międzynarodowe projekty edukacyjne (40%):

„Wyjazdy do Francji są połączone z ich zawodem, są chętni i nie muszą ich specjalnie namawiać, ale pracy jest dużo żeby ich dobrze przygotować.” [R1, nauczyciel j. francuskiego, technikum];

„Funkcjonowanie na zewnątrz, kiedy muszą sobie poradzić, dopiero im otwiera umysł i zaczynają wiedzieć, po co to robią.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum].

Ich zainteresowaniem cieszyły się również dodatkowe zajęcia prowadzone w języku obcym (44%). Zdaniem co czwartego nauczyciela uczniowie byli zaintrygowani organizowanymi wyjazdami terenowymi i wycieczkami zagranicznymi (26%). Co piąty pedagog (22%) wskazywał, że młodzież interesowała także odbywające się w szkole olimpiady językowe. Według 14%

nauczycieli, uwagę uczniów przyciągał Europejski Dzień Języków. Relatywnie rzadziej zainteresowanie wzbudzały zajęcia z języka obcego – zawodowego (5%) lub konkursy o randze międzynarodowej (4%).

Uczestnictwo w międzynarodowych programach edukacyjnych

Na przełomie lat 2010-2014 współpracę z placówkami zlokalizowanymi poza granicami kraju nawiązywała co druga (56%) badana szkoła ponadgimnazjalna. W trakcie tego okresu uczestniczono w wielu programach edukacyjnych o charakterze międzynarodowym, były to m.in.:

Comenius – program realizowany ze środków Unii Europejskiej, skierowany do uczniów (do momentu ukończenia liceum), pracowników szkół a także wszystkich podmiotów związanych z edukacją szkolną. Wspiera projekty wielostronne, inicjatywy społeczne, rozwój mobilności uczniów i kadry naukowej oraz tworzenie partnerstw między szkołami i instytucjami. W cele programu wpisane jest m.in. poznanie kultur i języków europejskich a także rozwój umiejętności i kompetencji życiowych, umożliwiających w przyszłości zdobycie zatrudnienia oraz aktywizację obywatelską.

eTwinning – europejski program wspomagający współpracę placówek oświatowych przy pomocy technologii informacyjno-komunikacyjnych. Skierowany jest do nauczycieli szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. Projekty realizowane w ramach programu zachęcają do poznawania i wykorzystywania mediów elektronicznych oraz stosowania aktywnych metod podczas pracy z uczniami. Uczestnicy eTwinning mogą brać udział w warsztatach doskonalenia zawodowego, kursach e-learningowe oraz seminariach.

Hanza w edukacji – projekt mający na celu wymianę wiedzy na temat kultur różnych regionów Europy, tworzenie więzi pomiędzy nimi, przełamywanie barier i uprzedzeń. Powyższe elementy realizowano poprzez wymiany uczniowskie, organizację wykładów dla uczniów i ich rodziców, wystaw plastycznych i prac literackich. Program został zainicjowany w Gdańsku w 1997 roku w czasie Międzynarodowego Zjazdu państw członkowskich Hanzy.

Leonardo da Vinci – program finansowany z funduszy Unii Europejskiej, wspierający działania międzynarodowe, często obejmujący projekty wielostronne. Działania realizowane w ramach programu mają na celu poszerzanie mobilności pracowników (oferta staży międzynarodowych, projekty wymiany doświadczeń) oraz podnoszenie jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego (projekty partnerskie, projekty transferu innowacji). Mogą w nim uczestniczyć m.in. osoby znajdujące się na rynku pracy, będące w trakcie kształcenia zawodowego, nauczyciele, szkoleniowcy oraz kadra zarządzająca.

Młodzież w Działaniu – program Unii Europejskiej realizowany w latach 2007 – 2013 (od 2014 roku będący częścią programu Erasmus+), pozwalający na otrzymanie dofinansowania na projekty skierowane do młodzieży od 13 do 30 roku życia oraz pracowników związanych z edukacją nieformalną – pozaszkolną. Partycypacja

w projektach wspieranych przez program pomagała w przezwyciężaniu zakorzenionych w świadomości uprzedzeń i stereotypów, rozwoju osobowości, wyrównywaniu szans oraz aktywizacji społecznej młodzieży. Ich uczestnicy mieli okazję brać udział w wymianach młodzieży, w wolontariacie europejskim, czy też we wspólnych inicjatywach osób z różnych stron Europy.

Polsko-Niemiecka Wymiana Młodzieży – organizacja międzynarodowa powstała na mocy Umowy podpisanej w 1991 roku między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec, służąca kultywowaniu dobrych stosunków pomiędzy narodami. Organizacja dotuje projekty dla młodzieży oraz organizatorów wymiany. W ramach tych programów wspiera spotkania młodzieży niemieckiej i polskiej, obozy letnie, seminaria i warsztaty. Umożliwia także pomoc Trenerów Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży podczas organizacji szkoleń, warsztatów i kursów.

Wśród nauczycieli języków obcych największa była rozpoznawalność programu Comenius (89%) oraz Leonardo da Vinci (70%) – dotyczyło to również osób nieuczestniczących w tych projektach. Znajomość działań Polsko-Niemieckiej Wymiany Młodzieży deklarowało 59% nauczycieli. Blisko co drugi (49%) ankietowany pedagog znał program eTwinning. O istnieniu europejskiego programu Młodzież w Działaniu wiedział co czwarty nauczyciel (28%). Znajomość projektu Hanza w edukacji była najmniejsza – nazwę rozpoznał tylko jeden na dziesięciu ankietowanych (10%). Marginalny odsetek osób (2%) nie słyszał o żadnym z powyższych programów edukacyjnych.

Pomorskie szkoły ponadgimnazjalne najczęściej uczestniczyły w programach Comenius (68%) oraz Polsko-Niemieckiej Wymianie Młodzieży (59%). W program eTwinning angażowała się co trzecia szkoła (36%), zaś w projektach organizowanych w ramach programu Leonardo da Vinci brała udział co czwarta (26%) aktywnie realizująca politykę umiędzynarodowienia. Inne europejskie programy, takie jak Młodzież w Działaniu (13%) czy Hanza w edukacji (2%), były mniej powszechne. Udział pozostałych projektów, w ramach których nawiązywano współpracę i kontakty między szkołami, stanowił jedną trzecią ogółu (34%).

Część nauczycieli nie miała trudności z rozpoznaniem programów edukacyjnych ze względu na swój bezpośredni udział w tych inicjatywach lub udział uczniów. W międzynarodową współpracę zaangażowanych było blisko sześciu na dziesięciu nauczycieli języków obcych (57%). Ankietowani nauczyciele oraz ich uczniowie byli najczęściej zaangażowani w program Comenius (odpowiednio 47% i 45%). Z Polsko-Niemieckiej Wymiany Młodzieży skorzystało 39% pedagogów oraz 42% ich uczniów. Dwóch na dziesięciu nauczycieli oraz ich uczniów wzięło bezpośredni udział w programie eTwinning (odpowiednio 25% i 23%), a także Leonardo da Vinci (odpowiednio 21% i 22%). Żaden z wypowiedzających się w badaniu nauczycieli nie miał do czynienia z projektem Hanza w edukacji, czy Młodzież w Działaniu.

Częstotliwość kontaktów podejmowanych w ramach współpracy międzynarodowej zależy od liczby i rodzaju programów, w jakie zaangażowani są nauczyciele oraz ich uczniowie. Szacuje się, że w placówkach uczestniczących w programach wymiany uczniowskiej, współpraca pomiędzy szkołą polską a zagraniczną nawiązywana jest minimum dwukrotnie w roku szkolnym:

"Mamy wymianę między szkołą, z racji partnerstwa Gdynia-Kilonia. Oni przyjeżdżają do nas raz, my do nich z rewizytą raz, więc dwa razy w roku szkolnym." [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum];

"Uczniowie widują się na tydzień tam albo tu, czyli dwa razy się widzą w ciągu tego samego roku." [R3, nauczyciel j. angielskiego, liceum i technikum].

Ze względu na możliwość nawiązywania kontaktów zapośredniczonych przez internet (program eTwinning) ich liczba może być bardzo zróżnicowana.

Większość podpisywanych między szkołami umów miała charakter dwustronny (88%) – w tym blisko połowa (48%) to były umowy wyłącznie dwustronne, zaś ponad jedną trzecią (39%) stanowiły umowy zarówno dwu- jak i wielostronne. Umowy zawarte pomiędzy wieloma partnerami (wielostronne) stanowiły 12% wszystkich dokumentów.

Przedstawiciele dyrekcji deklarowali zróżnicowane kierunki nawiązywanej współpracy w ramach krajów położonych w Europie (tylko jedna szkoła współpracowała z placówkami ze Stanów Zjednoczonych Ameryki). Placówki partnerskie były najczęściej zlokalizowane w Europie Zachodniej (34% wskazań dyrektorów), Południowej (24% wskazań) i Północnej (21% wskazań). Wzmianka o współpracy wschodniej pojawiła się w 12% odpowiedzi. Najczęściej deklarowano współpracę ze szkołami z Niemiec (87%). Blisko trzy na dziesięć szkół (29%) nawiązywały relacje z podmiotami oświatowymi z Włoch, a mniej niż co czwarta (24%) ze szkołami zlokalizowanymi w Hiszpanii.

W ramach międzynarodowych projektów edukacyjnych działania podejmowali zarówno uczniowie, jak i sami pracownicy szkół. Według informacji uzyskanych od dyrektorów szkół, na przestrzeni lat 2010-2014 niemal w każdej szkole nawiązującej współpracę międzynarodową, uczniowie mieli okazję wyjechać na wymianę zagraniczną (94%). Nauczyciele lub dyrekcja wzmacniali kontakty międzynarodowe, wymieniając elektroniczną korespondencję z partnerami zagranicznym (93%) oraz organizując ich wizyty w Polsce (88%). Z możliwości zagranicznych wyjazdów mogli korzystać nie tylko uczniowie, w programie wymiany kadry dydaktycznej uczestniczyły trzy na cztery (75%) szkoły. Jak podkreślają nauczyciele wypowiadający się w wywiadzie grupowym, dyrekcji bardzo zależy na międzynarodowym rozwoju ich kadry:

„Nasza szkoła jest otwarta, bardzo im na tym zależy, żeby promować współpracę międzynarodową. Nawet dla nas znaleźli kurs w Portugalii, od razu zaskoczyliśmy i pojechaliśmy." [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum];

„Mamy projekt z Hiszpanią, Francją, praktyki, wycieczki zagraniczne. Te wyjazdy zagraniczne się pojawiają, wiadomo, że trudno to wychodzi finansowo, ale są chętni." [R1, nauczyciel j. francuskiego, technikum].

Uczestnictwo w konferencjach, warsztatach lub seminariach było możliwe w siedmiu na dziesięć (71%) placówek. Możliwość prowadzenia w szkole rozmów za pośrednictwem komunikatorów internetowych deklarował blisko co drugi dyrektor (48%).

Nauczyciele języków obcych posiadali nieco szerszy obraz form zaangażowania uczniów we współpracę międzynarodową niż przedstawiciele dyrekcji. Na podstawie udzielonych przez nich odpowiedzi można wnioskować, że nawiązywanie relacji z rówieśnikami zagranicznymi za pośrednictwem mediów elektronicznych było powszechną praktyką. Trzech na czterech nauczycieli deklarowało, że zarówno oni sami (79%), jak i ich uczniowie (73%) korzystali z możliwości wymiany korespondencji e-mail. Komunikatory internetowe, choć często stosowane, były raczej domeną uczniów (64%) niż samych nauczycieli (51%). Projekty międzynarodowe miały zróżnicowaną tematykę, obejmowały: konferencje, seminaria i warsztaty (brało w nich udział 65% nauczycieli i 45% ich uczniów), wystawy, przedstawienia i festyny (49% nauczycieli, 53% uczniów) oraz zajęcia artystyczne (40% nauczycieli, 59% uczniów).

Na podstawie analizy wypowiedzi nauczycieli zaangażowanych w inicjatywy międzynarodowe oraz informacji dostępnych na stronach internetowych szkół ponadgimnazjalnych można wysnuć wniosek, że współpraca międzynarodowa tych placówek z lat 2010-2014 nie miała charakteru sezonowego – aktywności organizowane były w różnych miesiącach roku. Potwierdzeniem tej tezy mogą być m.in. dwa projekty realizowane w ramach programu Leonardo da Vinci przez nauczycieli Zespołu Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich w Gdańsku: projekt „Smaki Hiszpanii, smak sukcesu” z 2013 roku obejmował wyjazdy na praktyki we wrześniu i październiku, zaś „Hiszpańskie smaki, polska gościnność” z 2014 roku obejmował staże zagraniczne w maju i czerwcu³⁷. O braku sezonowości inicjatyw, w które angażują się uczniowie i nauczyciele świadczą także poniższe wypowiedzi uczestników wywiadu grupowego:

„Uczniowie znają ten konkurs, bo jest cykliczny, czasem na początku września pytają się, jaki będzie temat w marcu.” [R1, nauczyciel j. francuskiego, technikum];

„Organizowaliśmy wyjazd do Berlina na początku marca zeszłego roku, ponieważ odbywały się tam największe w Europie targi turystyczne.” [R3, nauczyciel j. angielskiego, liceum i technikum];

„W ramach wymiany polsko-niemieckiej młodzież jeździ we wrześniu do fabryk i zakładów pracy.” [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum].

Wyjazdom zagranicznym sprzyjają cieplejsze miesiące roku szkolnego, natomiast konkursy, targi, czy różnego rodzaju warsztaty nie są uzależnione od pogody, więc ich organizacja rozłożona jest również na chłodniejsze pory roku. Oprócz

³⁷ <http://www.zsgh.gda.pl/> [dostęp 2015-07-02].

współpracy podejmowanej w roku szkolnym, w szkołach technicznych i zawodowych uczniowie mają także możliwość udziału w kilkumiesięcznych praktykach letnich, odbywanych w wakacje.

Ocena dotychczasowego uczestnictwa w międzynarodowych programach edukacyjnych i perspektywy rozwoju

Zarówno nauczyciele języków obcych, jak i dyrektorzy placówek uczestniczących w projektach międzynarodowych są zadowoleni z efektów, jakie przyniósł udział w tych programach. Oprócz wymiernych korzyści w postaci referencji od zagranicznych partnerów, wzrostu kompetencji oraz otwartości uczniów i nauczycieli, rośnie promocja szkoły na pomorskim rynku edukacyjnym:

„Uczestnicy wchodzą w społeczeństwo szkolne i rozsyłają to wszystko. Jest promocja, przekonywanie do naszej szkoły. Oni faktycznie robią się otwarci i namawiają innych. I sami mówią, że w przyszłym roku jadę z panią.” [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum];

„Jest dużo pracy, ale efekty widać (...) Uważam, że jeżeli większa część wyjeżdżających wynosi te rzeczy, to jest bardzo dużo i warto to robić” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum].

Otrzymywane dotacje i fundusze wyrównują szanse – z wyjazdów korzystają osoby, których nie byłoby stać na pobyt za granicą:

„Bez funduszy nikt nie byłby w stanie czegoś takiego realizować. To jest niesamowite wsparcie dla dzieci z biedniejszych rodzin (...) To jest fantastyczna sprawa, że te środki są, tylko dużo pracy wymaga, żeby się po nie schylić.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum].

Określając poziom swojego zadowolenia na skali od zera do dziesięciu, zdecydowana większość (nauczyciele – 86%, dyrektorzy – 91%) przyznawała oceny pozytywne – od sześć do dziesięć – w tym oceny najwyższe to aż 41% (dyrektorzy) i 38% (nauczyciele). W grupie nauczycieli średnia ocen była nieznacznie wyższa (8,7) niż wśród dyrektorów (8,4). Warto w tym miejscu zaznaczyć, że z obserwacji nauczycieli wynika, iż udział w projekcie międzynarodowym zwiększył motywację uczniów do nauki języka obcego – jej wzrost zauważyło aż 81% pedagogów uczestniczących w badaniu ilościowym. Osoby biorące udział w wywiadzie grupowym również podkreślały tą zaletę:

„Część młodzieży, która uczestniczyła w projekcie, mimo, że językiem był hiszpański, to nabrała świadomości uczenia się tego języka. Walczyli o oceny i dobrze zdali maturę ustną.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum];

„Mamy wymianę do Francji i praktyki, młodzież która wraca czuje się trochę bardziej pewna i chce podchodzić do matury (...) Więc zawsze prowadzę dla tej młodzieży dodatkowe zajęcia.” [R1, nauczyciel j. francuskiego, technikum].

Większość dyrektorów (82% łącznie) wciąż posiada kontakt z partnerami zagranicznymi, z którymi szkoła współpracowała w latach 2010-2014. Niektóre z tych relacji, ze względu na wieloletni kontakt, mają mniej formalny charakter:

„Głównie pracujemy nad kolejnym projektem, oprócz tego więzi towarzyskie, bo przyjeżdżamy, odwiedzamy się wzajemnie.” [R5, nauczyciel j. angielskiego, liceum].

Więcej niż co trzecia (37%) placówka utrzymuje współpracę ze wszystkimi spośród tych partnerów, zaś nieco mniej niż co trzecia (29%) z większością z nich. Z wypowiedzi nauczycieli wynika, że wpływ na trwałość tych kontaktów ma między innymi dobra opinia, jaką cieszy się młodzież biorąca udział w takich inicjatywach:

„To jest fajna promocja dla nas, naszego kraju. Bo młodzież jedzie i za granicą mówią <<my chcemy młodzież z waszej szkoły, bo jesteście pracowici, zdyscyplinowani>>.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum];

„Poprzez projekty chcemy uczniom pokazać, że opłaca się uczenie niemieckiego. Mamy sąsiadów, którzy doceniają pracę tych młodych ludzi (...) jesteśmy doceniani jako fachowcy.” [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum];

„Zawsze mówię, że potrzebuje uczniów kompetentnych, na których mogę liczyć (...)Patrzmy na ocenę, zachowanie. Cała procedura musi być sprawdzona. Ale dajemy szansę wszystkim, nie tylko najlepszym” [R1, nauczyciel j. francuskiego, technikum].

Trzech na czterech dyrektorów (75%) rozważa decyzję o ponownej partycypacji szkoły w międzynarodowych projektach edukacyjnych w ciągu najbliższych dwóch lat. Część przedstawicieli placówek ponadgimnazjalnych obecnie nie zajmuje stanowiska w sprawie nawiązywania międzynarodowej współpracy w przyszłości (15%). W mniejszości (5%) znalazły się osoby, które nie planują kontynuacji tych programów.

2.1.2. Nauczanie języków obcych w szkołach ponadgimnazjalnych

Oferta kształcenia

Między rokiem 2010 a 2014 w badanych pomorskich liceach ogólnokształcących i technikach obowiązywała nauka dwóch języków obcych nowożytnych. Zasadnicze szkoły zawodowe nie były zobligowane do organizacji dwóch kursów językowych. Drugiego języka obcego uczyli się uczniowie czterech na dziesięć (46%) placówek o takim charakterze. Według danych Urzędu Statystycznego zamieszczonych w rocznikach „Edukacja i wychowanie”, część uczniów z liceów ogólnokształcących i techników uczy się więcej niż tylko dwóch języków. Pewna grupa uczęszczała na zajęcia trzech i więcej języków obcych.

Tabela 12. Uczący się języków obcych w szkołach ponadgimnazjalnych w latach 2010-2014 według liczby języków.

Liczba języków	Typ szkoły	Lata nauki			
		2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
		liczba osób uczących się			
jeden	Zasadnicze zawodowe ^a	12956	13383	12016	11475
	Licea ogólnokształcące ^b	2112	1831	2170	1707
	Licea profilowane ³⁸	68	66	18	29
	Technika ^c	2548	2057	1955	1707
	Policealne	8824	8671	10858	10125
dwa	Zasadnicze zawodowe ^a	828	299	427	125
	Licea ogólnokształcące ^b	30063	28383	27496	26735
	Licea profilowane	779	581	329	116
	Technika ^c	29360	29389	28098	27260
	Policealne	410	397	1045	153
trzy i więcej	Zasadnicze zawodowe ^a	-	-	-	-
	Licea ogólnokształcące ^b	2238	1801	1369	1278
	Licea profilowane	-	3	-	-
	Technika ^c	67	434	378	165
	Policealne	-	-	-	-
Ogółem	Zasadnicze zawodowe ^a	13784	13682	12443	11600
	Licea ogólnokształcące ^b	34413	32015	31035	29720
	Licea profilowane	847	650	694	145
	Technika ^c	31975	31880	30431	29132
	Policealne	9234	9068	11903	10278

Źródło: Opracowane na podstawie danych US w Gdańsku. Objaśnienie: a-tącznie ze szkołami specjalnymi przysposabiającymi do pracy; b-tącznie z uzupełniającymi liceami ogólnokształcącymi; c-tącznie z technikami uzupełniającymi i artystycznymi ogólnokształcącymi dającymi uprawnienia zawodowe.

Jak wynika z relacji nauczycieli, bogata oferta języków w szkole jest jednym z czynników przyciągających absolwentów gimnazjów:

„Liczba językowców przyciąga uwagę młodzieży, która wchodzi do szkoły, to jest fajna atrakcyjna rzecz dla nich” [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum].

W większości badanych szkół ponadgimnazjalnych uczono języka angielskiego (95%) i niemieckiego (92%). Lekcje języka angielskiego, w każdej oferującej je placówce, miały charakter obligatoryjny. Język niemiecki był obowiązkowym przedmiotem w 94% szkół posiadających go w swojej ofercie kształcenia.

³⁸ Licea profilowane funkcjonowały do 1 września 2014 roku.

W co czwartej placówce (25%) uczniowie mogli uczęszczać na kurs języka francuskiego – w większości z nich (58%) był to obowiązkowy język obcy.

Zajęcia języka rosyjskiego organizowano w dwóch na dziesięć szkół (23%) – w tym w, blisko co drugiej z nich miały charakter obowiązkowy (49%).

W ofercie kształcenia językowego części placówek znalazły się także języki południowoeuropejskie – hiszpański (12% - w tym wśród 38% był obowiązkowy) i włoski (3% - w 62% z nich obowiązkowy). Pozostałe 9% szkół umożliwiało uczniom naukę innych języków niż wymienione (wszystkie, jako drugi język obcy).

W pomorskich szkołach, w których nauczano danego języka obcego, wymiar godzin dydaktycznych poświęconych na jego kształcenie na przestrzeni lat 2010-2014 był zazwyczaj zgodny z siatką godzin wyznaczoną w ramowych programach nauczania. Dodatkowe godziny na naukę języka obcego rozpisywano tylko w ramach niektórych przedmiotów – w co trzeciej placówce (34%) dotyczyło to zajęć języka angielskiego. Nauczyciele pozostałych przedmiotów zdecydowanie rzadziej otrzymywali dodatkowe godziny (j. niemiecki – 17%, francuski – 5%, rosyjski – 3%).

Liczba oferowanych uczniom języków, związana jest z profilem danej klasy. Absolwenci gimnazjów, w ramach ogólnej rekrutacji do liceum mogą wybierać m.in. z klas o profilu „europejskim”, w których organizowane są zajęcia z przynajmniej trzech języków obcych. W szkołach technicznych i zawodowych uczniowie mają do dyspozycji klasy, w których istotną wagę przykładają się do znajomości języków państw, do których wysyłani są na praktyki (np. język francuski – hotelarz, kucharz, niemiecki – mechanik, elektronik).

Poniższa tabela, przygotowana na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Gdańsku, prezentuje dokładny odsetek uczniów szkół ponadgimnazjalnych, uczestniczących w latach 2010-2014 w obowiązkowych zajęciach językowych.

Tabela 13. Uczący się języków obcych w szkołach ponadgimnazjalnych w latach 2010-2014 – nauczanie obowiązkowe.

Język	Typ szkoły	Lata nauki			
		2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
		% ogółu uczniów			
Angielski	Zasadnicze zawodowe ^a	48,4	49,6	49,7	52,2
	Licea ogólnokształcące ^b	97,8	97,0	95,4	98,3
	Licea profilowane	98,2	97,2	100,0	100,0
	Technika ^c	94,7	97,7	98,2	97,8
	Policealne	43,7	39,7	61,6	54,6
Francuski	Zasadnicze zawodowe ^a	0,4	0,6	0,6	0,7
	Licea ogólnokształcące ^b	10,5	11,8	10,5	10,1
	Licea profilowane	-	-	-	-
	Technika ^c	3,8	4,4	4,5	4,1
	Policealne	-	-	-	-
Niemiecki	Zasadnicze zawodowe ^a	38,1	34,5	33,2	32,3
	Licea ogólnokształcące ^b	68,5	66,5	63,2	64,1

Język	Typ szkoły	Lata nauki			
		2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
		% ogółu uczniów			
	Licea profilowane	93,7	92,0	94,8	80,0
	Technika ^c	78,6	79,8	81,1	82,1
	Policealne	1,4	2,4	3,3	4,2
Rosyjski	Zasadnicze zawodowe ^a	4,7	4,2	4,1	4,1
	Licea ogólnokształcące ^b	6,3	7,3	7,8	8,4
	Licea profilowane	-	-	-	-
	Technika ^c	5,5	4,4	4,1	4,1
	Policealne	0,4	0,3	0,5	0,5
Łacina	Zasadnicze zawodowe ^a	-	-	-	-
	Licea ogólnokształcące ^b	2,7	3,6	3,0	2,1
	Licea profilowane	-	-	-	-
	Technika ^c	-	-	-	-
	Policealne	0,1	0,1	-	-
Hiszpański	Zasadnicze zawodowe ^a	-	-	-	-
	Licea ogólnokształcące ^b	4,3	4,4	5,2	6,7
	Licea profilowane	-	-	-	-
	Technika ^c	0,6	1,0	1,1	1,1
	Policealne	-	-	-	0,1
Włoski	Zasadnicze zawodowe ^a	-	-	-	-
	Licea ogólnokształcące ^b	0,3	0,2	0,4	0,6
	Licea profilowane	-	-	-	-
	Technika ^c	-	0,1	0,2	0,1
	Policealne	-	-	-	-
Inne	Zasadnicze zawodowe ^a	-	-	-	-
	Licea ogólnokształcące ^b	0,0	0,1	0,1	0,1
	Licea profilowane	-	-	-	-
	Technika ^c	-	-	-	-
	Policealne	0,1	1,6	0,9	0,1

Źródło: Opracowane na podstawie danych US w Gdańsku. Objaśnienie: a-łącznie ze szkołami specjalnymi przysposabiającymi do pracy; b-łącznie z uzupełniającymi liceami ogólnokształcącymi; c-łącznie z technikami uzupełniającymi i artystycznymi ogólnokształcącymi dającymi uprawnienia zawodowe.

Nie każdy kurs językowy prowadzony w latach 2010-2014 dostępny był w programie rozszerzonym. W szkołach technicznych naukę rozszerzonego języka umożliwiono dopiero w połowie tego okresu, w 2012 roku. Zasadnicze szkoły zawodowe do tej pory nie są zobowiązane do prowadzenia zaawansowanych kursów językowych. Biorąc pod uwagę cały wspomniany okres, blisko co trzecia szkoła (31%) posiadała w ofercie dla uczniów jedynie zajęcia w programie podstawowym. Pozostałe placówki (69%) umożliwiły uczniom rozwój kompetencji językowych także na wyższym poziomie. Interpretując te wyniki, trzeba wziąć pod uwagę reformę podstawy programowej z 2012 roku, która wprowadziła możliwość nauczania wybranych języków obcych

na poziomie rozszerzonym w technikum. Przed zmianą, dostępna liczba godzin w szkołach technicznych pozwalała realizować wyłącznie podstawowy program nauczania języków. Z relacji nauczycieli uczestniczących w jakościowej części badania wynika jednak, że wprowadzone przepisy są dostosowywane do bieżących potrzeb. Zamiast na naukę zaawansowanego poziomu języka, wspomniane godziny wykorzystuje się na uzupełnienie dotychczasowych braków:

„Angielski jest z założenia rozszerzony, natomiast rozszerzenie wykorzystujemy na uzupełnienie podstawy – zgodnie z tym co nam ustawa pozwala.” [R2, nauczyciel angielskiego w technikum];

„Młodzież w technikum nie ma rozszerzonego angielskiego, dzięki temu mają nie godzinę, tylko dwie godziny niemieckiego, bo te godziny dyrektorka przerzuciła na niemiecki.” [R3, nauczyciel angielskiego w liceum i technikum].

Zasygnalizowana sytuacja podyktowana jest potrzebami edukacyjnymi uczniów. Nauczyciele mają świadomość zalet zajęć o wyższym poziomie zaawansowania, jednakże w szkołach technicznych realizują program podstawowy, aby wszyscy zaliczyli egzamin maturalny:

„Gdybym chciała faktycznie robić rozszerzenie, to nikt by nie zdał.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum];

„Wykorzystuję to co mogę, żeby te dzieci do tej matury podeszły i ją zdały – natomiast w rozszerzeniu można dużo ciekawych rzeczy robić” [R3, nauczyciel angielskiego w liceum i technikum];

„W rozszerzeniu jest dużo więcej materiałów autentycznych z BBC i z innych źródeł angielskich. Na podstawie pracuje się głównie z książką” [R5, nauczyciel j. angielskiego, liceum].

Najczęściej w ofercie kursów rozszerzonych były dostępne zajęcia z języka angielskiego (63%), a w co trzeciej szkole – języka niemieckiego (34%). W jednej na dziesięć szkół (10%) uczniowie mieli możliwość nauki języka francuskiego nie tylko na poziomie podstawowym, ale i zaawansowanym. Klasy z rozszerzonym programem nauczania języka hiszpańskiego stanowiły 5% ogółu. Udział pozostałych zajęć językowych o zróżnicowanych poziomach trudności wyniósł 6% - w tym 1% to język rosyjski.

W ramach nauki języków obcych, na przestrzeni lat 2010-2014, oprócz normalnych zajęć przedmiotowych, w niektórych szkołach z województwa pomorskiego organizowano także zajęcia konwersatoryjne (39%). Korzystają z nich osoby, pragnące osiągnąć dobry wynik z egzaminu maturalnego:

„Uczniowie najbardziej proszą o zajęcia zapewniające przygotowanie do matury – szczególnie konwersacje – to ich najbardziej interesuje.” [R5, nauczyciel j. angielskiego, liceum].

Zazwyczaj rozwijano umiejętność swobodnej komunikacji w ramach dedykowanych zajęć z języka niemieckiego (32%):

„Nieliczne osoby pochodzą do matury z języka niemieckiego, żeby im pomóc to ja zostaję i się umawiamy na dodatkowe zajęcia (...) Zależy nam na tym, żeby dobrze wypadli.” [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum].

Konwersatoria uzupełniające rzadziej były poświęcone językowi francuskiemu (2%) i angielskiemu (8%) – w tym ostatnim przypadku, może być to związane z dużą liczbą godzin realizowanych w normalnym trybie nauczania.

W perspektywie najbliższych dwóch lat przedstawiciele szkół ponadgimnazjalnych w większości nie planują wprowadzenia nowych języków obcych do oferty kształcenia (79%) lub poszerzenia dostępnej liczby godzin dydaktycznych poświęconych na tę naukę (69%). Natomiast jednym z postulatów nauczycieli języków obcych jest właśnie rozbudowanie dostępnej oferty – przede wszystkim w zakresie zwiększenia liczby godzin tygodniowo:

„Jedna godzina niemieckiego to za mało, powinny być przynajmniej dwie (...) Na pewno licea muszą mieć dużo większą ofertę, jeżeli chodzi o języki.” [R3, nauczyciel j. angielskiego, liceum i technikum];

„Godzina tygodniowo języka to jest nic. To jest 32 godziny (...) na rynku nie ma takich kursów językowych.” [R1, nauczyciel j. francuskiego, technikum].

Z wypowiedzi nauczycieli można wywnioskować, że koło problemów napędza się samoistnie – im mniej godzin zajęć językowych, tym mniej atrakcyjne zajęcia i mniejsze zaangażowanie uczniów oraz chęć nauki:

„To nie spełnia standardów żadnego kursu, to nawet nie jest szkolenie językowe, bo tu nawet trudno mówić w tym momencie o jakimś większym zaangażowaniu.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum];

„Przynajmniej dwie godziny dla drugiego języka (...) dzięki temu można urozmaicić te zajęcia, potrzebne są też godziny na dialogi, bo mamy ze sobą rozmawiać, a nie tylko słuchać.” [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum];

„Jak można ich zarazić tym językiem, jak ma się tylko jedną godzinę w tygodniu?” [R3, nauczyciel j. angielskiego, liceum i technikum].

Dyrektorzy placówek zastanawiający się nad rozszerzeniem oferty (20%), dążą do uruchomienia zajęć: języków południowoeuropejskich (hiszpańskiego 7% i włoskiego 2%), języka angielskiego (7%), rosyjskiego (3%), niemieckiego (3%), francuskiego (2%). Osoby rozważające zwiększenie dostępnych tygodniowo godzin przedmiotów językowych (20%), zastanawiają się nad wprowadzeniem dodatkowych lekcji: języka angielskiego (19%), niemieckiego (4%), hiszpańskiego (2%) lub rosyjskiego (1%).

Dostępne zasoby

Osiem na dziesięć (84%) szkół ponadgimnazjalnych uczestniczących w badaniu posiadało przynajmniej jedną salę przedmiotową przeznaczoną do nauczania języków obcych dostępnych w ofercie kształcenia. W 13% z nich pracownie do tych przedmiotów były wspólne. W niektórych szkołach z pomieszczeń wykorzystywanych do nauki języków korzystają również inni nauczyciele, którym przeszkadzają niestandardowe układy ławek (np. układ w podkowę, wykorzystywany do debat oxfordzkich):

„Z tym, że jak raz tak sobie ustawiłam, to niestety po tygodniu przyszedł ktoś inny i przestawił. (...) Nie ma tak, że tylko językowcy wchodzi.” [R3, nauczyciel j. angielskiego, liceum i technikum].

W siedmiu na dziesięć szkół (76%) sale były dedykowane wyłącznie językowi angielskiemu, zaś w sześciu na dziesięć (65%) – językowi niemieckiemu. Sale do nauki języka francuskiego posiadało 12% placówek, zaś do języka rosyjskiego 9%.

Rzadko szkoły dysponowały specjalną salą do nauki języków południowoeuropejskich (języka hiszpańskiego 3%, włoskiego 0%).

Standardem wyposażenia pomieszczeń do języków obcych są biblioteczki ze słownikami. Według relacji nauczycieli uczestniczących w wywiadzie, w czasie zajęć uczniowie mogą z nich swobodnie korzystać:

„U mnie na lekcji automatycznie przychodzą sobie do szafki i sami biorą bez pytania. Korzystają z różnych pomocy.” [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum];

„U nas jest takie zaplecze pomiędzy dwoma salami językowymi i tam jest półka z książkami. Wiedzą gdzie jest słownik – idą i nie muszą się w ogóle pytać, bo niczego innego tam nie znajdują.” [R3, nauczyciel j. angielskiego, liceum i technikum].

W każdej z sal przedmiotowych dedykowanych nauce języków nauczyciele mieli również do dyspozycji sprzęt multimedialny. W pracowni językowej znajdował się jeden komputer stacjonarny lub przenośny (97%), odtwarzacz płyt CD lub DVD (92%) oraz rzutnik (90%). Starszy sprzęt – taki jak odtwarzacze kasetowe były w zasobach co trzeciej placówki (34%). W więcej niż co drugiej sali (57%) prowadzący mogli korzystać z tablicy interaktywnej, zdaniem uczestników fokusu stanowiącej ogromne udogodnienie:

„Jestem szczęśliwą posiadaczką tablicy multimedialnej, która mi ratuje życie niejednokrotnie i na pewno usprawnia pracę. To jest fantastyczny wynalazek.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum].

W ośmiu na dziesięć szkół (82%), osoby znajdujące się w sali mają do dyspozycji łącze internetowe.

Sposób pracy z uczniami

W okresie 2010-2014 większość pomorskich szkół ponadgimnazjalnych (81%) w ramach zajęć języka obcego dzieliła klasy na mniejsze grupy uczniowskie a w kilku placówkach (7%) taki podział stosowano w wybranych latach. Zdaniem nauczycieli, w mniejszych grupach łatwiej można osiągnąć zakładane cele kształcenia językowego:

„Na pewno jest komfort pracy z mniejszą grupą i ich komfort uczenia się. Zwłaszcza jeżeli chodzi o zajęcia praktyczne, konwersacyjne (...) Przy klasie dwudziestoparosobowej nie byłoby szansy, żeby każdy coś powiedział.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum];

„Powiem szczerze, że grupy nawet piętnastoosobowe to się mija w ogóle z celem. Efekt jest dla grup do ośmiu osób.” [R3, nauczyciel j. angielskiego, liceum i technikum].

Jednym ze sposobów zapewniania odpowiednich warunków do skutecznej nauki jest także praca w grupach językowych o podobnym poziomie znajomości języka. Posiadane kompetencje językowe stanowiły kryterium doboru do grup w ośmiu na dziesięć szkół (84%), w których dzielono klasy na potrzeby zajęć języka obcego. Działo się to zazwyczaj na początku roku – na podstawie wyników egzaminów gimnazjalnych lub testów diagnostycznych:

„U nas jest robiony test diagnostyczny na początku pierwszej klasy. W obrębie jednej klasy są dwie grupy i często między nimi jest różnica jednego poziomu.” [R5, nauczyciel j. angielskiego, liceum].

W co piątej placówce (22%) przy tworzeniu grup zwracano uwagę na kolejność alfabetyczną. Inne kryteria stanowiły 9% – w tym 5% to kryterium liczebności grupy.

Wśród sposobów pracy z uczniami nauczyciele językowi wymieniali pracę w mniejszych grupach i parach, którą lubią zarówno prowadzący, jak i uczniowie:

„Praca po dwie i trzy osoby to najbardziej wychodzi, ponieważ jest to język nowy i młodzież się go trochę boi czasami, więc jest im raźniej jak razem pracują.” [R1, nauczyciel j. francuskiego, technikum];

„Co jakiś czas robię z młodzieżą tak znane debaty oxfordzkie, super wychodzą, polecam w każdym języku.” [R3, nauczyciel j. angielskiego, liceum i technikum];

„Bardzo często pracujemy w grupach, ze słownikami i przy użyciu tablicy multimedialnej, która jest kupiona z projektów międzynarodowych.” [R5, nauczyciel j. angielskiego, liceum].

Z punktu widzenia rozwoju umiejętności mówienia i rozumienia ze słuchu, w trakcie nauki języka obcego, udział mowy ojczystej powinien być zminimalizowany. Odsetek nauczycieli stosujących tę regułę zawsze, niezależnie od sytuacji, wahał się od 13 do 24%. Najczęściej nauczyciele z pomorskich szkół ponadgimnazjalnych posługują się nauczonym językiem, kiedy sami przekazują klasie informacje (zazwyczaj i zawsze – 78%, czasami – 17%, bardzo rzadko i nigdy – 2%). Stymulacja w języku obcym stosunkowo rzadziej pojawia się w momencie komunikacji z jednym lub dwoma uczniami (zazwyczaj i zawsze – 47%, czasami – 34%, bardzo rzadko i nigdy – 15%).

W trakcie swojej pracy, nauczyciele języków obcych starają się podnieść umiejętności uczniów (w tym pracy zespołowej) oraz umożliwić poznanie innych kultur:

„To co nam przede wszystkim przyświeca, to jest to, żeby nauczyć tą młodzież funkcjonować w języku obcym w sytuacjach życia codziennego (...) no i otwartości na inne kultury – język obcy otwiera im okno na świat” [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum];

„Powinni umieć pracować w zespole – w większości to są indywidualiści” [R1, nauczyciel francuskiego, technikum];

„Zależy nam na wysokiej zdawalności na egzaminach maturalnych – to nam towarzyszy przy nauce.” [R5, nauczyciel j. angielskiego, liceum].

Nie wszystkie zakładane cele udaje się osiągnąć, jednakże nauczyciele są konsekwentni i wierzą, że to właśnie ich zaangażowanie zachęca uczniów do nauki:

„Staramy się zaciekawić, bo teraz na tym polega praca nauczyciela” [R3, nauczyciel j. angielskiego, liceum i technikum].

Kompetencje językowe uczniów

Kompetencje językowe uczniów pomorskich szkół ponadgimnazjalnych badani nauczyciele oceniali pod kątem pięciu wybranych elementów:

- ❖ ogólnego posługiwania się językiem obcym,
- ❖ znajomości słownictwa,
- ❖ płynności mówienia,
- ❖ umiejętności pisania,
- ❖ rozumienia ze słuchu.

Postępując się skalą ocen 1-5, umiejętność ogólnego posługiwania się językiem obcym uczniów nauczyciele oceniali dostatecznie (57%). Wyższe oceny (4 i 5) przyznawał co trzeci z nich (34%), w tym jedynie 4% oceny najwyższe. Biorąc pod uwagę wszystkie kryteria oceny, najgorzej oceniano płynność mówienia w języku obcym (oceny 4 i 5 – 21%, 3 – 48%, 1 i 2 – 31%) oraz pisemną umiejętność posługiwania się tym językiem (oceny 4 i 5 – 28%, 3 – 50%, 1 i 2 – 22%). Najwyższy odsetek ocen dobrych i bardzo dobrych charakteryzował przed ostatni z elementów oceny – rozumienie ze słuchu (oceny 4 i 5 – 53%, 3 – 39%, 1 i 2 – 8%). W porównaniu do kompetencji związanych z pisaniem i mówieniem, stosunkowo wysoko wartościowano znajomość słownictwa języka obcego (oceny 4 i 5 – 45%, 3 – 46%, 1 i 2 – 9%).

Oprócz umiejętności językowych, nauczyciele określali również w jakim stopniu uczniowie znają kulturę kraju, z którego wywodzi się uczony przez nich język obcy. W tym przypadku oceny były zróżnicowane. Przeważały stopnie dostateczne (44%), odsetek wyższych ocen (4 i 5) stanowił nieco więcej niż jedną trzecią (37%). Udział stopni niedostatecznych i dopuszczających wynosił 19%.

Słaba znajomość języków obcych przez uczniów szkół ponadgimnazjalnych może wpłynąć na niskie wyniki egzaminów maturalnych osób kończących ten etap edukacji, zaś w perspektywie kolejnych lat może również ograniczyć ich udział w wymianach zagranicznych oraz stanowić barierę w znalezieniu atrakcyjnej pracy, wymagającej biegłej znajomości języków obcych.

Język obcy na egzaminie maturalnym

W latach 2010-2014 uczniowie ostatnich klas techników i liceów ogólnokształcących z województwa pomorskiego mieli swobodę wyboru języka obcego zdawanego na maturze. Pewne ograniczenia w tym zakresie dotyczyły jedynie 2% szkół.

Szkoły ponadgimnazjalne przygotowywały maturzystów do zdawania egzaminu z języka obcego nowożytnego na poziomie podstawowym i rozszerzonym. Najbardziej powszechnym językiem obcym zdawanym na maturze był angielski – udział szkół, w których pisano zarówno poziom podstawowy i rozszerzony był w tym przypadku najbardziej zbliżony (odpowiednio 76% vs. 84%). Zajęcia przygotowawcze do matury z języka niemieckiego częściej dotyczyły poziomu podstawowego (87% vs. 49% rozszerzony). W blisko co piątej szkole (19%) maturzyści zdawali wersję podstawową egzaminu z języka rosyjskiego (3% rozszerzona). Podobny odsetek pomorskich szkół w latach 2010-2014 organizował

maturę z języka francuskiego (23% poziom podstawowy vs. 10% rozszerzony). Zdecydowanie rzadziej pisano maturę z języków południowoeuropejskich – języka hiszpańskiego (3% podstawowy vs. 4% rozszerzony) oraz z języka włoskiego (1% poziom rozszerzony).

Zgodnie z danymi Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Gdańsku, w okresie 2010-2014 najczęściej zdawanymi językami obcymi na maturze były języki z grupy języków germańskich – angielski i niemiecki. W świetle wyników egzaminów maturalnych z 2014 roku, udostępnianych na stronie OKE³⁹ można dostrzec, że na poziomie podstawowym średnie wyniki matur z tych języków w zakresie poszczególnych obszarów umiejętności były zbliżone (różnice od 1 do 4 pkt. %). Większe zróżnicowanie wyników w ramach określonych umiejętności charakteryzowało egzamin na poziomie rozszerzonym (różnice od 4 do 40 pkt. %).

Tabela 14. Wyniki maturzystów z 2014 roku w zakresie poszczególnych obszarów umiejętności.

Język	Obszary umiejętności	Statystyki opisowe ⁴⁰											
		Minimum (%)		Maksimum (%)		Mediana (%)		Modalna (%)		Średnia (%)		Odchylenie standardowe (%)	
		PP	PR	PP	PR	PP	PR	PP	PR	PP	PR	PP	PR
JĘZYK ANGIELSKI	Rozumienie słuchanego tekstu	0	0	100	100	73	87	93	100	69	78	27	20
	Rozumienie pisanego tekstu	0	0	100	100	75	78	100	100	70	68	26	29
	Rozpoznawanie i stosowanie struktur leksykalno-gramatycznych	-	0	-	100	-	31	-	19	-	38	-	24
	Wypowiedź pisemna	0	0	100	100	80	72	100	78	71	73	31	18
JĘZYK NIEMIECKI	Rozumienie słuchanego tekstu	13	13	100	100	67	67	60	100	66	60	21	24
	Rozumienie pisanego tekstu	10	0	100	100	70	67	100	100	68	64	22	29
	Rozpoznawanie i stosowanie struktur leksykalno-gramatycznych	-	0	-	100	-	44	-	25	-	47	-	27

³⁹ W raporcie wykorzystano dane z 2014 roku, ponieważ sprawozdania OKE z lat 2010-2013 nie obejmują rozróżnienia wyników względem obszarów umiejętności.

⁴⁰ Statystyki opisowe – są to miary służące do opisu kluczowych analizowanych w badaniu zmiennych oraz grup badanych osób. Za ich pomocą określone są następujące atrybuty: liczba obserwacji, średnie wyniki oraz ich zróżnicowanie.

Język	Obszary umiejętności	Statystyki opisowe ⁴⁰											
		Minimum (%)		Maksimum (%)		Mediana (%)		Modalna (%)		Średnia (%)		Odchylenie standardowe (%)	
		PP	PR	PP	PR	PP	PR	PP	PR	PP	PR	PP	PR
	Wypowiedź pisemna	0	11	100	100	70	72	73	72	64	70	27	19

Źródło: Opracowane na podstawie danych OKE. Objaśnienie: PP – poziom podstawowy; PR – poziom rozszerzony.

W części podstawowej egzaminu z języka angielskiego średnio najlepiej oceniano umiejętność tworzenia wypowiedzi pisemnych (71), jednakże w tym przypadku najwyższa była również wartość odchylenia standardowego (31), co świadczy o zróżnicowaniu wyników piszących. W części rozszerzonej egzaminu najwyższą punktację przypisywano rozumieniu ze słuchu (78). Osoby podchodzące do matury z języka niemieckiego w 2014 roku, według średnich wyników, najlepiej radziły sobie z rozumieniem tekstu pisanego (68 – poziom podstawowy). Wśród piszących arkusz rozszerzony wyższą punktację otrzymywała część poświęcona wypowiedzi pisemnej (70).

Punkt widzenia podmiotów kształcących tylko częściowo pokrywa się z wynikami egzaminu maturalnego z roku 2014 – relatywnie wysoko została oceniona przez nauczycieli umiejętność rozumienia ze słuchu. Rozbieżności w pozostałych obszarach mogą wynikać między innymi z brania pod uwagę wszystkich nauczanych klas – również znajdujących się na niższym poziomie zaawansowania. Wypowiadający się w badaniu nauczyciele podkreślają, że uczniowie, nawet w ramach jednej grupy językowej, dysponują bardzo odmiennymi umiejętnościami:

„Naprawdę są bardzo dobrzy uczniowie i są tacy, którzy faktycznie zdają wyłącznie dzięki temu, że matura jest na 30 procent. A są też tacy, którzy jej nie zdają.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum];

„Umiejętności uczniów są tak różne, że nie można ich jednoznacznie oceniać, tutaj nie ma miary. Możemy oczywiście testować, ale trzeba brać pod uwagę to zróżnicowanie.” [R3, nauczyciel j. angielskiego, liceum i technikum].

2.1.3. Bariery umiędzynarodowienia dostrzegane przez szkoły ponadgimnazjalne

Większość dyrektorów ponadgimnazjalnych placówek oświatowych dostrzega trudności w realizacji polityki umiędzynarodowienia w swojej szkole (72%). Zdaniem, co drugiego przedstawiciela dyrekcji (55%) **rozwój internacjonalizacji ogranicza nadmiar formalności związanych z udziałem w międzynarodowych programach edukacyjnych**. Często wymienianą barierą jest również niewystarczające wynagrodzenie za pracę dla nauczyciela (46%). Co czwarty dyrektor (26%) uważa, że uczestnictwo we wspomnianych projektach niesie ze sobą zbyt wiele obowiązków:

„To jest cały czas praca dodatkowa i zaangażowanie, to nie jest coś co wynika z naszych codziennych obowiązków, gdzie mamy wejść i fajną lekcję poprowadzić.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum].

Również jedna czwarta (28% łącznie) napotkała problemy w trakcie współpracy z partnerami zagranicznymi – w tym wśród 21% szkół miało to miejsce na początku, przy nawiązaniu kontaktów, zaś wśród 7% bariery pojawiły się podczas późniejszej współpracy. Podobny odsetek (27% łącznie) stanowiły utrudnienia związane z zasobami ludzkimi i zarządzaniem: 13% dotyczyło niewyszkolonej kadry (8% nauczycielskiej i 5% administracyjnej), 8% kłopotów w koordynacji projektu, zaś 6% odnosiło się do braku wsparcia współpracowników. Mimo dużej grupy placówek zauważających problemy, część pomorskich szkół ponadgimnazjalnych, realizując międzynarodowe projekty nie spotkała się z żadnymi utrudnieniami (28%).

Nauczyciele języków obcych, trudności związane z ich udziałem w zagranicznych projektach edukacyjnych wymieniali z podobną częstotliwością, co dyrektorzy. Żadnych problemów nie dostrzegała zaledwie jedna czwarta z nich (25%). Natomiast osoby, które je zauważały, najczęściej wskazywały, że przerasta ich nadmierna biurokracja (57%). Potwierdzają to poniższe słowa:

„Z tego co słyszałam o funkcjonowaniu programu za granicą, to wydaje mi się, że nasza agencja narodowa w Polsce jest bardziej zbiurokratyzowana niż inne kraje. (...) tam procedury są bardziej uproszczone.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum];

„Papierologia jest, ludzie, którzy mieszkają za granicą mówią, że nie można się dogadać z naszą agencją. (...) Zawsze tłumaczą, że sztywno się trzymają przepisów, ale przepisy mówią, że granica jest przesuwalna. Czyli można, a u nas nie.” [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum].

Problemem jest nie tylko nadmiar formalności, ale także brak spójnych przepisów i rzetelnej pomocy w zakresie kwestii finansowych:

„Byłam na szkoleniu w Warszawie, to powiedzieli <<jak się dogadacie z organem>>, dzwoniłiśmy do nich <<jak to sobie wymyślicie>>, a potem mówią <<ale możecie mieć kontrole skarbowe, bo wszystko wg polskiego prawa powinno być.” [R5, nauczyciel j. angielskiego, liceum].

„Brak jest tej spójności pomiędzy prawem polskim a europejskim, brak konkretnego wsparcia ze strony lokalnych władz. Niby są punkty informacji o projektach i programach (...) ale ze względu na brak spójności oni tak naprawdę sami nie wiedzą.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum].

Jeden na trzech nauczycieli (34%) podkreślał, że wynagrodzenie, jakie otrzymuje za wykonywaną w ramach projektu pracę jest niewystarczające. Zdaniem co piątego (21%) realizacja programów edukacyjnych wiąże się nadmiarem obowiązków. W badaniu jakościowym nauczyciele w swoich wypowiedziach łączyli oba te problemy:

„Współpracę ogranicza czas i pieniądze, bo nie oszukujemy się, my się tym zajmujemy 24 godziny na dobę.” [R3, nauczyciel j. angielskiego, liceum i technikum];

„Panuje też opinia, że to nie jest fair wyciągać pieniądze z projektu za opiekę nad uczniami – twierdzą, że przecież w tym czasie ma płacaoną pensję.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum].

Podobnie jak dla dyrektorów, dla jednej czwartej (27% łącznie) nauczycieli problemem była współpraca z niektórymi partnerami zagranicznymi – 17% miało trudności z nawiązaniem pierwszych kontaktów, a 10% ze współpracą w trakcie projektu.

Biorąc pod uwagę odpowiedzi wszystkich przedstawicieli szkół ponadgimnazjalnych można stwierdzić, że bardzo rzadko problemem

jest niewielkie zainteresowanie uczniów międzynarodowymi programami edukacyjnymi (stanowi to barierę według 6% nauczycieli i 6% dyrektorów).

2.1.4. Oczekiwane obszary wsparcia instytucji państwowych

Zdaniem wypowiedających się w ankiecie dyrektorów szkół, władze samorządu terytorialnego poprzez organizację szkoleń i wsparcie finansowe placówek mogłyby pomóc w likwidacji zauważanych przez nich barier. Zdecydowana mniejszość (8%) deklaruje, że nie potrzebuje takiej pomocy. Ta niewielka grupa, może mieć świadomość, że otrzymują tyle wsparcia finansowego, ile to możliwe:

„Moim zdaniem organ prowadzący nie ma wpływu na dotację. To co jest ustalone, to agencja robi, a ten organ ile może to się stara nam dołożyć. Jeżeli może, bo jeżeli nie może, to nie dokłada.” [R3, nauczyciel j. angielskiego, liceum i technikum];

„Wychodzę z założenia, że każda szkoła musi na siebie zarobić (...) nie dają dodatkowych pieniędzy, bo ich nie mają.” [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum].

W celu rozwoju współpracy z zagranicznymi placówkami, przedstawiciele pomorskich szkół ponadgimnazjalnych najczęściej oczekiwaliby od SWP **pomocy materialnej – wynagrodzenia za czas poświęcony przez nauczyciela na udział w programie** (63%) oraz **wyższego dofinansowania** (49%). Istotne znaczenie dla dyrektorów miałyby także **działalność szkoleniowa** SWP – szczególnie w zakresie pisania wniosków o przystąpienie do programu (56%) oraz zasad rozliczania projektu (50%). Według nauczycieli wypowiedających się w wywiadzie grupowym, potrzebne byłoby również uruchomienie jednostki wyspecjalizowanej w udzielaniu porad z zakresu rozliczeń. Przekazy otrzymywane obecnie z różnych instytucji są niespójne:

„Dostałam różne informacje – z kursu i od agencji (...) Ci ludzie nie są jeszcze na tyle przygotowani, żeby nas poprowadzić, a potem wychodzą dziury i jest to niestety niedokładnie robione.” [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum].

„Agencja polega bardziej na prawie unijnym. Organ prowadzący jest bardziej związany z prawem polskim – dobrze byłoby stworzyć punkt informacji z rzetelnie przeszkolonym człowiekiem, który będzie się tym zajmował.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum].

Część osób chętnie wzięłaby udział w szkoleniach dotyczących zarządzania projektem (41%), pisania raportu końcowego (33%) oraz koordynacji grupy projektowej (30%). Co druga osoba (51%) liczy na wsparcie w nawiązywaniu kontaktów z partnerami zagranicznymi. Zdaniem nauczycieli, szkołom potrzebna jest promocja, która ułatwi ich bieżącą działalność:

„Powinni nas bardziej wspierać i promować – upowszechniać nasze działania, promować szkoły, które się tego podejmują. Wyróżniać w jakiś sposób. (...) Może herb, dyplom. Cokolwiek co możemy umieścić, jako szkoła wyróżniająca się. Co ułatwi nam promocję szkoły, rekrutację.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum].

„Wyróżnianie to jest fajny pomysł, ale nie do końca materialnie (...) Może wspierać naukę języka obcego i budować zaplecze, chodzi o takie podstawowe rzeczy, żeby ułatwić funkcjonowanie.” [R4, nauczyciel języka niemieckiego, technikum].

Jeden na czterech dyrektorów (24%) uważa za zasadne poszerzenie oferty dostępnych programów współpracy. Blisko jeden na pięciu (19%) dyrektorów

liczy na pomoc władz terytorialnych w transferze doświadczeń zgromadzonych przez dotychczasowych beneficjentów. Rzadziej, w ramach wsparcia SWP, oczekiwano przedstawienia założeń dostępnych programów współpracy (16%).

Oczekiwania dyrektorów i nauczycieli języków obcych w zakresie wsparcia SWP są zbieżne. W niektórych kwestiach zarysowują się jednak nieznaczne różnice pomiędzy odpowiedziami tych dwóch grup. Nauczyciele języków obcych uczący w szkołach ponadgimnazjalnych, najczęściej oczekują od SWP **wsparcia w nawiązywaniu kontaktów z placówkami partnerskimi (58%)** oraz **szkoleń z pisania wniosków o przystąpienie do programów międzynarodowych (57%)**. Odsetek osób liczących na pomoc finansową był relatywnie wysoki, lecz nie najwyższy – potrzebę wynagrodzenia za udział w programie oraz wyższego dofinansowania sygnalizowało po 46% nauczycieli:

„Gdybym miała więcej pieniędzy, to mogłabym ich jeszcze bardziej przygotować do wyjazdu. Dać im więcej godzin na język na przykład oraz zabrać na więcej wycieczek jak jesteśmy za granicą.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum].

Natomiast blisko, co trzeci ankietowany (32%) ma nadzieję na rozwój platform do transferu doświadczeń zgromadzonych przez osoby nawiązujące międzynarodową współpracę, zwłaszcza w kwestiach finansowo-księgowych:

„Nie ma osoby, która powie to macie robić tak i tak. My to cały czas realizujemy jak <<dzieci we mgle>> (...) Agencja daje nam dowolność, tylko my byśmy nie chcieli przez nią iść później do więzienia.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum].

Również jeden na dziesięciu nauczycieli oczekiwałby od SWP kompleksowej prezentacji założeń wybranego programu (30%). Nieco mniejsza część nauczycieli (29%) preferowałaby poszerzenia aktualnej oferty.

W opinii przedstawicieli badanych ośrodków akademickich, aby zwiększyć poziom internalizacji szkolnictwa wyższego potrzebne byłoby wsparcie instytucji państwowych (7/10). Samorząd Województwa Pomorskiego potencjalnie mógłby wspomóc uczelnie wyższe pod **względem finansowym, proceduralnym oraz w promocji za granicą**.

Kwestie rozpowszechniania wiedzy na temat możliwości podjęcia studiów w województwie pomorskim oraz udzielenia pomocy finansowej pojawiały się niemal w każdej wypowiedzi:

„Promocja Trójmiasta, jako atrakcyjnego miejsca do podjęcia nauki, studiów, (...) dlatego, żeby młodzież zaczęła tutaj przyjeżdżać, a nie wyjeżdżać” [R1, przedstawiciel uczelni niepublicznej].

„Mogłaby być to promocja uczelni wśród uniwersytetów europejskich” [R15, przedstawiciel uczelni publicznej].

„Gdyby można było mieć środki dodatkowo, aplikować o kursy, szkolenia językowe dla kadry, dla administracji, to są na pewno ważne rzeczy.” [R8, przedstawiciel uczelni publicznej].

„Jeśli byłoby możliwe, na pewno wsparcie finansowe w ramach prowadzonych mobilności i współpracy zagranicznej” [R15, przedstawiciel uczelni publicznej].

Zakres oferowanej pomocy powinien być dopasowany do wielkości i specyfiki uczelni. W przypadku mniejszych uczelni wyższych bariery w realizacji polityki umiędzynarodowienie dotyczą podstawowych działań:

„Wsparcie tych mniejszych ośrodków, choćby organizacyjnym, bo to co potrafi zrobić uniwersytet, to na pewno mniejsza uczelnia nie podoła takim wyzwaniom.” [R24, przedstawiciel uczelni publicznej].

Korzystną inicjatywą byłoby udzielenie poparcia Samorządu lub Urzędu Marszałkowskiego w konsulatach:

„są konsulaty, z którymi się współpracuje doskonale, ale są konsulaty, z którymi współpracuje się trudno (...) Tutaj ewentualnie poparcie Urzędu Marszałkowskiego mogłoby być wartościowe.” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej].

Ważnym elementem wsparcia byłoby także zaangażowanie instytucji kulturalnych w integrację społeczną przyjeżdżających oraz usprawnienie procedur rejestracji studentów w urzędach:

„Bardzo ciężko jeszcze dostać produkt ten wizowy i później legalizacji pobytu obcokrajowca i z tym uczelnia bardzo dużo się boryka i jest wielka biurokracja w tym przedziale” [R1, przedstawiciel uczelni niepublicznej].

Zdaniem jednego z przedstawicieli uczelni, pomoc Samorządu Województwa Pomorskiego mogłaby obejmować:

„Wszelkie działania, które by tutaj wspomogły integrację, no wszystkich uczelni z województwa, jakąś zbudowały platformę współpracy dla wszystkich uczelni województwa” [R24, przedstawiciel uczelni publicznej].

Ostatnia z propozycji wydaje się szczególnie istotna w kontekście zauważonego wcześniej problemu istniejącej konkurencji pomiędzy pomorskimi ośrodkami akademickimi. Co ważne, uczelnie cenią dotychczas otrzymywane wsparcie:

„Już takie wsparcie jest, np. fundacja Pomorskie w Unii Europejskiej, to jest bardzo dobre rozwiązanie, ponieważ mamy stały kontakt z Brukselą i dzięki temu wiemy o różnego rodzaju projektach na bieżąco. Nie musimy pewnych rzeczy szukać, te informacje spływają do nas już teraz” [R8, przedstawiciel uczelni publicznej];

„Angażuje się też miasto Gdańsk w takie działania integracyjne, na przykład wycieczki, tutaj zapoznanie studentów z regionem, z tego wsparcia jesteśmy bardzo zadowoleni.” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej].

2.2. Szkolnictwo wyższe (prywatne i publiczne)⁴¹

2.2.1. Aktywność uczelni w kontekście umiędzynarodowienia województwa pomorskiego

Partnerzy zagraniczni

Na przestrzeni lat 2010-2014 dziewięć z dziesięciu badanych uczelni prowadziło współpracę z zagranicznymi ośrodkami akademickimi⁴². Placówką, która nie podejmowała tego rodzaju działań była jedna uczelnia niepubliczna spoza Trójmiasta⁴³. Jej przedstawicielowi trudno było odpowiedzieć, czy szkoła planuje rozpoczęcie takiej działalności w perspektywie nadchodzących pięciu lat.

Współpraca zagraniczna badanych uczelni w latach 2010-2014 była prowadzona z wieloma akademickimi ośrodkami partnerskimi (minimum dziesięcioma). Zakres tych działań był zróżnicowany. W co drugiej szkole wyższej liczba partnerów zagranicznych przekraczała 50 placówek (5/9), w tym w trzech wynosiła więcej niż 100. W grupie badanych znalazły się również placówki prowadzące taką działalność mniej intensywniej niż inne pomorskie ośrodki akademickie (głównie placówki niepubliczne) – w czterech uczelniach grupa szkół partnerskich nie przekraczała 49 (4/9).

W perspektywie kolejnych pięciu lat w każdej uczelni podejmującej taką współpracę planowane jest dbanie o istniejące połączenia, a w większości (8/9) także poszerzenie obecnego grona zagranicznych uczelni partnerskich. Szkoły wyższe otwierają się zarówno na kraje wchodzące w skład Unii Europejskiej, jak i również te będące poza nią. Przedstawiciele uczelni wyższych wspominali o rozwoju partnerstwa wschodniego, nawiązywania umów z: Ukrainą, Białorusią, Gruzją czy Kazachstanem. Niektóre placówki myślą także o rozwoju współpracy

⁴¹ Opisy prób badawczych znajdują się na końcu raportu w rozdziale 7.3:

- TDI - przedstawiciele publicznych oraz prywatnych uczelni wyższych zlokalizowanych w regionie, na stronie 206;
- IDI – absolwenci pomorskich szkół ponadgimnazjalnych, którzy kontynuowali naukę na uczelniach zagranicznych, na stronie 206;
- Ankieta audytoryjna - studenci zagraniczni odbywający naukę na pomorskich uczelniach, Tabela 27 na stronie 205.

⁴² Akademia Morska w Gdyni, Akademia Pomorska w Słupsku, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna, Gdański Uniwersytet Medyczny, Politechnika Gdańska, Uniwersytet Gdański, Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu im. Eugeniusza Kwiatkowskiego w Gdyni, Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku.

⁴³ Powszechna Wyższa Szkoła Humanistyczna „Pomerania” w Chojnicach.

z krajami położonymi w znacznej odległości: Wietnamem, Chinami, Arabią Saudyjską, Stanami Zjednoczonymi i Kanadą.

Dostępne programy

Zainteresowani wyjazdem na zagraniczną uczelnię wyższą (studenci, doktoranci, pracownicy naukowcy) w latach 2010-2014 mogli wybierać spośród oferty różnych programów wymiany, do największych należały:

Erasmus – program wspierający międzynarodową współpracę uczelni wyższych krajów członkowskich UE, EOG oraz kandydujących, uruchomiony w 1987 roku przez Komisję Europejską. Umożliwiał mobilność kadry akademickiej, udział w międzynarodowych projektach naukowych, a przede wszystkim wyjazdy studentów na zagraniczne studia do 12 miesięcy.

Erasmus+ – od 1.01.2014 roku zastępujący programy wymiany działające w ramach „Uczenie się przez całe życie”, w tym programy sektorowe – Erasmus, Leonardo da Vinci, Comenius i Grundtvig. Stanowi kontynuację idei wspierania mobilności zagranicznej. Umożliwia wyjazdy zagraniczne uczniów szkół średnich, studentów i kadry naukowej – edukacyjne oraz pozwalające nabyć praktyczne doświadczenie.

Program Fulbrighta – program międzynarodowej wymiany naukowej, mający na celu budowanie relacji i ułatwianie zrozumienia pomiędzy obywatelami Stanów Zjednoczonych a obywatelami innych krajów. Przeznaczony jest dla pracowników naukowych, studentów i doktorantów. Fundatorami stypendiów przyznawanych w ramach programu są amerykański Departament Stanu oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Program stypendialny Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego – skierowany do studiujących w państwowych szkołach wyższych lub prowadzących badania w instytutach naukowych państw Grupy Wyszehradzkiej (Polski, Czech, Słowacji i Węgrzech). W ramach stypendium możliwe jest podjęcie rocznej nauki (z możliwością przedłużenia) na studiach podyplomowych i doktoranckich oraz prowadzenia badań naukowych w krajach Grupy Wyszehradzkiej (i innych).

CEEPUS (Środkoeuropejski Program Studiów Uniwersyteckich) – program wspierający rozwój edukacji i współpracy między uczelniami w krajach Europy Środkowej. W ramach oferty CEEPUS stypendyści uczestniczą w zagranicznych stażach, kursach językowych oraz podejmują część studiów na uczelni zagranicznej. Zgodnie z zasadami, stypendia, koszty podróży i pobytu pokrywa kraj wysyłający.

Stypendia na podstawie umów międzynarodowych – oferta przeznaczona dla studentów, doktorantów i nauczycieli akademickich polskich uczelni zainteresowanych wyjazdem za granicę w celach naukowych. Wymiana realizowana jest na podstawie umów/porozumień dwustronnych zawieranych przez Polskę i rządy innych państw – warunki oferty oraz wysokość stypendium mogą się różnić w zależności od kraju.

Umowy o podwójnym dyplomowaniu – studenci, wyjeżdżając na wymianę w ramach tego rodzaju umów mogą zdobyć dwa tytuły zawodowe. Pierwszy nadawany jest przez uczelnię polską, zaś drugi przez uczelnię zagraniczną.

Aktywność zagraniczna wybranych do badania pomorskich uczelni wyższych, pomiędzy rokiem 2010 a 2014 podejmowana była najczęściej w ramach programu Erasmus (9/9). W co drugiej bazowano na umowach ramowych (5/9) oraz umowach międzynarodowych (5/9). Umowy o podwójnym dyplomowaniu funkcjonowały w czterech uczelniach (4/9), tak samo jak Program Fulbrighta (4/9). Rzadziej korzystano z Wyszehradzkiego Programu Stypendialnego Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego dla obywateli Polski, Czech, Słowacji i Węgrzech (3/9) oraz CEEPUS – Środkowoeuropejskiego Programu Wymiany (2/9).

Oferta wymiany naukowej

Pomorskie uczelnie wyższe w latach 2010-2014 realizowały postulat umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego poprzez umożliwianie wymiany kadry naukowej i studentów – w tym pozyskiwanie na ten cel stypendiów naukowych. Innymi działaniami wpisującymi się w politykę internacjonalizacji kształcenia były organizowane międzynarodowe projekty naukowo-badawcze (lecz nie we wszystkich placówkach), konferencje, warsztaty i wykłady oraz wyjazdy w celu prowadzenia zajęć dydaktycznych (dla doktorantów i nauczycieli). W porównaniu do wymienionych, mniej powszechne były wyjazdy na szkoły letnie.

Międzynarodowa oferta wymiany naukowej badanych uczelni skierowana była przede wszystkim do studentów (9/9) i nauczycieli akademickich (9/9). W co drugiej szkole wyższej mogli z niej skorzystać również doktoranci (5/9) – tylko w uczelniach publicznych. Jedna placówka publiczna umożliwiała skorzystanie z programu również pracownikom administracji (1/9).

Projekty naukowo-badawcze, w tym również te wydatkowane z funduszy grantowych, nie były dostępne w każdej szkole wyższej. Spośród uczelni kierujących ofertę wymiany do studentów, realizację wspólnych przedsięwzięć umożliwiała nieco więcej, niż co druga (6/9). Również w sześciu szkołach wyższych (6/9) w realizacji międzynarodowych projektów i grantów naukowych mogła uczestniczyć kadra akademicka. Wspomniany element oferty był dostępny w każdej z placówek umożliwiających zagraniczne wyjazdy doktorantom (5/5).

Studenci wybierający w latach 2010-2014 ofertę zdecydowanej większości pomorskich uczelni mogli skorzystać ze stypendiów na wyjazdy zagraniczne w ramach podpisanych umów i programów (9/9). W dużej części uczelni możliwa była również organizacja praktyk lub stażu zawodowego za granicą (8/9) oraz udział w wykładach zagranicznych profesorów – *visiting professors* (8/9). Co druga szkoła oferowała studentom współpracę w ramach organizacji zagranicznych konferencji i warsztatów (5/9). Sezonowe wyjazdy na zagraniczne

szkoły letnie były dostępne dla studentów w czterech uczelniach (4/9) – tylko w publicznych.

W pięciu uczelniach wyższych powyższe elementy oferty w latach 2010-2014 były ponadto do dyspozycji osób posiadających legitymację doktorancką. W każdej z tych placówek mogli oni korzystać ze stypendiów i umów umożliwiających wyjazd zagraniczny (5/5). Ośrodki akademickie były również otwarte na **wyjazdy doktorantów** w celu prowadzenia zajęć dydaktycznych, organizacji konferencji, warsztatów czy wykładów (5/5). Wyjątek stanowiły organizowane za granicą wyjazdy na szkoły letnie – udostępniane były tylko przez jedną uczelnię (1/5).

Pracownicy naukowci większości badanych uczelni, podobnie jak doktoranci, mogli skorzystać z możliwości wyjazdu do zagranicznych uczelni partnerskich w celu prowadzenia zajęć dydaktycznych (9/9). Duża część z tych placówek umożliwiała także udział w zagranicznych szkoleniach (8/9). Współpracę w ramach organizacji konferencji, warsztatów i wykładów otwartych miało w ofercie wymiany dla kadry naukowej siedem uczelni wyższych (7/9).

Skala współpracy

Jednym ze wskaźników mówiących o skali współpracy zagranicznej uczelni jest liczba studentów wyjeżdżających do krajów partnerskich. Na przestrzeni lat 2010-2014 zanotowano wzrost liczby studentów korzystających z możliwości wyjazdu naukowego za granicę w większości badanych uczelni⁴⁴. Potwierdzają to także wypowiedzi pracowników pomorskich uczelni:

„Ubiegły rok (2013/2014) był rokiem bardzo dużej zmiany działu międzynarodowego i tutaj, po pierwsze, wzrasta liczba studentów w tym okresie, po drugie też i obsługa tych studentów zyskuje na skali i uczelnia coraz więcej rzeczy dla studentów robi” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej].

Tylko w jednej badanej uczelni (niepublicznej) w 2014 roku nie wyjechał ani jeden student. Liczba studentów wyjeżdżających w ramach oferty wyjazdów zagranicznych uczelni wahała się od 3 (w mniejszych uczelniach niepublicznych) do 100 (w uczelniach państwowych). Stanowi to dużą dysproporcję, ale należy mieć na uwadze zróżnicowaną wielkość tych podmiotów oświatowych.

Tendencję wzrostową potwierdzają ogólnodostępne dane programu Erasmus z lat 2010-2013. W tym okresie największy przyrost liczby wyjazdów za granicę w województwie pomorskim zanotowano w roku akademickim 2011/2012 – z programu Erasmus skorzystało wtedy łącznie 1008 studentów i wykładowców. Rok wcześniej, w 2010/2011 wyjazdów było łącznie 896 (wzrost o 112 uczestników). Przyglądając się tym danym w podziale na uczestniczące w programie uczelnie, potwierdza się zauważona wyżej dysproporcja w skali

⁴⁴ Dwie placówki publiczne odmówiły podania dokładnych danych na temat liczby studentów wyjeżdżających na zagraniczną wymianę.

wymian. Naturalnie wielkość szkoły i zatrudnionych w niej wykładowców w pewnym stopniu wpływa również na skalę wymiany kadry akademickiej. W dużych instytucjach – Politechnice Gdańskiej i Uniwersytecie Gdańskim – w latach 2010-2013 zarejestrowano najwięcej wyjazdów pracowników uczelni w celu prowadzenia zajęć. Co ciekawe w placówkach niepublicznych skala wymiany kadry naukowej często przewyższa skalę wymiany studenckiej, jak widać w poniższej tabeli (Tabela 15).

Tabela 15. Wyjazdy studentów i wykładowców akademickich w ramach programu Erasmus w latach 2010-2013 w podziale na uczelnie województwa pomorskiego.

Uczelnia	Typ	Liczba wyjazdów					
		2010/2011		2011/2012		2012/2013	
		Studenci	Kadra	Studenci	Kadra	Studenci	Kadra
Akademia Marynarki Wojennej	P	4	4	8	7	11	10
Akademia Morska w Gdyni	P	33	12	32	10	33	7
Akademia Muzyczna	P	15	12	17	13	10	12
Akademia Pomorska	P	15	5	13	6	12	6
Akademia Sztuk Pięknych	P	30	5	28	5	28	6
Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu	P	8	4	6	5	8	4
Ateneum - Szkoła Wyższa	N	0	1	0	0	4	1
Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna	N	4	4	6	0	1	0
Gdański Uniwersytet Medyczny	P	76	6	55	9	72	3
Politechnika Gdańska	P	183	100	293	120	247	121
Pomorska Wyższa Szkoła Nauk Stosowanych	N	7	2	6	1	9	3
Powiślańska Szkoła Wyższa	N	1	5	0	6	0	11
Sopocka Szkoła Wyższa	N	5	1	1	4	4	4
Uniwersytet Gdański	P	290	39	286	43	298	52
Wyższa Hanzeatycka Szkoła Zarządzania	N	0	0	0	2	0	0
Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu	N	1	0	2	2	6	2
Wyższa Szkoła Bankowa	N	16	7	10	12	14	10
Wyższa Szkoła Zarządzania	N	1	4	0	7	0	10

Źródło: Opracowanie na podstawie danych programu Erasmus. Objaśnienie: P – uczelnia publiczna, N – uczelnia niepubliczna.

Biorąc pod uwagę wszystkie wyjazdy studenckie odnotowywane w województwie pomorskim w ramach programu Erasmus, widać, że największa grupa wyjeżdżających zdecydowała się podjąć naukę na uczelniach

hiszpańskich. Tabela 16 prezentuje dziesięć kierunków najczęściej wybieranych przez uczestników programu. Analizując zmiany zachodzące na przetomie lat 2010-2013, można dostrzec systematyczny wzrost wyjazdów do Portugalii (z 58 do 74) oraz ponad dwukrotny spadek liczby studentów wyjeżdżających do Danii (z 33 do 14).

Tabela 16. Wyjazdy studentów z województwa pomorskiego w ramach programu Erasmus w latach 2010-2013 w podziale na kierunki wyjazdów.

Kierunek wyjazdu	Liczba wyjazdów studenckich		
	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Hiszpania	119	149	153
Niemcy	108	113	118
Portugalia	58	66	74
Włochy	65	60	72
Francja	58	59	58
Szwecja	29	48	45
Dania	33	38	14
Belgia	29	29	25
Wielka Brytania	26	35	21
Turcja	26	23	21

Źródło: Opracowanie na podstawie danych programu Erasmus.

Działalności innych uczelni

Co drugi przedstawiciel pomorskich ośrodków akademickich dostrzegał podobieństwa w działalności swojej i innych uczelni (5/10). Dotyczyły one przede wszystkim rozwoju współpracy międzynarodowej (również poza UE):

„Jest to ogólna tendencja na realizację projektów i mobilności z uczelniami europejskimi, jak i uczelniami znajdującymi się poza Europą” [R15, przedstawiciel uczelni publicznej];

„umiędzynarodowienie staje się coraz bardziej takim ważniejszym elementem uczelni.” [R20, przedstawiciel uczelni niepublicznej];

„wszystkie uczelnie, które prowadzą działalność zagraniczną kierują się zasadami, które są, przynajmniej w przypadku programu Erasmus narzucone przez agencję narodową tego programu” [R22, przedstawiciel uczelni niepublicznej].

Cechy wspólne odnosiły się także do wsparcia pobytowego obcokrajowców:

„jeśli chodzi o takie kwestie infrastrukturalne, typu właśnie wiza, typu integracja studentów i tutaj ich przyjazd, to myślę, że wszystkie uczelnie mają podobne problemy i podobne działania podejmują.” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej];

„podstawowe działania, które my podejmujemy związane z obsługą studentów zagranicznych są zbieżne z taką działalnością prowadzoną przez inne uczelnie. I nie ma znaczenia, czy to jest uczelnia prywatna, czy to jest uczelnia państwowa.” [R22, przedstawiciel uczelni niepublicznej].

Pracownicy niektórych uczelni wyższych mieli trudność w znalezieniu podobieństw pomiędzy ośrodkami akademickimi w kontekście podejmowanej

przez nich współpracy międzynarodowej. Podkreślano, że specyfika współdziałania jest różna, co ciekawe, wspominali o tym nawet przedstawiciele uczelni zauważający cechy wspólne. Na tą odmienność wpływa lokalizacja szkoły, kierunek i charakter studiów:

„zupełnie inaczej wyglądają uczelnie prywatne, inaczej państwowe” [R19, przedstawiciel uczelni publicznej];

„cele tych studentów zagranicznych, którzy przyjeżdżają, żeby studiować w Polsce na uczelni medycznej są nieco inne, aniżeli w przypadku pozostałych uniwersytetów” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej];

Poniesiono przy tym kwestię nauczania języków obcych:

„staramy się jakby poprawić tą sytuację i podjąć próbę poszerzenia oferty w językach obcych, która w Trójmieście jest dużo większa, my dopiero jesteśmy na początku, ale też to widzimy te potrzeby” [R8, przedstawiciel uczelni publicznej].

Perspektywy rozwoju umiędzynarodowienia

Przedstawiciele uczelni wyższych z województwa pomorskiego są świadomi płaszczyzn, które wymagają poprawy w kontekście rozwoju umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego. W perspektywie kolejnych lat pomorskie ośrodki akademickie planują, m.in.:

- ❖ zwiększenie liczby kursów i przedmiotów dostępnych w języku angielskim:

„należałoby zwiększyć liczbę kursów w języku angielskim i rozszerzyć listę przedmiotów oferowaną studentom” [R15, przedstawiciel uczelni publicznej];

„przede wszystkim, rozwój tego kierunku anglojęzycznego, bo żeby tutaj zaprosić nauczycieli, czy wykładowców, to musimy ich zapraszać na jakąś ścieżkę anglojęzyczną” [R1, przedstawiciel uczelni niepublicznej];

- ❖ zwiększenie liczby miejsc w akademikach;
- ❖ zwiększenie oferty praktyk zagranicznych:

„uczelnia musi zbudować system praktyk i instytucji, które oferowałyby za pośrednictwem naszej uczelni praktyki” [R15, przedstawiciel uczelni publicznej];

„ważna jest (...) współpraca z biznesem, dlatego, że studenci często cenią sobie to, że po studiach są w stanie szybko znaleźć pracę” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej];

- ❖ rozwój internetowych platform współpracy:

„portale, może forum międzynarodowe, gdzie studenci mogliby wymieniać się między sobą różnymi doświadczeniami, głównie przez internet, (...) gdzie można wrzucać swoje eksperymenty, swoje doświadczenia i się nimi dzielić” [R4, przedstawiciel uczelni niepublicznej];

- ❖ wprowadzenie usprawnień w obsłudze studentów zagranicznych – w zakresie komunikacji w języku obcym w instytutach i dziekanatach:

„nie wszyscy pracownicy, niestety, posługują się językiem obcym. I to jest główna bariera w tym momencie.” [R8, przedstawiciel uczelni publicznej];

- ❖ rozwój międzynarodowych projektów:

„bardzo mocno pragniemy wejść w takie różne projekty międzynarodowe o charakterze badawczym. Więc na pewno tą sferę musimy rozwinąć.” [R20, przedstawiciel uczelni niepublicznej];

- ❖ opracowanie strategii internacjonalizacji – określenie rodzaju podejmowanych działań i zatwierdzenie budżetu:

„uczelnicy przydałaby się wyraźna strategia internacjonalizacji (...) To jest coś, bez czego umiędzynarodowienie jest po prostu niemożliwe do, to znaczy jest realizowane tylko doraźnie i powierzchownie.” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej].

Powyższe plany uczelnie wyższe chcą osiągnąć poprzez działania na rzecz przygotowania nowych kierunków, przedmiotów i rozwijania programu kształcenia:

„trzeba w dalszym ciągu zachęcać pracowników naukowych do tworzenia nowych programów nauczania” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej]; „uczelnia powinna mieć szeroką ofertę. (...) Nie nawiąże się współpracy, jeżeli oferta jest marna. Musi być atrakcyjna.” [R19, przedstawiciel uczelni publicznej].

Ważne będzie także uczestnictwo uczelni w inicjatywach zwiększających jej rozpoznawalność na arenie międzynarodowej:

„uczestnictwo w różnych rodzajach projektów edukacyjnych, gdzie spotykają się różne uczelnie, żeby tam zaistnieć, tam pokazać ofertę swojego kraju” [R20, przedstawiciel uczelni niepublicznej];

„bardziej rozpowszechnić ofertę na zewnątrz” [R26, przedstawiciel uczelni publicznej].

Działania zmierzające do polepszenia bytu obecnie studiującym obcokrajowcom będą przyciągać kolejne osoby:

„trzeba ułatwiać studentom studiowanie u nas, czyli znowu ułatwić im proces aplikacji, ułatwić im proces przyjeżdżania do nas, ułatwić im zamieszkiwanie u nas i pobyt u nas. Im łatwiej będzie się studentom zagranicznym u nas mieszkano, tym chętniej będą przyjeżdżać kolejni.” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej]

Nie bez znaczenia w zakresie indywidualnych planów uczelni są działania promocyjne Samorządu Województwa Pomorskiego na rzecz popularyzacji regionu:

„Dobrym argumentem, który promuje naszą uczelnię za granicą, który wzmacnia jej wiarygodność jest poparcie władz regionu i uwzględnianie uczelni podczas promocji regionu i podczas wyjazdów urzędników za granicę” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej];

a także dostępne środki finansowe:

„chcemy tworzyć ofertę kształcenia w językach obcych, ale to też wymaga przygotowania kadry i doksztacenia kadry w języku specjalistycznym i opracowania programów, więc na pewno trochę i funduszy by się na to przydało” [R8, przedstawiciel uczelni publicznej].

W promocji uczelni pomaga dbanie, o jakość oferty – zdobyty prestiż wyróżnia szkołę na tle innych ośrodków akademickich:

„prestiż, jakość uczelni, tak, nad którym trzeba pracować cały czas, żeby na tej uczelni było odpowiednie pozycjonowanie jej w rankingach” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej].

2.2.2. Nauczanie języków obcych w szkołach wyższych

We wszystkich szkołach wyższych studenci w latach 2010-2014 mieli możliwość uczyć się przynajmniej jednego języka obcego – najczęściej języka angielskiego (10/10). Liczba nauczanych języków zmieniała się w zależności od kierunku

studiów⁴⁵. W niektórych placówkach język dodatkowy studenci wybierali po pierwszym roku. W większości szkół lektoraty odbywały się na różnych poziomach zaawansowania: od grup początkowych do grup poziomu zaawansowanego⁴⁶. Trzy uczelnie publiczne oraz dwie niepubliczne posiadały również ofertę skierowaną wyłącznie do studentów zagranicznych (m.in. nauka języka polskiego).

W dużych uczelniach publicznych istnieją jednostki wyspecjalizowane w organizacji kursów językowych. Pomiędzy rokiem 2010 a 2014 w ich ofercie znajdowały się zazwyczaj zajęcia języka angielskiego, niemieckiego, francuskiego lub hiszpańskiego (7/10). Najszerzą ofertą kursów językowych posiadały największe uczelnie. Na Uniwersytecie Gdańskim, w latach 2010-2014 w ramach międzywydziałowego Studium Języków Obcych organizowano lektoraty z następujących języków: angielski, niemiecki, francuski, rosyjski, hiszpański, chiński, japoński, arabski, włoski. Centrum Języków Obcych działające przy Politechnice Gdańskiej oferowało wszystkie powyższe języki (oprócz języka arabskiego) oraz dodatkowo język szwedzki i hindi. Po zakończeniu kursu i zdaniu egzaminu studenci większości uczelni wyższych mogli otrzymać certyfikat potwierdzający określone zdolności językowe i fakt ukończenia kursu.

Studenci mogli uczyć się języka obcego ogólnego (10/10) a w większości badanych uczelni również języka obcego specjalistycznego (9/10), m.in. odpowiadającego programowi kształcenia⁴⁷. W Studium Praktycznej Nauki Języków funkcjonującym w Gdańskim Uniwersytecie Medycznym, nauka języków obcych uwzględniała specyfikę poszczególnych dziedzin medycyny i nauk pokrewnych. Oprócz wybranego języka nowożytnego, pomiędzy rokiem 2010 a 2014, studenci uczyli się również łaciny medycznej. Do dyspozycji studentów (zarówno zagranicznych jak i polskich) na większości uczelni w latach 2010-2014 były także zajęcia prowadzone wyłącznie w języku angielskim (8/10). W dwóch placówkach, które do tej pory nie organizowały takich kierunków, w przyszłości planowane jest uwzględnienie ich w ofercie nauczania. Uruchomienie kierunków z wykładowym językiem obcym uzależnione jest najczęściej od liczby zainteresowanych studentów. Zdarza się, że są one oferowane wyłącznie obcokrajowcom przyjeżdżającym w ramach programu wymiany (3/8).

⁴⁵Tylko na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Gdańskiego program studiów obejmuje dwa lektoraty języków obcych oraz kurs Business English jako wykład do wyboru.

⁴⁶Uniwersytet Gdański oferuje lektoraty na poziomie A1-C1; na Akademii Wychowania Fizycznego najwyższym dostępnym poziomem jest B2.

⁴⁷ Studenci mogli uczyć się języka obcego specyficznego m.in. dla nauczycieli, tłumaczy, branży medycznej, informatyków, ekonomistów czy prawników.

2.2.3. Oferta uczelni dla studentów zagranicznych

W okresie między rokiem 2010 a 2014 każda z uczelni podejmujących międzynarodową współpracę (9/9) przyjmowała studentów z zagranicy. Niezależnie od typu szkoły, mogli oni podjąć naukę korzystając z programu wymianu lub stypendiów (9/9), bądź przystępując do corocznego postępowania rekrutacyjnego (9/9). Przedstawiciele pomorskich uczelni wyższych w większości dostrzegali, że w kontekście kształcenia wyższego studenci zagraniczni mają zbliżone lub takie same potrzeby, co studenci krajowi (8/9). Zdaniem respondentów podobieństwa pomiędzy tymi dwoma grupami studentów dotyczą chęci zdobycia wykształcenia, kompetencji językowych i doświadczenia, przydatnego na rynku pracy:

„Wszyscy studenci i zagraniczni i polscy potrzebują oferty edukacyjnej adekwatnej do potrzeb rynku pracy, odpowiedniej jakości” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej];

„Biorąc pod uwagę cel, w którym przyjeżdżają, czyli, żeby uzyskać odpowiednią wiedzę, umiejętności i kompetencje, potrzeby są zbieżne. Czyli student przyjeżdża po to, żeby się czegoś nauczyć.” [R22, przedstawiciel uczelni niepublicznej].

Odwołanie do uzyskania odpowiedniej pracy pojawiało się w niemal każdej wypowiedzi, bez względu na rodzaj uczelni:

„(...) mają nadzieję, że studia pozwolą im, po ukończeniu, po otrzymaniu dyplomu uzyskać dobrą pracę. To na pewno jest ten sam cel.” [R20, przedstawiciel uczelni niepublicznej];

„Przede wszystkim efekty kształcenia chcą uzyskać na tyle wysokie, żeby znaleźć dobrą pracę na rynku. To jest chyba najbardziej zbieżne ze wszystkimi studentami.” [R8, przedstawiciel uczelni publicznej]

Podniesiono także kwestię odpowiedniego zaplecza naukowego, wystarczającej liczby pracowników naukowych i administracyjnych oraz zapewnienia miejsc lokalowych:

„Potrzebują odpowiednich warunków do tego, żeby studiować, musi być zapewniona odpowiednia liczba laboratoriów, pracowni, muszą być odpowiedni wykładowcy, wskaźnik liczby studentów na profesora, czy na wykładowcę nie powinien być zbyt wysoki, na pewno wszyscy studenci potrzebują opieki i wsparcia administracyjnego ze strony uczelni” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej].

Zauważalna była zgodność oczekiwań wobec doskonalenia i samorozwoju – chęć uczestnictwa w ciekawych zajęciach w ramach programu studiów, praktykach oraz projektach dodatkowych:

„Chcą realizować projekty naukowo-badawcze, rozwijać swoje zainteresowania na uczelni, i szukają też takich możliwości, tak samo jak nasi studenci, poza nią.” [R15, przedstawiciel uczelni publicznej].

Zwracano również uwagę na zbieżność w wyborze kierunków wyjazdów zagranicznych w ramach wymiany studenckiej:

„Wybierają te same kierunki, te same kraje, do których wyjeżdżają” [R1, przedstawiciel uczelni niepublicznej].

Oferta kształcenia

W latach 2010-2014 zagraniczni studenci przyjeżdżający na pomorskie uczelnie wyższe w ramach wymiany mieli do dyspozycji te same zajęcia co polscy studenci:

„Jeżeli chodzi o przedmioty, które były oferowane dla tych studentów, to były te same przedmioty, które mieli nasi studenci, tylko one były w języku angielskim” [R22, przedstawiciel uczelni niepublicznej].

Wpisuje się to w stanowisko większości przedstawicieli szkół wyższych, uznających potrzeby studentów zagranicznych i polskich za zbieżne. W wielu przypadkach, przedmioty wybierane przez przyjeżdżających studentów – wykłady i ćwiczenia – specjalnie dla nich były dostępne w języku angielskim:

„Oczywiście wszystkie przedmioty, które mogą być realizowane dla nich i wspierane są także w innym języku” [R8, przedstawiciel uczelni publicznej].

Siatkę zajęć studenci dobierali samodzielnie na dedykowanej stronie. Duże ułatwienie stanowiły również elektroniczne narzędzia do rekrutacji lub wyboru zajęć, oferowane przez większość publicznych i niepublicznych placówek oświatowych.

Co druga uczelnia posiadała także ofertę nauki języka polskiego dla studentów zagranicznych (5/9 – dwie niepubliczne i trzy publiczne), będącą częścią programu skierowanego do osób przyjeżdżających z zagranicy:

„Program wprowadzenia tutaj do kultury Polski, kursy wprowadzeniowe z języka polskiego” [R1, przedstawiciel uczelni niepublicznej].

Wsparcie pobytowe

Uczelnie wyższe są otwarte na przyjęcie studentów zagranicznych, wspierają ich w znalezieniu zakwaterowania, formalnościach związanych z wyrobieniem wizy (i innych pozwoleń na pobyt) oraz transporcie do tymczasowego miejsca zamieszkania:

„Właściwie wszystko my tutaj dla nich robimy, czego tylko oni od nas oczekują” [R24, przedstawiciel uczelni publicznej];

„Oczywiście każdy student, który przyjeżdżał był odebrany z lotniska, dworca, zakwaterowany” [R1, przedstawiciel uczelni niepublicznej].

W każdej z placówek, pod różnymi nazwami, funkcjonują biura wymiany międzynarodowej lub obsługi studentów i gości zagranicznych:

„Jest wyspecjalizowana komórka, która zajmuje się przyjmowaniem studentów i zapewnianiem im odpowiedniej opieki w momencie, kiedy rozpoczynają u nas studia, potem w trakcie opieka nad studentami zagranicznymi już jest bardziej realizowana przez same wydziały, które są odpowiedzialne za edukację studentów, natomiast w dalszym ciągu wszelkie sprawy związane, bieżące, ci studenci i tak mogą przychodzić do tej komórki” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej].

Zagraniczni studenci mogą liczyć na wsparcie samorządu studenckiego, koordynatorów programu Erasmus i członków innych organizacji (np. stworzonych specjalnie dla nich, jak International Students Group). Kontakt z tymi grupami wsparcia odbywa się za pośrednictwem wielu różnych kanałów.

Oprócz kontaktu bezpośredniego, informacje są przekazywane mailowo, telefonicznie oraz poprzez portale społecznościowe. Wykładowcy również są otwarci na współpracę i pomagają przyjeżdżającym w zaaklimatyzowaniu się. Otrzymywane wsparcie związane jest też z poszukiwaniem zakwaterowania. Biura wymiany i inne grupy starają się dopasować propozycje do oczekiwań przyjeżdżających, oferowane są im mieszkania w akademikach studenckich lub prywatnych stancjach:

„była oferowana im też pomoc w znalezieniu jakiegoś akademika, albo w znalezieniu mieszkania, jeżeli chcieli wynajmować” [R22, przedstawiciel uczelni niepublicznej].

W niektórych szkołach wyższych przyjeżdżających obejmuje tzw. okres adaptacyjny, zaś w każdej z uczelni do ich dyspozycji są indywidualni opiekunowie lub cała obsługa biur zajmującego się wymianą międzynarodową. Osoby przyjmujące studentów zagranicznych często same posiadają doświadczenie związane z wyjazdem w ramach programu Erasmus, dzięki czemu mają większą świadomość ich potrzeb:

„Była też taka opieka studentów polskich dla grupy przyjeżdżającej, taki mentor, opiekun” [R15, przedstawiciel uczelni publicznej].

Działające grupy wsparcia poprzez organizowane cyklicznie wydarzenia i imprezy zachęcają do poznania regionu, polskiej kultury, integracji z polskimi studentami oraz innymi uczestnikami programów wymiany:

„Bardzo często angażuje się też miasto Gdańsk w takie działania integracyjne, na przykład wycieczki, tutaj zapoznanie studentów z regionem, z tego wsparcia jesteśmy bardzo zadowoleni.” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej].

Zainteresowani mają możliwość uczestniczenia w spotkaniach kół naukowych, zapoznania się z trwającymi projektami naukowymi, czy wzięcia udziału w organizowanych inicjatywach studenckich. Międzynarodowe organizacje studenckie działały, w co drugiej badanej pomorskiej uczelni wyższej (5/10). Prowadzone przez studentów grupy i stowarzyszenia zajmowały się m.in. rozwojem kompetencji swoich członków, inicjatyw studenckich oraz integracją polsko-międzynarodową. Pomorscy studenci w latach 2010-2014 zaangażowani byli w takie organizacje, jak:

1. **AIESEC** – studencka organizacja non-profit, zrzeszająca studentów i niedawnych absolwentów studiów, umożliwiająca swoim członkom udział w „Programie Rozwoju” oraz wyjazdy na praktyki zagraniczne w 124 krajach.
2. **Grupa Lokalna ELSA Gdańsk** – Europejskie Stowarzyszenie Studentów Prawa – stowarzyszenie organizujące międzynarodowe oraz ogólnopolskie projekty i konferencje.
3. **International Students Group** – organizacja promująca programy umożliwiające podjęcie studiów za granicą. ISG pomaga zarówno studentom planującym wyjazd za granicę, jak i zagranicznymi studentom przyjeżdżającym do Gdańska. Organizuje międzynarodowe spotkania, wspiera w znalezieniu zakwaterowania.

4. **Phi Delta Epsilon – Filia Epsilon Theta** – gdańska filia Międzynarodowego Bractwa Medycznego, organizująca kursy, warsztaty, akcje charytatywne i wydarzenia towarzyskie. Bractwo ma na celu integrację polskich oraz anglojęzycznych studentów medycyny, pogłębianie wiedzy oraz pomoc studentom i lokalnej społeczności.
5. **Erasmus Student Network** – organizacja wspierająca i rozwijająca międzynarodowe programy wymiany. Wsparcie udzielane jest studentom wyjeżdżającym i przyjeżdżającym w ramach programu Erasmus (a od 2014 r. Erasmus+). Działalność organizacji nakierowana jest również na organizowanie międzynarodowych imprez, sprzyjających integracji polskich i zagranicznych studentów.

Na podstawie informacji uzyskanych od przedstawicieli uczelni można wnioskować, że istnieją również grupy niesformalizowane, zajmujące się podobną działalnością, co powyższe.

2.2.4. Absolwenci szkół ponadgimnazjalnych na uczelniach zagranicznych

Motywacje do wyjazdu

Podjęcie studiów na zagranicznej uczelni może być umotywowane różnorodnymi czynnikami. Na podstawie wywiadów z absolwentami szkół ponadgimnazjalnych, kontynuującymi naukę na uczelniach zagranicznych, można wyróżnić następujące:

- ❖ odwiedzenie wybranego kraju, sprawdzenie własnych wyobrażeń o nim,
- ❖ zdobycie nowych doświadczeń i wrażeń,
- ❖ poznanie/zgłębienie odmiennej kultury,
- ❖ nawiązanie nowych znajomości,
- ❖ rozwój umiejętności językowych,
- ❖ usamodzielnienie się/uniezależnienie.

Spośród wymienionych powyżej motywacji najbardziej powszechnymi były: chęć odwiedzenia wybranego kraju oraz zdobycie nowych doświadczeń. Decydując się na udział w programie w pierwszej kolejności selekcjonuje się kraj, do którego się pojedzie, a dopiero w następnej kolejności dokonuje się wyboru o lokalizacji (miasto) i – co za tym idzie – uczelni. Z tego powodu dla wyjeżdżających nie ma znaczenia poziom uczelni, na którą jadą – studenci nie mają wpływu na dobór uczelni współpracujących z ich uczelnią macierzystą. Kwestią priorytetową jest zatem kraj, do którego dana osoba decyduje się wyjechać:

„Bardzo lubię jeździć, podróżować i poznawać nowe kultury. I poza tym, już dawno chciałem sobie gdzieś pojechać, a Erasmus wydał mi się najlepszą drogą, dlatego że mieszka się gdzieś, gdzie się jeszcze nie mieszkało, poznaje się wiele rzeczy, tradycję, kulturę, ludzi przede wszystkim” [R5, student, wymiana w Niemczech].

Elementem zachęcającym część badanych do wyjazdu była również możliwość zweryfikowania własnych wyobrażeń na temat danego kraju, możliwość porównania życia w kraju i za granicą. Istotne były różne elementy: od warunków życia codziennego, poprzez sposób i jakość nauczania na poziomie wyższym, na mentalności obcokrajowców kończąc:

„Zdecydowałem się, przede wszystkim, żeby móc porównać Polskę z innymi krajami. Czyli zobaczyć jak żyje się w innych krajach. Na ile obiegowa opinia i stereotypy rzeczywiście jakby odnajdują swoje miejsce w rzeczywistości” [R2, student, wymiana w Szwecji]

Poznanie kultury odmiennej od polskiej również stanowiło istotny element motywacji badanych do podjęcia studiów za granicą. Dla niektórych respondentów było to bezpośrednie poznanie kultury, którą interesowali się wcześniej, pogłębienie wiedzy na jej temat. Czynnikiem zagłębienia się w tę kulturę w niektórych przypadkach okazywał się być decydującym (w tym również o wyborze lokalizacji wyjazdu). Niektórzy z absolwentów szkół ponadgimnazjalnych bardzo wcześnie decydują się na podjęcie nauki na zagranicznej uczelni, co świadczy o wysokiej rozpoznawalności programu wymian wśród tej grupy osób:

„Od kiedy zaczęłam studia, to miałam taki plan. Po prostu chciałam zobaczyć jak to wygląda takie studiowanie zagranicą. Też uważam, że to jest dobra okazja. Po studiach już bym takiej nie miała, żeby sobie gdzieś pojechać tak naprawdę” [R3, studentka, wymiana w Portugalii i Łotwie]

Na podstawie analizy materiału można stwierdzić, że dla wszystkich badanych studentów jedną z bardziej istotnych motywacji była chęć nawiązania nowych znajomości. Ta kategoria pojawiała się bowiem w wypowiedziach badanych spontanicznie, bez zachęceń ze strony moderatora. Rozwój umiejętności językowych ujmowany był przez badanych zarówno jako korzyść odniesiona z wyjazdu, jak i czynnik motywujący. O wyborze konkretnego kraju często wpływała możliwość poznania języka miejscowego, nawet na poziomie podstawowym:

„To był punkt, dlaczego myśmy wybrali właśnie Niemcy, ponieważ chcieliśmy podszkolić się językowo” [R5, student, wymiana w Niemczech].

Wśród osób nieznających języka miejscowego, a biorących udział w programie więcej niż raz, motywacja związana z nauką języka za drugim razem zmniejsza się. Wynika to z faktu, że umiejętności językowe zostały pozytywnie zweryfikowane przy pierwszym wyjeździe. Respondentka, która wyjeżdżała dwukrotnie, zapytana o możliwość rozwoju umiejętności językowych jako motywację do wyjazdu odpowiedziała:

„Na pierwszej wymianie jak najbardziej. Ale po pierwszej to już w sumie na tyle swobodnie angielski szedł, że nie czułam żeby poziom mógł się podnieść jeszcze bardziej” [R3, studentka, wymiana w Portugalii i Łotwie].

Ocena oferty

Decydując się na wyjazd w ramach programu wymiany Erasmus/Erasmus+ studenci podejmują samodzielnie decyzję o realizowanym programie nauczania. Uczelnia macierzysta sugeruje wybieranie zajęć zbliżonych tematycznie do kierunku studiowanego w Polsce. Uczelnia zagraniczna przekazuje uczestnikom programu listę zajęć prowadzonych w języku angielskim, spośród których wybierane są te, na które student będzie uczęszczał. Możliwość samodzielnego ułożenia planu zajęć i realizowania wybranych przedmiotów jest zdaniem badanych studentów mocną stroną wyjazdu.

Oferowana lista kursów nie zawsze przystaje do kierunku, na jakim wyjeżdżający studiuje w Polsce. Badani zdecydowali się na realizowanie zajęć zbliżonych tematycznie:

„W praktyce nie było tam przedmiotów z mojego kierunku, więc to były przedmioty z zarządzania i ekonomii” [R3, studentka, wymiana w Portugalii i Łotwie].

Większość oferowanych zajęć ma charakter kursowy. Oznacza to, że przez pewien okres czasu student uczy się tylko kilku przedmiotów spośród wszystkich wybranych. W opinii respondentów jest to atrakcyjny system organizacji zajęć. Intensyfikacja i skondensowanie czasu zdobywania wiedzy pozwala na skupienie się na jednym przedmiocie/zagadnieniu – respondenci wspominali o okresie od dwóch tygodni do miesiąca trwania każdego kursu. Nie można zatem mówić o studiowaniu określonego kierunku na wyjeździe na zagraniczną uczelnię:

„Może nie tyle kierunek, bo tam nie można mówić o kierunku, tylko o wyborze kursów, jeżeli wejdzie się na Erasmusa. (...) Dostaliśmy listę kursów. W ramach, z których musieliśmy wybrać 4 kursy (...) Każdy po miesiąc” [R2, student, wymiana w Szwecji]

Po wyznaczonym czasie trwania kursu zajęcia kończą się egzaminem, co zdaniem jednej z respondentek jest również bardzo atrakcyjną formą organizacji zajęć:

„Kursy trwają tydzień, dwa tygodnie. Zajęcia trwają po 8 godzin dziennie, po czym po 2 tygodniach od razu przechodzimy do egzaminu. (...) Taki system nauczania, według mnie, ma większy sens. Student pamięta, kiedy musi intensywnie pracować, widzi odzwierciedlenie tej pracy w praktyce. Od nas wymagano pracy projektowej” [R1, studentka, wymiana we Francji].

Analizując wypowiedzi badanych studentów można stwierdzić, że oferta wyjazdów w ramach programu Erasmus jest przez nich oceniana jako bogata. Wydziały, na których studiują badani oferują wyjazdy do kilku krajów (według respondentów było to przeciętnie około 9 krajów). W danym kraju, w niektórych przypadkach możliwe jest wybranie więcej niż jednej lokalizacji, a co za tym idzie – więcej niż jednej uczelni. Zdaniem części badanych, w ofercie brak jednak możliwości wyjazdu do krajów innych niż europejskie. Jeden ze studentów świadom był możliwości wyjechania na stypendium do Stanów Zjednoczonych, podkreślał jednak, że dla *przeciętnego studenta* nie jest to oferta atrakcyjna, ponieważ wiąże się z poniesieniem ogromnych własnych nakładów finansowych:

„Koszt takiego wyjazdu przekracza 100 tys. zł. Oni zgadzają się tylko na darmową naukę w ramach tej umowy. My nie płacimy czesnego na tamtej uczelni. Natomiast uczelnia ze swojej strony nie oferuje żadnego wsparcia finansowego. Przez co ta oferta jest niemalże nieosiągalna. Przez 2 lata wyjechała 1 osoba” [R2, student, wymiana w Szwecji].

Niektóre z pomorskich uczelni otwarte są na współpracę międzynarodową ze szkołami wyższymi o innej specyfice i charakterze nauczania niż własny. Umowy Uniwersytetu w ramach programu Erasmus/Erasmus+ mogą być podpisane również z uczelniami o charakterze technicznym. Jest to atrakcyjny element oferty, szczególnie dla studentów kierunków o bardziej ścisłym charakterze. Wzbogaca to ich przyszłe CV i podnosi atrakcyjność kandydata dla potencjalnego pracodawcy. Umowy mogą być także podpisane z uczelniami o charakterze prywatnym. Zdaniem jednej z respondentek jest to

atrakcyjna propozycja, jednak uzależniona od specyfiki nauczania w danym kraju. Tam, gdzie wyjechała, szkolnictwo wyższe o charakterze prywatnym ma bardziej elitarny status:

„Nie wiem, jak wygląda sytuacja na studiach dziennych państwowych, natomiast tam słyszałam, z tego, co mówią mi studenci znajomi, (...) też wykładowcy, tam liczy się przede wszystkim prywatna szkoła. (...). Szkoły prywatne mają więcej do zaoferowania. I tam jest więcej praktyki, dlatego pracodawca chętniej przyjmie osobę, która pokazuje, że chce się uczyć” [R1, studentka, wymiana we Francji].

Nie wszystkie elementy oferty związanej z wyjazdami na zagraniczne uczelnie są według studentów atrakcyjne. Pierwszym, jaki może zniechęcać potencjalnych uczestników programu Erasmus/Erasmus+ jest wysokość otrzymywanego stypendium. Zdaniem wszystkich badanych nie wystarcza ono nawet na pokrycie kosztów utrzymania w innym kraju. Atrakcyjność oferty obniżają także pojawiające się w ostatnich latach komentarze na temat programu Erasmus/Erasmus+, spychające na dalszy plan jego cele naukowe:

„Ale Erasmus, niestety już miał dosyć złą opinię wśród studentów. (...) Że to same imprezy, że i tak tam nic nie robisz. Że to w gruncie rzeczy strata czasu.” [R4, studentka, wymiana w Niemczech i USA].

Mimo pejoratywnych komentarzy, wciąż wiele jest opinii pozytywnych, szczególnie w grupie osób, które miały okazję skorzystania z programu wymiany:

„Opinie znajomych, którzy taką wymianę odbyli i wszystkie były pozytywne. Wszyscy mnie bardzo zachęcali” [R3, studentka, wymiana w Portugalii i Łotwie].

Powyższe sprzeczne opinie mogą świadczyć o niejednoznacznej wizji programu wśród studentów. Wydaje się, że pozytywne opinie osób biorących udział w wymianie mogą docierać do pozostałych studentów w okrojonych wersjach.

Ostatnim zidentyfikowanym czynnikiem mogącym obniżać atrakcyjność oferty jest polityka rozliczania wyjazdu przyjęta przez niektóre wydziały jednej z pomorskich uczelni. Studenci wyjeżdżający by podjąć studia za granicą, po powrocie zmuszeni są zaliczać zajęcia, które realizowaliby na macierzystej uczelni w trakcie semestru/semestrów ich nieobecności. Nie dotyczy to wszystkich przedmiotów, jednak zdaniem respondentów, jest to rozwiązanie niekorzystne dla studenta. W niektórych badanych przypadkach informacja o tym warunku wyjazdu była przekazywana już po zakwalifikowaniu uczestników. Jednocześnie niektórzy respondenci mają świadomość, że inne uczelnie w Polsce nie wymagają od swoich studentów takich dodatkowych zaliczeń.

Korzyści z wyjazdu

Korzyści płynące z podjęcia studiów za granicą w ramach międzyuczelnianej okresowej wymiany studentów (program Erasmus/Erasmus+) pokrywały się w większości z oczekiwaniami, jakie wyjeżdżający posiadali wobec wyjazdu, były to m.in.:

- ❖ zwiedzenie świata,
- ❖ poznanie innych kultur, obycie kulturowe, poszerzenie horyzontów w tym zakresie,
- ❖ zdobycie/rozwinięcie umiejętności językowych,

- ❖ zdobycie nowych znajomości,
- ❖ zdobycie nowych doświadczeń i wzrost pewności siebie,
- ❖ usamodzielnienie się, podniesienie poczucia niezależności,
- ❖ zdobycie nowej wiedzy (zazwyczaj w zakresie studiowanego kierunku lub podobnej; często wiedzy o charakterze praktycznym),
- ❖ motywacja do pracy nad sobą i inwestowania w siebie poprzez naukę,
- ❖ odpoczynek.

Jedną z najważniejszych osiągniętych korzyści była możliwość zwiedzenia świata i bezpośredniego zetknięcia się z innymi europejskimi kulturami. Zdaniem respondentów przyczyniło się to również do poszerzenia ich własnych horyzontów myślowych i zmiany niektórych przyzwyczajeń:

„Poznanie kultury to jest jedno, bo przede wszystkim nauczyłam się dużo cierpliwości. Z Francuzami trzeba być cierpliwym. Oni się zawsze spóźniają, oni nigdy nie mają na nic czasu” [R1, studentka, wymiana we Francji];

„Ja umiem zarówno zrozumieć punkt widzenia Niemca, ale też Amerykanina, przynajmniej tego z południa, (...). Ale przez to też rozumiem inaczej rzeczy, które na przykład w telewizji się widzi” [R4, studentka, wymiana w Niemczech i USA].

Nie mniej istotny okazał się również rozwój umiejętności językowych, który nastąpił w trakcie wyjazdu. Aktualnie do prawie wszystkich krajów, z którymi uczelnia ma podpisane umowy w ramach programu Erasmus+ wystarczy znać język angielski, bez konieczności znajomości języka miejscowego (zdaniem badanych wyjątkiem jest Hiszpania). Kursy na uczelniach prowadzone są w tym języku, dzięki czemu studenci poznają w praktyce specjalistyczne i branżowe słownictwo. Większość badanych po angielsku kontaktowała się również z uczelniami i jej przedstawicielami. W przypadku osób, które wyjeżdżając na wymianę znaty język miejscowy, nastąpił również rozwój znajomości tego języka, którego starali się lub musieli używać w życiu codziennym (np. we Francji lub w Niemczech). Codzienny kontakt z obcym językiem tak opisywał jeden z badanych:

„Na pewno bardzo pozytywnie oceniam to jak się zmienił mój język angielski przed i po wyjeździe. (...) bez praktycznej nauki języka angielskiego, tej znajomości się nie posiada. Dopiero jeżeli postudiuje regularnie dzień w dzień (...) zaczyna się bardziej pracować nad znajomością tego języka [R2, student, wymiana w Szwecji].

Badani podkreślali, że dzięki wyjazdowi uniezależnili się i zdobyli przekonanie o własnej samodzielności. Istotną kwestią jest również wiedza z zakresu studiowanego kierunku, jaką badani zdobyli na zagranicznych uczelniach. Wybierając zajęcia zbliżone tematycznie, jednak nie identyczne, studenci mają możliwość poszerzenia posiadanej wiedzy lub jej pogłębienia poprzez wybór kursów na poziomie zaawansowanym. Zdaniem respondentów, wiedza zdobyta na wyjeździe jest w większej mierze praktyczna, niż ta nabywana w Polsce:

„Bardzo dużo wyciągnęłam praktyki i powiem szczerze, że gdybym wiedziała wcześniej, że w ten sposób wygląda nauka tam, we Francji, to tam bym się zdecydowała na studia” [R1, studentka, wymiana we Francji].

Problemy ze studiowaniem za granicą

Analizując wypowiedzi badanych absolwentów pomorskich szkół ponadgimnazjalnych można zauważyć, że problemy związane z podjęciem

studiów na zagranicznej uczelni można podzielić na trzy kategorie, każda z nich dotyczy innego etapu wyjazdu, były to problemy pojawiające się:

- ❖ przed wyjazdem za granicę,
- ❖ w trakcie pobytu za granicą,
- ❖ po powrocie do kraju.

Najmniejsza okazuje się być liczba problemów pojawiających się przed wyjazdem, związanych z rekrutacją, a następnie organizacją wyjazdu. Jest on tylko jeden i dotyczy ustalenia programu nauczania realizowanego w trakcie wyjazdu. Nie wszystkie przedmioty oferowane na zagranicznej uczelni odpowiadają kierunkowi studiów realizowanych w kraju. W związku z tym studenci zmuszeni są do wybierania przedmiotów kierunkowo co najmniej zbliżonych. Jak wspominała jedna ze studentek:

„Studiowałam to samo teoretycznie, co tutaj. W praktyce nie było tam przedmiotów z mojego kierunku, więc to były przedmioty z zarządzania i ekonomii” [R3, studentka, wymiana w Portugalii i Łotwie].

Po przyjeździe za granicę niektórzy spotkali się z niechęcią wykładowców do przyjmowania studentów z wymiany na zajęcia. Dotyczy to przedmiotów realizowanych na poziomie zaawansowanym, albo stanowiących kontynuację innych zajęć:

„Część wykładowców, nie chciała się godzić na to, żebym ja robiła ten zaawansowany kurs, skoro nie mam kursu podstawowego, albo kursu przygotowawczego. W Berlinie też było coś podobnego. I to się týczyło chyba akurat praw, czy etyka to była. (...) w końcu przekonałam pana, że mam kompetencje do tego, żeby robić ten przedmiot” [R4, studentka, wymiana w Niemczech i USA].

Innym problemem, jaki mogą napotkać studenci wyjeżdżający na studia za granicą są trudności komunikacyjne wynikające z niewystarczającej znajomości języka angielskiego wśród osób, z którymi spotykają się w innym kraju:

„Tak jak Szwedzi świetnie mówią po angielsku, to osoba odpowiedzialna za kontakt ze studentami jest z akademika zagranicznego, prawie w ogóle nie mówiła, ale nie chciała się do tego przyznać. (...) pisaliśmy maila i dostawaliśmy zupełnie nieadekwatną odpowiedź. Kiedy chcieliśmy się wykwaterować, dostaliśmy odpowiedź, że klucze są w szafce” [R2, student, wymiana w Szwecji].

Przebywając za granicą studenci muszą utrzymywać się z dofinansowania otrzymanego w ramach grantu, które nie pokrywa znaczącej części miesięcznych wydatków. W konsekwencji zmuszeni są wykorzystywać własne zasoby finansowe. Tym bardziej problematyczne są dla wyjeżdżających dodatkowe, niezapowiedziane i jednocześnie obowiązkowe opłaty. Uniemożliwia to gospodarowanie wydatkami już w pierwszym miesiącu pobytu. Jeden z badanych dopiero po przyjeździe na miejsce dowiedział się, że już pierwszego dnia będzie musiał wydać znaczną kwotę na opłatę semestralną:

„Nie wiedzieliśmy, że jak przyjedziemy, musimy zapłacić 246 euro opłaty semestralnej. O tym nam nikt nie powiedział. (...)gdybyśmy nie zapłacili, to nie dostalibyśmy dostępu do internetu i legitymacji studenckiej. A legitymacja studencka była jednocześnie darmowymi pociągami i całą komunikacją, w całym landzie, więc to było dość potrzebne” [R5, student, wymiana w Niemczech].

Większość problemów pojawiających się w trakcie przebywania za granicą dotyczy tzw. spraw bytowych, utrudniających codzienne funkcjonowanie.

Są one związane ze znalezieniem miejsca zakwaterowania czy załatwieniem formalności z osobą/firmą wynajmującą lokum. Studenci wyjeżdżający za granicę spotykają się również z nieuczciwym postępowaniem miejscowych osób/firm lub nawet z jawnym oszustwem. Jedna z respondentek zapłaciła za wynajem mieszkania, które w rzeczywistości nie istniało. Inny student miał problemy z firmą wynajmującą akademik:

„Firma robiła też problemy ze zwrotem depozytu. (...) I to nie była mała suma. (...) Zwrotne po inspekcji na koniec. A inspekcja była bardzo skrupulatna. A uciekała się nawet do tricków, jak sprawdzenie mieszkania nie bezpośrednio po wyjeździe, tylko na przykład miesiąc później. I stwierdzenie, że w mieszkaniu jest kurz. Który się przez ten miesiąc naczierał” [R2, student, wymiana w Szwecji]

Z wypowiedzi badanych można wywnioskować, że największe problemy spotkały ich po powrocie do kraju. Dotyczyły one postępowania uczelni wobec uczestników wymian – rozliczania pobytu za granicą, realizowanych tam zajęć oraz innych kwestii administracyjnych. Wymienione elementy zmniejszają chęć do podejmowania aktywności międzynarodowej studentów, którzy nie lubią poświęcać czasu na formalności. W jednej z opisywanych sytuacji problemowych wina leżała po stronie uczelni zagranicznej – koordynator przesłał źle podpisane dokumenty. Studentka, której to dotyczyło została zobowiązana do samodzielnego wyjaśnienia sprawy. Podobną sytuację miała inna respondentka:

„Semestr Polski, a semestr niemiecki, one się zaczynają i kończą w różnych momentach. Czyli, jak ja już wracałam (...) to już trwał drugi semestr w Polsce,)miałam bardzo dużo kłopotów i to poważnych z biurem Erasmusa, które się jakoś rozwiązały. (...) Papierologiczne, bo nie miałam wszystkich papierów, których potrzebowałam, żeby zdać w Gdańsku. Więc musiałam jeździć w te i z powrotem” [R4, studentka, wymiana w Niemczech i USA].

W dwóch powyższych przykładach uczelnia wymagała rozliczenia wyłącznie od studenta, nie angażując się w bezpośrednie kontakty z partnerem zagranicznym. Na studencie skupiają się zatem konsekwencje działań, na które nie ma wpływu (termin zakończenia semestru) lub błędy popełnione przez inne osoby (niewłaściwe wypełnienie dokumentów). Dotyczy to również kwestii formalnych związanych z czasem przebywania za granicą. Kolejnym problemem, jaki napotykali prawie wszyscy respondenci powracający z wyjazdu było zaliczenie semestru/semestrów, w czasie których przebywali za granicą. Zgodnie z polityką niektórych wydziałów jednej z pomorskich uczelni, studenci po powrocie z wyjazdu muszą zaliczyć przedmioty, które realizowaliby w Polsce w czasie swojej nieobecności. Nie zawsze dotyczy to wszystkich zajęć, czasem jedynie przedmiotów kierunkowych, uznawanych za bardziej istotne. W wyniku takiej polityki studenci podejmujący naukę za granicą zmuszeni są dodatkowo realizować „zaległe” zajęcia (np. o charakterze ćwiczeń) w innych semestrach lub zaliczać egzaminy z zajęć na które nie uczęszczali:

„Ponieważ nasz wydział nie akceptuje jakby przedmiotów zdawanych poza naszą polską uczelnią. Więc ten semestr nie został mi zaliczony. Co skutkuje tym, że musiałem wszystkie przedmioty z tamtego semestru odrabiać. I odrabiam do teraz. W trakcie obecnego toku studiów” [R2, student, wymiana w Szwecji]

Ta informacja została przekazana w momencie, w którym studenci byli już zakwalifikowani do wyjazdu – mieli wówczas możliwość wycofania się, jednak decyzja musiała zostać podjęta bardzo szybko. W innym przypadku konieczność realizowania dodatkowych zajęć nie została przekazana w sposób jasny i niepozostawiający wątpliwości:

„Najpierw mnie informowano, że trzeba jakieś tam przedmioty kierunkowe zaliczyć. Potem po przyjeździe dowiaduję się, że no jednak nie i później znowu, że tak. I ja jestem na ostatnim semestrze studiów magisterskich, najbardziej zależy mi na tym, żeby jak najszybciej się obronić. I ja się nagle dowiaduję, w połowie roku, na ostatnim semestrze, że powinnam zaliczyć ćwiczenia” [R1, studentka, wymiana we Francji].

Kolejnym zidentyfikowanym problemem, z jakim spotkał się jeden z badanych po powrocie z wyjazdu są kwestie administracyjne związane z listą studentów:

„Ciężko jest mnie dopisać do wszystkich systemów elektronicznych. (...)Część mi po prostu nie wierzy, muszę udowadniać, chodzić z dokumentami. Mimo, iż teoretycznie to uczelnia powinna powiadomić, że będzie student, który musi zaliczyć przedmioty. Ja przychodzę i dowiaduję się, że oni o niczym takim nie słyszeli.” [R2, student, wymiana w Szwecji]

Na podstawie tej relacji można przypuszczać, iż na wspomnianej uczelni procedury postępowania ze studentami wracającymi z wymiany nie istnieją, nie są przestrzegane lub nie jest do nich dostosowany system elektroniczny. W cytowanej wypowiedzi ponownie odpowiedzialnością za załatwienie spraw organizacyjnych i formalnych (np. przedstawianie zaświadczeń wykładowcom) odpowiedzialny jest sam student, a uczelnia go w tym nie wspiera.

Ostatnim zidentyfikowanym problemem jest postawa wykładowców wobec powracających studentów:

„Wykładowcy twierdzili, że ja nie zasługuję na taką ocenę jak inni, bo nie chodziłam na zajęcia. No ciężko żebym chodziła, jak byłam w innym kraju” [R3, studentka, wymiana w Portugalii i Łotwie].

Niektórzy badani podkreślali, że ich zdaniem osoby z innych uczelni wyjeżdżające w ramach tego samego programu wymiany nie mają takich problemów – można więc przypuszczać, że zasady uzależnione są zarówno od uczelni, jak i samego wydziału.

Bariery dostępu do wyjazdów

Absolwenci szkół ponadgimnazjalnych chcący podjąć studia na zagranicznej uczelni na drodze do celu mogą napotkać szereg barier. Na podstawie analizy przeprowadzonych wywiadów jakościowych bariery podzielono na wewnętrzne i zewnętrzne wobec jednostki. Do pierwszej grupy włączono te, wpływające z indywidualnej sytuacji jednostki, jej charakteru czy umiejętności. Do barier zewnętrznych wpisano natomiast te o charakterze systemowym lub sytuacyjnym. Zidentyfikowane bariery, podzielone według tego kryterium prezentuje poniższa tabela (Tabela 17).

Tabela 17. Bariery dostępu do wyjazdów w ramach wymian zagranicznych.

Bariera	Kategoria	
	Zewnętrzna	Wewnętrzna
Językowa	Niewystarczające przygotowanie językowe na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej (i wcześniejszym)	Strach przed używaniem języka Poczucie niewystarczających umiejętności
Zasady programu wymiany	Konieczność zaliczenia w dotychczasowym toku studiów minimum dwóch przedmiotów w języku angielskim (innych niż lektorat języka obcego) Konieczność poświadczenia znajomości języka angielskiego Wysokość średniej ocen determinująca pierwszeństwo wyboru lokalizacji uczelni za granicą	
Finansowa	Termin ustalenia wysokości grantu Termin wypłaty grantu Wysokość przyznanego grantu	Konieczność korzystania z własnych zasobów finansowych w trakcie wyjazdu
Informacyjna	Brak odpowiedniego rozreklamowania oferty Terminy przekazywania niektórych informacji Brak informacji istotnych z punktu widzenia studenta	
Polityka macierzystej uczelni	Niewystarczająca zachęta ze strony uczelni Problemy, jakie napotykają osoby powracające z wyjazdu	
Kulturowa		Uprzedzenia kulturowe
Indywidualna		Strach Niechęć do podjęcia wysiłku

Przełgądając wypowiedzi badanych studentów można stwierdzić, że jedną z ważniejszych barier jest wewnętrzna bariera językowa. Zdaniem respondentów znaczna część osób, które chciałyby wyjechać obawia się, że ich umiejętności językowe nie są wystarczające. Boją się również używać języka w praktyce, co wynika najprawdopodobniej z niewystarczającego przygotowania językowego, jakie oferują szkoły ponadgimnazjalne. Badani oceniali tę ofertę różnie, jednak tylko pojedyncze osoby uznały, że jest to poziom wystarczający do podjęcia studiów za granicą. Respondenci podkreślali również, że w znacznej mierze zależy to nie tylko od oferty szkoły, ale również od samych uczniów i ich motywacji oraz chęci do nauki. Mimo tego, zdaniem niektórych, jedyną możliwością porządnego nauczenia się języka jest uczęszczanie na płatne zajęcia dodatkowe:

„Jeżeli ktoś robi coś dodatkowego, sam się dodatkowo uczy to tak. Ale jeżeli nastawi się tylko na to czego uczą w szkołach to nie. To zdecydowanie nie wystarczy” [R3, studentka, wymiana w Portugalii i Łotwie]

Według opinii badanych studentów, barierę dostępu do studiowania za granicą stanowią niektóre z zapisów i zasad programu Erasmus/Erasmus+. Istotnym utrudnieniem jest konieczność zaliczenia w dotychczasowym toku studiów co najmniej dwóch przedmiotów w języku angielskim (innych niż zajęcia z języka obcego). Nie wszyscy zainteresowani wyjazdem są świadomi tego warunku, o tym, że go nie spełniają, dowiadują się w momencie, kiedy jest już za późno na uzupełnienie. Problematyczna może być też konieczność potwierdzenia znajomości języka poprzez okazanie certyfikatu językowego. Wartościowanie przy rekrutacji średniej ocen studenta za poprzedni rok jest zdaniem respondentów uczciwym warunkiem, ponieważ pokazuje poziom zaangażowania studenta. Niesprawiedliwy jest jednak brak zróżnicowania pomiędzy kierunkami na danym wydziale. Poziom trudności zaliczeń na różnych kierunkach w ramach tego samego wydziału może być różny:

„W sytuacji, kiedy jest więcej osób chętnych niż miejsc, decyduje średnia. Więc teoretycznie może się pojawić sytuacja, że osoba, która chciałaby wyjechać, nie posiada wystarczających umiejętności. I to nie mówię umiejętności językowych, tylko decyduje średnia z danego kierunku studiów na wydziale. Które też przecież nie są takie same” [R2, student, wymiana w Szwecji]

Średnia ocen wpływa na możliwość wyboru lokalizacji wyjazdu. Wśród chętnych zdarzają się osoby, które marzą o wyjeździe do konkretnego miasta – jeżeli ich miejsce zajmie ktoś inny, osoby te z reguły całkowicie rezygnują z uczestnictwa w programie. Istotnym utrudnieniem jest bariera finansowa. Przy wyjeździe na całe studia konieczne jest nie tylko wynajęcie lokum, ale również opłacenie edukacji, która w wielu krajach nie jest darmowa. Uzyskane stypendium nie pokrywa całości kosztów utrzymania, dlatego taka decyzja wymaga dysponowania odpowiednimi środkami finansowymi. Podobnie przy wyjazdach w ramach programu, wysokość otrzymywanego grantu pokrywa tylko część wydatków ponoszonych za granicą. Studenci muszą korzystać z prywatnych zasobów:

„Kwota, jaką otrzymałem z Unii Europejskiej na wyjazd nie wystarczyła na życie. Ceny w Szwecji są prawie dwukrotnie wyższe niż w Polsce. I bez własnych oszczędności ta kwota nie wystarczyłaby mi na życie” [R2, student, wymiana w Szwecji].

Konieczność dołożenia do wyjazdu, często znacznej sumy, może eliminować chętnych, którzy nie mogą sobie pozwolić na taki wydatek. Badani wspominali również, że wysokość dofinansowania przez długi czas nie była znana, co utrudniało oszacowanie koniecznego wkładu własnego. Termin wypłaty środków był zdaniem jednego z badanych zbyt późny:

„Było dużo znaków zapytania. I najgorzej mieli ci, którzy na przykład wyjeżdżali do krajów skandynawskich, gdzie semestr zaczynał się chyba w sierpniu. I ja nie wiem, czy oni dostali grant do tego sierpnia, bo myśmy grant dostali dopiero we wrześniu. To mogli nie dostać” [R5, student, wymiana w Niemczech].

Oznacza to, że studenci musieli pewną część wyłożyć z własnych zasobów, „a konto” otrzymanego w nieznannej przyszłości grantu. Jak wspomniano wyżej, są osoby, których na to nie stać. Ten przykład pokazuje, że terminy przekazywania niektórych informacji i ich niekompletność mogą istotnie determinować udział w programie wymiany. Dotyczy to nie tylko informacji na temat wysokości dofinansowania, ale również warunków zaliczenia semestru po powrocie z wyjazdu. Ponadto zabrakło informacji praktycznych, związanych z samodzielnym zorganizowaniem pobytu za granicą:

„Spotkań jest strasznie dużo (...) wyrażano palcem, w którym momencie trzeba oddawać pieniądze, które się dostaje na to stypendium, (...) a nie było pomocy, albo podpowiedzi, jak np. mieszkania sobie szukać w danym kraju. To, co mówili wydawało się na tamtą chwilę bardzo gładkie i bardzo ok, informacyjne. Potem się to zweryfikowało, że niekoniecznie takie było” [R4, studentka, wymiana w Niemczech i USA].

Należy jednak zaznaczyć, że nie wszyscy badani zgadzali się z tą opinią. Inny respondent stwierdził, że przekazywanie tego typu informacji nie należy do obowiązków uczelni i każdy student powinien poradzić sobie samodzielnie:

„Jak ktoś chce tam pojechać i musi już tam radzić sobie sam, to musi też sam sobie zorganizować ten wyjazd, wszystko. Obliczyć sobie. Także to już jest w kwestii studenta.” [R5, student, wymiana w Niemczech].

Do barier informacyjnych zakwalifikowano również niewystarczającą promocję oferty wyjazdów zagranicznych na uczelni. Według jednej z respondentek znacząca część jej rówieśników była zaskoczona informacją, że pierwsze spotkanie dla chętnych do wyjazdu już się odbyło:

„Ale u nas na Uniwersytecie przede wszystkim nie ma reklamy, nie ma tej zachęty. Oni nie mówią „jedźcie za granicę, nauczcie się czegoś nowego”, tylko oni mówią „zostańcie tutaj, zróbcie coś tutaj”, no nie wiem. (...) jest bardzo dużo ludzi, którzy o tym nie wiedzą. Moi rówieśnicy z grupy, jak się dowiedzieli o tym to <<ale kiedy było spotkanie, ale jak to, ale skąd ty się o tym dowiedziałas?>>” [R1, studentka, wymiana we Francji];

„Mogliby bardziej promować, żeby wszyscy wiedzieli” [R4, studentka, wymiana w Niemczech i USA];

„Uczelnie rzeczywiście oferują tę możliwość współpracy, ale niekoniecznie do niej jakoś intensywnie zachęcają. Bardziej informują, że jest taka możliwość. Bez jakiegoś takiego dodatkowego bodźca motywującego” [R2, student, wymiana w Szwecji].

Zarzucono uczelni niewłaściwe podejście do wyjazdów, nie tylko brak reklamy, ale również brak zachęt i podkreślania korzyści z podjęcia studiów za granicą. Wiąże się to z kolejną zidentyfikowaną barierą, jaką jest polityka uczelni. W tym kontekście istotne są również wszystkie problemy, jakie napotykają studenci na macierzystej uczelni po powrocie z zagranicznej uczelni. Należą do nich m.in. opisane wcześniej problemy z rozliczeniem semestru, konieczność zaliczania „zaległych” przedmiotów czy stosunek wykładowców.

Ostatnie dwie zidentyfikowane bariery dostępu do wyjazdów na zagraniczne uczelnie mają charakter wyłącznie wewnętrzny. Pierwszą są uprzedzenia kulturowe, światopoglądowe, polityczne, jakimi cechuje się dana jednostka. Niektóre osoby, które właśnie z tego powodu nie chcą skorzystać z możliwości wyjazdu:

„Uprzedzenia kulturowe. W moim przypadku tak akurat nie było. Natomiast wiem, że jest grupa osób, która nie odwiedziłaby konkretnych krajów ze względu na swoje poglądy polityczne” [R2, student, wymiana w Szwecji].

Ostatnią wyróżnioną barierę nazwano indywidualną, ponieważ dotyczy takich elementów, jak strach przed nieznanym, obawy przed poradzeniem sobie w nowej sytuacji, niechęć do dodatkowego wysiłku. Strach może się łączyć z wymienioną na początku barierą językową i jeszcze bardziej ją pogłębiać. Niechęć do wysiłku dotyczy natomiast wszystkich obowiązków, które w związku z wyjazdem należy wypełnić, takich jak przygotowanie właściwej dokumentacji czy znalezienie zakwaterowania:

„Strach i lenistwo. To chyba są dwie główne rzeczy, dla których ludziom się nie chce wyjeżdżać. Brak języka może hamować i może potęgować strach. (...) I ludziom po prostu się nie chce wyjeżdżać – musisz się przeprowadzić, spakować, rozpakować, znaleźć sobie miejsce. Gdzieś na nowo się zaaklimatyzować. Musisz samemu na uczelni szybko wszystko zorganizować. Potem, jak wracasz tą papierologię trzeba załatwiać. To jest dużo zachodu, ale jak najbardziej do zrobienia, nawet dla osoby tak niezorganizowanej, jak ja.” [R4, studentka, wymiana w Niemczech i USA].

2.2.5. Studenci zagraniczni w województwie pomorskim⁴⁸

Mimo spadku ogólnej liczby studentów w województwie pomorskim, odsetek studentów zagranicznych na pomorskich uczelniach wyższych z roku na rok wzrasta. Według danych Urzędu Statystycznego w Gdańsku w okresie 2013/2014 w stosunku do poprzedniego roku akademickiego zanotowano wzrost ich liczby o 10,5 punktów procentowych. Z poniższej tabeli (Tabela 18), prezentującej szczegółowe dane na temat liczby obcokrajowców studiujących w województwie pomorskim, wynika, że udział kobiet w grupie studentów zagranicznych nieznacznie przewyższał odsetek mężczyzn.

Tabela 18. Liczba studentów zagranicznych w województwie pomorskim w latach 2010-2014.

Kategoria	Lata nauki			
	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
	Liczba studentów			
Studenci ogółem	105000	103024	100674	99740
Studenci zagraniczni	1114	1246	1424	1574
Kobiety	563	645	733	837
Mężczyźni	551	600	691	737

Źródło: Opracowanie na podstawie danych US w Gdańsku.

⁴⁸ Opis struktury próby badawczej zawarty został w tabelach na końcu raportu w rozdziale 7.3, Tabela 27 na stronie 205.

Obcokrajowcy przyjeżdżający na pomorskie uczelnie w roku akademickim 2013/14 zazwyczaj podejmowali naukę w trybie stacjonarnym (94%). Największa grupa obcokrajowców uczyła się w trójmiejskich szkołach wyższych: Gdańskim Uniwersytecie Medycznym (47% ogółu studentów zagranicznych), Uniwersytecie Gdańskim (18%) oraz Politechnice Gdańskiej (14%).

Biorąc pod uwagę kraje pochodzenia, przeważała grupa studentów ze Szwecji (28%). Obcokrajowcy przyjeżdżali również z Ukrainy (12%), Białorusi (10%), Chin (7%), Hiszpanii (7%) oraz z Arabii Saudyjskiej (6%). Co ważne, część z tych osób (18%) posiadała polskie korzenie.

Charakterystyka społeczno-demograficzna

W badaniu studentów zagranicznych wzięło udział 53 osób. Próba została dobrana celowo, spośród obcokrajowców podejmujących naukę na czterech najstarszych pomorskich uczelniach. Najwięcej z nich studiowało na Uniwersytecie Gdańskim (32%), nieco mniej na Gdańskim Uniwersytecie Medycznym (30%) i Politechnice Gdańskiej (28%). Najmniejszą część respondentów stanowili studenci Akademii Morskiej w Gdyni (10%).

Typ macierzystej uczelni badanych nie zawsze był w pełni zbieżny z typem szkoły wyższej, na której podjęli naukę w województwie pomorskim. Zdecydowana większość respondentów w rodzimym kraju uczyła się na uniwersytecie (81%) – w tym 53% na uniwersytecie o charakterze ogólnym, zaś 28% na uniwersytecie o profilu medycznym. Udział studentów szkół technicznych i morskich równał się 11%. Odsetek pozostałych szkół nie przekroczył 8% – w tym 6% stanowili uczniowie wyższych szkół ekonomicznych.

Badani studenci reprezentowali różne rodzaje kierunków studiów. Byli wśród nich przedstawiciele kierunków technicznych (34%), o ścisłym charakterze (transport i logistyka), studiów z dziedziny nauk społecznych (32%), jak prawo, ekonomia, zarządzanie i marketing, oraz kierunków medycznych (30%). Najmniejszą grupę stanowili studenci wydziałów humanistycznych – filologii i pedagogiki (łącznie 4%).

Większość ankietowanych obcokrajowców status studenta nabyła podczas procesu rekrutacji, organizowanej przez pomorskie uczelnie wyższe (70% łącznie, w przypadku uniwersytetów – 88%, w uczelniach innego rodzaju – 40%). Wśród osób korzystających z programów wymiany studenckiej (30% łącznie) najpowszechniejszym był Erasmus+ (17%).

W momencie badania najliczniejsza grupa studiowała na pomorskiej uczelni do półtora roku łącznie (w sumie 58%) – w tym co trzeci (36%) od ośmiu miesięcy. Studenci, przebywający na uczelni do siedmiu miesięcy nie przekroczyli jednej czwartej badanych (23%). Udział osób, których pobyt trwał dłużej niż półtora roku, lecz nie więcej niż dwa lata, wyniósł 26%. Wśród osób uczących się w danej szkole wyższej powyżej dwóch lat (15%), byli tylko studenci uniwersytetów – co czwarty z nich (24%) studiuje na pomorskim uniwersytecie ponad dwa lata.

Na średnią długość pobytu na pomorskich uczelniach wpłynął udział większości badanych w powszechnej rekrutacji szkół wyższych. Czas spędzony na studiach w województwie pomorskim najczęściej obejmował pięć semestrów lub więcej (45%). Co trzeci zagraniczny student przyjechał do województwa pomorskiego na trzy semestry lub krócej (32% - w tym 11% trzy, 19% dwa, 2% jeden). Natomiast blisko jedna czwarta (23%) ma za sobą cztery semestry nauki.

W grupie ankietowanych zagranicznych studentów dominowali mężczyźni (70% vs. 30% kobiet). Wśród ogółu znaleźli się uczniowie pochodzący z 16 różnych państw. Co piąty pytany był obywatelem Szwecji (21%). W badanej grupie znaleźli się również reprezentanci innych europejskich krajów – Hiszpanii (6%), Portugalii (2%), Niemiec (2%), Włoch (2%), Norwegii (2%) i Holandii (2%). Pozostali studenci byli obywatelami krajów spoza strefy Schengen tj. Indii (15%), Rosji (13%), Ukrainy (13%) czy Chin (6%).

Podczas pobytu na pomorskiej uczelni sześciu na dziesięciu badanych obcokrajowców kwaterowało się w akademiku (60%). Osoby niezakwaterowane w domach studenckich najczęściej wynajmują mieszkanie, pokój lub stancję (36%). Niewielu z nich mieszka u znajomych, rodziny lub w innym miejscu (4%).

Przeciętne wydatki zagranicznych studentów, ponoszone co miesiąc na utrzymanie rozkładają się równomiernie. Więcej niż jedna czwarta badanych (26%) na zakwaterowanie, wyżywienie, naukę i rozrywkę wydaje miesięcznie kwotę z przedziału 1501-2000zł. Nieznacznie mniejszy odsetek respondentów (23%) przeznacza na życie między 1201 a 1500zł. Tyle samo badanych (23%) miesięcznie wydaje kwotę do 1200 PLN. Największy budżet na utrzymanie posiadają studenci uniwersytetów – 46% z nich co miesiąc przeznacza na życie ponad 2000zł. Równy co drugi (50%) uczeń pozostałych uczelni wydaje na ten sam cel do 1200zł.

Motywy przyjazdu do województwa pomorskiego

Obcokrajowcy poszukujący studiów w Polsce zazwyczaj przeglądali oferty uczelni zlokalizowanych w różnych województwach. Możliwość wyboru spośród innych szkół wyższych posiadało trzy czwarte badanych (74%). Aż osiem na dziesięć (79%) z nich przyznało, że podejmując decyzję, na której uczelni będą studiować brali pod uwagę walory regionu, w którym jest ona położona. Województwo pomorskie przyciągnęło obcokrajowców atmosferą miast, w których znajdują się uczelnie (68%). Znaczenie miały również cechy geograficzne województwa pomorskiego – bliskość morza (61%) oraz różnorodność przyrodnicza regionu (45%). Co drugi student zagraniczny został zachęcony pomorską infrastrukturą transportową (52%). Część osób wybrała trójmiejskie uczelnie ze względu na oferowane możliwości spędzenia czasu wolnego (52% oferta rozrywkowa, 39% oferta rekreacyjna, 35% oferta kulturalno-sportowa). Dla czterech na dziesięć osób województwo pomorskie było interesującym miejscem nauki również z powodu panującej tu kultury i obyczajowości (42%) oraz poziomu cen (45%). Warto podkreślić, że więcej niż połowa pytanych (58%) przy wyborze uczelni

z województwa pomorskiego, brała pod uwagę rekomendacje osób z bliskiego otoczenia.

Decydując się na jedną z pomorskich uczelni, w większości kierowano się renomą szkoły (51%, szczególnie studenci uczelni technicznych i morskich - 75%). Dla co drugiego obcokrajowca (49%) znaczenie miały również walory lokalizacji miejscowości, w której znajduje się szkoła. Program kształcenia miał istotny wpływ na 45% zagranicznych studentów, zaś standard wyposażenia na 38%. Wśród motywacji części obcokrajowców podejmujących naukę na danej uczelni pojawiły się także osobiste predylekcje – chęć zdobycia nowych doświadczeń (47%), usamodzielnienia się (42%) czy poszerzenia kręgu znajomych (42%). Oferowane studentom zaplecze socjalne rzadziej było decydującą kwestią przy wyborze uczelni (17%) w porównaniu do powyższych aspektów.

Źródła wiedzy na temat oferty edukacyjnej województwa pomorskiego

Głównym źródłem wiedzy na temat pomorskiej oferty szkolnictwa wyższego był w badanej grupie internet. Szukając informacji o możliwości studiowania w województwie pomorskim, trzech na czterech studentów zagranicznych wykorzystywało strony internetowe uczelni (77%). Mniej niż co trzeci (30%) przeszukiwał w tym celu strony programu wymiany studenckiej. Zdecydowanie rzadziej czerpano informacje z serwisów internetowych województwa pomorskiego (17%). Po broszury informacyjne sięgnęła jedna czwarta (25%) obcokrajowców. Stosunkowo mniej powszechne było pozyskiwanie informacji na temat oferty pomorskich szkół wyższych w biurach wymiany studenckiej, działających na uczelniach macierzystych (13%).

Sposoby spędzania czasu poza uczelnią

Obcokrajowcy podejmujący naukę na pomorskich uczelniach wyższych korzystają z wielu miejscowych atrakcji i udogodnień. Najczęściej poświęcają czas na rekreację: spacerują (83%), uprawiają sport (60%) lub podróżują (43%). Siedmiu studentów na dziesięć, dla rozrywki odwiedza znajomych i przyjaciół (74%) lub słucha muzyki (70%). W czasie wolnym często utrzymują także kontakt z kulturą i sztuką – czytając książki (60%), chodząc do kina (60%), do teatru lub na wystawy do muzeum (47%). W organizowanych w województwie koncertach uczestniczy co czwarty (28%). Poza studiowaniem, ponad połowa badanych odwiedza Trójmiejskie puby, kawiarnie lub restauracje (62%), centra handlowe (53%), a także chodzi do klubu nocnego lub dyskoteki (51%). Również co drugi, poza zajęciami gotuje jedzenie dla przyjemności (51%). Czas wolny od nauki część osób spędza przed komputerem lub telewizorem: przeglądając strony internetowe (57%), grając w gry (43%), oglądając filmy (43%) lub telewizję (30%). Co trzecia osoba inwestuje w tym czasie w samorozwój, doksztalca się uczestnicząc w kursach i warsztatach (36%) lub zajmuje pasją artystyczną – fotografując i tworząc filmy (30%).

O organizowanych w województwie pomorskim wydarzeniach kulturalnych oraz atrakcjach turystycznych (podobnie jak o ofercie kształcenia) studenci

zagraniczni dowiadują się z internetu. Z informacjami o wydarzeniach największą część studentów zetknęła się na portalach społecznościowych (60%), a nieco mniej niż połowa na stronach internetowych (49%). Część osób, o nadchodzących imprezach kulturalnych dowiaduje się z przestrzeni miejskiej: plakatów ulicznych (47%), billboardów (25%), ulotek (25%). Relatywnie rzadziej na zagranicznych studentów oddziałują media: telewizja (19%), czasopisma (17%), prasa codzienna (15%) czy radio (13%). Pewną grupę obcokrajowców (30%) o wydarzeniach kulturalnych informowali znajomi, przyjaciele lub rodzina. W mniejszości (6%) znaleźli się studenci, którzy do tej pory nie zetknęli się z żadnymi źródłami informacji na ten temat.

Wiedzę na temat atrakcji turystycznych województwa pomorskiego badani uzyskali w większości z tych samych źródeł, co o wydarzeniach. Jednakże odsetek osób, do których nie docierały żadne informacje o tych obiektach był dwukrotnie większy (15%). Rodzina, znajomi i przyjaciele (36%) nieco częściej przekazywali studentom wiadomości o regionalnych atrakcjach, niż dowiadywali się o nich z ulicznych plakatów (23%) – inaczej, niż miało to miejsce przy wydarzeniach kulturalnych. Udział źródeł internetowych był podobny, co wyżej – co drugi student zagraniczny dowiedział się o atrakcjach turystycznych z portali społecznościowych (53%), a co czwarty ze stron internetowych (43%).

Opinie na temat studiowania

Studenci zagraniczni są w większości zadowoleni z podjęcia nauki w województwie pomorskim. Więcej niż co drugi z nich (53%) ocenia swoje ogólne zadowolenie na przynajmniej 8 punktów w skali od 0 do 10. Zadowolenie ze studiowania na danej uczelni (oceny od 6 do 10) wyraziło blisko trzech na czterech respondentów uczących się na uniwersytecie (73%) i 85% osób studiujących w innej szkole wyższej.

Poziom zadowolenia sześciu na dziesięciu badanych studentów (64%) zagranicznych jest na tyle wysoki, że rozważają ponowny przyjazd do województwa pomorskiego w celu kontynuacji nauki w ciągu najbliższych dwóch lat. Pozostali, albo się nad tym nie zastanawiają (4%), albo nie mają takich planów (32%). A blisko trzy czwarte (72%) ankietowanych obcokrajowców chciałoby odwiedzić województwo pomorskie w trakcie swojego urlopu, jako turyści. Odsetek osób, które chętnie przyjechałyby do województwa pomorskiego w celach zarobkowych był o jedną trzecią mniejszy (tak – 38%, nie – 51%).

Oprócz ogólnej oceny nauki na danej uczelni, badanych obcokrajowców poproszono także o ocenę różnych aspektów studiowania w tej szkole. Przeglądając się otrzymanym na tej podstawie wynikiem można dostrzec, że w każdym przypadku pojawia się przewaga ocen pozytywnych nad negatywnymi. Podczas analizy średniej ocen wybranych przez badanych zarysowują się jednak pewne różnice pomiędzy badanymi elementami. Najwyższe oceny przypisywane były ofercie przedmiotowej (średnia 6,9). Dobrze oceniono także wsparcie opiekuna wymiany (6,7), merytoryczny poziom zajęć

(6,7) oraz możliwość porozumienia się w języku obcym z wykładowcami (6,7). Jak przyznają sami przedstawiciele uczelni wyższych, umiejętność posługiwania się językiem obcym wśród pracowników administracji nie jest tak powszechna, co wśród prowadzących zajęcia. Zagraniczni studenci możliwość komunikacji z obsługą administracyjną uczelni ocenili niżej niż wcześniejsze aspekty (6,0). Dostępność informacji organizacyjnych, w przeciwieństwie do powyższych kwestii, została oceniona przez zagranicznych studentów relatywnie gorzej (5,2). Zagraniczni studenci dobrze ocenili ofertę przedmiotów w ramach kierunku, na którym studiują. Pozytywną ocenę (od 6 do 10) wybrało 76% respondentów, w tym 6% ocenę najwyższą. Żadna z osób uczących się na Politechnice Gdańskiej lub Akademii Morskiej nie wskazała oceny niższej niż pięć (wśród studentów uniwersytetów, oceny od 2 do 4 wskazywał, co piąty student – 21%).

Dostępna liczba zajęć (wykładów i ćwiczeń) była oceniana pozytywnie przez 72% respondentów. Studenci uniwersytetów częściej przyznawali temu elementowi studiowania niższe oceny niż studenci innych uczelni (odpowiednio 30% vs. 10% ocen od 0 do 4).

Oceny merytorycznego poziomu prowadzonych zajęć były bardziej zróżnicowane, ale częściej pozytywne (77%) niż negatywne (11%). W odpowiedziach nie pojawiły się oceny skrajne – „0” lub „10”. Merytoryczny poziom zajęć częściej był oceniany wysoko przez studentów innych uczelni niż uniwersytety (odsetki odpowiedzi od 7 do 9 – 85% vs. 61%). Żaden z nich nie wybrał również oceny niższej niż pięć. W przypadku uczniów uniwersytetów oceny od dwóch do czterech stanowiły 18% ogółu.

Kolejny element studiowania – dostępność zajęć prowadzonych w językach obcych – zdobył relatywnie mniej pozytywnych ocen niż poprzednie aspekty (60% vs. 72-77%). Co piąty (21%) badany uczeń nie był do końca zadowolony z obecnej oferty takich zajęć, co wyraził poprzez wybór niższych ocen (2-4).

Nie wszyscy zagraniczni studenci posiadają dedykowanego im opiekuna z ramienia uczelni. Na temat tego wsparcia mogli wypowiadać się wyłącznie studenci, którzy mają styczność z taką osobą. Większość z nich (72%) otrzymywaną pomoc oceniło pozytywnie. Udział niższych ocen wyniósł 11%.

Przewaga ocen pozytywnych przy ocenie dostępności informacji organizacyjnych była zdecydowanie mniejsza niż w poprzednich przypadkach (49% vs. 30%). Żaden z badanych nie przyznał temu aspektowi studiowania oceny najwyższej. Studiujący na uniwersytetach, w przeciwieństwie do pozostałych osób, rzadziej w tym kontekście wybierali oceny od sześciu do dziewięciu (30% vs. 80%).

Możliwość porozumienia się w języku obcym z administracją uczelni docenił, co drugi badany (53% ocen pozytywnych). Oceny negatywne przyznawał co czwarty obcokrajowiec (26%). Porozumiewanie się w języku obcym z wykładowcami oceniane jest wyżej niż komunikacja z obsługą administracyjną (74% ocen pozytywnych). Również w tym przypadku zauważalna

jest różnica w ocenach studentów uniwersytetów a osób studiujących w innych szkołach wyższych (odpowiednio 67% vs. 85%).

Zestawiając początkowe oczekiwania wobec nauki w województwie pomorskim z doczasowymi doświadczeniami, zagraniczni studenci wydają się być w większości usatysfakcjonowani z podjętej decyzji. Studiowanie w województwie pomorskim spełnia oczekiwania aż dziewięciu na dziesięciu badanych (91% łącznie) – w tym blisko połowa z nich przyznaje, że jest w pełni zadowolona (47%), zaś 43% wskazuje, że do tej pory spełniła się część ich oczekiwań. Pełna realizacja oczekiwań częściej dotyczy studentów innych uczelni niż uniwersytet (70% vs. 33%). W mniejszości były osoby odpowiadające, że ich oczekiwania dotyczące studiowania w województwie pomorskim zupełnie nie pokrywają się z rzeczywistością (9% – tylko studenci uniwersytetów).

Zagraniczni studenci biorący udział w badaniu są świadomi zarówno zalet, jak i wad studiowania w obcym kraju. Najczęściej wymienianą zaletą uczelni, na której podjęli naukę była wysoko wykwalifikowana kadra dydaktyczna (58%). Co drugi badany docenił również atmosferę panującą na uczelni (51%) oraz możliwość komunikacji w języku obcym z innymi studentami (51%). Czterech na dziesięciu obcokrajowców, jako zaletę swojej szkoły wymieniało: bogatą ofertę przedmiotową (43%), wysoki standard wyposażenia sal dydaktycznych (43%) czy bogate zasoby biblioteczne (42%). Również podobny odsetek uczniów (42%) podawał w tym kontekście możliwość porozumiewania się w obcym języku z pracownikami uczelni. Co warte podkreślenia, osoby studiujące na Akademii Morskiej i Politechnice Gdańskiej dwa razy częściej niż studenci uniwersytetów doceniały poziom kwalifikacji swoich nauczycieli.

Odnosząc się do wad uczelni, zagraniczni studenci najczęściej zwracali uwagę na słaby przepływ informacji (49%). Co trzeci badany uważał, że w jego szkole aktywność organizacji studenckich jest zbyt niska (34%), a wsparcie studentów zagranicznych niewystarczające (32%). Mimo rozpatrywania poziomu kwalifikacji wykładowców przez wielu badanych w kategorii zalet, relatywnie wysoki odsetek osób wskazywał, że zajęcia na jego uczelni mają niski poziom merytoryczny (34%).

Obcokrajowcy podejmujący naukę na pomorskich uczelniach w większości otrzymują od władz szkoły wsparcie bytowe. Z takiej pomocy skorzystało trzech na czterech badanych (75%), jednak co czwarty jej nie otrzymał (25%). Wsparcie przyjmowało różne formy. W co drugim przypadku (52%) było związane z zapewnieniem tymczasowego zakwaterowania, w co trzecim (35%) obejmowało pomoc z załatwieniem spraw administracyjnych lub pomoc finansową o charakterze socjalnym (31%). Co czwartemu (27%) studentowi zagranicznemu dedykowana osoba (tzw. mentor) pomagała w trakcie całego pobytu. Również jednej czwartej (27%) ułatwiano zintegrowanie ze środowiskiem akademickim. A co piąty (21%) korzystał z organizowanych przez uczelnię wyjść i imprez.

Opinie na temat życia w województwie pomorskim

Pod względem zamożności, zarówno Polska (45%), województwo pomorskie (47%), jak i aktualnie zamieszkiwana miejscowość (43%), postrzegane są przez zagranicznych studentów, jako raczej bogate.

Poziom satysfakcji tej grupy z pobytu w województwie pomorskim zmierzono za pomocą jedenastu wymiarów różnych aspektów życia. Zagraniczni studenci, postępując się skalą od zera do dziesięciu punktów, oceniali:

- ❖ swoją sytuację materialną na wyjeździe,
- ❖ miejscowość zamieszkiwana w trakcie wyjazdu,
- ❖ warunki mieszkaniowe,
- ❖ stosunki z kolegami (grupą przyjaciół),
- ❖ ofertę sportową,
- ❖ ofertę kulturalną,
- ❖ ofertę rozrywkową,
- ❖ dostęp do bibliotek,
- ❖ stan bezpieczeństwa w zamieszkiwanej okolicy,
- ❖ możliwość dotarcia do innych dzielnic miasta (w celach konsumpcyjnych lub towarzyskich),
- ❖ możliwość dotarcia do miejsca nauki.

Najwięcej badanych było zadowolonych z miejscowości, w której są zakwaterowani (średnia ocen równała się 7,3), z dostępu do bibliotek (7,3) oraz z możliwości przemieszczania się – do innych dzielnic miasta (7,3) oraz na uczelnię (7,3). Satysfakcja z warunków mieszkaniowych była nieco niższa (6,9).

Na wysoki poziom satysfakcji z miejscowości zamieszkania w województwie pomorskim mógł wpłynąć komfort związany z dostępnością środków transportu i usług. Niemal każdy z badanych poruszał się po Trójmieście korzystając z komunikacji miejskiej: szybkiej kolei miejskiej (90%), autobusów (89%) czy tramwajów (87%). W okolicy swojego tymczasowego zakwaterowania studenci mogli otrzymać większość produktów codziennego użytku (83%), skorzystać z usług bankowych lub wypłacić pieniądze z bankomatu (75%) czy kupić leki w aptece (74%). Więcej niż co drugi badany w pobliżu miejsca zamieszkania miał dostęp do usług pocztowych (66%), fryzjerskich (62%), sklepów z odzieżą lub obuwiem (60%) oraz centrów handlowych (57%). W niedalekiej odległości od miejsca kwatunku czterech na dziesięciu badanych znajdowały się także sklepy przemysłowe (43%). Z powyższych usług mogło skorzystać aż 92% badanych, osoby które nie miały dostępu do żadnego z nich stanowiły 8% ogółu. Wysoko oceniano również zadowolenie z relacji z osobami z bliskiego otoczenia (znajomymi i przyjaciółmi) oraz bezpieczeństwo w okolicy zamieszkania (po 7,2). Co warto podkreślić, oceniając bezpieczeństwo żaden z badanych nie wybrał oceny najniższej.

Mniej osób było usatysfakcjonowanych ze swojej sytuacji materialnej na wyjeździe (6,5). Możliwości finansowe determinują ocenę pozostałych wskaźników, ponieważ umożliwiają korzystanie z płatnych form atrakcji organizowanych w regionie. Biorąc pod uwagę dostępne wydarzenia, najwyżej

oceniono zadowolenie z oferty rozrywkowej (6,8) a relatywnie najniżej z oferty kulturalnej (6,1). Średnia ocena satysfakcji z dostępnych imprez sportowych wynosiła 6,5.

2.2.6. Bariery umiędzynarodowienia dostrzegane przez szkoły wyższe

Co druga uczelnia decydująca się na podjęcie współpracy z zagranicznymi ośrodkami akademickimi zetknęła się z problemami utrudniającymi jej działanie (5/10). Można je podzielić na: organizacyjne, instytucjonalne oraz finansowe. Bariery zauważały tylko wyższe szkoły publiczne, placówki prywatne ich nie napotkały – co może się wiązać z mniejszym zakresem współpracy międzynarodowej.

Trzy z pięciu placówek dostrzegających przeszkody w realizacji polityki internacjonalizacji kształcenia wspominały o trudnościach związanych z organizacją współpracy – komunikacją z zagranicznymi partnerami, w tym z niedotrzymywaniem terminów lub brakiem rzetelności (3/5):

„Bywają partnerzy trudni w komunikacji, opóźniają różnego rodzaju zadania, nie są rzetelni czasami” [R8, przedstawiciel uczelni publicznej].

Jak zauważają przedstawiciele uczelni, porozumienie komplikują różnice kulturowe lub inna organizacja pracy:

„Po prostu to są różnice kulturowe i czasem to nie da się tego wyegzekwować” [R15, przedstawiciel uczelni publicznej].

W związku z odmienną specyfiką współpracy z uczelniami zagranicznymi (szczególnie spoza Europy) nawiązywanie partnerstwa wymaga większych nakładów czasowych:

„Różna jest organizacja i nas i instytucji partnerskich, nie zawsze na wprost jesteśmy w stanie się z nimi porozumieć, czasami wymaga to dłuższego czasu.” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej].

Z komunikacją związana jest też kolejna bariera, wynikająca z braku wystarczających kompetencji językowych niektórych pracowników obsługi uczelni:

„Nie każdy jednak posiada znajomość języka obcego, tak, żeby wesprzeć takiego studenta obcokrajowca z zagranicy, który by takiej pomocy potrzebował” [R8, przedstawiciel uczelni publicznej].

Istotne są również problemy instytucjonalne, będące konsekwencją braku spójności polskiego prawa i przepisów resortów spraw zagranicznych i spraw wewnętrznych:

„To jest podstawa, wręcz są sprzeczne przepisy” [R19, przedstawiciel uczelni publicznej];

oraz te dotyczące pozwoleń na pobyt:

„Nie wszystkie uczelnie są w krajach, w których łatwo jest uzyskać wizę do Polski; nie wszyscy mogą do nas przyjeżdżać, czasami ta mobilność jest trudniejsza.” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej];

„Próbujemy ze Stanami Zjednoczonymi, ale ciężko. Na razie jeszcze umowy nie mamy podpisanej.” [R8, przedstawiciel uczelni publicznej].

Zdaniem przedstawicieli uczelni wyższych, właśnie z powyższych względów najlepiej współpracuje się z uczelniami z państw Unii Europejskiej, w których nie ma potrzeby wyrabiania wiz. Poszerzanie grona partnerów zagranicznych oraz rozwój współdziałania z obecnymi, ograniczają także dostępne zasoby finansowe:

„My byśmy prowadzili tę współpracę bardziej intensywnie, gdybyśmy dysponowali odpowiednią ilością środków finansowych na te działania.” [R24, przedstawiciel uczelni publicznej].

„Intensywność promocji Trójmiasta za granicą i wyjazdów jest większa, niż w Słupsku, bo nie mamy aż takich środków i funduszy” [R8, przedstawiciel uczelni publicznej].

Wypowiadający się pracownicy uczelni wyższych uważali, że opisywane przez nich problemy nie dotyczą tylko ich placówki, lecz są barierami dotyczącymi wszystkich ośrodków akademickich (5/5):

„Bariery są wszędzie takie same. Bo to wynika z przepisów. Po prostu, jeżeli jest pięć resortów, które wydają przepisy i ze sobą nie zsynchronizują, to MSZ, MSW mają nieskoordynowane przepisy” [R19, przedstawiciel uczelni publicznej];

„To są problemy jednakowe dla wszystkich uczelni. Na pewno wszystkie ośrodki akademickie mają problem z wizami, z uzyskiwaniem wiz przez studentów” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej].

Jeden z uczestników badania zwrócił przy tym uwagę na brak współpracy pomiędzy uczelniami w regionie (w tym publicznymi i niepublicznymi):

„od pięciu lat pracuję z różnymi miastami i przykro raczej widzieć taką konkurencję między uczelniami przede wszystkim, między miastami na Pomorzu, a można by było połączyć wspólnie wiedzę, umiejętności, fundusze i zacząć promować Trójmiasto jako miejsce studiowania, później pacy dla młodych ludzi.” [R1, przedstawiciel uczelni niepublicznej].

2.2.7. Oczekiwane obszary wsparcia instytucji państwowych

W opinii przedstawicieli badanych ośrodków akademickich, aby zwiększyć poziom internalizacji szkolnictwa wyższego potrzebne byłoby wsparcie instytucji państwowych (7/10). Samorząd Województwa Pomorskiego potencjalnie mógłby wspomóc uczelnie wyższe pod **względem finansowym, proceduralnym oraz w promocji za granicą.**

Kwestie rozpowszechniania wiedzy na temat możliwości podjęcia studiów w województwie pomorskim oraz udzielenia pomocy finansowej pojawiały się niemal w każdej wypowiedzi:

„Promocja Trójmiasta, jako atrakcyjnego miejsca do podjęcia nauki, studiów, (...) dlatego, żeby młodzież zaczęła tutaj przyjeżdżać, a nie wyjeżdżać” [R1, przedstawiciel uczelni niepublicznej].

„Mogłaby być to promocja uczelni wśród uniwersytetów europejskich” [R15, przedstawiciel uczelni publicznej].

„Gdyby można było mieć środki dodatkowo, aplikować o kursy, szkolenia językowe dla kadry, dla administracji, to są na pewno ważne rzeczy.” [R8, przedstawiciel uczelni publicznej].

„Jeśli byłoby możliwe, na pewno wsparcie finansowe w ramach prowadzonych mobilności i współpracy zagranicznej” [R15, przedstawiciel uczelni publicznej].

Zakres oferowanej pomocy powinien być dopasowany do wielkości i specyfiki uczelni. W przypadku mniejszych uczelni wyższych bariery w realizacji polityki umiędzynarodowienie dotyczą podstawowych działań:

„Wsparcie tych mniejszych ośrodków, choćby organizacyjnym, bo to co potrafi zrobić uniwersytet, to na pewno mniejsza uczelnia nie podoła takim wyzwaniom.” [R24, przedstawiciel uczelni publicznej].

Korzystną inicjatywą byłoby udzielenie poparcia Samorządu lub Urzędu Marszałkowskiego w konsulatach:

„są konsulaty, z którymi się współpracuje doskonale, ale są konsulaty, z którymi współpracuje się trudno (...) Tutaj ewentualnie poparcie Urzędu Marszałkowskiego mogłoby być wartościowe.” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej].

Ważnym elementem wsparcia byłoby także zaangażowanie instytucji kulturalnych w integrację społeczną przyjeżdżających oraz usprawnienie procedur rejestracji studentów w urzędach:

„Bardzo ciężko jeszcze dostać produkt ten wizowy i później legalizacji pobytu obcokrajowca i z tym uczelnia bardzo dużo się boryka i jest wielka biurokracja w tym przedziale” [R1, przedstawiciel uczelni niepublicznej].

Zdaniem jednego z przedstawicieli uczelni, pomoc Samorządu Województwa Pomorskiego mogłaby obejmować:

„Wszelkie działania, które by tutaj wspomogły integrację, no wszystkich uczelni z województwa, jakąś zbudowały platformę współpracy dla wszystkich uczelni województwa” [R24, przedstawiciel uczelni publicznej].

Ostatnia z propozycji wydaje się szczególnie istotna w kontekście zauważonego wcześniej problemu istniejącej konkurencji pomiędzy pomorskimi ośrodkami akademickimi. Co ważne, uczelnie cenią dotychczas otrzymywane wsparcie:

„Już takie wsparcie jest, np. fundacja Pomorskie w Unii Europejskiej, to jest bardzo dobre rozwiązanie, ponieważ mamy stały kontakt z Brukselą i dzięki temu wiemy o różnego rodzaju projektach na bieżąco. Nie musimy pewnych rzeczy szukać, te informacje spływają do nas już teraz” [R8, przedstawiciel uczelni publicznej];

„Angażuje się też miasto Gdańsk w takie działania integracyjne, na przykład wycieczki, tutaj zapoznawanie studentów z regionem, z tego wsparcia jesteśmy bardzo zadowoleni.” [R21, przedstawiciel uczelni publicznej].

2.3. Główne problemy pomorskich szkół ponadgimnazjalnych oraz uczelni wyższych w zakresie realizacji polityki internacjonalizacji

Analizując informacje zamieszczone w poprzednich podrozdziałach można dostrzec, że na poziomie deklaracji, placówki ponadgimnazjalne i uczelnie wyższe przejawiają podobne poglądy na temat procesu umiędzynarodowienia, podkreślając jego pozytywne skutki. Szkoły wyższe wykazują jednak większą inicjatywę w realizacji polityki internacjonalizacji – są bardziej świadome konieczności poszerzenia dotychczasowej oferty kształcenia i otwarte na nowe działania. Ich przedstawiciele nie tylko mówią o tym, że umiędzynarodowienie szkolnictwa przynosi efekty, ale także planują wdrożenie konkretnych działań zwiększających jego poziom. Ta różnica w otwartości instytucji oświatowych może wynikać z mniejszej autonomii szkół ponadgimnazjalnych i ich podporządkowania organom prowadzącym. Ze względu na odmienny zakres działań uczelnie wyższe

dysponują większymi środkami finansowymi, co przekłada się również na większą swobodę podejmowanych działań o charakterze międzynarodowym.

Szkoły wyższe starają się samodzielnie podnosić prestiż szkoły – inwestują w ofertę nauczania języków obcych oraz tworzenie przedmiotów obcojęzycznych. W grupie badanych dyrektorów szkół ponadgimnazjalnych niewielu planuje choćby poszerzenie dostępnej liczby godzin języków dodatkowych.

Dyrekcja zachęca nauczycieli do organizowania zajęć pozalekcyjnych i nawiązywania współpracy z placówkami zagranicznymi. Jednakże w swojej pracy skupiają się oni przede wszystkim na przygotowaniu uczniów do sprawdzianów kompetencji. Wymiernym wskaźnikiem efektywności nauczania jest liczba uczniów z pozytywnymi wynikami z egzaminów końcowych, a nie liczba nawiązanych kontaktów międzynarodowych.

W trakcie analizy porównawczej otwartości badanych podmiotów kształcenia uwidaczniają się także podobieństwa, m.in. w kontekście kontynuacji międzynarodowej współpracy – placówki oświatowe w większości dbają o kontakt z partnerami zagranicznymi oraz dążą do poszerzenia dostępnej bazy powiązań. Zarówno szkoły ponadgimnazjalne, jak i te kształcące na poziomie wyższym są zgodne, co do konieczności popularyzacji i promowania województwa za granicą, w tym pomorskiej oferty kształcenia. W trakcie badania jakościowego, przedstawiciele badanych szkół ponadgimnazjalnych i wyższych dostrzegali potrzebę stworzenia platform współpracy pomiędzy pomorskimi placówkami prowadzącymi międzynarodową aktywność, a także wsparcia w nawiązywaniu nowych kontaktów z partnerami zagranicznymi i księgowania otrzymywanych funduszy.

Poziom internacjonalizacji w ramach poszczególnych typów szkół ponadgimnazjalnych jest podobny. Ewentualne różnice zarysowują się w okresach, w jakich podejmowana jest międzynarodowa aktywność oraz w poziomie kształcenia języków obcych. Licea ogólnokształcące współpracę zagraniczną podejmują przede wszystkim w roku szkolnym. W szkołach technicznych oraz zawodowych, organizowana jest także w wakacje i obejmuje praktyki zagraniczne. Oferta językowa w liceach, częściej niż w pozostałych typach szkół, obejmuje zajęcia o wyższym poziomie zaawansowania. Nauka języków obcych w szkołach technicznych i zawodowych realizowana jest zazwyczaj na poziomie podstawowym. Zdaniem nauczycieli, jest to konsekwencją przeciążenia uczniów planem kształcenia zawodowego:

„To jest młodzież obciążona tym długim planem. Gdzie oni potem wracają Do Wejherowa, albo i jeszcze dalej.” [R4, nauczyciel j. niemieckiego, technikum]

„O ile w liceach nie ma takiego problemu z obciążeniem młodzieży, to w technikum czasem bardzo ciężko jest w ogóle z nimi się umówić. Te dzieciaki mają po 40 godzin tygodniowo.” [R3, nauczyciel j. angielskiego, liceum i technikum]

Z punktu widzenia nauczycieli języków obcych, duża liczba przedmiotów w ramach realizacji ścieżki zawodowej nie tylko nie sprzyja rozwojowi kompetencji językowych, ale także zniechęca do kontynuacji nauki w ogóle:

„Teraz po pierwszym roku, po tej nowej podstawie programowej zauważyliśmy w pierwszej klasach, że strasznie dużo osób się wykruszyło i ma zamiar, z tego co wiemy, po pierwszej klasie odejść. Bo po prostu nie wytrzymują ilości, obciążenia przedmiotów zawodowych, przedmiotów ogólnokształcących.” [R2, nauczyciel j. angielskiego, technikum]

Przechodząc do opisu zauważanych barier procesu umiędzynarodowienia, należy zaznaczyć, że niezależnie od poziomu kształcenia szkoły ich ocena jest spójna. W opinii badanych placówek oświatowych największymi barierami są: brak wystarczających środków na realizację wszystkich planów umożliwiających wzrost poziomu umiędzynarodowienia, utrudnienia w nawiązywaniu i utrzymywaniu współpracy z partnerami zagranicznymi, a przede wszystkim problemy proceduralne, wynikające ze sprzecznych przepisów prawa polskiego i regulacji obowiązujących w Unii.

3. Komponent III. Turystyka i kultura

Turystyka i kultura – kondycja obu tych sektorów przekłada się na stopień atrakcyjności i zamożności kraju i jego regionów. Uzasadnienie tej tezy odnajduje wyraz w licznych branżowych opracowaniach. Dla przykładu, wg opracowań Światowej Rady Podróży i Turystyki, pomimo spowolnienia gospodarczego w ostatnich latach, to branża turystyczna była jedyną, która w roku 2011 zanotowała wzrost⁴⁹.

Europa – bez względu na słabnącą pozycję w światowej turystyce - stanowi główny kierunek turystyczny na świecie. W 2013 roku odnotowano aż 560 milionów przyjazdów turystów zagranicznych, co stanowiło 52% światowej liczby przyjazdów międzynarodowych. Z szacunków zamieszczonych w dokumencie „A New Industrial Revolution”⁵⁰ wynika, że przemysł turystyczny w Europie generuje ponad 5% całego jej PKB, a zatrudnienie znajduje w nim blisko 9,7 mln osób (tj. około 5,2% ogółu zatrudnionych we wszystkich krajach europejskich). Warto podkreślić, że w 2013 roku branża turystyczna w Polsce wygenerowała przychód o wartości blisko 85,7 mld zł, czyli 5,3% krajowego PKB.

W rankingu konkurencyjności turystyki opracowanym przez World Economic Forum w 2015 roku, Polska znalazła się na 47 pozycji wśród 140 badanych krajów.

Dzięki dofinansowaniu z budżetu UE, w ostatnim dziesięcioleciu dokonano w Polsce modernizacji baz noclegowych, certyfikacji produktów turystycznych, poprawie uległa infrastruktura transportowa oraz powstały spektakularne obiekty

⁴⁹ ETC, *European Tourism in 2013. Trends & Prospects (Q2/2013)*, Brussels 2013, s. 5.

⁵⁰ European Commission, *The European Union explained: Enterprise. A New Industrial Revolution*, Luxembourg 2014, s.15.

nadające się do organizacji masowych imprez o charakterze kulturalno-sportowym.

Gospodarka turystyczna w województwie pomorskim odgrywa szczególną rolę, zwłaszcza w sezonie wakacyjno-urlopowym. Region ze względu na swoje nadmorskie położenie wraz z najliczniejszą w skali kraju bazą noclegową⁵¹, a także bogatą historią i różnorodnością kulturową, budzi zainteresowanie turystów krajowych i zagranicznych. Według oszacowań Ministerstwa Sportu i Turystyki **za 2014 rok, pomorskie zajęło pozycję lidera pod względem krajowego ruchu turystycznego** – przyjechało tutaj aż 25% rodzimych turystów. Ponadto turystyka znalazła się wśród priorytetowych obszarów strategii Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego (SUE RMB) na lata 2014-2020. W myśl zapisów tej strategii, zaleca się tworzenie i promocję zrównoważonych, innowacyjnych produktów oraz usług na szczeblu transgranicznym i transnarodowym, co ma sprzyjać korzyściom gospodarczym dla całego regionu. Istnieje ścisła zależność między ofertą kulturalną a turystyczną regionu. Wydarzenia kulturalne i sportowe napędzają krajowy i zagraniczny ruch turystyczny w regionie i na odwrót, co potwierdzają opinie ekspertów z branży.

"(...)Dynamicznie rośnie nam liczba zagranicznych osób odwiedzających nasze imprezy kulturalne - festiwale, koncerty, imprezy plenerowe. Brylują w tym przede wszystkim Niemcy, którzy coraz liczniej stawiają się na imprezach muzycznych na zachodzie Polski(...)" - Krzysztof Łopaciński, dyrektor Instytutu Turystyki Szkoły Głównej Turystyki i Rekreacji⁵².

W niniejszym rozdziale przedstawiona zostanie kompleksowa diagnoza kondycji obu sektorów w latach 2010-2014. Scharakteryzowane zostaną tutaj:

- ❖ uczestnictwo i zwyczaje turystyczne oraz kulturalne mieszkańców województwa w oparciu o opinie rezydentów regionu;
- ❖ zagraniczny ruch przyjazdowy na teren województwa w oparciu o opinie przedstawicieli pomorskiej branży turystycznej oraz zastane dane i opracowania statystyczne;
- ❖ ocena atrakcyjności oferty turystycznej dla zagranicznych turystów z perspektywy przedstawicieli branży oraz instytucji zajmujących się turystyką w regionie.

Wnioski opracowane na podstawie wyników z przeprowadzonych badań opinii mieszkańców województwa pomorskiego i przedstawicieli instytucji turystycznych, uzupełnione o analizę danych zastanych wpiszą się w następujące cele badawcze:

- ❖ Ocena oferty turystycznej województwa dla turysty zagranicznego;
- ❖ Ocena międzynarodowej oferty kulturalnej regionu;

⁵¹ M. Byszewska-Dawidek, B. Radkowska, Turystyka Polska w 2012 roku: Układ regionalny, Instytut Turystyki, Warszawa 2013, s. 117-120.

M. Byszewska-Dawidek, B. Radkowska, Turystyka Polska w 2013 roku: Układ regionalny, Instytut Turystyki, Warszawa 2014, s. 117-120.

⁵² <http://www.propertynews.pl/hotele/liczba-zagranicznych-turystow-w-2013-wzrosnie-do-14-9-mln,17064.html> [dostęp 2015-06-15].

- ❖ Wskazanie barier umiędzynarodowienia województwa oraz przedstawienie propozycji działań zmierzających do zahamowania lub ich likwidacji w dziedzinach objętych badaniem;
- ❖ Określenie roli Samorządu Województwa Pomorskiego w procesie umiędzynarodowienia województwa pomorskiego w odniesieniu do rynku pracy, gospodarki, turystyki i edukacji.

Poniżej przedstawione zostały szczegółowe pytania badawcze do komponentu „Turystyka i kultura”:

1. Jaka jest skala i częstotliwość uczestnictwa Pomorzan w turystycznych wyjazdach zagranicznych (zarówno wyjazdach długookresowych, jak i krótkookresowych) oraz ich sezonowość?
2. Jaka jest średnia długość pobytu Pomorzan podczas podróży zagranicznych, najczęściej wybierane kierunki, a także przyczyny ewentualnej rezygnacji z zagranicznych wyjazdów turystycznych?
3. Jak na przestrzeni ostatnich lat kształtowały się decyzje nabywcze mieszkańców województwa pomorskiego w zakresie turystyki zagranicznej (analiza trendów)?
4. Jaki jest poziom rozpoznawalności organizowanych w regionie międzynarodowych wydarzeń i imprez kulturalnych i sportowych wśród Pomorzan?
5. Jaki jest poziom uczestnictwa Pomorzan w wydarzeniach oraz imprezach międzynarodowych z dziedziny kultury i sportu organizowanych na terenie województwa (w tym analiza barier dostępu do wyżej wymienionych inicjatyw)?
6. Jaki jest poziom atrakcyjności międzynarodowej oferty kulturalnej województwa w opinii Pomorzan, zapotrzebowanie mieszkańców w tym zakresie oraz preferowane kierunki rozwoju oferty?
7. Jak kształtuje się ruch przyjazdowy turystów zagranicznych w Pomorskim?
8. Jaki jest portret turysty zagranicznego odwiedzającego województwo pomorskie (w tym cechy społeczno-demograficzne, długość, organizacja podróży oraz typ uprawianej turystyki)?
9. Jakie są przeciętne wydatki turystów zagranicznych poniesionych na terenie województwa pomorskiego (poziom oraz struktura kosztów)?
10. Jakie są atuty oraz wady oferty turystycznej województwa pomorskiego w kontekście szans oraz barier w zwiększeniu przyjazdowego zagranicznego ruchu turystycznego?

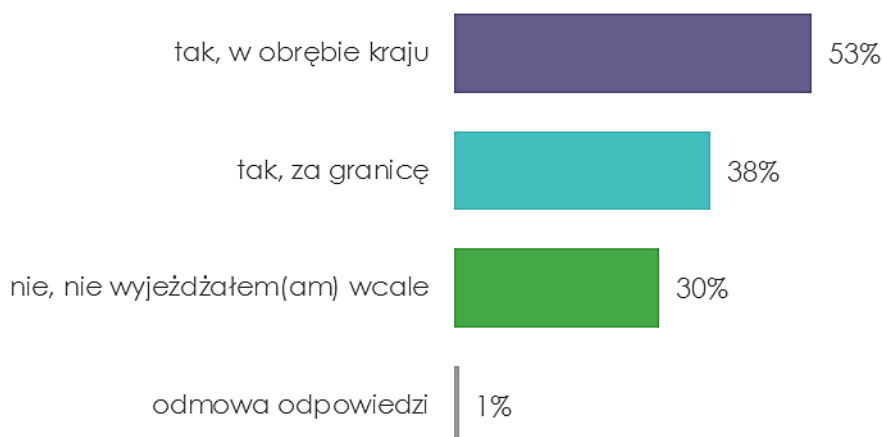

3.1. Turystyka zagraniczna mieszkańców województwa pomorskiego⁵³

Częstotliwość i sezonowość wyjazdów

Blisko **7 na 10** dorosłych mieszkańców województwa pomorskiego **podróżowało w celach turystycznych w latach 2010-2014** (łącznie 70% - Wykres 9). Większość badanych zdecydowało się na wyjazdy turystyczne w obrębie Polski. Turystykę krajową uprawiała ponad połowa Pomorzan (53%). **Podróże zagraniczne, w badanym przedziale czasowym, odbyło 38% mieszkańców.** Osoby, które w ciągu tego okresu nie wyjeżdżały wcale, stanowiły nieco mniej niż jedną trzecią badanych (30%).

Wykres 9. T1. Czy w latach 2010-2014 wyjeżdżał(a) Pan(i) w celach turystycznych poza miejsce zamieszkania? Odpowiadający: mieszkańcy województwa pomorskiego w wieku 18 lat i więcej (n=1001).

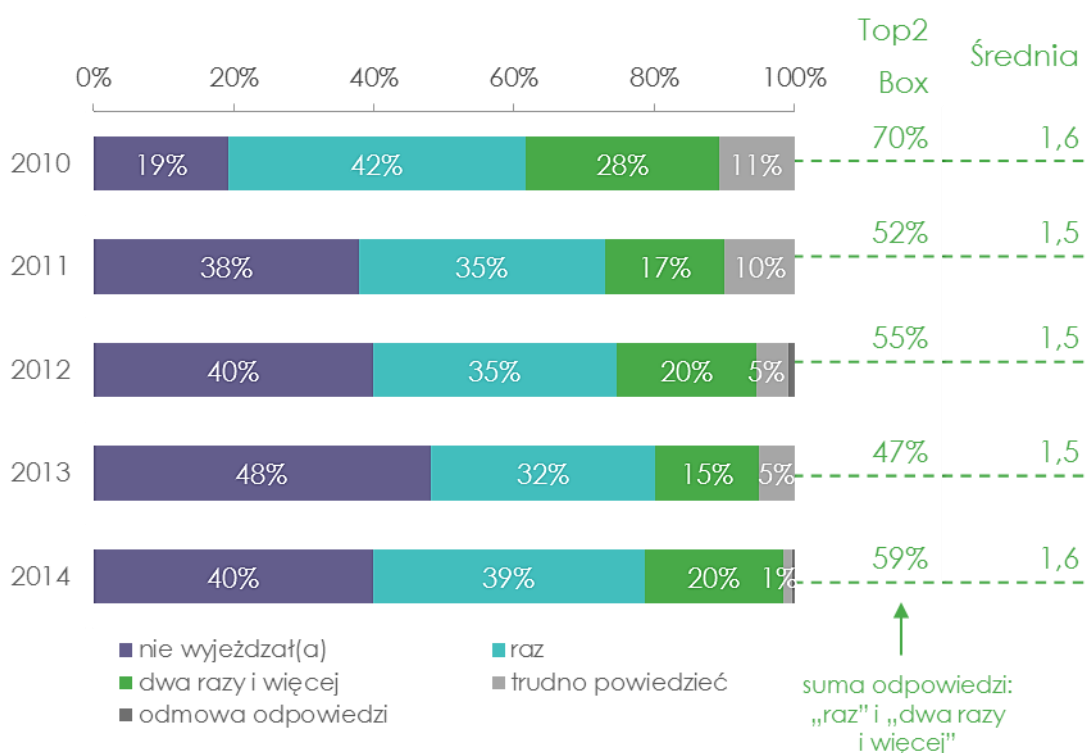
Aktywność turystyczna Pomorzan w latach 2010-2014 była **związana z sytuacją zawodową, wiekiem, wykształceniem oraz miejscem zamieszkania**. Zarówno na wycieczki krajowe (59%), jak i zagraniczne (42%) częściej mogły sobie pozwolić osoby pracujące zawodowo. Niepracujący stanowią bowiem odpowiednio 45% podróżujących po kraju i 33% podróżujących za granicę. Odpoczynek poza granicami kraju najczęściej organizowały: osoby z wykształceniem wyższym (60%), osoby, których budżet umożliwia realizację wszystkich wydatków bez wyrzeczeń (56%), mieszkańcy dużych miast – powyżej 200 tys. mieszkańców (51%) oraz osoby młode – w wieku 18-24 lat (45%).

⁵³ Opis struktury próby badawczej zawarty został w tabelach na końcu raportu w rozdziale 7.3, Tabela 21 na stronie 200.

Zagraniczne wyjazdy turystyczne były najmniej powszechne wśród mieszkańców wsi (25%), osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (19%), a także pozostających w gorszej sytuacji finansowej (20%) – odmawiających sobie wielu rzeczy, aby starczyło na życie lub tych, którym nie starcza nawet na najpilniejsze potrzeby.

Osobami, które nie decydowały się na wyjazdy turystyczne poza miejsce zamieszkania w latach 2010-2014 były najczęściej osoby w wieku 60 lat i więcej (39%), mieszkańcy wsi (44%) oraz miasta od 50 do 200 tys. mieszkańców (35%). Pod względem wykształcenia są to osoby po szkole gimnazjalnej lub niższej (54%). Wśród osób niewyjeżdżających najmniej jest mieszkańców dużych miast (16%), osób z wykształceniem wyższym (10%), a także młodych ludzi, w wieku 18-24 lat (24%) i 25-29 lat (19%).

Wykres 10. T3. Ile razy wyjechał(a) Pan(i) poza granice Polski w celach turystycznych w latach 2010-2014? Odpowiadający: osoby wyjeżdżające za granicę w celach turystycznych między rokiem 2010 a 2014 (n=442).

Średnia liczba wyjazdów obliczona dla każdego z poszczególnych lat (2010-2014) waha się w przedziale od 1,5 (lata 2011-2013) do 1,6 (lata 2010 i 2014). Największe zróżnicowanie wyników charakteryzowało wyjazdy w 2014 roku – odchylenie standardowe obliczone dla tego okresu wynosiło 1,3. Wyniki najbardziej podobne i skupione wokół wartości średniej cechowały 2011 rok (odchylenie standardowe wynosiło 0,9).

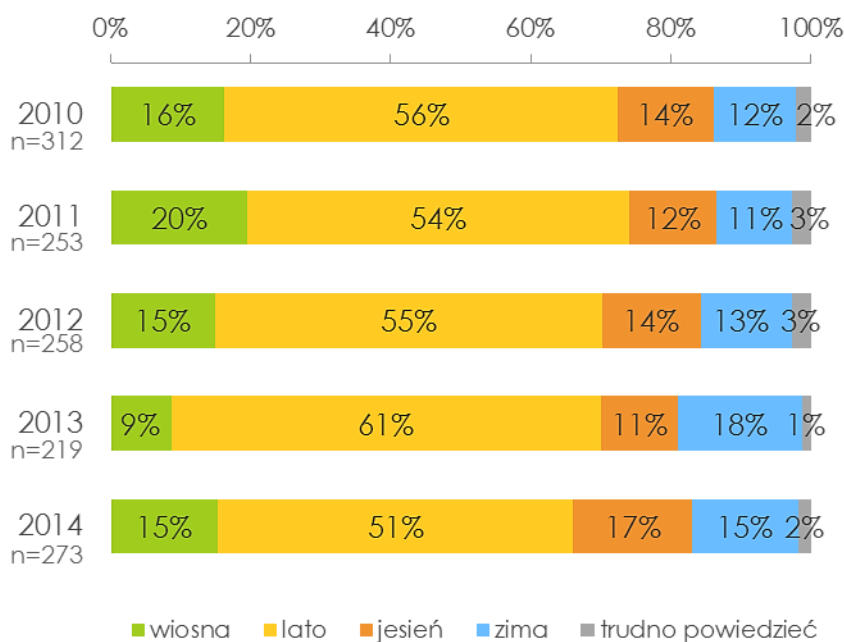
W grupie turystów aktywnych w latach 2010-2014, **najwięcej zagranicznych wyjazdów turystycznych podejmowano w 2010 roku**. 70% tej grupy turystów wyjechało w tym roku za granicę przynajmniej jeden raz, w tym 28% z nich dwa razy i więcej. W kolejnym okresie – 2011 roku – nastąpił wyraźny spadek

zagranicznych wyjazdów turystycznych, a tym samym wzrost osób, które nie opuszczały kraju w celach turystycznych (o 19 pkt. procentowych – z 19% w 2010 r. do 38% w 2011 r.). W 2012 roku wartość ta pozostawała na podobnym poziomie, co wcześniej (40% w stosunku do 38% za 2011 r.). W 2013 roku odsetek niewyjeżdżających był najbardziej zbliżony do liczby osób decydujących się na wyjazd (odpowiednio 48% i 47%). W roku 2014 r. liczba osób udających się w zagraniczną podróż wzrosła w stosunku do roku poprzedniego o 11 pkt. procentowych i wynosiła 58% (w tym 20% badanych wyjeżdżało dwa razy i więcej).

Biorąc pod uwagę zagraniczną aktywność turystyczną na przestrzeni lat 2010-2014, wyróżniono trzy kategorie mieszkańców województwa pomorskiego: **osoby wcale niewyjeżdżające w celach turystycznych za granicę (62%), turystów zagranicznych wyjeżdżających rzadko (25%) lub często (13%)**. Wszystkich deklarujących odbycie pięciu podróży lub więcej na przestrzeni lat 2010-2014, przypisano do „wyjeżdżających często” (13%). Tych, którzy w ciągu tego okresu byli za granicą od jednego do czterech razy do „wyjeżdżających rzadko” (25%).

Wykres 11. T4. W jakiej porze roku odbył(a) Pan(i) ostatni wyjazd zagraniczny? Odpowiadający: osoby wyjeżdżające za granicę w celach turystycznych między rokiem 2010 a 2014 (n=442).

Sezonowość zagranicznej turystyki wyjazdowej Pomorzanie została zmierzona na podstawie ostatniego odbytego wyjazdu w poszczególnych latach okresu 2010-2014. Respondentów poproszono, aby w ramach każdego wyszczególnionego roku wskazali porę roku, kiedy miała miejsce ostatnia odbyta przez nich podróż.

Ponad połowę ostatnich wyjazdów w ramach wszystkich lat objętych badaniem, najczęściej odbywano latem – odsetki dla poszczególnych lat wynoszą od 51% (w 2014 r.) do 61% (w 2013 r.). Podróże realizowane w okresie wiosennym

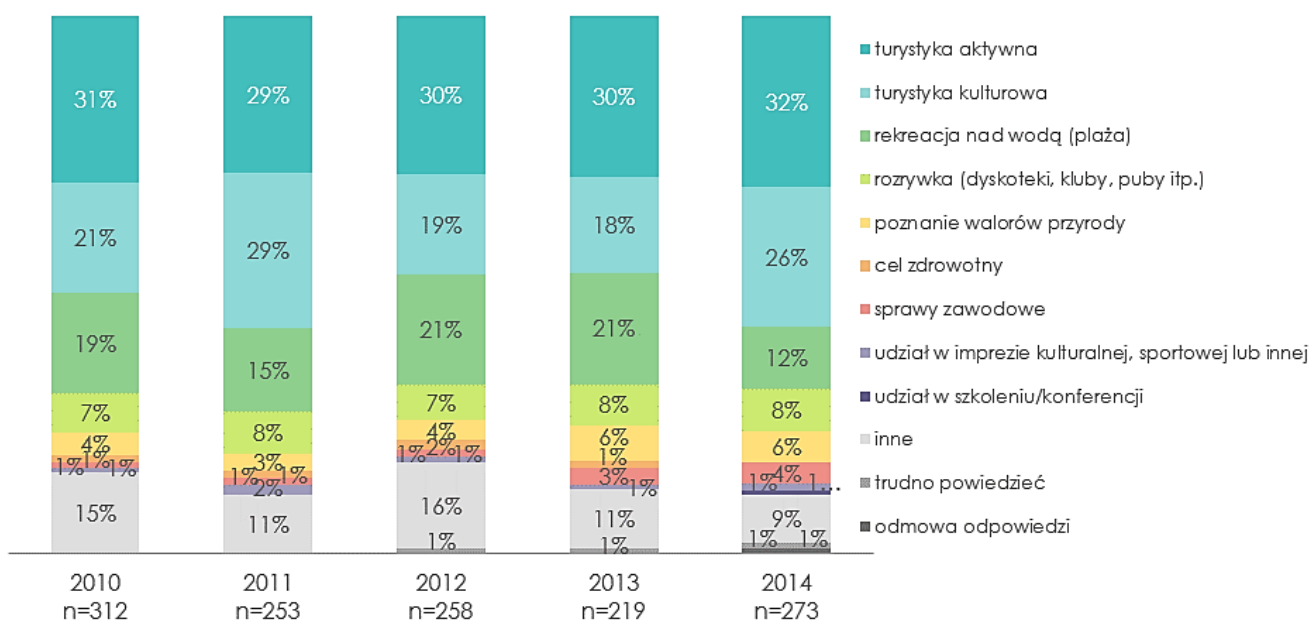

nie przekraczały jednej piątej ostatnich wyjazdów – odsetki wynoszą od 9% (w 2013 r.) do 20% (2011 r.). **Najbardziej podejmowano wyjazdy jesienne i zimowe.** Ich liczba była zbliżona – odsetki wynoszące od 11% (2011 r.) do 18% (2013 r.).

Cel i organizacja wyjazdów

Pomorscy turyści **najczęściej wyjeżdżali za granicę w celu uprawiania turystyki aktywnej** (odsetki wynoszące od 29% w 2011 r. do 32% - Wykres 12). Nieco rzadziej głównym celem wyjazdu była turystyka kulturowa (odsetki wynoszące od 18% w 2013 r. do 29% w 2011 r.) lub rekreacja nad wodą (odsetki wynoszące od 12% w 2014 r. do 21% w 2012 r. i 2013 r.). Na przestrzeni lat wahała się liczba osób wybierających turystykę kulturową (w 2012 r. w stosunku do 2011 r. spadek o 10 pkt. procentowych – z 29% do 19%; w 2014 r. w stosunku do 2013 r. wzrost o 8 pkt. procentowych – z 18% do 26%) oraz rekreację nad wodą (w 2014 r. w stosunku do 2013 r. spadek o 9 pkt. procentowych – z 21% do 12%) jako główny cel podróży.

Wykres 12. T9. Jaki był główny cel Pana(i) ostatniego wyjazdu zagranicznego? Odpowiadający: osoby wyjeżdżające za granicę w celach turystycznych między rokiem 2010 a 2014 (n=442).

Osoby jeżdżące za granicę w poszukiwaniu rozrywki (dyskoteki, kluby, puby itp.) lub w związku z udziałem w imprezie o charakterze kulturalnym, czy sportowym stanowiły łącznie mniej niż jedną dziesiątą badanych (od 8% w 2010 r. do 10% w 2011 r.). Rozrywka była relatywnie częściej wybieranym celem podróży przez osoby młode. Istotnie statystycznie różniły roku 2011 r., w którym odsetek takich wyjazdów w grupie w wieku 25-29 lat wyniósł aż 42% (w pozostałych grupach wiekowych nie przekroczył 10%). W mniejszości znalazły się podróże związane przede wszystkim z poznaniem walorów przyrody (od 3% w 2011 r. do 6% w 2013 r. i 2014 r.), aspektem medycznym (od 1% w 2010 r. do 2%

w 2012 r.) lub sprawami zawodowymi (od 1% w latach 2010-2012 do 4% w 2014 r.).

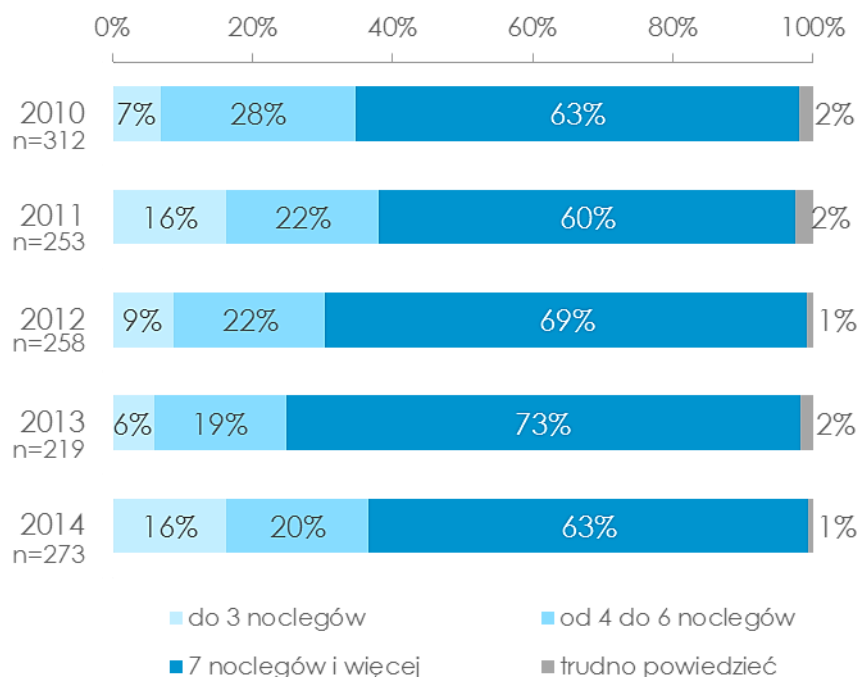
Większość spośród wyjeżdżających na zagraniczne wczasy w latach 2010-2014 zadeklarowała, że we własnym zakresie organizowała swoje wyjazdy. Najwyższy odsetek tego rodzaju podróży odnotowano w 2014 roku (70%), w pozostałych latach kształtowały się one na poziomie od 62% (w 2011 r.) do 68% (w 2012 r.). Jak wynika z zebranych deklaracji, biuro podróży uczestniczyło w organizacji średnio co trzeciego zagranicznego wyjazdu (od 32% w 2014 r. do 42% w 2013 r.). Wyjazdy, w których pośredniczyły instytucje takie jak szkoła, zakłady pracy lub inne organizacje nie stanowiły łącznie nawet jednej dziesiątej ostatnich podróży respondentów (odsetki łącznie wynoszące od 9% w 2010 r. do 4% w 2013 r. i 2014 r.). Po przełamaniu otrzymanych danych przez częstość wyjazdów zagranicznych można dostrzec, że w latach 2010-2011 odsetek osób decydujących się na wycieczki organizowane przez biuro podróży w grupie wyjeżdżających często był wyższy niż wśród wyjeżdżających rzadko (w 2010 r. – 49% vs. 29%; w 2011 r. – 46% vs. 30%)⁵⁴.

W strukturze zagranicznych podróży turystycznych mieszkańców województwa pomorskiego w latach 2010-2014 **dominują wyjazdy długookresowe, obejmujące siedem noclegów i więcej**. Udział takich podróży był najwyższy w latach 2012 i 2013 (odpowiednio 69% i 73%). Pobyty średniej długości, obejmujące od czterech do sześciu noclegów, prawie w każdym okresie oscylowały wokół 20%. Wyjątek stanowi 2010 rok, w którym przekroczyły jedną czwartą (28%) wszystkich ostatnich wyjazdów z tego okresu. Pod względem długości ostatniego pobytu w mniejszości były krótkoterminowe wyjazdy zagraniczne – do trzech noclegów – stanowiły od 6% (w 2013 r.) do 16% (w 2011 i 2014 r.).

⁵⁴Różnice pojawiające się pomiędzy odpowiedziami osób wyjeżdżających często i rzadko w pozostałych latach nie były istotne statystycznie (2012 r. – 40% vs. 28%; 2013 r. – 42% vs. 43%; 2014 r. – 37% vs. 27%).

Wykres 13. T5. Jaką liczbę noclegów obejmował Pana(i) ostatni wyjazd zagraniczny? Odpowiadający: osoby wyjeżdżające za granicę w celach turystycznych między rokiem 2010 a 2014 (n=442).

Zestawiając dane na temat liczby noclegów ostatniego wyjazdu zagranicznego z liczbą wszystkich wyjazdów zagranicznych z okresu 2010-2014 zauważono kilka ciekawych tendencji (Wykres 13). **Osoby, które w latach 2010-2014 odbyły przynajmniej pięć wycieczek zagranicznych, częściej wybierały dłuższe wyjazdy** (od 69% w 2014 r. do 78% w 2013 r.). U turystów rzadziej wyjeżdżających za granicę – odbywających od jednego do czterech wyjazdów w ciągu tego badanego okresu – zaobserwowano większe zróżnicowanie w długości ostatniego wyjazdu. Podróże obejmujące minimum siedem noclegów były w tej grupie mniej powszechne (od 41% w 2011 r. do 64% w 2013 r.) niż u wyjeżdżających często. W 2011 roku stanowiły niewiele większy odsetek (41%) niż wyjazdy krótkie (do trzech noclegów – 29%) i średniej długości (od czterech do sześciu noclegów – 27%).

Analiza uwarunkowań związanych z organizacją zagranicznych wyjazdów turystycznych została przeprowadzona na podstawie zagregowanych danych, które uwzględniają łącznie odpowiedzi wszystkich mieszkańców województwa wyjeżdżających w celach turystycznych za granicę w latach 2010-2014. Analiza danych w podziale na poszczególne lata, nie wykazała bowiem żadnych istotnych statycznie różnic w poszczególnych podgrupach (wydzielonych ze względu na cechy społeczno-demograficzne) ze względu na zbyt niską ich liczebność. Dostrzeżono pewne różnice w częstości korzystania z biur podróży ze względu na wybrane cechy społeczno-demograficzne pomorskich turystów.

Z usług biur podróży istotnie częściej korzystały osoby z dużych ośrodków miejskich (52% vs. 23% wśród mieszkańców małych miast). Średnie lub wyższe wykształcenie

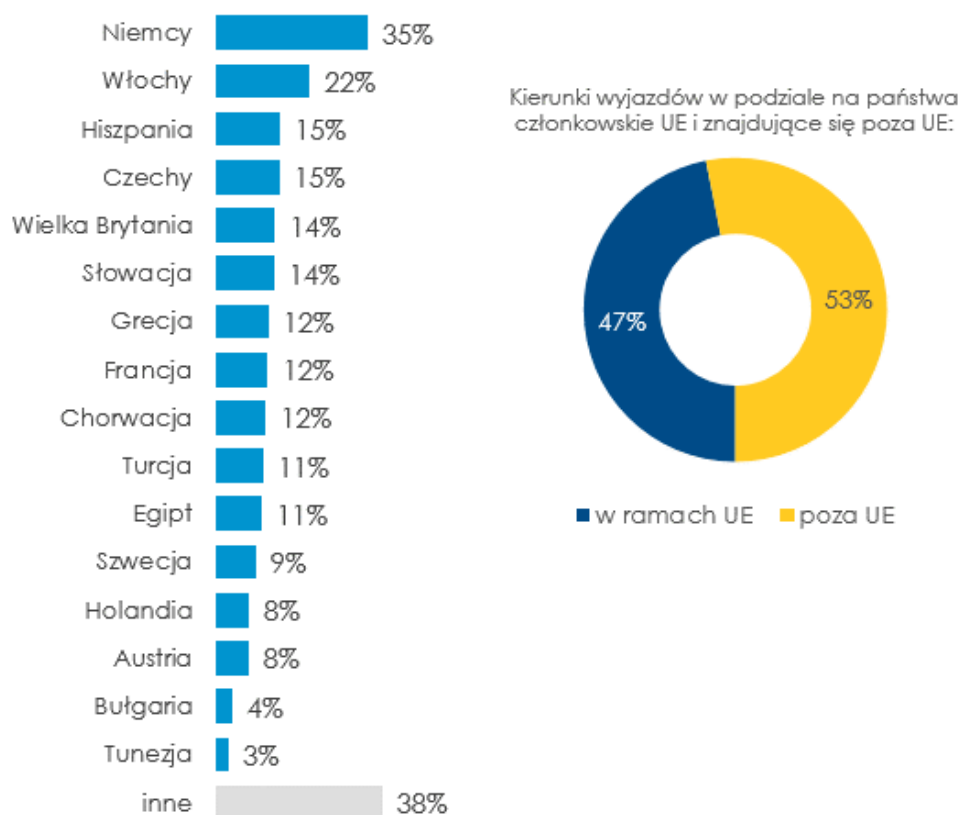

również sprzyjały korzystaniu z wczasów organizowanych przez touroperatorów (odpowiednio 40% i 54% vs. 16% w grupie z wykształceniem gimnazjalnym lub podstawowym). Ponadto częściej z usług biur podróży korzystały osoby aktywne zawodowo (45% vs. 34% wśród niepracujących) oraz osoby często wyjeżdżające w celach turystycznych za granicę w latach 2010-2014 (53% vs. 34% - turyści wyjeżdżający rzadko).

Destynacje turystyczne

Miejscem wypoczynku Pomorzanie decydujących się na wyjazdy poza granice Polski **były w większości kraje europejskie**. Najczęściej wybieranym kierunkiem podróży był zachód Europy, w tym: Niemcy (35%), Francja (12%), Holandia (8%) i Austria (8%). Turystów przyciągały także kraje położone przy basenie Morza Śródziemnego, m.in.: Włochy (22%), Hiszpania (15%), Chorwacja (12%) i Grecja (12%). Rzadziej wypoczywano w państwach Europy Środkowo-Wschodniej – do Bułgarii pojechało 4% turystów. W ramach Europy Środkowej najczęściej wybierano Czechy (15%) i Słowację (14%). Pewna grupa osób zdecydowała się spędzić urlop w Europie Północnej, w tym: w Wielkiej Brytanii (14%) czy Szwecji (9%). Poza kontynentem europejskim najczęściej wypoczywano w Turcji (11%), Egipcie (11%) i Tunezji (3%).

Wykres 14. T2. Jakie państwa Pan(i) odwiedził(a) w trakcie wyjazdów turystycznych w latach 2010-2014? Odpowiadający: osoby wyjeżdżające za granicę w celach turystycznych między rokiem 2010 a 2014 (n=442).

Przetłumacząc wyniki przez zmienne społeczno-demograficzne można zauważyć, iż osoby niepracujące zawodowo, w porównaniu do osób pracujących, istotnie

częściej wybierały Niemcy, jako kierunek swoich podróży (44% vs. 29%). Dzieląc kierunki podróży na państwa wchodzące w skład Unii Europejskiej oraz na kraje niebędące jej członkami, można zauważyć zbliżony odsetek wyjazdów w obu grupach (47% w ramach UE i 53% poza UE). Druga kategoria państw częściej była miejscem wypoczynku turystów „często wyjeżdżających” (87%) niż „rzadko wyjeżdżających” (76%).

Warto nadmienić, że Niemcy oraz Wielka Brytania były na przestrzeni lat 2011-2013 najczęściej wybieranymi kierunkami zagranicznych podróży turystycznych Polaków w ogóle⁵⁵. Popularność turystyczna obu krajów z pewnością jest wynikiem zarówno ilości mieszkających tam polskich emigrantów zarobkowych oraz spadających cen połączeń lotniczych, zwłaszcza oferowanych przez niskobudżetowych przewoźników.

Wydatki na turystykę zagraniczną

Wydatki Pomorzan na turystykę zagraniczną najczęściej nie przekraczały 3500 złotych (od 44% w 2013 r. do 55% w 2014 r.). Więcej niż co trzeci pytany wydał na wycieczkę zagraniczną od 3501 do 5000 zł i więcej (od 36% w 2011 r. do 41% w 2013 r.). W tym jedna czwarta turystów odbyła podróż o koszcie powyżej pięciu tysięcy złotych (od 25% w latach 2011-2014 do 26% w 2010 r.). Z roku na rok zmniejszała się liczba osób, które przeznaczają na wyjazd od 1501 do 2500 zł (od 26% w 2010 r. do 17% w 2014 r.). Odsetek osób przeznaczających na wyjazdy poza granice Polski do 1500 zł wahał się od 11% (w 2011 r. i 2013 r.) do 19% (2014 r.).

Wraz z częstotliwością podróżowania za granicę wzrastają koszty wyjazdu. Podróżujący często w stosunku do osób wyjeżdżających rzadko, na ostatni zagraniczny wyjazd częściej wydali więcej niż pięć tysięcy złotych (w 2010 r. – 37% vs. 17%; 2012 r. – 31% vs. 16%; w 2013 r. – 35% vs. 10%; w 2014 r. – 32% vs. 18%). Natomiast w tej grupie osób wyjeżdżających rzadko więcej jest tych, których koszty wyjazdu nie przekraczały 1500 złotych (w 2010 r. – 17% vs. 7%; w 2012 r. – 27% vs. 8%; w 2014 r. – 30% vs. 10%).

Wyższe wydatki na turystykę determinuje również płeć. Przyglądając się danym w podziale na zmienne społeczno-demograficzne można dostrzec, że mężczyźni istotnie częściej niż kobiety przeznaczają na wyjazdy zagraniczne powyżej pięciu tysięcy złotych (w 2010 r. – 38% vs. 17%, w 2011 r. – 36% vs. 14%, w 2013 r. – 34% vs. 18%, w 2014 r. – 32% vs. 20%)⁵⁶.

⁵⁵ Janczak K., Patelak K., *Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych w 2013 roku*, Łódź 2014, s. 48.

⁵⁶ Różnica pomiędzy wskazaniem mężczyzn i kobiet (29% vs. 21%) w przypadku kwoty poniesionej na ostatni wyjazd w 2012 roku nie była istotna statystycznie.

Wysokość ponoszonych wydatków uzależniona jest od sytuacji zawodowej podróżujących. Co drugi nieaktywny zawodowo mieszkaniec województwa pomorskiego w ostatnich latach⁵⁷ ograniczał kwotę przeznaczaną na wyjazd do 2500 zł. W latach 2012 (32%) i 2014 (36%) co trzeci z nich nie wydał więcej niż 1500 zł. Wśród osób przeznaczających na wyjazdy więcej niż pięć tysięcy złotych było istotnie więcej mieszkańców aktywnych zawodowo (w 2010 r. – 34% vs. 12% nieaktywnych zawodowo, w 2011 r. – 31% vs. 11%, w 2012 r. – 30% vs. 15%, w 2013r. – 33% vs. 11%, w 2014 r. – 33% vs. 13%).

Zwyczaje pobytowe

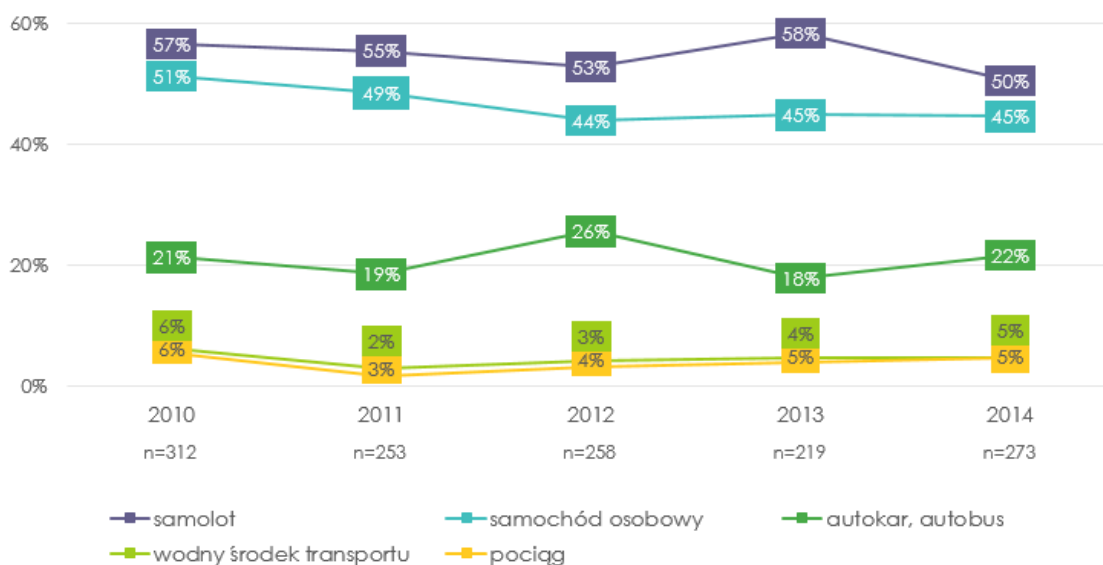
Turystyczne wyjazdy zagraniczne Pomorzan **cechuje korzystanie z bezpośrednich połączeń transportowych** z miejsca zamieszkania do miejsca wypoczynku. Średnia liczba środków transportu wykorzystywanych w celu dotarcia do miejsca wypoczynku w latach 2010-2014 (podczas ostatniego wyjazdu respondenta w danym roku) wahała się w przedziale od 1,3 (dla lat 2011-2014) do 1,5 (2010 r.). Odchylenie standardowe dla poszczególnych okresów nie przekroczyło 0,6 – co oznacza, że wyniki w ramach jednego okresu były do siebie podobne i skupione wokół wartości średniej.

W stosunku do osób podróżujących często, turyści wyjeżdżający od jednego do czterech razy w ciągu okresu 2010-2014 częściej docierali do miejsca wypoczynku za granicą korzystając tylko z jednego środka lokomocji – odsetki wynoszą od 65% (2010 r.) do 85% (2011r.). Natomiast wśród pierwszej grupy (wyjeżdżających często) odsetki te kształtują się na poziomie od 53% (2010r.) do 67% (lata 2013-2014).

⁵⁷ Wyjątek stanowi rok 2013, w którym udział niepracujących, przeznaczających na wyjazd zagraniczny do 2500 złotych wynosił 37% ogółu.

Wykres 15. T6. Jakie środki transportu wykorzystywa(a) Pan(i), aby dotrzeć do miejsca wypoczynku zagranicą podczas ostatniego wyjazdu? Odpowiadający: osoby wyjeżdżające za granicę w celach turystycznych między rokiem 2010 a 2014 (n=442).

Najczęściej wykorzystywanym środkiem transportu w ramach ostatniego odbytego wyjazdu był samolot (od 50% w 2014 r. do 58% w 2013 r.- Wykres 15). W następnej kolejności wykorzystywano samochód (od 44% w 2012 r. do 51% w 2010 r.), autokary i autobusy stanowiły zazwyczaj około jedną piątą wykorzystywanych środków lokomocji (od 18% w 2013 r. do 22% w 2014 r.) a w 2012 roku – jedną czwartą (26%). Udział wodnych środków transportu (od 3% w 2011 r. do 6% w 2010 r.) oraz przejazdów pociągowych (od 2% w 2011 r. do 6% w 2010 r.) plasował się na podobnym, niskim poziomie. W mniejszości pozostawały dojazdy samochodem kempingowym (od 1% w 2011 r. do 5% w 2013 r.) oraz tzw. jednośladem – motocyklem (do 1%) czy rowerem (do 1%).

Jak można zauważyć na Wykresie 15, udział poszczególnych środków transportu na przestrzeni lat zmieniał się o kilka punktów procentowych. Najwyraźniejszy spadek zanotowano w 2014 roku, w stosunku do 2013 roku wykorzystanie przelotów samolotowych w celu dotarcia do ostatniego miejsca wypoczynku zmniejszyło się o 8 pkt. procentowych (z 58% do 50%). Przetłumaczając wyniki z każdego okresu przez zmienną „wiek” oraz kategorię „turyści wyjeżdżający” dostrzeżono istotne statystycznie zależności pomiędzy grupami. Różnice w odpowiedziach były szczególnie widoczne w przypadku ostatniego wyjazdu w 2010 roku. Osoby młode, w wieku 18-24 i 25-29 lat istotnie częściej wybierały przejazdy autokarowe i autobusowe (odpowiednio 28% i 35%) niż respondenci w wieku 30-44 lata (8%). Ta ostatnia grupa częściej preferowała podróż samolotem (68% vs. 29% u osób z pierwszego przedziału wiekowego 18-24). Podobnie było wśród wyjeżdżających często, w latach 2010-2012 odsetek osób decydujących się na podróż samolotem był istotnie większy, niż w grupie wyjeżdżających rzadko (w 2010 r. – 65% vs. 50%; w 2011 r. – 61% vs. 47%; w 2012 r. 59% vs. 44%).

Analiza uwarunkowań wykorzystywania środków transportu w celu dotarcia do miejsca wypoczynku została przeprowadzona na podstawie zagregowanych danych, które uwzględniają łącznie odpowiedzi wszystkich mieszkańców województwa wyjeżdżających w celach turystycznych za granicę w latach 2010-2014. Analiza danych w podziale na poszczególne lata, nie wykazała bowiem żadnych istotnych statycznie różnic w poszczególnych podgrupach (wydzielonych ze względu na cechy społeczno-demograficzne) ze względu na zbyt niską ich liczebność.

Korzystanie z niektórych środków transportu w celu dotarcia do miejsca wypoczynku tj. samochód osobowy, inny samochód np. bus/camper, samolot czy wodny środek transportu warunkują wybrane cechy społeczno-demograficzne pomorskich turystów.

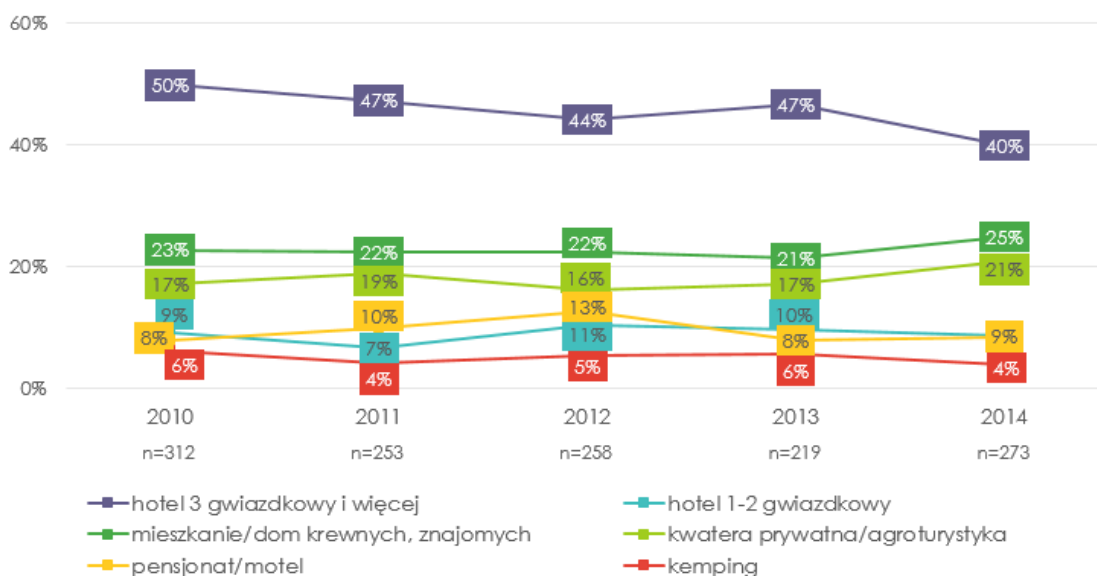
Wykorzystanie samochodu osobowego warunkowały w latach 2010-2014 wiek podróżnych oraz częstotliwość wyjazdów zagranicznych. Najwyższy odsetek korzystających z samochodu osobowego odnotowano w grupie osób w wieku 30-44 lata (67%), czyli istotnie więcej niż wśród osób w wieku 60 lat i więcej (46%). Korzystanie z samochodu osobowego różnicuje się ze względu na częstość podejmowania podróży zagranicznych – w grupie turystów wyjeżdżających często w latach 2010-2014 udział podróżujących samochodem osobowym był aż o 17 p.p. wyższy niż w grupie podróżujących rzadko (odpowiednio 69% i 52%).

Inny samochód tj. camper lub bus istotnie częściej wybierano w grupie osób w wieku 18 do 24 lat (19% vs. 0% wśród 25-29 lat, 3% wśród 30-44 lata, 5% wśród 45-59 lat i 7% wśród 60 lat i więcej).

Korzystanie z samolotu, jako środka transportu do miejsca wypoczynku za granicą warunkowały: wiek, wielkość miejscowości zamieszkania, aktywność zawodowa i częstość podróżowania zagranicę. Osoby młode tj. z grup wiekowych 25-29 lat oraz 30-44 lata istotnie częściej, niż seniorzy zdecydowali się na podróż samolotem (odpowiednio 80%, 70% vs. 50%). Zamieszkanie w dużych ośrodkach miejskich, liczących powyżej 200 tys. mieszkańców sprzyja wykorzystywaniu samolotu w zagranicznych wycieczkach turystycznych. Podczas gdy wśród podróżujących za granicę rezydentów dużych miejscowości udział korzystających z samolotu wyniósł w latach 2010-2014 74%, to wśród mieszkańców pozostałych kategorii miejscowości nie przekroczył 60% (59% - miasto od 50 do 200 tys. mieszkańców, 53% - miasto do 50 tys. mieszkańców, 50% - wieś). Osoby aktywne zawodowo, częściej niż osoby niepracujące podróżowały samolotem (69% vs. 52%). Korzystaniu z samolotu sprzyja większa częstotliwość wyjazdów zagranicznych, w grupie podróżujących za granicę często udział pasażerów samolotów wyniósł 70% podczas gdy wśród podróżujących rzadko 57%.

Wykres 16. T7. Z jakiego rodzaju zakwaterowania korzystał(a) Pan(i) podczas ostatniego wyjazdu zagranicznego? Odpowiadający: osoby wyjeżdżające za granicę w celach turystycznych między rokiem 2010 a 2014 (n=442).

Wracając do kwestii noclegów, mieszkańcy województwa pomorskiego w ramach wyjazdów zagranicznych w latach 2010-2014 zazwyczaj decydowali się na **pobyt w hotelach – w tym najczęściej klasy trzech i więcej gwiazdek** (od 40% w 2014 r. do 50% w 2010 r.). Hotele o niższym standardzie – jedno lub dwugwiazdkowe były wybierane rzadziej (od 7% w 2011 r. do 11% w 2012 r.). Ich udział plasował się na podobnym poziomie, co pensjonatu i motelu (od 8% w 2010 r. i 2013 r. do 13% w 2012 r.). Część respondentów wyjeżdżając za granicę korzystała z gościnności rodziny lub znajomych. W takich prywatnych mieszkaniach przebywano na co piątym wyjeździe (od 21% w 2013 r. do 23% w 2010 r.) a w 2014 roku na co czwartym (25%).

Udział korzystających z tego stosunkowo niskobudżetowego wariantu zakwaterowania zmieniał się ze względu na wiek oraz aktywność zawodową turystów w wybranych latach. Zaobserwowano, że osoby młode w wieku 25-29 lat, w 2011 roku blisko czterokrotnie częściej decydowały się na nocleg u rodziny/znajomych niż osoby w wieku 45-59 lat (46% wobec 12%). W 2012 roku z gościny bliskich istotnie częściej korzystały osoby niepracujące, niż aktywne zawodowo (33% wobec 18%).

Wynajmowane kwatery prywatne lub agroturystyczne tylko w 2014 roku obejmowały jedną piątą wskazań (21%). W przypadku pozostałych lat odsetki wskazań plasowały się poniżej tego poziomu (od 16% w 2012 r. do 19% w 2011 r.). Udział takich miejsc zakwaterowania, takich jak schroniska i motele, łącznie z noclegami na polu kempingowym, tylko w 2010 roku przekroczył jedną dziesiątą i wyniósł 13% wśród wszystkich rodzajów punktów noclegowych. W pozostałych latach łączny odsetek tych dwóch kategorii kształtował się na poziomie od 6% (w 2013 r.) do 9% (w 2014 r.). Niewielu badanych w trakcie

zagranicznych wyjazdów turystycznych w latach 2010-2014 przebywało w ośrodkach wczasowych czy sanatoriach (2% w 2010 roku i 3% w 2013 r.). Na noclegi we własnym domu lub mieszkaniu za granicą mogło pozwolić sobie od 1% (2011 r.) do 3% (w 2012 r.) Pomorzan. Po rozbiciu wyników na odpowiedzi turystów wyjeżdżających często i wyjeżdżających rzadko, istotne statystycznie różnice pojawiły się w przypadku noclegów w hotelach trzygwiazdkowych. Ten rodzaj zakwaterowania częściej wskazywały osoby, które w badanym okresie czasowym wyjeżdżały przynajmniej pięciokrotnie (w 2010 r. – 57% w stosunku do 44% wyjeżdżający rzadko; w 2011 r. – 56% vs. 35%; w 2012 r. – 53% vs. 32%; w 2014 r. – 49% vs. 30%)⁵⁸.

Analiza uwarunkowań wykorzystywanych obiektów noclegowych została przeprowadzona na podstawie zagregowanych danych, które uwzględniają łącznie odpowiedzi wszystkich mieszkańców województwa wyjeżdżających w celach turystycznych za granicę w latach 2010-2014. Analiza danych w podziale na poszczególne lata, nie wykazała bowiem żadnych istotnych statycznie różnic w poszczególnych podgrupach (wydzielonych ze względu na cechy społeczno-demograficzne) ze względu na zbyt niską ich liczebność.

Korzystanie z niektórych obiektów zakwaterowania podczas zagranicznego pobytu turystycznego tj. hotel (3 i 1+2 gwiazdkowy), kemping, kwatery prywatne/agroturystyka, mieszkanie lub dom znajomych/krewnych, schronisko/hostel, własny wakacyjny dom/mieszkanie warunkują wybrane cechy społeczno-demograficzne pomorskich turystów.

Wykształcenie determinowało częstość korzystania z hoteli jedno- i dwugwiazdkowych. Najwyższy odsetek kwaterujących się w tego typu obiektach odnotowano wśród osób z wyższym wykształceniem (21%). Jest to tym samym istotnie wyższy odsetek niż w grupie osób z wykształceniem średnim (9%). Z kolei, wielkość miejscowości zamieszkania warunkowało korzystanie z hoteli trzy lub więcej gwiazdkowych. Najczęściej korzystały z nich osoby zamieszkujące duże miasta w województwie pomorskim (60%), a blisko dwukrotnie niższy udział odnotowano wśród mieszkańców małych miast (35%). Poziom wykształcenia także przekładał się na preferencje w zakresie standardu hotelu, istotnie częściej z hoteli o wyższej klasie korzystały osoby z wykształceniem średnim (49%) i wyższym (64%) niż osoby z niższym wykształceniem (gimnazjalne i poniżej – 25%, zasadnicze zawodowe 35%). Ponadto wpływ na wybór hotelu o podwyższonym standardzie miała aktywność zawodowa. Osoby aktywne zawodowo częściej nocowały

⁵⁸ Różnica pomiędzy odpowiedziami osób wyjeżdżających często i rzadko (51% vs. 40%) w 2013 roku nie była istotna statystycznie.

w hotelach trzy i więcej gwiazdkowych niż osoby niepracujące (58% vs. 39%). Istotnie wyższy procent korzystających z tej kategorii obiektów zakwaterowania zanotowany został w grupie turystów podróżujących często (65%), niż rzadko (42%).

Korzystanie z kempingu lub pola namiotowego podczas wyjazdów zagranicznych warunkowała płeć. Trzykrotnie częściej z takich obiektów noclegowych korzystali mężczyźni niż kobiety (10% vs. 3%). Z kolei niskobudżetowe hostele lub schroniska wybierali istotnie częściej młodzi turyści, w wieku 18-24 lata (22%).

Dostrzeżono także istotne różnice ze względu na poziom wykształcenia w zakresie korzystania z mieszkań udostępnianych przez znajomych lub krewnych podczas zagranicznego wyjazdu turystycznego. Z takiej opcji częściej korzystały osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (45%) lub średnim (39%), niż osoby z wykształceniem wyższym (22%).

Bariery związane z zagranicznymi wyjazdami turystycznymi

Struktura barier związanych z niepodejmowaniem przez mieszkańców województwa pomorskiego zagranicznych wyjazdów turystycznych skupia się wokół jednego dominującego aspektu. Osoby decydujące się wyłącznie na podróże krajowe lub nieopuszczające miejsca zamieszkania w celach turystycznych najczęściej wskazywały, że **przed wyjazdem za granicę powstrzymuje ich brak środków finansowych** (60%). Co czwarty respondent zrezygnował z podróży zagranicznych **z powodu posiadanych zobowiązań** (25%), takich jak praca, nauka, czy opieka nad zwierzętami. Blisko jedna piąta (19%) badanych nie opuszczała kraju ze względu na **brak takich potrzeb**. Również co piąty badany (19%) narzekał **na brak czasu** umożliwiającego zagraniczne podróże. Sytuacja rodzinna była powodem rezygnacji z wyjazdu wśród 15% odpowiadających – częściej kobiet niż mężczyzn. Niewiele osób zdecydowało się na pozostanie w Polsce z powodu nieznamości obcych języków (8%). Zbliżony odsetek osób, podając przyczyny rezygnacji z wyjazdów zagranicznych w latach 2010-2014 mówił o niskiej kondycji zdrowotnej. Niewielki odsetek osób (4%) od podróży powstrzymywały obawy o zdrowie i życie.

3.2. Zagraniczni turyści w województwie pomorskim⁵⁹

Zagraniczny ruch przyjazdowy do województwa pomorskiego

W opinii badanych pracowników pomorskich instytucji i firm świadczących usługi w branży turystycznej, **zagraniczny ruch przyjazdowy do województwa**

⁵⁹ Opis próby badawczej zawarty został na końcu raportu w rozdziale 7.3, na stronie 206.

pomorskiego systematycznie wzrastał na przestrzeni lat 2010-2014. Respondenci oceniali go w kategoriach zmiany liczby przyjazdów w odniesieniu do roku poprzedzającego. Rok 2010 jest jedynym, który spolaryzował opinie w badanej grupie. Tyle samo osób uważało, że liczba turystów zagranicznych wzrosła w stosunku do 2009 roku (5 na 12), co tych będących zdania, że liczba przyjazdów pozostała na zbliżonym poziomie. Jeśli chodzi o kolejne lata tj. 2011-2014, większość badanych prezentowała zgodne stanowisko wskazujące na wzrost liczby turystów z zagranicy (7/12 w 2011 roku, 8/12 w 2012 roku, 10/12 w 2013 i 2014 roku). W przypadku ostatniego roku, 2014, żaden z respondentów nie stwierdził, że liczba turystów spadła w stosunku do roku 2013.

Do oszacowania liczby zagranicznych turystów odwiedzających województwo pomorskie w latach 2010-2014 wykorzystano następujące źródła wtórne i dostępne publicznie dane:

- ❖ dane GUS;
- ❖ dane instytucji zajmujących się monitoringiem ruchu turystycznego w województwie pomorskim (Instytut Turystyki).

Tabela 19 Zestawienie danych dotyczących zagranicznego ruchu turystycznego na terenie województwa pomorskiego i Polski w latach 2010-2014 wg. GUS i Instytutu Turystyki.

LP	ROK	województwo pomorskie		Polska przybliżone oszacowania Instytutu Turystyki
		Przybliżone dane GUS	Przybliżone oszacowania Instytutu Turystyki	
1	2009	Turyści zagraniczni korzystający z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania: 254 713 os.	*brak danych	Według przybliżonych oszacowań Instytutu Turystyki na przestrzeni lat 2010-2014 wzrastał zagraniczny, turystyczny ruch przyjazdowy do Polski. Liczba takich przyjazdów wyniosła w 2010 roku ok. 12,8 mln, w 2011 ok. 13,3 mln, w 2012 ok. 14,8 mln, w 2013 ok. 15,5 mln a w 2014 ok. 15,8 mln. Największą dynamikę wzrostu zanotowano na przestrzeni lat 2011/2012 o 11 p.p., w pozostałych okresach przyrost zmienił się w wolniejszym tempie na poziomie +5-6 p.p.
2	2010	Liczba cudzoziemców w bazie noclegowej w 2010 r. wzrosła o 2 p.p. w stosunku do 2009 roku i wyniosła 259 906 os.	*brak danych	
3	2011	Liczba cudzoziemców w bazie noclegowej w 2011 r. wzrosła o 9 p.p. w stosunku do 2010 roku i wyniosła 282 373 os.	*brak danych	
4	2012	Liczba cudzoziemców w bazie noclegowej w 2012 r. wzrosła o 26 p.p. w stosunku do 2011 roku i wyniosła 356 390 os.; Najwięcej, bo 40% cudzoziemców korzystających z bazy noclegowej, przypada na III kwartał; 80% liczby cudzoziemców w bazie noclegowej skupiło się w obiektach hotelowych, czyli 285 511 os.	Liczba przyjazdów turystów zagranicznych do miejscowości położonych na terenie województwa wyniosła ok. 1,4 mln, co stanowi 9,3% udział województwa w zagranicznym ruchu przyjazdowym do Polski (V miejsce w rankingu).	
5	2013	Liczba cudzoziemców w bazie noclegowej w 2013 r.	Liczba przyjazdów turystów zagranicznych	

LP	ROK	województwo pomorskie		Polska przybliżone oszacowania Instytutu Turystyki
		Przybliżone dane GUS	Przybliżone oszacowania Instytutu Turystyki	
		wzrosła o 8 p.p. w stosunku do 2012 roku i wyniosła 384 098 os.; 82% turystów zagranicznych kwaterowało się w hotelach; Pomorskie w 2013 roku zajęło piąte miejsce pod względem liczby cudzoziemców korzystających z turystycznej bazy noclegowej. Najwięcej turystów zagranicznych korzystało z bazy noclegowej zlokalizowanej na terenie województw: małopolskiego (1 180 897 os.), mazowieckiego (1 152 284 os.), zachodniopomorskiego (501 830 os.) i dolnośląskiego (456 911 os.).	do miejscowości położonych na terenie województwa wyniosła ok 1,6 mln, co stanowi 10% udział województwa w zagranicznym ruchu przyjazdowym do Polski (V miejsce w rankingu)	
6	2014	<i>*dane za rok 2014 nie były publicznie dostępne podczas prac nad raportem</i>		

Wstępne oszacowania liczby turystów zagranicznych odwiedzających województwo pomorskie w latach 2010-2014 r.

W oparciu o niepełne dane na temat ruchu przyjazdowego na teren województwa pomorskiego za lata 2010-2014, można dokonać wstępnego oszacowania liczby turystów z zagranicy, którzy odwiedzili ten obszar w badanym przedziale czasu.

Ogólnopolski, zagraniczny ruch przyjazdowy wzrósł aż o 24 p.p. na przestrzeni lat 2010-2014. Wzrostowy trend jest również wyraźnie dostrzegalny w województwie pomorskim. O analogicznych tendencjach na przestrzeni badanego pięciolecia mogą świadczyć dane opublikowane przez GUS, dotyczące liczby turystów zagranicznych korzystających z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania na terenie pomorskiego. Udostępnione dane wykazały, iż liczba turystów korzystających z bazy noclegowej wyniosła w 2009 roku 254 713 osób. W kolejnym roku - 2010 - liczba ta wzrosła o 2 p.p. i wyniosła 259 906 osób. W roku 2011 udział turystów korzystających z bazy noclegowej wzrósł o kolejne 9 p.p. w stosunku do 2010 roku – podana przez GUS liczba korzystających wyniosła 282 373 osób. W roku 2012 nastąpił największy w badanym pięcioleciu wzrost liczby odwiedzających z zagranicy, którzy skorzystali z pomorskiej bazy noclegowej. W stosunku do 2011 roku zanotowano wzrost o 26 p.p. – GUS podaje, że liczba korzystających w tym roku wyniosła 356 390. W roku 2013 obserwowano dalszy wzrost liczby korzystających, jednak dynamika przyrostu spadła ponad trzykrotnie. W stosunku do 2012 roku liczba zagranicznych turystów korzystających z bazy noclegowej wzrosła o 8 p.p. i wyniosła 384 098. W momencie opracowywania niniejszego raportu, dane na temat liczby turystów

zagranicznych korzystających z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania nie były jeszcze dostępne.

Ponadto przybliżone oszacowania Instytutu Turystyki dla lat 2012 i 2013 potwierdzają wzrostową tendencję w zakresie wielkości zagranicznego ruchu turystycznego na terenie pomorskiego.

Biorąc pod uwagę powyższe dane i tendencje, wstępne oszacowanie liczby turystów zagranicznych odwiedzających województwo pomorskie w latach 2010-2014 zostały zawarte w tabeli poniżej.

Tabela 20. Oszacowanie liczby turystów zagranicznych odwiedzających województwo pomorskie w latach 2010-2014.

Rok	Turyści zagraniczni
2010	ok. 0,9-1 mln
2011	ok. 1 mln
2012	ok. 1,4 mln
2013	ok. 1,6 mln
2014	ok. 1,7 mln

Badani przedstawiciele pomorskiej branży turystycznej są jednomyślni prognozując wielkość zagranicznego ruchu turystycznego w województwie pomorskim w nadchodzących pięciu latach. W ich ocenie **należy spodziewać się wzrostu liczby odwiedzających region turystów obcokrajowców**. Oczekują, że wzrośnie przede wszystkim liczba turystów z krajów skandynawskich odwiedzających województwo pomorskie. Dwóch na trzech respondentów spodziewa się dalszego wzrostu odwiedzin Niemców. Co trzeci pytany wskazywał, że spodziewa się większej liczby turystów z Rosji i Wielkiej Brytanii.

Dostrzegane przez badanych **przyczyny wzrostu liczby zagranicznych turystów** odwiedzających województwo pomorskie na przestrzeni lat 2010-2014 można podzielić na **dwie kategorie: uwarunkowania strukturalno-finansowe** oraz **wizerunkowe**. Mówiąc o uwarunkowaniach strukturalno-finansowych, często podkreślano wzrost standardu usług turystycznych i w sektorze HoReCa⁶⁰ (a w tym dobrą relację ceny do jakości), rozbudowanie systemu informacji turystycznej, poszerzenie oferty turystycznej oraz infrastruktury okołoturystycznej. W ocenie przedstawicieli branży turystycznej, nie bez znaczenia był fakt, że światowy kryzys gospodarczy w niewielkim stopniu odbił się na polskiej gospodarce. Warto podkreślić związek wymienionych zmian z dofinansowaniem pochodzącym z funduszy unijnych, które w latach 2007-2013 wyniosło 1 mld

⁶⁰ HoReCa (od ang. **H**otel, **R**estaurant, **C**atering/**C**afe) – wspólne określenie dla sektora hotelarskiego i gastronomicznego.

euro⁶¹. W ramach Programów Operacyjnych oraz programów współpracy transgranicznej EWT, wsparcie zostało przekazane między innymi na:

- ❖ powstawanie produktów turystycznych,
- ❖ budowę i modernizację infrastruktury noclegowej i gastronomicznej,
- ❖ tworzenie systemów informacji turystycznej,
- ❖ rozwój uzdrowisk i agroturystyki,
- ❖ modernizację ścieżek rowerowych,
- ❖ promocję turystyczną.

Przedstawiciele branży wskazując na wzrost liczby turystów na terenie województwa pomorskiego dostrzegają poprawę sytuacji właśnie w tych obszarach, które zostały objęte unijnym wsparciem finansowym. Dostrzeżono także aspekt biznesowy, dotyczący pozytywnego wpływu rozwoju branży IT w województwie na gospodarkę turystyczną.

Do drugiej kategorii uwarunkowań tj. wizerunkowych, należą zagraniczne działania marketingowe Polski prowadzone przez Polską Organizację Turystyczną (m.in. na rynkach niemieckim, brytyjskim, francuskim, holenderskim, belgijskim, duńskim, szwedzkim, czeskim, hiszpańskim, irlandzkim, rosyjskim, ukraińskim, włoskim, chińskim, indyjskim i japońskim) oraz promocję regionu podejmowaną przez Pomorską Regionalną Organizację Turystyczną, a także przez Departament Turystyki i Promocji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego.

Wydarzeniem mającym niebagatelny wpływ na kondycję pomorskiego sektora turystycznego w badanym pięcioleciu, była współorganizacja Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w 2012 roku (UEFA Euro 2012). Wątek organizacji meczów fazy grupowej i jednego ćwierćfinału w Gdańsku silnie przewijał się w wypowiedziach przedstawicieli branży turystycznej. Organizacja meczów Euro w Gdańsku i działania promocyjne temu towarzyszące, zdaniem większości respondentów (7/12) miały decydujący wpływ na przyciągnięcie do województwa pomorskiego dużej liczby turystów w roku 2012. Co ciekawe, badani zwracali również uwagę na „efekt Euro” po mistrzostwach piłkarskich, ale także w latach poprzedzających wydarzenie. Poszczególne osoby wspominały nawet o zjawisku tzw. „boomu na Euro”, który pojawił się po przyznaniu Polsce tytułu współorganizatora imprezy. Turyści mieli ochotę poznać miasto-gospodarza, co spowodowało większe zainteresowanie regionem.

Wśród badanych częste było przeświadczenie o wpływie towarzyszących organizacji tego turnieju działań promocyjnych na wzrost liczby turystów zagranicznych w regionie. System promocji obejmował, bowiem nie tylko nowe

⁶¹ W latach 2004-2013 realizowano następujące projekty finansowane z funduszy unijnych: „Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka”, „6.3 Promocja turystycznych walorów Polski”, „6.4 Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym”, „Promujmy Polskę Razem”, „Lubię Polskę”.

kanaty komunikacyjne, ale też coraz częściej przydatne turystom informacje zaczęły pojawiać się w językach obcych. W ocenie badanych, Euro 2012 spowodowało większą rozpoznawalność Polski na świecie również dzięki samym turystom, którzy odwiedzili w tym czasie kraj i województwo.

Charakterystyka turystów zagranicznych

Zwyczajowo profil społeczno-demograficzny turystów jest określany w toku postępowania badawczego, w oparciu o zebrane dane metryczkowe i udzielone odpowiedzi na pytania związane ze zwyczajami pobytowymi, pozyskane za pośrednictwem kwestionariusza wywiadu. Niniejsza diagnoza jest postępowaniem badawczym *ex-post* (dotyczy okresu lat 2010-2014), w związku z tym wielce trudne byłoby dotarcie do turystów, którzy w tym określonym przedziale czasowym odwiedzili województwo pomorskie – ze względu na czas oraz wysoki koszt dotarcia do takich respondentów.

Dlatego, w niniejszym podrozdziale profil turysty zagranicznego przyjeżdżającego do województwa pomorskiego w latach 2010-2014 zostanie zrekonstruowany przy wykorzystaniu reaktywnych i niereaktywnych technik badawczych tj.:

- ❖ analiza istniejących szacunków statystycznych instytucji tj. GUS, Ministerstwo Sportu i Turystyki oraz Instytutu Turystyki;
- ❖ zbiór eksperckich opinii przedstawicieli branży turystycznej.

Jak wynika z szacunków Instytutu Turystyki dotyczących krajów, z których przyjeżdżali do województwa pomorskiego turyści, w latach 2012-2013 dominowali przyjezdni z Niemiec (2012 rok: 320 tys., 2013 rok: 380 tys.), Rosji (2012 rok: 125 tys., 2013 rok: 200 tys.), a następnie mieszkańcy Holandii (2012 rok: 70 tys., 2013 rok: 150 tys.) i krajów skandynawskich: Szwecji (2012 rok: 70 tys., 2013 rok: 90 tys.) i Norwegii (2012 rok: 40 tys., 2013 rok: 70 tys.).

Obserwacje przedstawicieli branży turystycznej w tym zakresie są zbieżne z przywołanymi szacunkami. Jako kraj, którego mieszkańcy najczęściej odwiedzali województwo pomorskie w celach turystycznych, respondenci najczęściej podawali Niemcy (trzech na czterech badanych wymieniało to państwo w przypadku lat 2012-2014 i wszyscy badani biorąc pod uwagę okres 2010-2011). Poza rezydentami Niemiec, według badanych w latach 2010-2014 pomorskie gościło najwięcej turystów z Wielkiej Brytanii, Włoch, USA, Holandii oraz Austrii. Warto zaznaczyć, że siedmiu na dziesięciu pytanych zauważyło napływ turystów z Rosji, zwłaszcza w ostatnich latach. Na ten stan rzeczy wpływa otwarcie małego ruchu granicznego w 2012 roku. Zwracano też uwagę, że w roku 2012 Gdańsk odwiedziło wielu obywateli krajów, których reprezentacje rozgrywały w tym mieście mecze grupowe – Hiszpanii i Irlandii.

Przedstawiciele pomorskiej branży turystycznej wypowiedzieli się również na temat najczęstszej długości podróży turystów zagranicznych odwiedzających województwo. Według danych posiadanych przez respondentów, w poszczególnych latach **przeważały wyjazdy weekendowe**, wiążące się z jednym, dwoma lub trzema noclegami. **Rok 2012, w którym odbyły się mistrzostwa Europy w piłce nożnej, różnił się od pozostałych lat** – według

co czwartego respondenta przeważały wówczas dłuższe wyjazdy (z więcej niż trzema noclegami). Uzasadnienie tej opinii znajduje się w opracowaniach Instytutu Turystyki wg szacunków, którego w roku 2012 średnia długość pobytu turystów zagranicznych w województwie pomorskim wyniosła 3,2 noclegi, zaś w 2013 4,3 noclegi.

Wyjazdy turystyczne należy charakteryzować biorąc także pod uwagę liczbę osób towarzyszących w podróży. W związku z brakiem dostępnych „twardych” danych statystycznych oraz braku archiwalnych badań zagranicznego ruchu turystycznego, charakterystyka tego aspektu zostanie oparta na opinii przedstawicieli branży turystycznej. Zdaniem połowy badanych, od roku 2012 wśród zagranicznych turystów odwiedzających województwo pomorskie przeważały wycieczki grupowe. **Łącznie w latach 2010-2011, zdaniem co trzeciego ankietowanego dominowały wyjazdy indywidualne, jednak później ich powszechność spadła** – zaledwie jeden respondent wskazał ten rodzaj wyjazdów biorąc pod uwagę lata 2013-2014.

Szczegółowe dane dotyczące przyjezdnych do pomorskiego turystów międzynarodowych dotyczące głównego celu podróży, zostały zawarte w tylko dwóch opracowaniach Instytutu Turystyki z lat 2012 i 2013. Według Instytutu Turystyki, **co trzeci zagraniczny turysta odwiedzający ten region przyjechał w celu turystycznym/rekreacyjnym** (2012 rok: 30%, 2013 rok: 34%). Warto zwrócić uwagę na znaczną zmianę turystów tranzytowych – w roku 2012 był to główny cel pobytu w województwie aż dla 27% obcokrajowców, podczas gdy w roku 2013 pojawił się w deklaracjach 12%. W interesach do województwa pomorskiego przyjechało odpowiednio 12% turystów zagranicznych w 2012 roku, a 17% w 2013. Podobny odsetek turystów przyjechał w odwiedziny do bliskich (2012 rok: 16%, 2013 rok: 18%). Na przestrzeni tych dwóch lat zauważa się wzrost o 2 p.p. turystów, których głównym celem były zakupy (2012 rok: 3%, 2013 rok: 5%). Inne cele podróży, niesprecyzowane w zestawieniu stanowiły 12% w roku 2012, 14% w 2013 roku. Z pewnością znaczący udział w tej kategorii w roku 2012 stanowią kibice, którzy przyjechali do pomorskiego, aby wziąć udział w turnieju EURO 2012.

Przedstawiciele pomorskiej branży turystycznej w oparciu o posiadane dane, wskazali, iż w każdym z lat objętych badaniem, turyści zagraniczni przyjeżdżali do województwa w klasycznie rozumianym celu turystycznym. Ankietowani szacowali, że w latach 2010-2014 przyjazdy o profilu służbowym stanowiły przeciętnie 20%. W opinii respondentów, z roku na rok nieznacznie zmniejszył się odsetek odwiedzin województwa pomorskiego motywowanych wizytą u rodziny lub znajomych, bądź tranzytem. Po roku 2012 natomiast nieznacznie wzrósł odsetek przyjazdów z celem zakupowym.

Na podstawie danych posiadanych przez przedstawicieli branży turystycznej, można wskazać typy najczęściej uprawianej przez turystów zagranicznych aktywności. Zdaniem respondentów najczęściej spotykana jest turystyka wypoczynkowa, a następnie turystyka: medyczna, kulturowa oraz spa & wellness. Dodatkowo wszyscy reprezentanci branży hotelowo-gastronomicznej podkreślili popularność turystyki kongresowej/biznesowej. Zdaniem badanych cudzoziemcy

przyjeżdżający do województwa pomorskiego niewiele częściej organizują wyjazdy indywidualnie, niż wybierają pobyty zorganizowane (mniej więcej po 40%). W latach 2010-2011, zdaniem respondentów podobna liczba turystów organizowała samodzielnie swoją wycieczkę do województwa, co korzystała z oferty zorganizowanej. Zdaniem respondentów, rokrocznie w ramach pobytu zorganizowanego częściowo, korzysta najwyżej kilkanaście procent przyjeżdżających do województwa turystów.

Pracownicy instytucji turystycznych zlokalizowanych na terenie województwa pomorskiego w ramach badania zostali zapytani o wydatki turystów zagranicznych w przeliczeniu na osobę w latach 2010-2014. Założeniem było podanie odpowiedzi zgodnie z zakresem działalności respondenta, wyrażonej w dolarach amerykańskich (USD). Informacji takiej potrafili udzielić jedynie pracownicy organizacji turystycznych i biur podróży. Zgodnie z posiadanymi przez nich danymi, największe były wydatki podczas pobytu na terenie województwa pomorskiego w roku 2012 – średnio wynosiły około 500\$. Dla porównania wydatki w latach 2013-2014 to ok. 480\$ na osobę, a w latach 2010-2011 około 380 \$. Ponieważ na powyższe pytanie odpowiedział co trzeci respondent, podane kwoty należy traktować orientacyjnie.

W analizie wydatków istotna jest nie tylko wielkość, ale i struktura. Dane w tym zakresie posiadali pracownicy wszystkich kategorii instytucji oprócz zarządców atrakcji turystycznych, którzy nie udzielili odpowiedzi na pytanie zawarte w kwestionariuszu ankiety. Według respondentów, największą część wydatków turystów zagranicznych w latach 2010-2014 stanowiły noclegi (między 33% a 44% na przestrzeni lat 2010-2014). Kategorią, na którą przeznaczana była na przestrzeni badanych lat coraz większa część wydatków, jest żywność (20% przed rokiem 2012, 26% po roku 2012). Badani wskazywali, że na inne kategorie, takie jak usługi rekreacyjne, transport i zakupy, turyści średnio przeznaczają kilkanaście procent swoich wydatków w województwie pomorskim.

Ocena oferty turystycznej województwa pomorskiego

Jakie są atuty oraz wady **oferty turystycznej województwa pomorskiego** w kontekście szans oraz barier w zwiększeniu przyjazdowego zagranicznego ruchu turystycznego? Na tak postawione pytanie badawcze, odpowiedzi należy poszukiwać w opinii ekspertów – osób na co dzień pracujących w branży turystycznej.

Zdaniem biorących udział w badaniu przedstawicieli branży turystycznych **oferta województwa jest raczej atrakcyjna dla turystów zagranicznych**. Postępując się skalą od 0 do 10 („0” – „nieatrakcyjna” a „10” – „atrakcyjna”), respondenci ocenili tę ofertę turystyczną po prostu 7,3 (średnia ocena). Przeciętnie najwyżej ofertę turystyczną pomorskiego ocenili przedstawiciele organizacji turystycznych – 7,8, a najniżej pracownicy biur podróży – 6,8. Ponadto według wszystkich respondentów **w ciągu ostatnich pięciu lat atrakcyjność oferty turystycznej województwa pomorskiego wzrosła**. Nikt z badanych pracowników instytucji turystycznych nie zgodził się ze zdaniem, że na przestrzeni lat 2010-2014

atrakcyjność oferty turystycznej województwa pomorskiego pozostała bez zmian, na tym samym poziomie.

Biorąc od uwagę, opisywaną w pierwszej części niniejszego podrozdziału, skalę inwestycji poczynionych w ramach infrastruktury turystycznej Pomorskiego należy zweryfikować dostępną ofertę turystyczną w kontekście jej jakości oraz ceny. Wśród elementów takich jak: baza noclegowa, oferta usług turystycznych, atrakcje turystyczne, transport lokalny i system informacji turystycznej, na skali od 0 do 10 („0” - „bardzo niska jakość” a „10” - „bardzo wysoka jakość”) **respondenci najwyżej ocenili atrakcje turystyczne – średnia ocena wyniosła 7,8**. Ankietowani najbardziej zgodni byli w ocenie bazy noclegowej (średnia ocena 7,4) – nikt nie wystawił oceny 5 lub niższej. **Z kolei najniżej oceniano pod względem jakości transport lokalny – średnia 5,4**. Ofertę usług gastronomicznych, ze względu na jej jakość, oceniono podobnie jak bazę noclegową – średnio na 7,4. System informacji turystycznej (średnia 7,0) został najniżej oceniony przez zarządców atrakcji turystycznych – na 5,5.

Podobnie te same składowe oferty turystycznej oceniono, ale tym razem biorąc pod uwagę ich koszt („0” – „bardzo niski koszt”, a „10” – „bardzo wysoki koszt”). Zdaniem respondentów, **oferta turystyczna Pomorskiego jest przystępna cenowo**. W porównaniu do pozostałych, **najdroższa jest baza noclegowa (6,5)**. Na podobnym, umiarkowanym poziomie cenowym plasują się atrakcje turystyczne (średnia 5,0) i usługi gastronomiczne (5,2). **Transport lokalny został uznany za raczej tani (4,3)**.

Wszyscy spośród badanych pracowników instytucji turystycznych wskazali **mocne elementy oferty turystycznej Pomorskiego**, rozumiane jako: **obiekty kulturalne, lokalizacje oraz wydarzenia i imprezy organizowane na terenie województwa**. W tym aspekcie skupiono się przede wszystkim na trzech cechach oferty turystycznej: obiektach kulturalnych, nadmorskim położeniu, cyklicznych i jednorazowych imprezach masowych.

Zdaniem przedstawicieli branży turystycznej atrakcyjne dla turystów zagranicznych może być to, że region obfituje w propozycje o cennych walorach historycznych i kulturowych. Najczęściej zwracano uwagę na atrakcyjność Starego i Głównego Miasta oraz Dzielnicy Oliwa w Gdańsku. Respondenci podkreślali też, że województwo oferuje ciekawe obiekty oddalone od Trójmiasta: Zamek w Malborku, Centrum Edukacji i Promocji Regionu w Szymbarku i skanseny na Kaszubach.

Lokalizacja nadmorska i szlaki wodne są kolejnymi cechami województwa pomorskiego wpływającymi na atrakcyjność turystyczną. Respondenci wskazywali, że cudzoziemcy mogą być zainteresowani wypoczynkiem na plaży w Sopocie lub korzystaniem ze stanic wodnych Pętli Żuławskiej. Wśród imprez masowych, które odbywają się cyklicznie, wymieniano najczęściej Open'er Festival w Gdyni-Kosakowie i Jarmark Dominikański w Gdańsku. Turystów ponadto przyciągają pojedyncze wydarzenia muzyczne i mistrzostwa sportowe na światowym poziomie.

Co trzeci z respondentów stwierdził, iż oferta turystyczna województwa nie ma słabych stron. Oznacza to, że ich zdaniem region nie może obecnej chwili więcej zaoferować turystom zagranicznym. Wady, które pozostali badani opisali z punktu widzenia osób z innych krajów, można podzielić na trzy główne rodzaje: **infrastrukturalne, komunikacyjne i terminarz organizowanych imprez.**

Poszczególni respondenci wskazywali na niewystarczające wykorzystanie zasobów, jakimi dysponują miasta (np. hale widowiskowo-sportowe), brak obiektów sprzyjających organizacji największych konferencji i wydarzeń (np. hotel mieszczący ponad 500 osób) oraz nieodpowiednie zagospodarowanie istniejących lokalizacji (np. obszary położone nad morzem). Negatywny wpływ na opinie zagranicznych turystów może też mieć dostrzegany przez niektórych chaos architektoniczny i urbanistyczny na poziomie metropolitalnym.

Problemy komunikacyjne, zdaniem respondentów, charakteryzują się m.in. niedoborem miejsc parkingowych, niską jakością transportu lokalnego i usług komunikacyjnych. Zwracano też uwagę na niewielką dostępność bezpłatnych materiałów w językach obcych. Z ostatnią z wymienionych wad może się wiązać również mała liczba informacji dostępnych zagranicą o międzynarodowych wydarzeniach w Polsce, co podkreślił jeden z respondentów.

Inna ze słabych cech oferty turystycznej województwa pomorskiego, odwołuje się do kalendarza imprez. Opisywana była najczęściej, jako „sezonowość”. Badani pracownicy instytucji turystycznych zlokalizowanych na terenie województwa podkreślali, że najciekawsze wydarzenia odbywają się przede wszystkim w miesiącach letnich, a ich atrakcyjność jest uzależniona od pogody. Zdaniem jednego z respondentów, kalendarz imprez jest niewłaściwie lub za późno planowany.

Ponad połowa respondentów (7/12) wskazywała sfery, w których Samorząd Województwa Pomorskiego mógłby podjąć działania na rzecz podniesienia atrakcyjności turystycznej województwa dla turystów zagranicznych. Trzy główne obszary dotyczą: **działań promocyjnych, poprawy infrastruktury i komunikacji oraz pozyskiwania projektów i inwestorów.**

Respondenci zwracali uwagę m.in. że kampanie reklamowe powinny być skierowane głównie do przedstawicieli młodego pokolenia. Poszczególne destynacje nie są promowane w spójny sposób. Zgodnie z sugestiami jednego z badanych powinno się powiązać poszczególne części Trójmiasta np. w następujący sposób: „Gdańsk – historia, Sopot – SPA i Rozrywka, Gdynia – Kultura i Shopping” [Respondent18].

Sugerowano także, że Samorząd Województwa Pomorskiego powinien wpływać na poprawę i modernizację infrastruktury służącej między innymi turystom zagranicznym. Proponowano działania w zakresie zagospodarowania plaż i uporządkowania szeroko pojętego ładu przestrzennego (obejmującego komunikację samochodową, zbiorową, wygląd budynków, ekspozycję reklam itp.). Zwracano także uwagę, że komunikacja miejska powinna wiązać się z łatwością korzystania, przejrzystością i całodobową dostępnością.

Badani, reprezentujący instytucje turystyczne zlokalizowane na terenie województwa, poruszali również temat wzmocnienia działań prowadzących do pozyskania innowacyjnych projektów. Pomóc mogłoby wspieranie lokalnych inicjatyw m.in. z zakresu kultury, turystyki i sportu. Samorząd Województwa Pomorskiego, zdaniem respondentów, jest też w stanie podjąć działania w celu przyciągnięcia do województwa pomorskiego większej liczby atrakcyjnych wydarzeń sportowych i muzycznych, także poza wysokim sezonem, lub międzynarodowych konferencji różnego rodzaju, co przyczyniłoby się do rozwoju turystyki kongresowej w regionie.

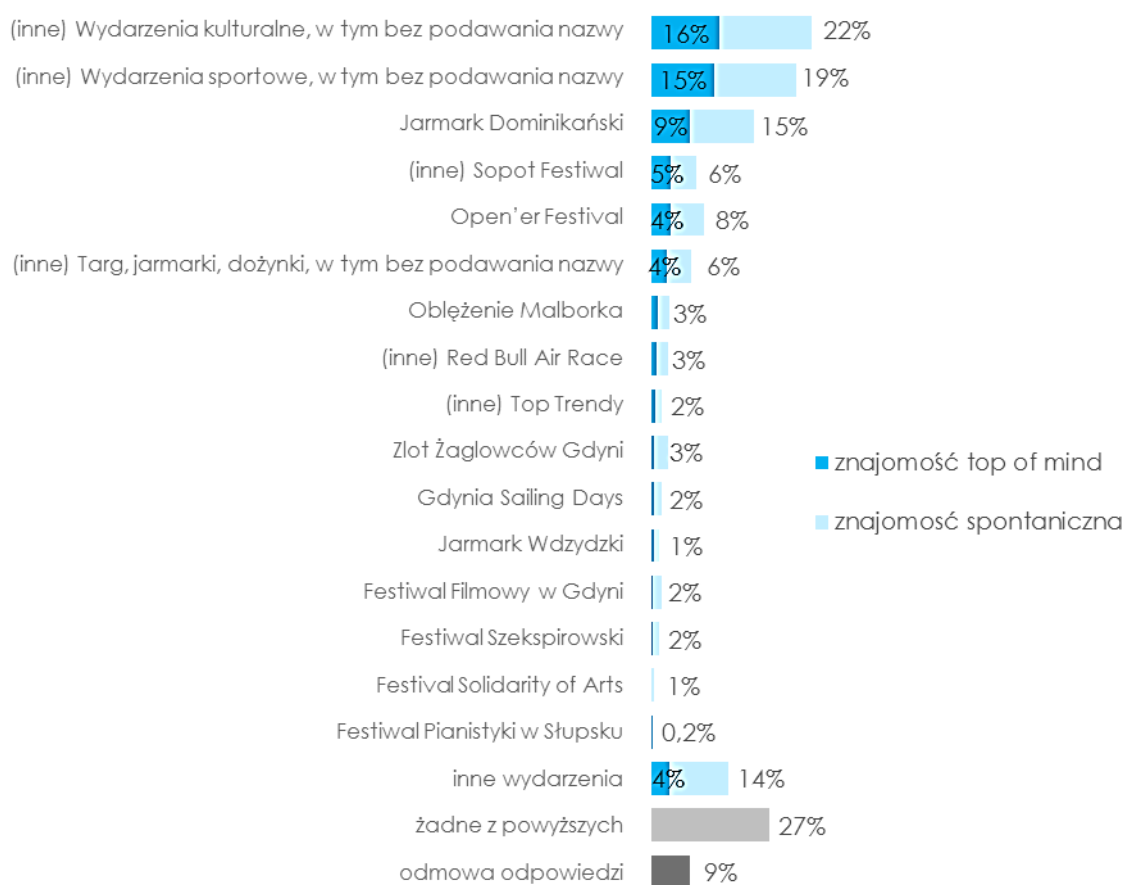

3.3. Międzynarodowe wydarzenia i imprezy organizowane w województwie pomorskim⁶²

Spontaniczna świadomość oferty wydarzeń i imprez organizowanych w regionie

Na liście cyklicznie odbywających się imprez kulturalnych w Pomorskiem, znajduje się aż 140 różnych eventów artystycznych: muzycznych, teatralnych, filmowych, literackich⁶³. Pewna część z nich urosła do rangi wydarzeń o międzynarodowej randze, przyciągających audytorium z innych województw oraz krajów.

Wykres 17. Jakie międzynarodowe wydarzenia/imprezy z dziedziny kultury i sportu organizowane cyklicznie w województwie pomorskim Pan(i) zna? Odpowiadający: mieszkańcy województwa pomorskiego w wieku 18 lat i więcej (n=1001).

W ogólnowojevodzkim badaniu mieszkańców została zmierzona spontaniczna świadomość oferty kulturalnej (Wykres 17). Respondenci zostali poproszeni

⁶² Opis struktury próby badawczej zawarty został w tabelach na końcu raportu w rozdziale 7.3, Tabela 21 na stronie 200.

⁶³ <http://pomorskie.eu/imprezy-cykliczne/> [dostęp 2015-06-11].

o spontaniczne podanie – bez wspomagania listą – nazw wszystkich międzynarodowych wydarzeń/imprez z dziedziny kultury i sportu organizowanych cyklicznie w województwie pomorskim, które znają. Wyniki badania pokazują, że **oferta jest stosunkowo słabo znana**. Świadczy o tym fakt, że co czwarty badany nie potrafił spontanicznie wymienić żadnej imprezy (27%), a kolejna część pytanych wymieniała wydarzenia o charakterze kulturalnym (22%) oraz wydarzenia sportowe (19%) nie precyzując ich pełnej nazwy.

Trzy stosunkowo najlepiej znane mieszkańcom województwa wydarzenia odbywają się na terenie Trójmiasta: **Jarmark Dominikański, Open'er Festival oraz Sopot Festival**. Jarmark Dominikański to najczęściej spontanicznie wymieniane wydarzenie o randze międzynarodowej, wymieniane przez mieszkańców województwa. 8% pytanych wymieniło tę imprezę, jako pierwszą w kolejności (top of mind). Całkowity wskaźnik znajomości spontanicznej eventu uplasował się ostatecznie na poziomie 15%. Zanotowane wskaźniki znajomości dwóch kolejnych wydarzeń są już o połowę niższe. 8% ogółu pytanych, spontanicznie wymieniło Open'er Festival - z czego 4% osób wskazało ten festiwal, jako pierwszy w kolejności. 6% Pomorzanie spontanicznie wskazało, że zna Sopot Festival, w tym 4% spośród nich wymieniło go w pierwszej kolejności.

Źródła wiedzy o imprezach i wydarzeniach organizowanych w regionie oraz bariery informacyjne

Ilość informacji o nadchodzących imprezach i wydarzeniach organizowanych w województwie dostępna w przestrzeni publicznej oraz wirtualnej jest imponująca. Naturalnie, nie wszystkie z nich mają możliwość trafienia do percepcji grup docelowych. **W przypadku oddziaływania na mieszkańców województwa pomorskiego, skuteczność tych narzędzi należy ocenić stosunkowo nisko**. Jak wynika z zebranych deklaracji, Pomorzanie przeciętnie stykają się z niespełna dwoma różnymi źródłami informującymi o nadchodzących imprezach. Blisko połowa z nich przypomina sobie, że miała do czynienia z dwoma (29%) lub trzema takimi źródłami (18%). Więcej niż co czwarty pytany (27%) zetknął się z jednym takim źródłem. Osoby, które nie zetknęły się z żadnym z tych źródeł są zaliczają się mniejszości (6%). Opisywane tutaj zjawisko szumu informacyjnego zalicza się zatem do barier informacyjnych, które utrudniają swobodny przepływ informacji a tym samym uczestnictwo Pomorzanie w ofercie kulturalnej województwa.

Najczęstszym źródłem pozyskiwania wiedzy o wydarzeniach regionalnych jest **internet** (64% – w tym 56% strony internetowe i 8% portale społecznościowe). Co trzeci badany (33%) wskazał, że z informacjami na ten temat zetknął się **w telewizji**, a 18% **w radio**. **Jeden na trzech** pytanych miał okazję przeczytania o wydarzeniach **w gazetach** – codziennej prasie (23%) i w kolorowych czasopismach (8%). **Plakaty** (12%) i **billboardy** (9%) w miejscach publicznych zauważył **co piąty mieszkaniec województwa pomorskiego** (łącznie 21%). Co dziesiąty dowiedział się o organizowanych w regionie wydarzeniach **od rodziny lub znajomych** (10%). Pozostałe źródła wymienione przez badanych

stanowiły łącznie 8%. Reklamy uliczne tj. plakaty i billboardy z reguły bywają skutecznymi nośnikami informacji, jednak ich nadmiar w przestrzeni publicznej oraz niewystarczająca wyrazistość na tle pozostałych, powodują spadek ich efektywności. Duża ilość plakatów i billboardów informujących o wydarzeniach kulturalnych, powoduje nietransparetność komunikacji. Biorąc pod uwagę, że osoby starsze w niewielkim stopniu korzystają z internetu, to tym bardziej zaleca się dbanie o zachowanie transparetności i aktualności przekazu za pośrednictwem plakatów i billboardów, do których ta kategoria mieszkańców województwa ma swobodny dostęp. Ponadto w opinii jednej czwartej mieszkańców województwa (25%) ilość publikowanych wiadomości o międzynarodowych wydarzeniach kulturalnych jest niewystarczająca. Niewielka część osób zauważyła także brak informacji w języku angielskim (5%).

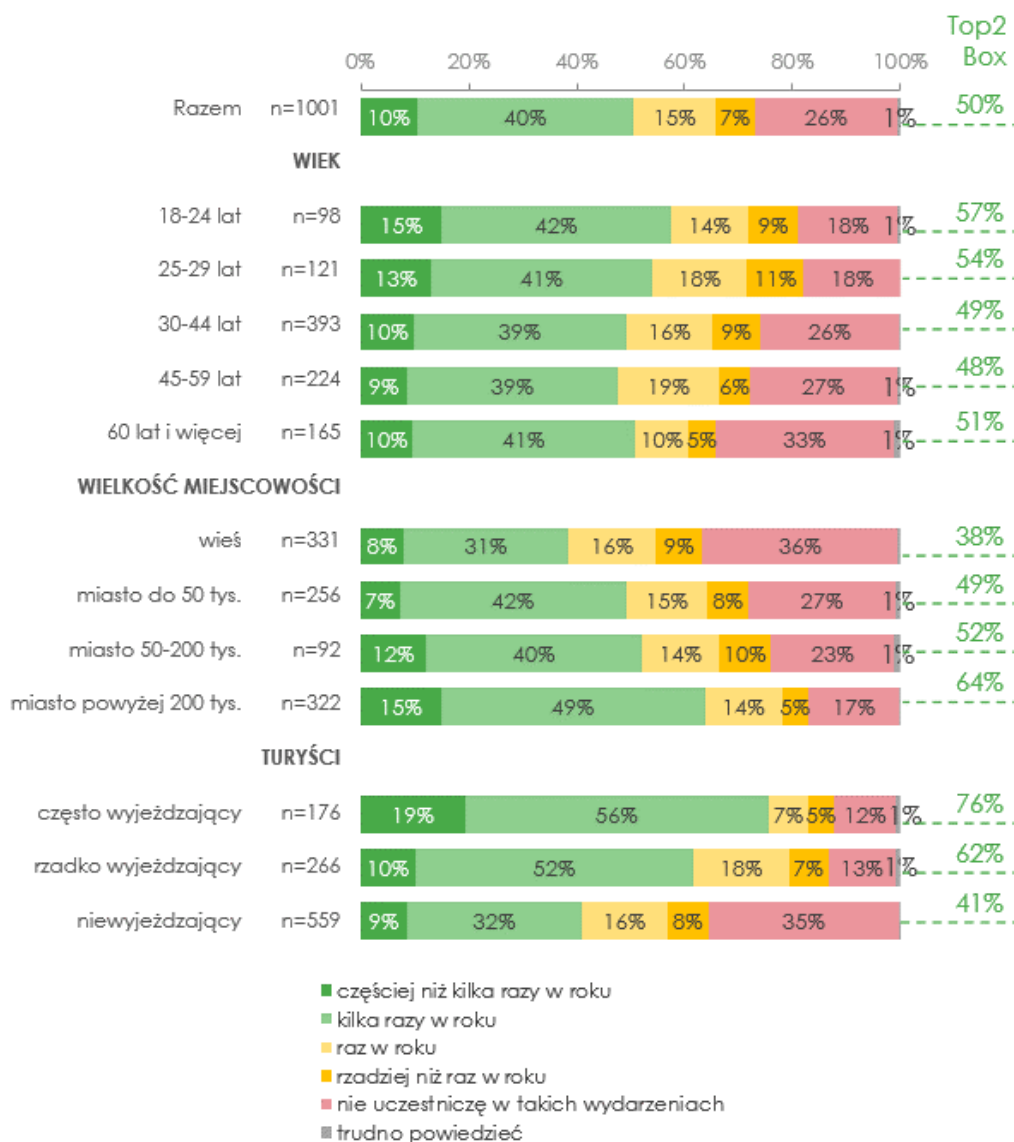
Osoby mające kontakt ze źródłami informacji na temat wydarzeń kulturalnych i sportowych w regionie, na ogół pozytywnie oceniały sposób, w jaki o nich informowano pod względem kompletności przekazywanych informacji. Przeciętna ocena tego aspektu uplasowała się na poziomie 6,6 na jedenastostopniowej skali oceny, gdzie „0” oznaczało „ocenę niską” a „10”- „ocenę wysoką”.

Uczestnictwo w wydarzeniach z dziedziny kultury i sportu

Poziom uczestnictwa Pomorzanie w wydarzeniach z dziedziny kultury i sportu należy uznać za **umiarkowanie wysoki**. Blisko 7 na 10 pytanym zadeklarowało, że w latach 2010-2014 uczestniczyli w wydarzeniach tego typu przynajmniej raz w roku (łącznie 66% – w tym 40% kilka razy w roku, 15% raz w roku, 10% częściej niż kilka razy w roku). Osoby, które zdecydowały się wziąć udział w takich imprezach rzadziej niż raz w roku stanowiły mniejszość (7%). ¼ pytanym nie uczestniczyła w żadnych wydarzeniach kulturalnych lub sportowych organizowanych w regionie, we wskazanym okresie.

Wykres 18. O5. Jak często w skali rocznej w latach 2010-2014 uczestniczył Pan(i) w wydarzeniach z dziedziny kultury i sportu? Pewna część z nich urosła do rangi wydarzeń o międzynarodowej randze, przyciągających audytorium z innych województw oraz krajów.

Uczestnictwo w imprezach kulturalnych i sportowych związane jest z poziomem zamożności mieszkańców. Wraz ze spadkiem poziomu zamożności wzrasta udział osób nieuczestniczących w takich wydarzeniach (40% vs. 18-20% w pozostałych grupach). Odsetek osób **nieuczestniczących zwiększa się także wraz z wiekiem mieszkańców.** Do grupy nieuczestniczących częściej należą ludzie starsi, w wieku 60 lat i więcej (33%). Młodzi, w wieku 18-24 lat wskazywali tą odpowiedź istotnie rzadziej (18%). Podobną tendencję zauważono w przypadku wielkości miejsca zamieszkania. **Mieszkańcy wsi oraz małych miejscowości** (do 50 tys. mieszkańców) **istotnie częściej przyznawali, że nie uczestniczą w tego typu wydarzeniach** (odpowiednio 36% i 27%) niż respondenci z dużych miast, powyżej 200 tys. mieszkańców (17%). Po przetłumaczeniu odpowiedzi przez wykształcenie, zauważalny jest jednakowy trend. Odsetek osób nieuczestniczących jest

najwyższy w grupie badanych z najniższym wykształceniem (gimnazjalnym i poniżej) – 49%. Liczba osób, które w badanym okresie nie uczestniczyły w żadnym ze zorganizowanych w województwie wydarzeń istotnie zmniejsza się wraz z kolejnymi poziomami wykształcenia (34% wynosi wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym, 21% ze średnim) i jest najniższa wśród tych z wykształceniem wyższym (17%).

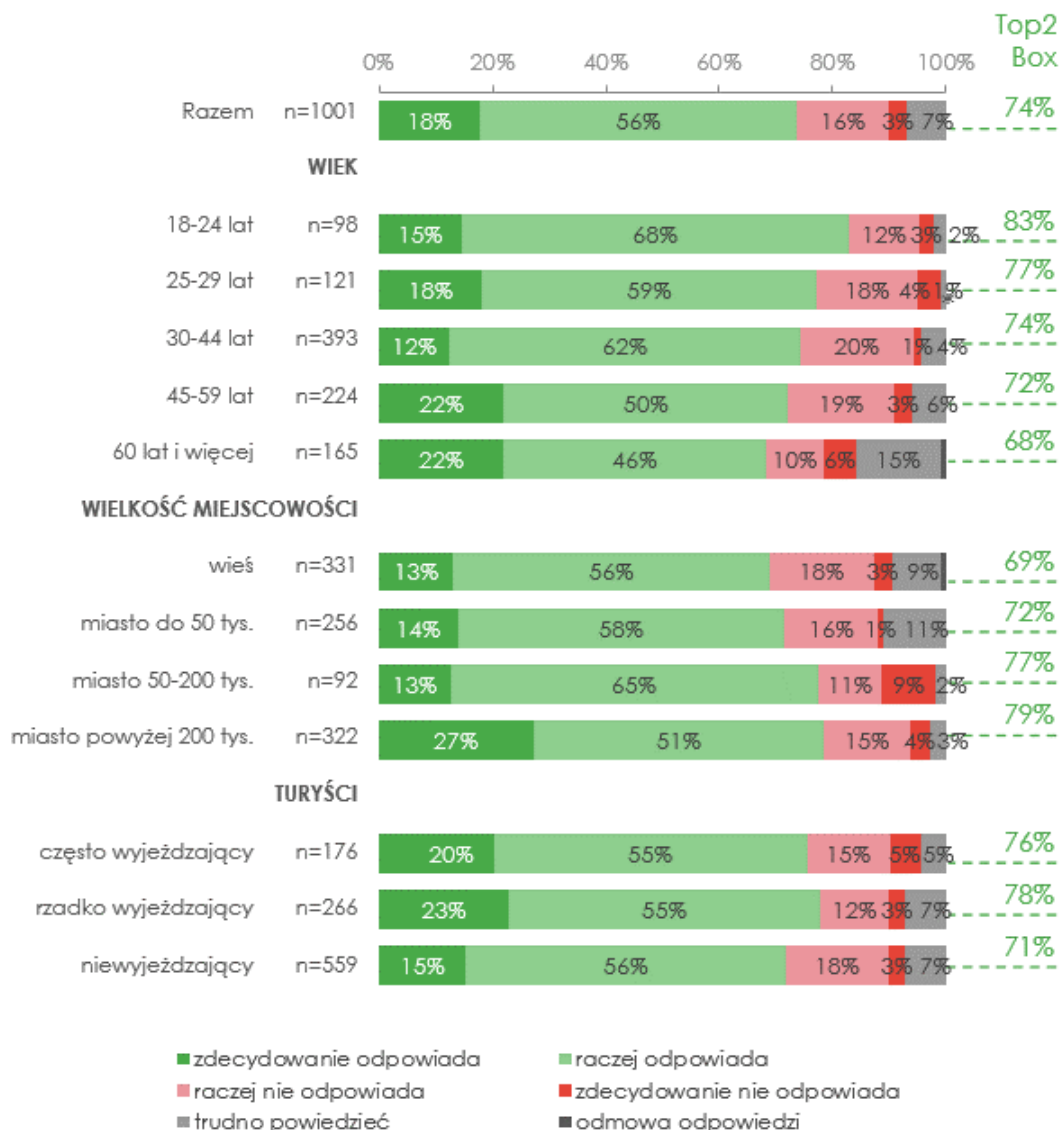
Przyglądając się grupie uczestniczącej w wydarzeniach kilka razy w roku lub częściej można dostrzec, że ich udział był istotnie większy wśród osób, które w latach 2010-2014 zdecydowały się na urlop za granicą (wyniósł 67%, zaś wśród niewyjeżdżających 41%). W tym najwięcej było ich w gronie turystów wyjeżdżających często (76% vs. 62% wyjeżdżający rzadko). Wśród niewyjeżdżających za granicę istotnie większy był odsetek osób nieuczestniczących w pomorskich wydarzeniach (35% vs. 12% wyjeżdżających).

Ocena atrakcyjności oferty

Atrakcyjność oferty wydarzeń województwa pomorskiego w podziale na kulturalne i sportowe została zmierzona przy wykorzystaniu jedenastostopniowej skali oceny, gdzie „0” oznaczało, że oferta jest nieatrakcyjna, zaś „10” - że jest w opinii respondenta atrakcyjna. **Obie oferty wydarzeń: kulturalne i sportowe zostały ocenione przez Pomorzan w podobny, umiarkowanie pozytywny sposób** (średnia ocena obu aspektów wyniosła 6,6, nieco powyżej środka skali). W obu przypadkach połowę przyznanych ocen stanowiły te od 7 w górę (56% kulturalne, 55% sportowe). Obydwa typy imprez otrzymały również zbliżoną liczbę niższych ocen (0-4) – 13% kulturalne, 14% sportowe. Odsetek odpowiedzi 5-6 był taki sam (po 31%).

Wykres 19. O9. Czy oferta kulturalno-sportowa województwa odpowiada Pana(i) potrzebom? Pewna część z nich urosła do rangi wydarzeń o międzynarodowej randze, przyciągających audytorium z innych województw oraz krajów.

Pomimo umiarkowanie pozytywnej oceny tej oferty, **w opinii większości pytaných oferta kulturalno-sportowa odpowiada ich potrzebom**. Odsetek odpowiedzi „zdecydowanie odpowiada” (18%) i „raczej odpowiada” (56%) stanowił łącznie blisko trzy czwarte wszystkich udzielonych wskazań (74%). Udział osób, które prezentowały odmienne stanowisko nie przekroczył jednej piątej odpowiedzi (19% – 16% „raczej nie odpowiada” i 3% „zdecydowanie nie odpowiada”). Pozostałe osoby miały trudność z określeniem jednoznacznej odpowiedzi (7% „trudno powiedzieć”). Odsetek odpowiedzi „zdecydowanie odpowiada” był najwyższy wśród mieszkańców dużych miast (27%) – w pozostałych grupach oscylował wokół 13-14%. Natomiast liczba głosów „raczej odpowiada” w najmłodszej grupie wiekowej (68%) była istotnie wyższa niż w starszych grupach (50% – 45-59 lat i 46% – 60 lat i więcej).

Biorąc pod uwagę częstotliwość udziału w wydarzeniach, odsetek osób, którym obecna oferta odpowiada, był istotnie niższy wśród mieszkańców uczestniczących w imprezach rzadziej niż raz w roku lub wcale (54% vs. 73% – raz w roku, 87% – kilka razy w roku lub częściej). Natomiast w przypadku odpowiedzi świadczących o tym, że obecna oferta nie odpowiada potrzebom, istotnie mniejszy był udział respondentów pojawiających się na wydarzeniach kilka razy w roku lub częściej (11% vs. 21% – raz w roku i 32% – rzadziej niż raz w roku lub wcale).

Zdaniem osób wskazujących, że oferta kulturalno-sportowa województwa nie odpowiada ich potrzebom, w Pomorskim **brakuje przede wszystkim wydarzeń kulturalnych**. Potrzebę uzupełnienia obecnej listy imprez o wydarzenia muzyczne wskazywało 42% odpowiadających. Osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym robiły to częściej niż pozostałe grupy (72% vs. 30-42%), więc można się spodziewać, iż chodzi o imprezy popularyzujące współczesną, zagraniczną muzykę rozrywkową. Blisko jedna trzecia ogółu (30%) zauważyła brak odpowiedniej liczby wydarzeń artystyczno-widowiskowych. Prawie co czwarty respondent (24%) mówi o potrzebie organizacji kolejnych imprez sportowych. Podobny odsetek badanych (23%) wspominał o niewystarczającej liczbie wydarzeń historycznych. Udział osób zważających braku w ofercie wydarzeń teatralnych (20%) i filmowych (19%) był do siebie zbliżony i stanowił jedną piątą wszystkich odpowiedzi. Ludzie młodzi (31% – w przedziale 18-24 lat, 50% – w przedziale 25-29 lat) oraz będący w średnim wieku (29% – w przedziale 30-44 lat) istotnie częściej wspominali w tym kontekście o wydarzeniach filmowych, niż osoby w wieku 45-59 lat (2%) oraz 60 lat i więcej (3%). W pozostałych wypowiedziach mieszkańców województwa pomorskiego pojawiały się głosy o konieczności urozmaicenia oferty o wydarzenia folklorystyczne (8%), inne pomysły nie przekroczyły 8%.

Zalety i wady

Mówiąc o zaletach oferty wydarzeń kulturalnych i sportowych, Pomorzanie wspominali o wielu pozytywnych kwestiach związanych z odbywającymi się w regionie imprezami. **Jedną czwartą odpowiedzi (25%) stanowiły te dotyczące bezpośrednio wydarzeń:** ich dostępności (3%), tematyki (7% – ciekawi artyści i wydarzenia, 8% – wydarzenia sportowe, 2% – wydarzenia muzyczne, 1% – różnorodność), a także do uczestniczących w nich ludzi (3%) czy panującej tam atmosfery (1%). **16% wypowiedzi skoncentrowało się wokół promocji i strony organizacyjnej.** W tym kontekście wspomniano o: reklamie i promocji (6%), rozwiniętej infrastrukturze i zapleczu gastronomiczno-hotelowym (4%), atrakcyjnej lokalizacji (3%) oraz sprawnej organizacji (4%).

Mimo tych pozytywnych głosów, aż **co drugi pytany nie dostrzegał nawet jednego mocnego elementu obecnej oferty (52%)** – szczególnie często w grupie osób uczestniczących w wydarzeniach rzadziej niż raz w roku lub wcale (72%). Wraz ze wzrostem częstości uczestnictwa w imprezach – odsetek niedostrzegających mocnych stron oferty spada. Najniższy został odnotowany

w grupie biorących udział w takich atrakcjach przynajmniej kilka razy w roku (38% vs. 58% w grupie uczestniczącej raz w roku). W związku z charakterystyką społeczno-demograficzną tej grupy, nie zaskakuje fakt, że mocnych elementów oferty częściej nie dostrzegają mieszkańcy wsi (60%) i małych miejscowości (57%). W stosunku do nich, mieszkańcy dużych miast wybierali tę odpowiedź istotnie rzadziej (42%). Podobnie było w przypadku wykształcenia, odsetek wskazań mówiących o niezauważaniu mocnych stron pomorskiej oferty wydarzeń w grupach z wykształceniem gimnazjalnym (lub niższym) oraz z wykształceniem zawodowym był istotnie większy, niż wśród osób z wykształceniem wyższym (w obu pierwszych grupach po 60% vs. 41%).

Barierę dostępu

Dominująca część badanych zapytana o zauważalność barier dostępu do wydarzeń odbywających się w województwie pomorskim wskazywała, że ich nie dostrzega (63%). Respondenci, dla których te utrudnienia były widoczne stanowili mniej niż jedną trzecią ogółu (29%). Trudność w udzieleniu odpowiedzi miało 7% odpowiadających.

Osoby, które uczestniczą w wydarzeniach przynajmniej kilka razy w roku, częściej zauważają bariery dostępu do imprez niż osoby, które w nich nie uczestniczą (36% vs. 20%). Również osoby z wykształceniem średnim i wyższym (odpowiednio 36% i 32%) są bardziej wrażliwe na te utrudnienia, niż osoby po szkole zasadniczej zawodowej (25%), gimnazjum lub podstawówce (17%). Ludzie młodzi, w wieku 18-24 lat i 25-29 lat, istotnie częściej nie dostrzegają wspomnianych przeszkód, niż reprezentanci przedziałów wiekowych 30-44 lat (62%), 45-59 lat (57%) oraz 60 lat i więcej (58%).

Dostrzegający bariery dostępu do wydarzeń najczęściej zwracali uwagę na **przeszkody ekonomiczne oraz te wynikające z nieodpowiedniej organizacji imprezy**. Wysokie ceny biletów wymieniał więcej niż co drugi z nich (61%) – częściej kobiety niż mężczyźni (odpowiednio 70% i 50%). Braki organizacyjne, o których wspomniano, stanowiły łącznie 70% odpowiedzi. Dotyczyły niewłaściwej organizacji transportu z/do wydarzenia (32%), braku udogodnień dla osób z niepełnosprawnością (17%), zbyt małej liczby wejściówek (12%) oraz długiego czasu oczekiwania na wejście (9%). Bariera zewnętrzna, jaką jest zbyt duża odległość z miejsca zamieszkania do miejsca wydarzenia, pojawiła się w odpowiedziach 30% badanych. W wyniku lokalizacji większości wydarzeń w centrach dużych miast, odsetek osób wymieniających tę barierę był znacznie wyższy wśród mieszkańców wsi (44%) oraz mniejszych miejscowości, do 50 tys. mieszkańców (45%) – wśród mieszkańców miast powyżej 200 tys. mieszkańców wyniósł jedynie 9%. Warto zauważyć, że to właśnie ta ostatnia grupa istotnie częściej niż pozostałe podkreślała, że barierą są wysokie ceny biletów wstępu (79% vs. 49%-53%). Kolejne wymieniane przez respondentów przeszkody odnosiły się do rozpowszechniania informacji na temat wydarzeń (łącznie 30%). Nieatrakcyjna oferta wydarzeń była problemem dla 7% badanych. Odsetek odpowiedzi „inne” wyniósł 11%.

4. Wnioski i rekomendacje

W niniejszym rozdziale zostały przedstawione kluczowe wnioski oraz płynące z nich rekomendacje, zmierzające do podniesienia poziomu umiędzynarodowienia województwa pomorskiego w zakresie gospodarki i rynku pracy, edukacji na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym, turystyki i kultury.

Teść rozdziału opisano według następującego schematu:

- o W – wniosek,
- o R – rekomendacja.

Symbole „W” i „R” połączone zostały z pierwszą literą komponentu, którego dotyczą, odpowiednio:

- o G – komponent I (Gospodarka i rynek pracy),
- o E – komponent II (Edukacja na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym),
- o T – komponent III (Turystyka i kultura).

Każdy wniosek i odpowiadające mu rekomendacje poprzedzono nazwą obszaru, do którego się odnoszą. Ze względu na złożony charakter podsumowania, jeden wniosek może się odnosić do więcej niż jednej rekomendacji oraz jedna rekomendacja może odnosić się do więcej niż jednego wniosku. W ramach każdego komponentu zastosowano ciągłą numerację wniosków i rekomendacji.

4.1. Komponent I. Gospodarka i rynek pracy

Obszar: Atrakcyjność inwestycyjna województwa pomorskiego.

WG1. Województwo pomorskie wypada dobrze w kategorii konkurencyjności oraz atrakcyjności inwestycyjnej (mocną stroną oferty inwestycyjnej województwa pomorskiego stanowi Regionalne Centrum Obsługi Inwestora⁶⁴), ale umiarkowanie dobrze pod kątem faktycznego poziomu umiędzynarodowienia. Na tle innych województw, Pomorskie wypada przeciętnie pod względem liczby inwestorów zagranicznych. Jednak z drugiej strony, na przestrzeni lat 2010-2014 systematycznie wzrastały: liczba zarejestrowanych przedsiębiorstw prywatnych, liczba inwestorów zagranicznych, zatrudnienie w sektorze prywatnym oraz płace (trend o wolnej dynamice wzrostu). Wszystko to świadczy o ciągłym rozwoju gospodarczym regionu. [patrz s. 3-4, 32-33]

WG2. W latach 2010-2014 w województwie pomorskim dominował kapitał krajów członkowskich Unii Europejskiej – najczęściej Niemiec, państw Beneluksu i Cypru. [patrz s. 31]

RG1. Na podstawie wniosków z przeprowadzonych badań, rekomenduje się **kontynuowanie działań zmierzających do pozyskania inwestorów**

⁶⁴ Nowicki M. (red.), *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2014*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2014, s.45.

zagranicznych z krajów UE oraz wzrost aktywności w tym zakresie na terenie krajów spoza UE. Całokształt takich działań jednocześnie będzie wzmocniać wizerunek województwa pomorskiego, jako regionu o sprzyjającym klimacie inwestycyjnym. W tym celu zalecana jest ścisła współpraca Samorządu Województwa z organizacjami pozarządowymi lub instytucjami, których misją jest promocja walorów inwestycyjnych regionu tj. Invest in Pomerania czy Agencja Rozwoju Pomorza S.A.

Grupę docelową podejmowanych w tym zakresie działań powinni stanowić inwestorzy z branż, które najlepiej rozwijają się w województwie pomorskim tj. logistyka, BPO/SSV, ICT, energetyka, chemia lekka, motoryzacja. Samorząd Województwa Pomorskiego powinien objąć patronatem wszelkie działania promocyjno-informacyjne podejmowane na obszarze kraju oraz za granicą, realizowane w partnerstwie z dedykowanymi organizacjami. Szczególnie ważne w tym kontekście są dwa wymiary: syntetyczna i aktualna baza informacji dostępna w internecie oraz aktywna promocja walorów i zachęt inwestycyjnych w regionie. Z jednej strony, należy podnieść rozpoznawalność i poprawić pozycjonowanie portalu www.investinpomerania.pl, tak aby był to jedyny, aktualny i oficjalny serwis informacyjny dla inwestorów zagranicznych pod patronatem Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego. W efekcie po wpisaniu odpowiednich haseł przedmiotowych w języku polskim i wybranych językach obcych, odsyłacz do tej strony powinien pojawiać się na pierwszym miejscu w wynikach wyszukiwania.

Z drugiej strony, aktywność promocyjno-informacyjna SWP powinna oznaczać organizację wydarzeń biznesowych o randze międzynarodowej np. targów, kongresów, konferencji dla ludzi ekonomii i biznesu, co przyczyni się do wzrostu prestiżu regionu oraz wzmocni jego rozpoznawalność. Istotna jest też obecność przedstawicielstwa województwa pomorskiego na wydarzeniach oraz imprezach biznesowych odbywających się za granicą. Przez aktywną promocję regionu należy także rozumieć bezpośrednie działania informacyjne skierowane do grup docelowych (tutaj inwestorów zagranicznych), np. poprzez mailową dystrybucję oferty inwestycyjnej województwa pomorskiego (aktualna oferta terenów inwestycyjnych, zachęty inwestycyjne).

Obszar: Czynniki przyciągające inwestorów zagranicznych do województwa pomorskiego.

WG3. Na podstawie wyników badania opinii inwestorów zagranicznych, wyróżnić można następujące elementy przyciągające inwestorów na teren województwa pomorskiego: **przystępność ekonomiczna** - rozumiana najczęściej jako niższy koszt pracy, niższy koszt materiałów i surowców oraz bliskość klientów, co przyczynia się do zminimalizowania kosztów funkcjonowania przedsiębiorstwa. Często wskazywana była także dostępność odpowiednich terenów inwestycyjnych. **Kapitał społeczny i zasoby pracy**, czyli dostępność odpowiednio wykwalifikowanej kadry, chociaż nieco rzadziej wysoka jakość życia. Najbardziej wskazywanym motywem rozpoczęcia działalności gospodarczej w Pomorskim była **infrastruktura transportowa**. [patrz s. 36-38]

RG2. Niemniej, poza działaniami o charakterze informacyjnym i promocyjnym, jednymi z kluczowych czynników pozwalających podjąć międzynarodowym podmiotom decyzję o zainwestowaniu w regionie są **uwarunkowania o charakterze podatkowym/finansowym**. I także w tym obszarze, istotną część kompetencji znajduje się w sferze decyzyjnej samorządów gminnych, miejskich i podatkowych. Np. zachęcenie samorządów lokalnych do stosowania niższych niż maksymalne stawek podatku od nieruchomości (np. 50%-60%) w początkowym okresie inwestycji (np. przez 2-3 lata) może zwiększyć skłonność podmiotów zagranicznych do zainwestowania w tym obszarze. Oczywiście, co ważne, podobne ułatwienia w tym kontekście powinny dotyczyć również polskich przedsiębiorstw, aby warunki gry rynkowej nie faworyzowały określonego typu podmiotów. Od lat, z dużą skutecznością, tego typu działania stosuje gmina miejska Pruszcz Gdański. W naszym przekonaniu warto zachęcić w ramach konsultacji do tego typu działań pozostałe samorządy województwa pomorskiego. Rola SWP w tym kontekście wydaje się nie do przecenienia.

RG3. W celu zwiększenia poziomu umiędzynarodowienia województwa pomorskiego wskazane jest **dalsze inwestowanie w infrastrukturę transportową**. Jakość oraz zasięg sieci dróg morskich i lądowych są kluczowe z punktu widzenia eksporterów oraz inwestorów zagranicznych. Z zebranych opinii w badaniach inwestorów oraz eksporterów wynika, że stan infrastruktury transportowej w latach 2010-2014 nie zachęcały do rozpoczęcia i rozwoju działalności w Pomorskiem. Niemniej, w latach 2010-2014 infrastruktura transportowa województwa, również dzięki wykorzystaniu środków unijnych uległa znaczącej poprawie. Warto kontynuować stosowany dotychczas model wspierania inwestycji wykonywanych przez samorządy lokalne (i nie tylko dróg będących w zarządzie samorządu wojewódzkiego). Pozwoli to na dalsze unowocześnienie infrastruktury drogowej, przy jednoczesnym pokryciu znaczącej części tych inwestycji przez podmioty zewnętrzne wobec Samorządu Województwa (samorządy lokalne, przedsiębiorstwa z regionu, gdzie prowadzone są inwestycje).

Obszar: Pomorski eksporter – motywacje rozwoju działalności eksportowej oraz charakterystyka.

WG4. Rozpoczęcie działalności eksportowej przez pomorskie firmy wynikało najczęściej z chęci zdobycia nowych rynków zbytu, a tym samym zwiększenia przychodów przedsiębiorstwa. [patrz s. 24]

WG5. W latach 2010-2014 towary były czterokrotnie częściej przedmiotem eksportu niż usługi. Jednymi z najczęściej eksportowanych produktów były te wykorzystywane w sektorze przemysłowym, takie jak części urządzeń, materiały budowlane, maszyny mechaniczne, czy metale i wyroby metalowe. Eksport usług dotyczył branż związanych z transportem (usługi transportowe, spedycyjne i logistyczne) oraz budownictwem (usługi budowlane i remontowe) i działalności specjalistycznej z tego zakresu (usługi montażowe i instalacyjne). [patrz s.24-25]

WG6. Pomorscy eksporterzy w latach 2010-2014 często podejmowali szeroko pojęte aktywności reprezentacyjne oraz działania informacyjne w ramach handlu zagranicznego. Jednak bardzo rzadko podejmowano działania o międzynarodowym znaczeniu w obszarze human resources, tj. zagraniczne wyjazdy doszkalające pracowników, transfer pracowników z woj. pomorskiego do zagranicznych filii firmy, organizacja szkoleń w woj. pomorskim

dla pracowników z zagranicznych filii firmy czy transfer pracowników z zagranicznych filii firmy do woj. pomorskiego. [patrz s. 21-22]

RG4. Według zebranych w badaniu deklaracji pomorskich eksporterów, **pożądane jest, aby Samorząd Województwa Pomorskiego angażował się w szeroko pojętą promocję regionalnego eksportu za granicą**, np. poprzez objęcie patronatu nad przedsiębiorcami i ich towarami podczas kluczowych międzynarodowych targów, konferencji czy kongresów. W tym kontekście niezmiernie istotne jest wzmacnianie wizerunku pomorskich eksporterów, jako solidnych partnerów biznesowych w dobrej kondycji ekonomicznej, którzy dysponują kompetentną kadrami, korzystną lokalizacją i cenią sobie innowacje.

RG5. Patronat nad eksportem ma również inny wymiar, który sprowadza się do podejmowania działań integrujących grupę pomorskich eksporterów, umożliwiając im przy tym możliwość nawiązywania relacji biznesowych oraz wymianę doświadczeń. W tym celu rekomenduje się zacieśnienie współpracy ze Stowarzyszeniem Eksporterów Polskich, po to, aby zachęcać eksporterów z województwa pomorskiego do udziału w organizowanych przez Stowarzyszenie wydarzeniach, dzięki którym właśnie uzyskują okazję do wzbogacenia wiedzy, umiejętności oraz nawiązania nowych kontaktów biznesowych.

Obszar: Partnerzy biznesowi pomorskich eksporterów.

WG7. Pomorscy przedsiębiorcy na przestrzeni lat 2010-2014 współpracowali przeciętnie z osiemnastoma zagranicznymi kontrahentami. Kluczowi partnerzy biznesowi pomorskich eksporterów byli najczęściej zlokalizowani w krajach Europy Północnej (Norwegia, Dania, Szwecja) i Zachodniej (Niemcy, Holandia). [patrz s.25]

RG6. Objęcie patronatu nad pomorskim eksportem powinno przejawiać się w udzieleniu wsparcia nie tyle bezpośrednio związanego z pozyskiwaniem nowych partnerów biznesowych, ale polegającego na ułatwieniu odnalezienia określonej firmy potencjalnie zainteresowanemu współpracą przedsiębiorcy. W tym celu warto rozważyć rozbudowanie portalu dedykowanego inwestorom zagranicznym tj. www.investinpomerania.pl o **dodatkową zakładkę, w której dostępna byłaby baza/lista pomorskich firm prowadzących działalność eksportową**. Z jednej strony, taka wyszukiwarka podmiotów z pewnością byłaby ułatwieniem dla zagranicznych kontrahentów, którzy poszukują partnerów biznesowych w województwie pomorskim. Z drugiej strony byłaby szczególnie pomocna firmom, które rozpoczynają działalność eksportową i mają problemy z odpowiednim pozycjonowaniem się w sieci.

Obszar: Bariery w rozwoju działalności eksportowej.

WG8. W latach 2010-2014 co piąty pomorski eksporter napotkał na bariery podczas rozwoju działalności na rynkach międzynarodowych. Najczęściej były to trudności związane z ograniczeniami prawnymi i proceduralnymi, bariery polityczne i biurokratyczne, kłopoty związane z rozliczeniem transakcji zawartych z zagranicznymi kontrahentami oraz trudności związane z pozyskaniem zagranicznych kontrahentów. Przedsiębiorcy upatrują szans na wykluczenie wspomnianych barier poprzez zmianę przepisów, procedur lub wytycznych. [patrz s. 27-31]

RG7. Rekomenduje się **promocję pomorskich instytucji świadczących wsparcie dla przedsiębiorstw** tj. Agencja Rozwoju Pomorza w Gdańsku, Pomorska Rada Przedsiębiorczości czy Pomorski Fundusz Pożyczkowy. W związku z licznymi napotykanymi przez eksporterów barierami proceduralno-prawnymi w kontekście działalności międzynarodowej, wskazane jest podnoszenie świadomości przedsiębiorców w zakresie istnienia i prowadzonej działalności przez instytucje wspierające rozwój przedsiębiorstw w województwie pomorskim. Syntetyczne informacje na ten temat powinny być dostępne w przejrzystej formie zarówno w formie drukowanej (np. w postaci krótkiego biuletynu informacyjnego, który mógłby być kolportowany na terenie urzędów skarbowych, urzędu marszałkowskiego, w starostwach powiatowych itp.), jak i w formie elektronicznej, do pobrania ze strony internetowej Urzędu Marszałkowskiego oraz ze stron internetowych pozostałych samorządów w województwie. W zakresie wsparcia eksporterów w pozyskiwaniu kontrahentów, warto rozważyć treść rekomendacji RG6.

Obszar: Migranci zarobkowi w województwie pomorskim.

WG9. Poziom zatrudnienia obcokrajowców w województwie pomorskim wzrasta. W 2014 roku liczba wydanych pozwoleń na pracę oraz zarejestrowanych oświadczeń pracodawców chcących zapewnić zatrudnienie cudzoziemcom, w stosunku do poprzedniego okresu wzrosła o ponad połowę (z 5195 do 7877). [patrz s. 49-51]

WG10. W grupie imigrantów zarobkowych przyjeżdżających do województwa coraz wyższy jest odsetek Ukraińców – do wyjazdu skłania ich niepewna sytuacja polityczna w ich regionie oraz chęć finansowego zabezpieczenia rodziny pozostającej w kraju pochodzenia. [patrz s. 50-53]

WG11. Cudzoziemcy przyjeżdżający do województwa pomorskiego różnią się motywacjami podjęcia zatrudnienia w województwie. Pracownicy o wysokich kwalifikacjach wypełniają braki kadrowe w polskich oddziałach zagranicznych firm. Robotników oraz pracowników usług przyciąga natomiast możliwość osiągnięcia wyższych zarobków niż w kraju pochodzenia. Lokalizacja i walory regionu pozwalają na podjęcie pracy sezonowej, niewymagającej specjalnych uprawnień. [patrz s. 52-53]

RG8. Z badania jakościowego przeprowadzonego wśród przedstawicieli pomorskich instytucji wynika, że w latach 2010-2014 obcokrajowcy rzadko poszukiwali zatrudnienia za pośrednictwem międzynarodowego pośrednictwa pracy (EURES – European Employment Services) Wojewódzkiego Urzędu Pracy, co może być konsekwencją braku ofert pracy zgłaszanych do realizacji w ramach sieci EURES przez pomorskich pracodawców. W związku z powyższym, rekomenduje się przeprowadzenie badania potrzeb w zakresie tego, **czy pracodawcy są zainteresowani zatrudnianiem obcokrajowców w przypadku wystąpienia trudności w pozyskaniu odpowiednich kandydatów do pracy na regionalnym i krajowym rynku pracy oraz na jakim wsparciu w poszukiwaniu pracy zależałoby obcokrajowcom** przyjeżdżającym do województwa pomorskiego w celu dostosowania zakresu oferowanej pomocy do ich rzeczywistych potrzeb.

RG9. Praca podejmowana w Polsce przez cudzoziemców nie zawsze wymaga dobrej znajomości języka polskiego, przy znacznej części rekrutacji jest to jednak

kluczowy wymóg. **Aby umożliwić obcokrajowcom podjęcie zatrudnienia w wybranych branżach należy zadbać o odpowiednie przygotowanie językowe tej grupy.** W ramach kursów językowych prowadzonych obecnie przez zewnętrzne firmy na zlecenie Powiatowych Urzędów Pracy brakuje lektorów przygotowujących do wykonywania konkretnych zawodów. W związku z tym, rekomenduje się współpracę Samorządu Województwa Pomorskiego z Powiatowymi Urzędami Pracy w zakresie stworzenia oferty kursów językowych adekwatnej do potrzeb cudzoziemców (wybór odpowiednich kursów spośród ofert zewnętrznych firm działających na rynku).

Obszar: Emigracja zarobkowa Pomorzan.

WG12. Czynnikiem determinującym poziom imigracji oraz emigracji zarobkowej jest sytuacja ekonomiczna i wysokość wynagrodzeń. Mieszkańców województwa pomorskiego za granicę przyciąga chęć uzyskania wyższych dochodów (często dwu/trzykrotnie przewyższających wynagrodzenie otrzymywane w kraju, za wykonywaną pracę w tych samych lub porównywalnych zawodach) i podniesienia stopy bytowej w kraju. Tylko jednego na dziesięć byłych emigrantów zarobkowych, przed powtórным wyjazdem z Polski zatrzymuje atrakcyjna praca. [patrz s. 45-47]

RG10. Można przypuszczać, że obniżeniu skali emigracji zarobkowej sprzyjać będzie utworzenie nowych miejsc zatrudnienia w województwie pomorskim oraz wzrost płacy minimalnej. Pozwoli to także na zwiększenie zainteresowania pomorskim rynkiem pracy wśród cudzoziemców. W związku z powyższym, rekomenduje się podejmowanie wszelkich działań zmierzających do pozyskiwania przez województwo inwestorów zagranicznych i krajowych, oferując im stosowne zachęty w zamian za tworzenie nowych miejsc pracy dla lokalnej ludności.

4.2. Komponent II. Edukacja na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym

Obszar: Stan i perspektywy umiędzynarodowienia szkół ponadgimnazjalnych i wyższych.

WE1. Dotychczasowe doświadczenia pokazują, że **rozwój umiędzynarodowienia placówek oświatowych pozytywnie wpływa na wiele aspektów edukacji.** Podnosi jakość kształcenia, wiąże się ze wzrostem kompetencji oraz mobilności absolwentów i kadry naukowej, a także podnosi prestiż szkół nawiązujących międzynarodową współpracę. Osoby uczestniczące w projektach o takim charakterze, po ukończeniu nauki mają większe szanse na znalezienie pracy. Uwaga innych państw europejskich koncentruje się nie tyle na rozwoju

umiędzynarodowienia, co na globalnej konkurencyjności instytucji oświatowych⁶⁵. [patrz s. 58-113]

WE2. Na rozwój umiędzynarodowienia wpływają regulacje narodowe, regionalne, czy te obowiązujące w ramach samych instytucji edukacyjnych, które utrudniają przejście na kolejne stopnie tego procesu. Ze względu na te różnice porównywanie poziomu internacjonalizacji pomiędzy placówkami bywa trudne, szczególnie w skali globalnej. [patrz s. 77-79, 113-117]

RE1. Szkoły ponadgimnazjalne oraz uczelnie wyższe są zgodne co do **potrzeby zwiększenia działań promocyjnych prowadzonych przez Samorząd Województwa Pomorskiego**. Ich przedstawiciele wypowiadają się o tym w kontekście popularyzacji województwa za granicą – w celu pozyskania nowych partnerów zagranicznych (współpraca Departamentu Turystyki i Promocji UMWP z uczelniami zagranicznymi) – oraz wyróżniania podmiotów przyczyniających się do wzrostu umiędzynarodowienia regionu – w celu ułatwienia rekrutacji nowych uczniów. Popularyzacja województwa pomorskiego mogłaby również funkcjonować we współpracy z kluczowymi samorządami miejskimi i powiatowymi.

RE2. Warto pracować nad wskaźnikami poziomu umiędzynarodowienia wspólnymi dla różnych placówek oświatowych, pozwalającymi na stałą kontrolę jakości podejmowanych działań. Dane dostępne obecnie (np. na temat mobilności polskich studentów czy pracowników uczelni) są niepełne i nie zbierane w sposób usystematyzowany. Zaleca się współpracę SWP z Głównym Urzędem Statystycznym przy **opracowaniu spójnej metodologii badania umiędzynarodowienia**, której konsekwencją mogłoby być rozbudowanie publikacji poświęconych edukacji i wychowaniu oraz dotyczących szkół wyższych i ich finansów. Wskaźniki zbierane dotychczas (np. liczba zagranicznych studentów, liczba studentów zagranicznych wśród absolwentów, środki na finansowanie współpracy naukowej z zagranicą, czy liczba zagranicznych pracowników naukowych) mogłyby zostać uzupełnione o kolejne (m.in. liczba programów i zajęć prowadzonych w języku obcym, liczba uczniów uczestniczących w programach wymiany, liczba placówek partnerskich za granicą, liczba dostępnych międzynarodowych projektów edukacyjnych). Regionalne Urzędy Statystyczne (w województwie pomorskim US w Gdańsku) mogłyby odpowiadać za **zbieranie danych dotyczących poziomu internacjonalizacji** w ramach danego województwa.

Obszar: Otwartość szkół ponadgimnazjalnych i wyższych w kontekście nawiązywania międzynarodowej współpracy.

⁶⁵Sivińska B., *Doświadczenia sąsiadów w zakresie internacjonalizacji szkolnictwa wyższego: Niemcy. Studium przypadku*, W: *Internacjonalizacja studiów wyższych*, red. W. Martyniuk, Warszawa 2011, s. 194.

WE3. W latach 2010-2014, wśród placówek uczestniczących w badaniu, **współpracę z podmiotami zagranicznymi nawiązywała co druga szkoła ponadgimnazjalna oraz większość uczelni wyższych.** W ramach tej współpracy aktywność podejmowali zarówno uczniowie, jak i sami pracownicy szkół. Szkoły ponadgimnazjalne najczęściej uczestniczyły w programie Comenius oraz Polsko-Niemieckiej Wymianie Młodzieży, szkoły wyższe – w programie Erasmus. Skala współpracy zależała od wielkości instytucji, największe uczelnie nawiązywały kontakt z więcej niż setką szkół partnerskich. [patrz s. 62-64, 82-85]

WE4. Dyrekcja szkół ponadgimnazjalnych wspomaga nauczycieli w inicjatywach skierowanych do uczniów. Dzięki zajęciom pozalekcyjnym, programom wymiany oraz konkursom tematycznym, mają oni możliwość rozwinięcia kompetencji społecznych i językowych oraz zdobycia doświadczenia zawodowego (szkoły techniczne i zawodowe). Zdaniem nauczycieli, uczniowie coraz bardziej interesują się ofertą językową szkoły. Szczególną motywacją do nauki języków cechują się maturzyści, którzy aby przygotować się do egzaminu chętnie uczestniczą w zajęciach konwersatoryjnych. Spośród wszystkich pozalekcyjnych form kontaktu z językiem obcym największym zainteresowaniem cieszą się inicjatywy pozwalające na rozwój bezpośrednich kontaktów międzynarodowych – wymiany uczniowskie i projekty edukacyjne. [patrz s. 61-64, 66, 68]

WE5. Pomorskie instytucje oświatowe, niezależnie od poziomu nauczania, według deklaracji ich przedstawicieli **są otwarte na działania służące internacjonalizacji kształcenia.** Trzech na czterech dyrektorów szkół ponadgimnazjalnych w kolejnych latach planuje wzięcie udziału w międzynarodowych projektach edukacyjnych. Niestety, równocześnie dominująca część przedstawicieli tych szkół nie zamierza realizować postulatów nauczycieli dotyczących nauczania języków obcych – poszerzenia liczby godzin drugiego języka czy wprowadzenia do oferty nowych języków. Natomiast przedstawiciele uczelni wyższych, oprócz kontynuacji współpracy międzynarodowej, w najbliższych latach planują szereg działań związanych z rozwojem umiędzynarodowienia, m.in.: wprowadzenie usprawnień w obsłudze studentów zagranicznych oraz uruchomienie nowych przedmiotów w języku angielskim. [patrz s. 60-61, 66-67, 71-72, 82-83, 88-89]

RE3. Cennym wsparciem SWP będzie **stworzenie platform współpracy instytucji oświatowych zajmujących się działalnością międzynarodową.** Będzie to sprzyjało integracji tych placówek, umożliwi transfer zgromadzonych do tej pory doświadczeń, a także objęcie wspólnej wizji internacjonalizacji kształcenia. Zaleca się, aby dbanie o właściwą realizację strategii internacjonalizacji szkolnictwa wypracowanej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego należało do zadań Departamentu Edukacji i Sportu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego.

RE4. Zgodnie z sugestiami nauczycieli języków obcych z pomorskich szkół ponadgimnazjalnych, w celu zwiększenia umiędzynarodowienia województwa pomorskiego w przyszłości **rekomenduje się poszerzenie oferty kształcenia językowego w szkołach ponadgimnazjalnych,** w tym również zwiększenie liczby godzin przeznaczonych na naukę drugiego języka obcego przynajmniej do dwóch godzin tygodniowo. Wyższy poziom kompetencji językowych uczniów pozwoli im wykorzystać potencjał dostępnych programów współpracy międzynarodowej oraz otworzy drogę do wyjazdów w ramach wymiany

zagranicznej. Jako, że ciężar finansowy takich inwestycji zostałby przeniesiony na poziom gmin, miast i powiatów, warto rozważyć stworzenie systemu, który motywowałby samorządy do przeznaczenia środków na taki cel, np. preferencyjne dofinansowanie inwestycji strukturalnych.

Obszar: Międzynarodowa aktywność absolwentów szkół ponadgimnazjalnych.

WE6. Absolwenci szkół ponadgimnazjalnych, planując swój udział w wymianie międzynarodowej, najczęściej decydują się na program Erasmus. Udział w takim przedsięwzięciu w ich opinii niesie wiele korzyści. Największą motywację do wyjazdu przejawiają osoby, które pragną się usamodzielnąć, poznać kulturę obcego kraju oraz udoskonalić umiejętności językowe. Oprócz nabycia swobody wypowiedzenia się w języku obcym, w wyniku udziału w programie studenci stają się otwarci na ludzi oraz zyskują chęć samorozwoju. Podkreślaną przez nich zaletą jest także możliwość zdobywania wiedzy w praktyce. [patrz s. 94-99]

WE7. Z badania uczestników wymian zagranicznych można wywnioskować, że najtrudniejszą częścią udziału w programie jest powrót do kraju. Deklarowana otwartość uczelni w kontekście umiędzynarodowienia nie zawsze przekłada się na otwartość jej pracowników – wykładowców i administracji. W ramach niektórych wydziałów studenci mają obowiązek zaliczenia przedmiotów z semestru, w trakcie którego przebywali za granicą. Utrudnienia, które napotykają powracający mogą w znaczący sposób zniechęcać osoby, które dopiero rozważają możliwość wyjazdu. Największymi przeszkodami w podejmowaniu aktywności międzynarodowej przez pomorskich studentów są jednak bariery finansowe i językowe. Stypendium oferowane w ramach programu wymiany Erasmus, według uczestników, nie wystarcza na pokrycie podstawowych kosztów utrzymania – bez własnych oszczędności wyjazd za granicę byłby niemożliwy. Biorąc pod uwagę stosunkowo niskie oceny kompetencji uczniów szkół ponadgimnazjalnych w perspektywie nauczycieli języków obcych, poziom umiejętności językowych wielu z nich uniemożliwiłby podjęcie nauki za granicą, a w przyszłości, znalezienie atrakcyjnej pracy, wymagającej biegłej znajomości języków obcych. [patrz s. 75, 99-105]

RE5. W celu zwiększenia mobilności pomorskich studentów **sugeruje się, aby uczelnie promowały programy wymiany międzynarodowej**, podkreślając korzyści, jakie płyną z wyjazdów o takim charakterze oraz wprowadzając procedury usprawniające powrót tych osób do funkcjonowania w środowisku uczelnianym. Zalecane jest także zamieszczenie wykazu dokumentów do rozliczenia w widocznym miejscu na stronie każdego z wydziałów studiów lub biura zajmującego się współpracą zagraniczną np. w zakładkach „procedury po powrocie” czy „dokumenty rozliczeniowe” – za wzór można przyjąć stronę

Politechniki Warszawskiej, zawierającą w jednym miejscu zarówno instrukcję postępowania, jak i dokumenty do wydrukowania⁶⁶.

RE6. Rozwojowi aktywności międzynarodowej uczniów sprzyjać będzie **przekazywanie informacji dotyczących udziału w międzynarodowych programach edukacyjnych w sposób kompletny i terminowy**. Dotyczy to przede wszystkim warunków, jakie należy spełnić, aby wziąć udział w programie oraz wysokości dofinansowania. Tylko posiadając tę wiedzę wyjeżdżający mogą się przygotować, zabezpieczając odpowiednią ilość środków na utrzymanie za granicą.

Obszar: Problemy w rozwoju internacjonalizacji kształcenia.

WE8. Mimo innego zakresu działań międzynarodowych, problemy szkół ponadgimnazjalnych i uczelni wyższych, z jakimi spotykają się na drodze do ich realizacji są podobne. Z badań ilościowych i jakościowych wynika, że **największym utrudnieniem są sprzeczne przepisy prawa polskiego i regulacji obowiązujących w Unii**. Przedstawiciele instytucji oświatowych chętnie otrzymaliby wsparcie informacyjne od lokalnych jednostek, niestety w opozycji do informacji uzyskiwanych na szkoleniach i kursach Narodowej Agencji. Szczególnie w zakresie księgowania otrzymywanych funduszy. [patrz s. 79-81, 115-117]

RE7. W związku ze zdiagnozowaniem wśród podmiotów kształcących problemów natury formalnej, rekomendowane **jest rozwinięcie działalności szkoleniowej SWP w zakresie pisania wniosków o przystąpienie do programu oraz zasad rozliczania projektów**. Zdaniem osób zgłaszających ten rodzaj utrudnień należałoby powołać jednostkę wyspecjalizowaną w udzielaniu porad z zakresu rozliczeń lub spróbować wykorzystać istniejące instytucje (np. organizacje pracodawców), które w wyniku działań zleconych przez Samorząd Województwa mogłyby takie działania i szkolenia prowadzić. Ponieważ przekazy otrzymywane obecnie z różnych instytucji są niespójne, należy zestandaryzować ich treść poprzez przygotowanie wiarygodnej bazy wiedzy na temat funduszy europejskich, łączącej informacje z wielu źródeł. Wdrożeniem tej rekomendacji mógłby zająć się Departament Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego.

Obszar: Studenci zagraniczni na pomorskich uczelniach wyższych.

WE9. Wśród zbiorowości cudzoziemców studiujących w województwie pomorskim dominują studenci z Europy i Azji, podejmujący naukę na studiach dziennych (większość w wyniku standardowej rekrutacji). Stosunkowo dużą grupę przyjeżdżających stanowią Szwedzi. Z ostatnich danych Urzędu Statystycznego w Gdańsku dotyczących szkół wyższych wynika, że część obcokrajowców

⁶⁶ Strona Politechniki Warszawskiej z wykazem dokumentów do rozliczenia po wymianie: <http://www.elka.pw.edu.pl/Studia/Wymiana-miedzynarodowa/Erasmus/Formalnosci-do-zalatwienia-po-powrocie> [dostęp 2015-07-02]

podejmujących naukę w tym regionie posiada polskie korzenie (nieco mniej niż jedna piąta). Uczelniami skupiającymi największą grupę studentów zagranicznych są trzy trójmiejskie ośrodki akademickie: Gdański Uniwersytet Medyczny, Uniwersytet Gdański oraz Politechnika Gdańska. Udział studentów zagranicznych na pomorskich uczelniach w ciągu ostatnich lat systematycznie się zwiększał. W roku akademickim 2013/2014 odsetek obcokrajowców studiujących w województwie pomorskim w stosunku do ogółu studentów wynosił 1,6. [patrz s. 105-106]

RE8. Ważnym elementem wsparcia SWP będzie **zaangażowanie instytucji kulturalnych w integrację społeczną przyjeżdżających obcokrajowców** oraz **usprawnienie procedur rejestracji pobytu** cudzoziemców podejmujących naukę w województwie pomorskim. Zalecana byłaby przy tym współpraca różnych Departamentów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego: Departamentu Kultury, Turystyki i Promocji oraz Departamentu Programów Regionalnych, a także współpraca SWP z Wydziałem Spraw Obywatelskich i Cudzoziemców Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego (PUW).

Obszar: Źródła informacji na temat oferty kształcenia pomorskich uczelni.

WE10. Informacji na temat pomorskich szkół wyższych studenci zagraniczni szukają w internecie, w tym na stronach programu wymiany studenckiej – zdecydowanie rzadziej korzystają z biur wymiany studenckiej na uczelni macierzystej. Do województwa pomorskiego przyciągają ich walory przyrodnicze regionu oraz bliskość morza. Badanie dowiodło, że obcokrajowcy doceniają również wyjątkową atmosferę pomorskich miast akademickich. Na cechy „miękkie” (atmosfera uczelni, komunikacja z innymi studentami) zwracali także uwagę wymieniając zalety uczelni, na której studiują. Na decyzje dotyczące podjęcia studiów w Polsce Północnej wpływ miały ponadto rekomendacje osób z najbliższego otoczenia. Wybór konkretnego ośrodka kształcenia podyktowany był opinią o danej uczelni oraz proponowanym przez nią programem kształcenia. Według obcokrajowców kadra dydaktyczna uczelni wyższej, na której studiują jest odpowiednio wykwalifikowana i kompetentna, co wyróżnia województwo pomorskie na tle innych regionów Polski. [patrz s. 108-111]

RE9. **Zaleca się, aby promowanie pomorskiej oferty szkolnictwa wyższego zostało wpisane na stałe w strategię promocji województwa pomorskiego.** W celu dotarcia do kandydatów na studia oraz studentów zagranicznych szukających informacji w internecie, rekomenduje się objęcie przez SWP patronatu nad anglojęzyczną stroną internetową porozumienia „Study in Pomorskie”, będącej efektem pracy konsorcjum czterech uczelni wyższych z 2010 roku (Akademii Sztuk Pięknych, Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, Politechniki Gdańskiej

i Uniwersytetu Gdańskiego)⁶⁷. Sugeruje się rozbudowę i aktualizację treści dostępnych na stronie studypomorskie.eu, w celu podniesienia jej atrakcyjności, a tym samym liczby potencjalnych zainteresowanych podjęciem nauki w województwie pomorskim. Istotną będzie zmiana szaty graficznej strony na bardziej przejrzystą oraz spójną z przyjętą identyfikacją wizualną województwa. Opracowanie treści i unowocześnienie strony internetowej dedykowanej studentom zagranicznym powinno być połączone z innymi działaniami zwiększającymi rozpoznawalność regionu oraz oferty kształcenia wśród obcokrajowców.

Obszar: Ocena studiowania i poziomu życia w województwie pomorskim przez studentów zagranicznych.

WE11. Studenci zagraniczni są zadowoleni z poziomu życia w województwie pomorskim. Nie żałują decyzji o podjęciu nauki w tym miejscu oraz rozważają ponowny przyjazd w perspektywie najbliższych dwóch lat – nie tylko w ramach kontynuacji studiów, ale także w celach turystycznych. Może to sugerować, że będą polecać wyjazdy do województwa także swojej rodzinie i znajomym. [patrz s. 110]

WE12. Obcokrajowcy studiujący w województwie pomorskim są zadowoleni z dostępnej oferty przedmiotów i merytorycznego poziomu zajęć. Określając swój poziom zadowolenia z pobytu w regionie, satysfakcję z miejscowości zamieszkania oceniano zazwyczaj wyżej (średnia ocen 7,3) niż satysfakcję z poszczególnych elementów studiowania (średnie oceny od 5,2 do 6,9). W opinii cudzoziemców Polska i województwo pomorskie są ciekawym oraz rozwiniętym regionem. [patrz s. 110-113]

WE13. Najczęściej zauważaną przez obcokrajowców wadą studiowania w województwie pomorskim jest słaby przepływ informacji na uczelni. Przy ocenie satysfakcji z różnych aspektów studiowania, dostępność informacji organizacyjnych oraz możliwość komunikacji w języku obcym z obsługą administracyjną uczelni oceniono niżej niż inne kwestie. [patrz s. 111-112]

RE10. Z wypowiedzi studentów zagranicznych wynika, że istotnym wsparciem jest dla nich pomoc uczelni w zakresie zakwaterowania i załatwiania spraw administracyjnych. Aby z tego wsparcia mogli skorzystać wszystkie potrzebujące go osoby, zalecane jest **delegowanie co roku przynajmniej jednego pracownika szkoły wyższej do pełnienia roli opiekuna uczestników wymian oraz innych cudzoziemców studiujących na uczelni.**

RE11. Biorąc pod uwagę relatywnie niższe zadowolenie studentów zagranicznych z komunikacji w języku obcym z obsługą administracyjną uczelni, w przyszłych latach zaleca się we współpracy z uczelniami wyższymi **wypracowanie standardu komunikacji w języku obcym lub podjęcie się organizacji szkoleń podnoszących**

⁶⁷ <http://nauka.trojmiasto.pl/Study-in-Pomerania-czyli-uczelnie-chca-zagranicznych-studentow-n37408.html> [dostęp 2015-07-02].

kompetencje językowe tej grupy pracowników. Rekomenduje się także przeprowadzanie cyklicznych audytów, mających na celu sprawdzenie poziomu i jakości obsługi oferowanej przez pracowników administracyjnych szkół wyższych. Nadzór nad wdrożeniem tych działań mógłby należeć do Departamentu Edukacji i Sportu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego.

4.3. Komponent III. Turystyka i kultura

Obszar: Zagraniczny ruch turystyczny w województwie pomorskim.

WT1. Oficjalne statystyki oraz opinie przedstawicieli branży turystycznej w regionie, wskazują na **systematyczny wzrost liczby przyjazdów turystów zagranicznych na przestrzeni lat 2010-2014 do województwa pomorskiego.** Co więcej, w nadchodzących pięciu latach prognozowany jest dalszy wzrost liczby przyjezdnych z zagranicy zwłaszcza z Niemiec, Rosji i Wielkiej Brytanii. Obserwowany wzrost zagranicznego ruchu turystycznego w regionie wynika ze zmian **strukturalno-finansowych** oraz **wizerunkowych.** [patrz s. 135-139, 141-142]

RT1. Pomorskie znajduje się obecnie na fali wznoszącej ze względu na efekt „boomu na Euro”. W związku z czym sugeruje się dążenie do dalszego, konsekwentnego budowania świadomości jego marki na rynkach zagranicznych. W perspektywie nadchodzących lat, ten wzrost świadomości powinien przełożyć się na przyrost liczby przyjeżdżających tutaj turystów zagranicznych. Rekomenduje się, aby w zakresie tworzenia strategii oraz materiałów promocyjnych regionu, Samorząd Województwa organizował konsultacje z ekspertami z branży turystycznej np. z Gdańskiej Organizacji Turystycznej, Pomorskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz przedstawicielami biznesu. W tym kontekście warto rozważyć potencjalne partnerstwo Samorządu Województwa z kluczowymi samorządami miejskimi i powiatowymi (jak np. Gdańsk, Gdynia, Sopot), aby realizować spójną promocję oraz uniknąć ewentualnego efektu kanibalizacji informacyjnej.

RT2. Nieodzownym elementem kampanii wizerunkowej powinna być konsekwentna promocja jednej, dedykowanej strony internetowej, na której dostępne będą syntetyczne informacje o ofercie turystycznej regionu, np. istniejącej już witryny pomorskie.travel. Warto zadbać o odpowiednie pozycjonowanie tejże strony w wyszukiwarkach internetowych.

Obszar: Atrakcyjność oferty turystycznej województwa pomorskiego z perspektywy zagranicznych turystów.

WT2. W trakcie przeprowadzonego badania, oferta turystyczna województwa została oceniona jako raczej atrakcyjna z punktu widzenia turystów zagranicznych, chociaż na przestrzeni minionych pięciu lat jej atrakcyjność wzrosła. Spośród pięciu elementów, tj. baza noclegowa, oferta usług turystycznych, atrakcje turystyczne, transport lokalny i system informacji turystycznej, najwyżej pod względem jakości zostały ocenione atrakcje turystyczne a najniżej transport lokalny. W opinii przedstawicieli branży turystycznej oferta turystyczna Pomorskiego jest przystępna cenowo. Stosunkowo najdroższa jest baza noclegowa. Chociaż w porównaniu do innych obszarów transport

lokalny uznano jako stosunkowo niekosztowny, to biorąc pod uwagę relację ceny do jakości jest to z pewnością aspekt wymagający poprawy. [patrz s. 137-138, 142]

RT3. Równoległe z działaniami promocyjnymi powinny postępować zrównoważone inwestycje zmierzające do **podniesienia jakości transportu lokalnego** (wychodzącego poza obszar metropolitalny), który jest zdecydowanie najniższym elementem oferty turystycznej. Sugeruje się, aby działania zmierzały w kierunku modernizacji taboru (transport kolejowy i autobusowy), zwiększenia liczby połączeń i przejrzystości warunków korzystania. Także w tym aspekcie, korzystna wydaje się współpraca z samorządami lokalnymi, również z perspektywy rozłożenia wydatków, która spowoduje, że koszt inwestycji w transport lokalny nie będzie obciążał wyłącznie budżetu województwa, a w ogromnej większości będzie pochodził ze środków finansowych samorządów lokalnych.

RT4. Przykładem dobrej praktyki, wartej powielania w innych obszarach oferty turystycznej, jest funkcjonująca na terenie Trójmiasta Karta Turysty. Jest to produkt, który doskonale wpisuje się w potrzeby turystów krajowych i zagranicznych. Przyjęta forma dystrybucji jest jednak niedopracowana z perspektywy obcokrajowca. Sprzedaż kart turysty odbywa się zaledwie w pięciu punktach sprzedaży na terenie Trójmiasta, podczas gdy mogłaby być szeroko dostępna na pocztach, kioskach, dworcach PKP i lotnisku – czyli miejscach, do których dotarcie nie wymaga od turysty nieznanego miasta zbyt dużego nakładu sił.

RT5. Rekomenduje się dalszą modernizację i promocję oferty turystycznej dla osób chcących spędzać aktywnie czas oraz dalszą poprawę standardu obiektów noclegowych, przy utrzymaniu obecnego poziomu cen. Rolą Samorządu Województwa Pomorskiego w tym zakresie mogłoby być udzielanie wsparcia w zakresie pozyskiwania funduszy unijnych dla przedsiębiorców, którzy dzięki nim mieliby szansę rozwijania prowadzonej działalności w szeroko pojętej branży turystycznej.

Obszar: Atrybuty oferty turystycznej w województwie pomorskim.

WT3. Wśród mocnych elementów oferty turystycznej pomorskiego wskazywane są obiekty kulturalne, wydarzenia i imprezy organizowane na terenie województwa. Atrakcyjność tej oferty podnosi nadmorskie położenie, a także organizowane cyklicznie masowe imprezy. [patrz s. 142-143]

WT4. Zagranicznej turystyce krótkookresowej na terenie pomorskiego w latach 2010-2014 sprzyjała rozrastająca się z roku na rok oferta połączeń lotniczych operatorów tanich linii lotniczych. [patrz s. 128, 142]

RT6. Biorąc pod uwagę sezonowość turystyki w województwie, warto dbać o to, aby oferta posiadała interesujące, gotowe warianty dla chcących odwiedzić region podczas każdej pory roku. W związku z tym, rekomenduje się aby Samorząd Województwa inspirował instytucje odpowiedzialne za promocję turystyki regionu do zaprojektowania całorocznej oferty turystycznej regionu. Przy czym warto rozważyć **skierowanie osobnych ofert do dwóch różniących się od siebie grup docelowych: zagranicznych turystów weekendowych oraz długoterminowych. Wariant dla turystów weekendowych** powinien przewidywać atrakcje z zakresu aktywnej turystyki miejskiej, historycznej oraz rozrywkowej, które

będą skupione raczej w centralnym (metropolitalnym) obszarze województwa. Szczególnie ważne jest promowanie oferty instytucji kultury i rozrywki, które są dostępne przez cały rok, np. Europejskiego Centrum Solidarności, Teatru Szekspirowskiego czy Escape Rooms zlokalizowanych na stadionie PGE Arena. Turystyka weekendowa mogłaby być budowana również wokół cyklicznych lub ad hoc-owych imprez kulturalnych i sportowych. Region powinien starać się o organizację koncertów gwiazd muzyki światowego formatu, imprez sportowych o międzynarodowej randze tj. EURO 2012, Mistrzostwa Świata w Piłce Siatkowej Mężczyzn w 2014. Efekt synergii towarzyszący takim wydarzeniom, tj. międzynarodowa promocja, napływ turystów krajowych i zagranicznych oraz wzrost przychodów w branży turystycznej, niebagatelnie wpływa na wzrost poziomu atrakcyjności całego województwa.

Oferta dla turystów długookresowych powinna zachęcać do opuszczenia obszarów metropolitalnych, w celu odkrycia walorów etnicznych i przyrodniczych województwa. W tym zakresie niezbędna jest poprawa jakości transportu lokalnego, utrzymanie wysokiego standardu bazy noclegowej i gastronomicznej w mniejszych miejscowościach oraz zdywersyfikowanie atrakcji turystycznych dla różnych grup turystów: aktywnych, preferujących rekreacyjny lub bierny wypoczynek, podróżujących z rodziną.

Gotowe „pakiety” atrakcji turystycznych powinny być dostępne on-line na dedykowanym portalu turystycznym województwa pomorskiego. Warto podkreślić, że wszelkie inwestycje zmierzające do podnoszenia atrakcyjności oferty turystycznej z perspektywy obcokrajowców, przyczynią się do poprawy wizerunku i satysfakcji z wizyty w regionie turystów krajowych oraz mieszkańców województwa.

RT7. W zakresie oceny atrakcyjności oferty turystycznej i preferencji turystów zagranicznych, rekomenduje się cykliczne badanie ruchu turystycznego w województwie uwzględniające: ocenę atrakcyjności oferty, satysfakcję z wyjazdu, skłonność do rekomendacji miejsca bliskim oraz preferencje turystyczne. Zebrane w ten sposób dane pozwolą na sformułowanie bardzo precyzyjnych rekomendacji odnośnie działań zwiększających atrakcyjność turystyczną regionu.

Obszar: Słabe aspekty oferty turystycznej województwa pomorskiego.

WT5. Do słabych stron oferty turystycznej pomorskiego zaliczane są m.in. słabości infrastrukturalne, czyli niewystarczające wykorzystanie zasobów, jakimi dysponują miasta (np. hale widowiskowo-sportowe), brak obiektów sprzyjających organizacji największych konferencji i wydarzeń (np. hoteli mieszczących ponad 500 osób) oraz nieodpowiednie zagospodarowanie istniejących lokalizacji (np. obszarów położonych nad morzem). [patrz s. 143-144]

WT6. Problemy komunikacyjne rzutują na atrakcyjność turystyczną województwa pomorskiego. Niedobór miejsc parkingowych, niesatysfakcjonująca jakość transportu lokalnego i usług komunikacyjnych warunkują poziom satysfakcji zagranicznych turystów z pobytu w regionie. [patrz s. 7, 143-144]

RT8. Sugeruje się, aby SWP wpływał na poprawę jakości, modernizację oraz racjonalne wykorzystanie zasobów zagospodarowania przestrzennego

województwa. W tym zakresie zalecana jest ścisła współpraca z zarządcami dużych obiektów widowisko-sportowych w zakresie organizacji imprez masowych o znaczeniu międzynarodowym, zwłaszcza przewidzianych poza sezonem turystycznym. Ponadto rolą SWP w tym zakresie powinno być sprzyjanie powstawaniu hoteli o wysokim standardzie usług, mogących kompleksowo obsłużyć organizację dużych kongresów/konferencji/wydarzeń.

RT9. Rekomenduje się aktywne przyczynianie się do zmian w zakresie komunikacji miejskiej w porozumieniu z instytucjami odpowiedzialnymi za transport publiczny w województwie. Sugeruje się zwiększenie przejrzystości i łatwości korzystania ze środków transportu oraz dostępności komunikacji przez całą dobę.

Obszar: Dystrybucja materiałów informacyjnych dla turystów zagranicznych.

WT7. Brakuje odpowiednich nakładów bezpłatnych materiałów informacyjnych dla turystów wydanych w językach obcych. [patrz s. 143, 147]

RT10. Rekomenduje się, aby SWP czuwał nad odpowiednią liczbą oraz dystrybucją materiałów informacyjnych dla turystów zagranicznych, wydanych w językach obcych. Odpowiedni, transparentny system informacji turystycznej jest kluczowy z punktu widzenia zwiedzającego region obcokrajowca. Swobodny dostęp do bezpłatnych map i krótkich przewodników nt. atrakcji turystycznych, powinien obejmować więcej obiektów, aniżeli oficjalne centra informacji turystycznej, tj. lotnisko, dworce PKP, PKS, SKM, poczty czy kioski – w tym zakresie rola Samorządu Województwa Pomorskiego wydaje się być nie do przecenienia.

Obszar: Kalendarz imprez kulturalnych i sportowych a atrakcyjność turystyczna.

WT8. W kontekście atrakcyjności turystycznej zastrzeżenia budzi kalendarz imprez kulturalnych i sportowych, najczęściej rozumiany, jako „sezonowość”. Najciekawsze wydarzenia odbywają się przede wszystkim w miesiącach letnich, a ich atrakcyjność jest uzależniona od pogody. Pojawiły się również głosy, że kalendarz imprez jest planowany za późno lub w nieodpowiedni sposób. [patrz s. 143, 151-152]

RT11. Kluczowe jest wzmocnienie działań prowadzących do pozyskania innowacyjnych projektów, które wzbogacą ofertę kulturalną miasta, zwłaszcza poza sezonem wakacyjnym. W związku z tym, ważne jest wspieranie przez SWP lokalnych inicjatyw m.in. z zakresu kultury, turystyki i sportu.

RT12. Samorząd Województwa mógłby zaangażować się w przyciągnięcie do województwa większej liczby atrakcyjnych wydarzeń sportowych i muzycznych, zwłaszcza odbywających się poza wysokim sezonem np. renomowanych turniejów tenisa ziemnego z cyklu Pucharu Davisa; zawodów o międzynarodowej randze z dziedziny cieszących się popularnością psich sportów, tj. obedience, rally-o, agility, flyball, dogfrisbee; koncerty znanych zagranicznych gwiazd muzyki pop/rock. Inicjowanie międzynarodowych konferencji poświęconych nauce lub biznesowi przyczyniłoby się z kolei do rozwoju turystyki kongresowej w regionie.

Obszar: Oferta imprez kulturalnych i sportowych o międzynarodowym znaczeniu a partycypacja mieszkańców województwa.

WT9. Na przestrzeni badanego pięciolecia, poziom uczestnictwa Pomorzan w wydarzeniach kulturalnych i sportowych należy określić jako sporadyczny. Wyższy poziom zamożności mieszkańców, niższy wiek i zamieszkiwanie dużych

ośrodków miejskich pozytywnie wpływały na uczestnictwo w tego typu wydarzeniach. [patrz s. 147-149]

WT10. Obie oferty wydarzeń, kulturalne i sportowe, zostały ocenione przez Pomorzan w podobny, umiarkowanie pozytywny sposób. Pomimo tego, **w ocenie większości oferta kulturalno-sportowa odpowiada ich potrzebom.** Pozostała część pytaných wskazała na niedostateczną liczbę wydarzeń o randze międzynarodowej w zakresie imprez artystyczno-widowiskowych, sportowych, historycznych, oraz teatralnych i filmowych. [patrz s. 149-151]

WT11. Analiza barier uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych i sportowych wykazała **przeszkody ekonomiczne oraz wynikające z nieodpowiedniej organizacji imprezy.** Wśród czynników odpychających zdiagnozowano m.in. wysokie ceny biletów, niedostatecznie płynną organizację transportu z/do wydarzenia, brak udogodnień dla osób z niepełnosprawnością, zbyt mała liczba wejściówek oraz zbyt długi czas oczekiwania na wejście. Barięą była także niewystarczająca ilość publikowanych informacji – w tym w języku angielskim. Zlokalizowanie większości wydarzeń w centrach dużych miast ogranicza dostęp do imprez mieszkańcom małych miejscowości oraz wsi. [patrz s. 152]

RT13. O ile kwestia promocji i budowania świadomości marek poszczególnych wydarzeń jest w największym stopniu zależna od ich organizatorów, to warto rozważyć w jaki sposób SWP mógłby bezpośrednio wpływać na partycypację mieszkańców w tych wydarzeniach. Powołując się na jedno z ustawowych zadań samorządów wojewódzkich, dotyczących wspierania i prowadzenia działań na rzecz integracji społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, sugeruje się dotowanie biletów lub przekazanie pewnej ich puli na rzecz rodzin wielodzietnych, osób starszych lub osób w trudnej sytuacji materialnej, np. za pośrednictwem instytucji opieki społecznej.

RT14. Zaleca się, aby SWP dążył do wypracowania – w porozumieniu z wydziałami promocji urzędów miejskich, gmin i starostw powiatowych – jednolitych standardów organizacji imprez masowych o randze międzynarodowej. W tym kontekście należy zadbać o odpowiednią organizację transportu miejskiego oraz lokalnego (poza obszarem metropolitalnym) w godzinach nocnych. Zaś, aby nie dopuścić do formowania się długich kolejek oczekujących na wejście/wyjście z obiektu, organizator powinien zaangażować wystarczającą liczbę pracowników ochrony i obsługi w miejscu wydarzenia oraz otworzyć odpowiednią liczbę wejść do obiektu.

RT15. Biorąc pod uwagę wzrastającą liczbę turystów zagranicznych przebywających na wakacjach w pomorskim, zaleca się rozmieszczanie w przestrzeni publicznej pewnej części plakatów informujących o dużych, międzynarodowych imprezach również w języku angielskim.

4.4. Podsumowanie

Tabela 21. Zestawienie wniosków i rekomendacji w podziale na komponenty tematyczne.

Komponent	Wnioski	Rekomendacje	Sposób wdrożenia
I. Gospodarka i rynek pracy	WG1. Województwo pomorskie wypada dobrze w kategorii konkurencyjności oraz atrakcyjności inwestycyjnej, ale umiarkowanie dobrze pod kątem faktycznego poziomu umiędzynarodowienia. Na tle innych województw, Pomorskie wypada przeciętnie pod względem liczby inwestorów zagranicznych. Jednak o ciągłym rozwoju gospodarczym regionu świadczą: systematyczny wzrost liczby zarejestrowanych przedsiębiorstw prywatnych, liczby inwestorów zagranicznych, zatrudnienia w sektorze prywatnym oraz wysokości płac na przestrzeni lat 2010-2014. [patrz s. 153] WG2. W latach 2010-2014 w województwie pomorskim dominował kapitał krajów zrzeszonych w Unii Europejskiej – najczęściej Niemiec, państw Beneluksu i Cypru. [patrz s. 153]	RG1. Rekomenduje się kontynuowanie działań zmierzających do pozyskania inwestorów zagranicznych z krajów UE oraz wzrost aktywności w tym zakresie na terenie krajów spoza UE, w celu umocnienia wizerunku województwa pomorskiego, jako regionu o sprzyjającym klimacie inwestycyjnym. Grupę docelową podejmowanych działań powinni stanowić inwestorzy z branż, które najlepiej rozwijają się w Pomorskim tj. logistyka, BPO/SSV, ICT, energetyka, chemia lekka, motoryzacja. SWP powinien objąć patronatem wszelkie działania promocyjno-informacyjne podejmowane na obszarze kraju oraz za granicą. Rekomenduje się skoncentrowanie działań na dwóch wymiarach: internet oraz marketing bezpośredni. [patrz s. 153]	Zalecana jest współpraca SWP z organizacjami pozarządowymi lub instytucjami, których misją jest promocja walorów inwestycyjnych regionu tj. Invest in Pomerania czy Agencja Rozwoju Pomorza S.A. Rekomenduje się działania poprawiające rozpoznawalność i pozycjonowanie portalu investinpomerania.pl, nadając mu rangę oficjalnego serwisu informacyjnego dla inwestorów zagranicznych pod patronatem UMWP. Aktywność promocyjno-informacyjna SWP powinna oznaczać organizację wydarzeń biznesowych o randze międzynarodowej, obecność przedstawicielstwa województwa pomorskiego na wydarzeniach oraz imprezach biznesowych odbywających się za granicą oraz bezpośrednio działania informacyjne skierowane do grup docelowych.
	WG3. Wyróżnia się następujące czynniki przyciągające zagranicznych inwestorów na teren województwa pomorskiego: przystępność ekonomiczna - czyli niższe koszty pracy, materiałów i surowców oraz bliskość klientów, co minimalizuje koszty funkcjonowania przedsiębiorstw. Następnym czynnikiem jest dostępność odpowiednich	RG2. Uwarunkowania o charakterze podatkowym/ finansowym wpływają na decyzję podmiotów o zainwestowaniu w danym regionie. W tym obszarze, istotną część kompetencji znajduje się w sferze	Zachęcenie przez SWP samorządów lokalnych do stosowania niższych niż maksymalne stawek podatku od nieruchomości w początkowym okresie inwestycji.

	terenów inwestycyjnych. Inwestorów przyciąga też kapitał społeczny i zasoby pracy tj. odpowiednio wykwalifikowana kadra, ale rzadziej wysoka jakość życia w regionie. Najbardziej wskazywanym motywem rozpoczęcia działalności gospodarczej w Pomorskim była infrastruktura transportowa. [patrz s. 154]	decyzyjnej samorządów gminnych, miejskich i podatkowych. [patrz s. 155]	
	WG4. Rozpoczęcie działalności eksportowej przez pomorskie firmy wynikało najczęściej z chęci zdobycia nowych rynków zbytu a tym samym zwiększenia przychodów przedsiębiorstwa. [patrz s. 155] WG5. W latach 2010-2014 towary były czterokrotnie częściej przedmiotem eksportu niż usługi. Jednymi z najczęściej eksportowanych produktów były te wykorzystywane w sektorze przemysłowym. Eksport usług dotyczył przede wszystkim branż związanych z transportem oraz budownictwem. [patrz s. 155] WG6. Działalność międzynarodowa pomorskich eksporterów w latach 2010-2014 (nie wliczając eksportu) miała charakter reprezentacyjny i informacyjny. Bardzo rzadko podejmowano działania o międzynarodowym znaczeniu w obszarze human resources. [patrz s. 155]	RG3. Dalsze inwestowanie w infrastrukturę transportową. Jakość oraz zasięg sieci dróg morskich i lądowych są kluczowe z punktu widzenia eksporterów oraz inwestorów zagranicznych. [patrz s. 155] RG4. Pożądane jest, aby SWP angażował się w szeroko pojętą promocję regionalnego eksportu za granicą. Kluczowe jest wzmacnianie wizerunku pomorskich eksporterów, jako solidnych partnerów biznesowych w dobrej kondycji ekonomicznej, którzy dysponują kompetentną kadram, korzystną lokalizacją i cenią sobie innowacje. [patrz s. 156] RG5. Patronat nad eksportem powinien oznaczać działania sprzyjające integracji pomorskich eksporterów, umożliwiając im przy tym możliwość nawiązywania relacji biznesowych oraz wymianę doświadczeń. [patrz s. 156]	W latach 2010-2014 infrastruktura transportowa województwa, również dzięki wykorzystaniu środków unijnych uległa znaczącej poprawie. Warto kontynuować stosowany dotychczas model wspierania inwestycji wykonywanych przez samorządy lokalne. Objęcie przez SWP patronatu nad przedsiębiorcami i ich towarami podczas kluczowych międzynarodowych targów, konferencji czy kongresów. Zacieśnienie współpracy ze Stowarzyszeniem Eksporterów Polskich, po to, aby zachęcać eksporterów z województwa pomorskiego do udziału w organizowanych przez Stowarzyszenie wydarzeniach.
	WG7. Pomorscy przedsiębiorcy na przestrzeni lat 2010-2014 współpracowali przeciętnie z osiemnastoma zagranicznymi kontrahentami. Kluczowi partnerzy biznesowi byli zlokalizowani w krajach Europy Północnej i Zachodniej. [patrz s. 156]	RG6. Rekomenduje się udzielenie przez SWP wsparcia polegającego na ułatwieniu odnalezienia określonej firmy potencjalnie zainteresowanemu współpracą przedsiębiorcy. [patrz s. 156]	Rozbudowanie portalu dedykowanego inwestorom zagranicznym investin-pomerania.pl o dodatkową zakładkę, w której dostępna byłaby baza/lista pomorskich firm prowadzących działalność eksportową.

	WG8. Co piąty pomorski eksporter napotkał w latach 2010-2014 na bariery, podczas rozwoju działalności na rynkach międzynarodowych związane z: ograniczeniami prawnymi i proceduralnymi, politycznymi i biurokratycznymi, kłopotami w rozliczaniu transakcji zawartych z zagranicznymi kontrahentami oraz z pozyskaniem zagranicznych kontrahentów. [patrz s. 156-157]	RG7. W związku z licznie napotykanymi przez eksporterów barierami proceduralno-prawnymi w kontekście działalności międzynarodowej, wskazane jest podnoszenie świadomości przedsiębiorców w zakresie istnienia i prowadzonej działalności przez instytucje wspierające rozwój przedsiębiorstw w województwie pomorskim. [patrz s. 157]	Promocja pomorskich instytucji świadczących wsparcie dla przedsiębiorstw tj. Agencja Rozwoju Pomorza w Gdańsku, Pomorska Rada Przedsiębiorczości czy Pomorski Fundusz Pożyczkowy. Syntetyczne informacje dla przedsiębiorców powinny być dostępne w przejrzystej formie zarówno w formie drukowanej i elektronicznej, do pobrania ze strony internetowej Urzędu Marszałkowskiego oraz ze stron internetowych pozostałych samorządów w województwie.
	WG9. Poziom zatrudnienia obcokrajowców w województwie pomorskim wzrasta. W 2014 roku liczba wydanych pozwoleń na pracę oraz zarejestrowanych oświadczeń pracodawców chcących zapewnić zatrudnienie cudzoziemcom, w stosunku do poprzedniego okresu wzrosła o ponad połowę (z 5195 do 7877). [patrz s. 157] WG10. W grupie imigrantów zarobkowych przyjeżdżających do województwa coraz wyższy jest odsetek Ukraińców – do wyjazdu skłania ich niepewna sytuacja polityczna w ich regionie oraz chęć finansowego zabezpieczenia rodziny pozostającej w kraju pochodzenia. [patrz s. 157] WG11. Cudzoziemcy przyjeżdżający do województwa pomorskiego różnią się motywacjami podjęcia zatrudnienia w województwie pomorskim w zależności od poziomu kwalifikacji. Ponadto, lokalizacja i walory regionu pozwalają na podjęcie pracy sezonowej, niewymagającej specjalnych uprawnień. [patrz s. 157]	RG8. W latach 2010-2014 obcokrajowcy rzadko poszukiwali zatrudnienia za pośrednictwem międzynarodowego pośrednictwa pracy (EURES) Wojewódzkiego Urzędu Pracy. [patrz s. 157-158] RG9. Praca podejmowana w Polsce przez cudzoziemców nie zawsze wymaga dobrej znajomości języka polskiego, przy znacznej części rekrutacji jest to jednak kluczowy wymóg. W ramach kursów językowych prowadzonych obecnie przez zewnętrzne firmy na zlecenie PUP brakuje lektorów przygotowujących do wykonywania konkretnych zawodów. [patrz s. 158]	Przeprowadzenie badania potrzeb w zakresie tego, na jakim wsparciu w poszukiwaniu pracy zależałoby obcokrajowcom przyjeżdżającym do województwa pomorskiego w celu dostosowania zakresu oferowanej pomocy do ich rzeczywistych potrzeb. Rekomenduje się współpracę SWP z Powiatowymi Urzędami Pracy w zakresie stworzenia oferty kursów językowych adekwatnej do potrzeb cudzoziemców (wybór odpowiednich kursów spośród ofert zewnętrznych firm działających na rynku).

	WG12. Poziom imigracji oraz emigracji zarobkowej warunkują sytuacja ekonomiczna i wysokość wynagrodzeń. Mieszkańców województwa pomorskiego za granicę przyciąga chęć uzyskania wyższych dochodów i podniesienia stopy bytowej w kraju. [patrz s. 158]	RG10. Obniżeniu skali emigracji zarobkowej sprzyjać będzie utworzenie nowych miejsc zatrudnienia w województwie pomorskim oraz wzrost płacy minimalnej. Pozwoli to także na zwiększenie zainteresowania pomorskim rynkiem pracy wśród cudzoziemców. [patrz s. 158]	Podjęcie wszelkich działań zmierzających do pozyskiwania przez województwo inwestorów zagranicznych i krajowych, oferując im stosowne zachęty w zamian za tworzenie nowych miejsc pracy dla lokalnej ludności.
II. Edukacja na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym	WE1. Umiejdzynarodowienie pomorskich placówek oświatowych wiąże się z podniesieniem jakości kształcenia, wzrostem kompetencji oraz mobilności absolwentów i kadry naukowej, podnosi także prestiż szkół nawiązujących międzynarodową współpracę. [patrz s. 158]	RE1. Popularyzacja województwa pomorskiego za granicą oraz wyróżnianie i promowanie podmiotów oświatowych przyczyniających się do wzrostu umiejdzynarodowienia regionu. [patrz s. 159]	Zwiększenie działań promocyjnych prowadzonych za granicą (współpraca Departamentu Turystyki i Promocji UMWP z uczelniami zagranicznymi) oraz w województwie pomorskim (współpraca z kluczowymi samorządami miejskimi i powiatowymi).
	WE2. Na rozwój umiejdzynarodowienia wpływają regulacje narodowe, regionalne oraz te obowiązujące w ramach instytucji edukacyjnych, utrudniające porównywanie poziomu internacjonalizacji pomiędzy podmiotami kształcenia oraz przejście na kolejne stopnie tego procesu. [patrz s. 159]	RE2. Praca nad wskaźnikami poziomu umiejdzynarodowienia, wspólnymi dla różnych placówek oświatowych, pozwalającymi na stałą kontrolę jakości podejmowanych działań. [patrz s. 159]	Współpraca SWP z GUS przy opracowaniu metodologii badania umiejdzynarodowienia kształcenia – rozbudowanie publikacji poświęconych edukacji i wychowaniu oraz szkół wyższych i ich finansów.
	WE3. W latach 2010-2014, wśród placówek uczestniczących w badaniu, współpracę z podmiotami zagranicznymi nawiązywała co druga szkoła ponadgimnazjalna oraz większość uczelni wyższych. Skala tej współpracy zależała od wielkości instytucji. [patrz s. 160] WE4. Dyrekcja szkół ponadgimnazjalnych wspomaga nauczycieli w inicjatywach skierowanych do uczniów. Spośród wszystkich pozalekcyjnych form kontaktu z językiem obcym największym zainteresowaniem cieszą się inicjatywy pozwalające na rozwój bezpośrednich kontaktów międzynarodowych – wymiany uczniowskie i projekty edukacyjne. [patrz s. 160]	RE3. Wspomaganie integracji placówek oświatowych zajmujących się działalnością międzynarodową oraz umożliwienie transferu zgromadzonych przez nie doświadczeń. Wypracowanie spójnej strategii internacjonalizacji kształcenia. [patrz s. 160]	Stworzenie platform współpracy instytucji oświatowych zajmujących się działalnością międzynarodową. Dbanie o właściwą realizację strategii internacjonalizacji szkolnictwa przez Departament Edukacji i Sportu UMWP.
		RE4. Poszerzenie oferty kształcenia językowego w szkołach ponadgimnazjalnych, w tym zwiększenie liczby godzin	Stworzenie systemu motywującego samorządy miejskie, gminne i powiatowe do przeznaczenia środków na taki cel.

	WE5. Pomorskie instytucje oświatowe są otwarte na działania służące internacjonalizacji kształcenia. W perspektywie kolejnych lat planowana jest kontynuacja dotychczasowej działalności. Ze względu na odmienną skalę i zakres aktywności międzynarodowej, uczelnie wyższe posiadają jednak inną wizję rozwoju internacjonalizacji niż szkoły ponadgimnazjalne. W najbliższych latach przedstawiciele uczelni wyższych planują wiele zmian sprzyjających umiędzynarodowieniu. Dyrekcja szkół ponadgimnazjalnych, mimo wspomaganie nauczycieli w inicjatywach skierowanych do uczniów, rzadko rozważa modyfikację dostępnej oferty nauczania języków obcych. [patrz s. 160]	przeznaczonych na naukę drugiego języka obcego przynajmniej do dwóch godzin tygodniowo. [patrz s. 160-161]	np. preferencyjne dofinansowanie inwestycji strukturalnych.
	WE6. Absolwenci szkół ponadgimnazjalnych, planując swój udział w wymianie międzynarodowej, najczęściej decydują się na program Erasmus. Udział w takim przedsięwzięciu w ich opinii niesie wiele korzyści. [patrz s. 161] WE7. Z badania uczestników wymian zagranicznych można wywnioskować, że najtrudniejszą częścią udziału w programie jest powrót do kraju. Deklarowana otwartość uczelni w kontekście umiędzynarodowienia nie zawsze przekłada się na otwartość jej pracowników – wykładowców i administracji. Utrudnienia natury formalnej napotykanie przez powracających mogą w znaczący sposób zniechęcać osoby, które dopiero rozważają możliwość wyjazdu. [patrz s. 161]	RE5. Promowanie przez uczelnie wyższe programów wymiany międzynarodowej wśród studentów. [patrz s. 161-162] RE6. Przekazywanie informacji dotyczących udziału w międzynarodowych programach edukacyjnych (m.in. warunków udziału i wysokości stypendium) w sposób kompletny i terminowy. [patrz s. 162]	Wprowadzenie przez szkoły wyższe procedur usprawniających powrót uczestników wymian do studiowania na uczelni macierzystej. Zalecane jest zamieszczenie wykazu dokumentów do rozliczenia w widocznym miejscu na stronie każdego z wydziałów studiów lub biura zajmującego się współpracą zagraniczną.
	WE8. Największym utrudnieniem w rozwoju internacjonalizacji kształcenia są sprzeczne przepisy prawa polskiego i regulacji obowiązujących w Unii. Przedstawiciele instytucji oświatowych chętnie otrzymaliby wsparcie informacyjne od lokalnych jednostek, niestety w opozycji do informacji uzyskiwanych na szkoleniach i kursach Narodowej Agencji. Szczególnie w zakresie księgowania otrzymywanych funduszy. [patrz s. 162-163]	RE7. Rozwinięcie działalności szkoleniowej SWP w zakresie pisania wniosków o przystąpienie do europejskich programów edukacyjnych oraz zasad rozliczania projektów. [patrz s. 163]	Powołanie jednostki wyspecjalizowanej w udzielaniu porad z zakresu księgowania otrzymywanych funduszy lub wykorzystanie istniejących instytucji (np. organizacji pracodawców), które w wyniku działań zleconych przez SWP mogłyby prowadzić takie szkolenia. Przygotowanie przez Departament Europejskiego Funduszu Społecznego UMWP wiarygodnej

			bazy wiedzy na temat funduszy europejskich, łączycej informacje z wielu źródeł.
WE9. Udział studentów zagranicznych na pomorskich uczelniach w ciągu lat 2010-2014 systematycznie się zwiększał. Wśród zbiorowości cudzoziemców studiujących w województwie pomorskim w roku akademickim 2013/2014 dominowali studenci z Europy i Azji, podejmujący naukę na studiach dziennych (większość w wyniku standardowej rekrutacji). Stosunkowo dużą grupę przyjeżdżających stanowią Szwedzi. [patrz s. 163]	RE8. Zaangażowanie instytucji kulturalnych w integrację społeczną przyjeżdżających obcokrajowców oraz usprawnienie procedur rejestracji pobytu cudzoziemców podejmujących naukę w województwie pomorskim. [patrz s. 163-164]		Podjęcie wspólnych działań przez różne Departamenty UMWP: Kultury, Turystyki i Promocji oraz Programów Regionalnych. Współpraca SWP z Wydziałem Spraw Obywatelskich i Cudzoziemców PUW.
WE10. Głównym źródłem informacji o Pomorzu jest dla studentów zagranicznych internet. Do województwa pomorskiego przyciągają ich walory przyrodnicze regionu oraz bliskość morza. Na decyzje dotyczące podjęcia studiów w Polsce Północnej wpływ miały ponadto rekomendacje osób z najbliższego otoczenia. Wybór konkretnego ośrodka kształcenia podyktowany był opinią o danej uczelni oraz proponowanym przez nią programem kształcenia. [patrz s. 164]	RE9. Wpisane na stałe w strategię promocji województwa pomorskiego promocji pomorskiej oferty szkolnictwa wyższego oraz objęcie patronatem SWP anglojęzycznej strony internetowej porozumienia uczelni wyższych „Study in Pomorskie”. Konieczne jest unowocześnienie i rozbudowa strony dedykowanej studentom zagranicznym w celu podniesienia jej atrakcyjności. [patrz s. 163-164]		Przygotowanie kampanii zwiększającej rozpoznawalność regionu oraz oferty kształcenia wśród obcokrajowców. Rozbudowa i aktualizacja treści dostępnych na stronie studyinpomorskie.eu. Zmiana szaty graficznej strony na bardziej przejrzystą oraz spójną z przyjętą identyfikacją wizualną województwa pomorskiego.
WE11. Studenci zagraniczni są zadowoleni z poziomu życia w województwie pomorskim. Nie żałują decyzji o podjęciu nauki w tym miejscu oraz rozważają ponowny przyjazd w perspektywie najbliższych dwóch lat – nie tylko w ramach kontynuacji studiów, ale także w celach turystycznych. Może to sugerować, że będą polecać wyjazdy do województwa także swojej rodzinie i znajomym. [patrz s. 164] WE12. Obcokrajowcy studiujący w województwie pomorskim są zadowoleni z dostępnej oferty przedmiotów i merytorycznego poziomu zajęć. Określając swój poziom zadowolenia z pobytu w regionie, satysfakcję z miejscowości zamieszkania oceniano zazwyczaj wyżej niż satysfakcję z poszczególnych elementów studiowania. [patrz s. 164]	RE10. Utrzymywanie pomocy uczelni dla studentów zagranicznych w zakresie zakwaterowania i załatwiania spraw administracyjnych. [patrz s. 164] RE11. Podniesienie kompetencji językowych pracowników administracyjnych uczelni oraz jakości obsługi studentów zagranicznych. [patrz s. 164-165]		Delegowanie przynajmniej jednego pracownika szkoły wyższej do pełnienia roli opiekuna uczestników wymian oraz innych cudzoziemców studiujących na uczelni. Współpraca SWP z pomorskimi uczelniami przy organizacji szkoleń językowych dla pracowników administracyjnych uczelni oraz wspólne wypracowanie standardu komunikacji w języku obcym.

	WE13. Najczęściej zauważaną wadą studiowania w województwie pomorskim jest słaby przepływ informacji na uczelni. Dostępność informacji organizacyjnych oraz możliwość komunikacji w języku obcym z obsługą administracyjną uczelni zazwyczaj były przez nich oceniane niżej niż inne kwestie. [patrz s. 164]		Przeprowadzanie cyklicznych audytów sprawdzających poziom i jakość obsługi oferowanej przez pracowników administracyjnych szkół wyższych. Objęcie nadzoru nad powyższymi działaniami przez Departament Edukacji i Sportu UMWP.
I. Turystyka i kultura	WT1. Na przestrzeni lat 2010-2014 zanotowano systematyczny wzrost liczby przyjazdów turystów zagranicznych do województwa pomorskiego. W nadchodzących pięciu latach prognozowany jest dalszy wzrost liczby przyjezdnych z zagranicy, zwłaszcza z Niemiec, Rosji i Wielkiej Brytanii. Obserwowany wzrost zagranicznego ruchu turystycznego w regionie wynika ze zmian strukturalno-finansowych oraz wizerunkowych. [patrz s. 165] WT2. Oferta turystyczna województwa została oceniona jako raczej atrakcyjna z punktu widzenia turystów zagranicznych, chociaż na przestrzeni minionych pięciu lat jej atrakcyjność wzrosła. Spośród pięciu elementów, tj. baza noclegowa, oferta usług turystycznych, atrakcje turystyczne, transport lokalny i system informacji turystycznej, najwyżej pod względem jakości zostały ocenione atrakcje turystyczne a najniżej transport lokalny. [patrz s. 165-166]	RT1. Sugeruje się dążenie do dalszego, konsekwentnego budowania świadomości marki województwa pomorskiego na rynkach zagranicznych. [patrz s. 165] RT2. Nieodzownym elementem kampanii wizerunkowej powinna być promocja jednej, dedykowanej strony internetowej, np. istniejącej już witryny pomorskie.travel. [patrz s. 165] RT3. Rekomenduje się rozwój zrównoważonych inwestycji zmierzających do podniesienia jakości transportu lokalnego (wychodzącego poza obszar metropolitalny). [patrz s. 166] RT4. Powielanie funkcjonującej na terenie Trójmiasta Karty Turysty w innych obszarach oferty turystycznej. [patrz s. 166]	Rekomenduje się, aby w zakresie tworzenia strategii oraz materiałów promocyjnych regionu, SWP organizował konsultacje z ekspertami z branży turystycznej np. z GOT, PROT oraz przedstawicielami biznesu. W tym kontekście warto rozważyć potencjalne partnerstwo SWP z kluczowymi samorządami miejskimi i powiatowymi, w celu spójności podejmowanych działań. Dbanie o zawartość strony pomorskie.travel (dostępność syntetycznych informacji o ofercie turystycznej regionu), odpowiednie pozycjonowanie strony w wyszukiwarkach internetowych. Sugeruje się, aby działania zmierzały w kierunku modernizacji taboru (transport kolejowy i autobusowy), zwiększenia liczby połączeń i przejrzystości warunków korzystania. Korzystna w tym aspekcie wydaje się współpraca z samorządami lokalnymi, również

		RT5. Dalsza modernizacja i promocja oferty turystycznej dla osób chcących spędzać aktywnie czas oraz poprawa standardu obiektów noclegowych. [patrz s. 166]	z perspektywy rozłożenia wydatków. Poszerzenie punktów dystrybucji kart turysty. Wprowadzenie ich sprzedaży na poczcie, w kioskach, dworcach PKP i lotnisku. Poprawa standardu obiektów noclegowych przy utrzymaniu obecnego poziomu cen. Udzielanie wsparcia przez SWP w zakresie pozyskiwania funduszy unijnych dla przedsiębiorców, umożliwiając rozwój prowadzonej działalności w branży turystycznej.
	WT3. Wśród mocnych elementów oferty turystycznej woj. pomorskiego wskazywane są obiekty kulturalne, wydarzenia i imprezy organizowane na terenie województwa. Atrakcyjność tej oferty podnosi nadmorskie położenie, a także organizowane cyklicznie masowe imprezy. [patrz s. 166] WT4. Zagranicznej turystyce krótkookresowej na terenie pomorskiego w latach 2010-2014 sprzyjała rozrastająca się z roku na rok oferta połączeń lotniczych operatorów tanich linii lotniczych. [patrz s. 166]	RT6. Opracowanie strategii promocji turystyki w regionie skierowanej do zagranicznych turystów weekendowych oraz turystów długoterminowych. Promowanie oferty instytucji kultury i rozrywki dostępnych przez cały rok. [patrz s. 166-167] RT7. Opracowywanie rekomendacji dotyczących działań zwiększających atrakcyjność turystyczną regionu na podstawie wyników badań ruchu turystycznego. [patrz s. 167]	Inspirowanie instytucji odpowiedzialnych za promocję turystyki regionu do zaprojektowania całorocznej oferty turystycznej regionu. Udostępnienie gotowych pakietów turystycznych na każdą porę roku dla różnych grup turystów: aktywnych, preferujących rekreacyjny lub bierny wypoczynek, podróżujących z rodziną na dedykowanym portalu turystycznym woj. pomorskiego. Przeprowadzanie cyklicznych badań ruchu turystycznego uwzględniających: ocenę atrakcyjności oferty, satysfakcję z wyjazdu, skłonność do rekomendacji miejsca bliskim oraz preferencji turystycznych.

	WT5. Wśród słabych stron oferty turystycznej województwa pomorskiego znajdują się: niewystarczające wykorzystanie zasobów, jakimi dysponują miasta, brak obiektów sprzyjających organizacji największych konferencji i wydarzeń oraz nieodpowiednie zagospodarowanie istniejących lokalizacji [patrz s. 167] WT6. Na atrakcyjność turystyczną województwa pomorskiego rzutują problemy komunikacyjne. Niedobór miejsc parkingowych, niesatysfakcjonująca jakość transportu lokalnego i usług komunikacyjnych warunkują poziom satysfakcji zagranicznych turystów z pobytu w regionie. [patrz s. 167]	RT8. Sugeruje się, aby SWP wpływał na poprawę jakości, modernizację oraz racjonalne wykorzystanie zasobów zagospodarowania przestrzennego województwa. [patrz s. 168] RT9. Rekomenduje się aktywne przyczynianie się do zmian w zakresie komunikacji miejskiej w porozumieniu z instytucjami odpowiedzialnymi za transport publiczny w województwie. [patrz s. 168]	Zalecana jest współpraca SWP z zarządcami dużych obiektów widowisko-sportowych w zakresie organizacji imprez masowych o znaczeniu międzynarodowym. Sprzysianie powstawaniu hoteli o wysokim standardzie usług, mogących kompleksowo obsłużyć organizację dużych kongresów, konferencji i innych wydarzeń. Sugeruje się zwiększenie przejrzystości i łatwości korzystania ze środków transportu oraz dostępności komunikacji przez całą dobę.
	WT7. Brakuje odpowiednich nakładów bezpłatnych materiałów informacyjnych dla turystów wydanych w językach obcych. [patrz s. 168].	RT10. Dbanie o transparentny system informacji turystycznej, czuwanie nad odpowiednią liczbą oraz dystrybucją materiałów informacyjnych dla turystów zagranicznych, wydanych w językach obcych. [patrz s. 168]	Zapewnienie swobodnego dostępu do bezpłatnych map i krótkich przewodników nt. atrakcji turystycznych w j. obcym na lotnisku, dworcach PKP, PKS, SKM, poczcie czy kioskach.
	WT8. W kontekście atrakcyjności turystycznej zastrzeżenia budzi kalendarz imprez kulturalnych i sportowych (w tym „sezonowość wydarzeń”). Najciekawsze wydarzenia odbywają się przede wszystkim w miesiącach letnich, a ich atrakcyjność jest uzależniona od pogody. [patrz s. 168]	RT11. Wzmocnienie działań prowadzących do pozyskania innowacyjnych projektów, które wzbogacą ofertę kulturalną miasta, zwłaszcza poza sezonem wakacyjnym. [patrz s. 168] RT12. Zaangażowanie się SWP w przyciągnięcie do województwa większej liczby atrakcyjnych wydarzeń sportowych i muzycznych, zwłaszcza odbywających się poza wysokim sezonem oraz przyczynianie się do	Wspieranie przez SWP lokalnych inicjatyw m.in. z zakresu kultury, turystyki i sportu. Podjęcie starań o organizację w województwie pomorskim renomowanych turniejów tenisa ziemnego z cyklu Pucharu Davisa; zawodów o międzynarodowej randze z dziedziny psich sportów; koncertów gwiazd muzyki popularnej.

	WT9. Na przestrzeni badanego pięciolecia, poziom uczestnictwa Pomorzán w wydarzeniach kulturalnych i sportowych naleŹy okreœlić jako sporadyczny. WyŹszy poziom zamoŹnoœci mieszkañców, niŹszy wiek i zamieszkiwanie duŹych oœrodków miejskich pozytywnie wpływały na uczestnictwo w tego typu wydarzeniach. [patrz s. 169] WT10. Obie oferty wydarzeñ, kulturalne i sportowe, zostały ocenione przez Pomorzán w podobny, umiarkowanie pozytywny sposób. Pomimo tego, w ocenie wiêkszoœci oferta kulturalno-sportowa odpowiada ich potrzebom. Pozostała czêœć pytanych wskazała na niedostatecznà liczbê wydarzeñ o randze miêdzynarodowej w zakresie imprez artystyczno-widowiskowych, sportowych, historycznych, oraz teatralnych i filmowych. [patrz s. 169] WT11. Analiza barier uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych i sportowych wykazała przeszkody ekonomiczne oraz wynikajàce z nieodpowiedniej organizacji imprezy. Bariereà była takŹe niewystarczajàca iloœć publikowanych informacji – w tym w jêzyku angielskim. Zlokalizowanie wiêkszoœci wydarzeñ w centrach duŹych miast ogranicza dostêp do imprez mieszkañcom małych miejscowoœci oraz wsi. [patrz s. 169]	rozwoju turystyki kongresowej. [patrz s. 168] RT13. RozwaŹenie sposobu wpłynięcia na wiêkszà partycypacjê mieszkañców w wydarzeniach organizowanych w regionie. [patrz s. 169] RT14. Dbanie o odpowiednià organizacjê transportu miejskiego oraz lokalnego (poza obszarem metropolitalnym) z/do miejsca wydarzenia. Wpływanie na organizatorów imprez, aby nie dopuszczali do formowania siê dłuŹych kolejek oczekujàcych na wejœcie/wyjœcie z obiektu. [patrz s. 169] RT15. Bioràc pod uwagê wzrastajàcà liczbê turystów zagranicznych przebywajàcych na wakacjach w pomorskim, zaleca siê rozmieszczanie w przestrzeni publicznej pewnej czêœci plakatów informujàcych o duŹych, miêdzynarodowych imprezach równieŹ w jêzyku angielskim. [patrz s. 169]	Inicjowanie miêdzynarodowych konferencji poœwiêconych nauce lub biznesowi. W ramach wspierania i prowadzenia działañ przez SWP na rzecz integracji społecznej i przeciwdziałañia wykluczeniu społecznemu, sugeruje siê dotowanie biletów lub przekazanie pewnej ich puli na rzecz rodzin wielodzietnych, osób starszych lub osób w trudnej sytuacji materialnej, np. za poœrednictwem instytucji opieki społecznej. DàŹenie przez SWP do wypracowania – w porozumieniu z wydziałami promocji urzędów miejskich, gmin i starostw powiatowych – jednolitych standardów organizacji imprez masowych o randze miêdzynarodowej.

5. Bibliografia

1. Brandenburg Uwe, Federkeil Gero, *How to measure internationality and internationalisation of higher education institutions! Indicators and key figures*, Gütersloh 2007
2. Dane statystyczne Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej dot. zezwoleń na pracę cudzoziemców oraz oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi za lata 2010-2014, <https://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki> [dostęp 2015-06-10].
3. ETC, *European Tourism in 2013. Trends & Prospects (Q2/2013)*, European Travel Commission, Brussels 2013.
4. European Commission, *The European Union explained: Enterprise. A New Industrial Revolution*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2014
5. Hanna Bojar, Anna Gąsior-Niemiec, Mirosław Bieniecki, Mikołaj Pawlak, *Migranci na rynku pracy w Polsce. Wyniki badań przeprowadzonych wśród migrantów ekonomicznych i pracowników polskich*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2005.
6. Janczak Krzysztof, Patelak Katarzyna, *Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych w 2013 roku*, Activ Group, Łódź 2014.
7. Kamerschen Dawid R., McKenzie Richard B., Nardinelli Clark, *Ekonomia*, Fundacja Gospodarcza NSZZ „Solidarność”, Gdańsk 1991.
8. Kancelaria Sejmu, Dz.U. 2002 nr 141 poz. 1178, Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r., Prawo dewizowe.
9. Maria Byszewska-Dawidek, Bożena Radkowska, *Turystyka Polska w 2012 roku: Układ regionalny*, Instytut Turystyki, Warszawa 2013.
10. Maria Byszewska-Dawidek, Bożena Radkowska, *Turystyka Polska w 2013 roku: Układ regionalny*, Instytut Turystyki, Warszawa 2014.
11. Markowski Tadeusz (i inni), *Instytucje i instrumenty wzrostu konkurencyjności regionów*, Zespół Zadaniowy ds. Rozwoju Regionalnego w Polsce, Warszawa 1996.
12. Nowicki Marcin (red.), *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2014*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2014.
13. OECD *Benchmark Definition of Foreign Direct Investment. Third Edition*, Organisation For Economic Co-Operation And Development, Paris 1996.
14. Oficjalny portal województwa pomorskiego służący promocji regionu, <http://pomorskie.eu/imprezy-cykliczne/> [dostęp 2015-06-11].
15. Ogólnopolski serwis informacyjny Propertynews.pl, <http://www.propertynews.pl/hotele/liczba-zagranicznych-turystow-w-2013-wzrosnie-do-14-9-mln,17064.html> [dostęp 2015-06-15].

16. OKE, *Sprawozdanie z egzaminu maturalnego z języka angielskiego przeprowadzonego w województwie pomorskim w roku szkolnym 2013/2014*, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku, 2014.
17. OKE, *Sprawozdanie z egzaminu maturalnego z języka niemieckiego przeprowadzonego w województwie pomorskim w roku szkolnym 2013/2014*, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku, 2014.
18. PKPP, *Przedsiębiorcy w województwie pomorskim. Fakty, liczby, przykłady*, Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych, 2012, <http://konfederacijalewiatan.pl/> [dostęp 2015-06-06].
19. Siwińska Barbara, *Doświadczenia sąsiadów w zakresie internacjonalizacji szkolnictwa wyższego: Niemcy. Studium przypadku*, W: *Internacjonalizacja studiów wyższych*, red. W. Martyniuk, Warszawa 2011.
20. Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/540,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].
21. Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/542,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].
22. Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/543,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].
23. Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1132,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].
24. Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1138,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].
25. Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3774,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].
26. Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/746,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].
27. Statystyki programu Erasmus z lat 2010-2013: wyjazdy studentów na studia, wyjazdy nauczycieli akademickich w celu prowadzenia zajęć, <http://www.erasmus.org.pl/odnosniki-podstawowe/statystyki/> [dostęp 2015-06-02].
28. US, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie pomorskim w 2010 r.*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2011.
29. US, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie pomorskim w 2012 r.*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2014.
30. US, *Działalność gospodarcza podmiotów z udziałem kapitałem zagranicznym w województwie pomorskim w 2013 r.*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2015.

31. US, *Działalność gospodarcza podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w województwie pomorskim w 2011 r.*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2012.
32. US, *Edukacja i wychowanie w województwie pomorskim w roku szkolnym 2010/2011*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2011.
33. US, *Edukacja i wychowanie w województwie pomorskim w roku szkolnym 2011/2012*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2012.
34. US, *Edukacja i wychowanie w województwie pomorskim w roku szkolnym 2012/2013*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2013.
35. US, *Oświata i wychowanie w województwie pomorskim w roku szkolnym 2013/2014*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2014.
36. US, *Szkoły wyższe i ich finanse w województwie pomorskim w 2013 r.*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2014.
37. US, *Turystyka w województwie pomorskim w latach 2008-2012*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2014.
38. Witold Bartoszewicz, Teresa Skalska, *Zagraniczna turystyka przyjazdowa do Polski w 2008 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa 2009.
39. WUP w Gdańsku, *Statystyki i analizy rynku pracy*, http://www.wup.gdansk.pl/rynek_pracy/artykuly/monitoring-zawodow-deficytowych-i-nadwyzkowych.html [dostęp 2015-07-17]

6. Spis tabel i wykresów

6.1. Spis tabel

TABELA 1. TRZY GŁÓWNE KIERUNKI EKSPORTU (TOP 15 NAJCZĘSTSZYCH WSKAZAŃ – MOŻLIWE WIELE ODPOWIEDZI, % NIE SUMUJE SIĘ DO 100). ODPOWIADAJĄCY: POMORSKIE FIRMY PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ EKSPORTOWĄ W LATACH 2010-2014 (N=129).	26
TABELA 3. P30. JAKIE BYŁY TO PROBLEMY? PYTANIE WIELOWYBOROWE, % ODPOWIEDZI NIE SUMUJE SIĘ DO 100. ODPOWIADAJĄCY: BADANI, KTÓRYCH PRZEDSIĘBIORSTWO MIĘDZY ROKIEM 2010 A 2014 NATRAFIŁO NA BARIERY ZWIĄZANE Z ROZWOJEM DZIAŁALNOŚCI NA RYNKACH MIĘDZYNARODOWYCH (N=26! – NISKA LICZEBNOŚĆ).28	
TABELA 4. P31. PROSZĘ WSKAZAĆ, JAKIEGO RODZAJU WSPARCIA OCZEKUJE PAN(I) PRZEDSIĘBIORSTWO OD SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W ZAKRESIE ROZWOJU DZIAŁALNOŚCI NA RYNKACH MIĘDZYNARODOWYCH? PYTANIE WIELOWYBOROWE, % ODPOWIEDZI NIE SUMUJE SIĘ DO 100. ODPOWIADAJĄCY: POMORSKIE FIRMY PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ EKSPORTOWĄ W LATACH 2010-2014 (N=129).	30
TABELA 5. PODSTAWOWY KAPITAŁ ZAGRANICZNY WEDŁUG KRAJÓW POCHODZENIA UDZIAŁOWCÓW W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM W LATACH 2010-2013, W MLN ZŁ.	34
TABELA 6. WYDATKI INWESTYCYJNE PODMIOTÓW Z KAPITAŁEM ZAGRANICZNYCH ZLOKALIZOWANYCH NA TERENIE WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO, NA POZYSKANIE AKTYWÓW TRWAŁYCH W POLSCE W LATACH 2010-2013, W MLN ZŁ.	34
TABELA 7. ZESTAWIENIE LICZBY PODMIOTÓW Z KAPITAŁEM ZAGRANICZNYM NA TERENIE WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W LATACH 2010-2014 WRAZ Z LICZBĄ ZATRUDNIIONYCH.	35
TABELA 8. P13/P4. W JAKIEJ BRANŻY PRODUKCJI/USŁUG DZIAŁA PANA(I) PRZEDSIĘBIORSTWO? PROSZĘ WSKAZAĆ GŁÓWNA BRANŻĘ. ODPOWIADAJĄCY: INWESTORZY ZAGRANICZNI PROWADZĄCY DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ NA TERENIE WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W LATACH 2010-2014 (N=41).	36
TABELA 9. MIGRACJE ZAGRANICZNE LUDNOŚCI NA POBYT STAŁY W LATACH 2010-2014 – ZAMELDOWANIA I WYMELDOWANIA.	40
TABELA 10. ZEZWOLENIA NA PRACĘ DLA CUDZOZIEMCÓW WYDAWANE W LATACH 2010-2014 WEDŁUG SEKCJI PKD.	49
TABELA 11. LICZBA OŚWIADCZEŃ ZAREJESTROWANYCH PRZEZ POWIATOWE URZĘDY PRACY W LATACH 2010-2014.	51
TABELA 13. UCZĄCY SIĘ JĘZYKÓW OBCYCH W SZKOŁACH PONADGIMNAZJALNYCH W LATACH 2010-2014 –NAUCZANIE OBOWIĄZKOWE.	69
TABELA 14. WYNIKI MATURZYSTÓW Z 2014 ROKU W ZAKRESIE POSZCZEGÓLNYCH OBSZARÓW UMIEJĘTNOŚCI.	76
TABELA 15. WYJAZDY STUDENTÓW I WYKŁADOWCÓW AKADEMICKICH W RAMACH PROGRAMU ERASMUS W LATACH 2010-2013 W PODZIALE NA UCZELNIE WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO.	86

TABELA 16. WYJAZDY STUDENTÓW Z WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W RAMACH PROGRAMU ERASMUS W LATACH 2010-2013 W PODZIALE NA KIERUNKI WYJAZDÓW.	87
TABELA 17. BARIERY DOSTĘPU DO WYJAZDÓW W RAMACH WYMIAN ZAGRANICZNYCH.	102
TABELA 18. LICZBA STUDENTÓW ZAGRANICZNYCH W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM W LATACH 2010-2014.	105
TABELA 19 ZESTAWIENIE DANYCH DOTYCZĄCYCH ZAGRANICZNEGO RUCHU TURYSTYCZNEGO NA TERENIE WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO I POLSKI W LATACH 2010-2014 WG. GUS I INSTYTUTU TURYSTYKI.	134
TABELA 20. OSZACOWANIE LICZBY TURYSTÓW ZAGRANICZNYCH ODWIEDZAJĄCYCH WOJEWÓDZTWO POMORSKIE W LATACH 2010-2014.	136
TABELA 21. MIESZKAŃCY WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO – STRUKTURA PRÓBY (N=1001).	199
TABELA 22. POMORSKIE PRZEDSIĘBIORSTWA PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ EKSPORTOWĄ W LATACH 2010-2014 – STRUKTURA PRÓBY (N=129).	200
TABELA 23. INWESTORZY ZAGRANICZNI ZLOKALIZOWANI W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM – STRUKTURA PRÓBY (N=41).	201
TABELA 24. MIESZKAŃCY WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO EMIGRUJĄCY W LATACH 2010-2014 W CELACH ZAROBKOWYCH – STRUKTURA PRÓBY (N=100).	202
TABELA 25. NAUCZYCIELE JĘZYKÓW OBCYCH ZE SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH ZLOKALIZOWANYCH NA TERENIE WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO – STRUKTURA PRÓBY (N=132).	203
TABELA 26. DYREKTORZY SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH ZLOKALIZOWANYCH NA TERENIE WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO – STRUKTURA PRÓBY (N=66).	203
TABELA 27. STUDENCI ZAGRANICZNY ODBYWAJĄCY NAUKĘ NA POMORSKICH UCZELNIACH – STRUKTURA PRÓBY (N=53).	204
TABELA 28. PRZEDSTAWICIELE POMORSKICH UCZELNI WYŻSZYCH – STRUKTURA PRÓBY (N=10).	205

6.2. Spis wykresów

WYKRES 2. P17. NA JAKIM RYNKU DZIAŁAŁO PANA(I) PRZEDSIĘBIORSTWO W LATACH 2010-2014? PYTANIE WIELOWYBOROWE, % ODPOWIEDZI NIE SUMUJE SIĘ DO 100. ODPOWIADAJĄCY: POMORSKIE FIRMY PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ EKSPORTOWĄ W LATACH 2010-2014 (N=129).	21
WYKRES 3. P28. CO SKŁONIŁO PANA(I) PRZEDSIĘBIORSTWO DO EKSPORTU PRODUKTÓW/USŁUG PRZEDSIĘBIORSTWA NA SKALĘ MIĘDZYNARODOWĄ W LATACH 2010-2014? PYTANIE WIELOWYBOROWE, % ODPOWIEDZI NIE SUMUJE SIĘ DO 100. ODPOWIADAJĄCY: POMORSKIE FIRMY PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ EKSPORTOWĄ W LATACH 2010-2014 (N=129).	23
WYKRES 4. P22. JAKIE CELE EKSPORTOWE ZOSTAŁY POSTAWIONE PRZED FIRMĄ W LATACH 2010-2014? PYTANIE WIELOWYBOROWE, % ODPOWIEDZI NIE SUMUJE SIĘ DO 100.	

ODPOWIADAJĄCY: POMORSKIE FIRMY PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ EKSPORTOWĄ W LATACH 2010-2014 (N=129).	25
WYKRES 5. P16. PROSZĘ POWIEDZIEĆ, JAK ZMIENIAŁ SIĘ OBRÓT PANA(I) PRZEDSIĘBIORSTWA NA PRZESTRZENI LAT 2010-2014? ODPOWIADAJĄCY: INWESTORZY ZAGRANICZNI PROWADZĄCY DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ NA TERENIE WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W LATACH 2010-2014 (N=41).	33
WYKRES 6. JAK SIĘ PANU(I) WYDAJE, JAKA JEST OCENA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO ZE WZGLĘDU NA MOŻLIWOŚCI INWESTYCYJNE WŚRÓD OSÓB DECYDUJĄCYCH O INWESTYCJACH ZAGRANICZNYCH W PANA(I) FIRMIE? ODPOWIADAJĄCY: INWESTORZY ZAGRANICZNI PROWADZĄCY DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ NA TERENIE WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W LATACH 2010-2014 (N=41).	37
WYKRES 7. P33. JAK PAN(I) SĄDZI, CO SKŁONIŁO PRZEDSIĘBIORSTWO, W KTÓRYM PAN(I) PRACUJE DO PODJĘCIA AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM? MOŻLIWE WIELE ODPOWIEDZI, % NIE SUMUJE SIĘ DO 100. ODPOWIADAJĄCY: INWESTORZY ZAGRANICZNI PROWADZĄCY DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ NA TERENIE WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W LATACH 2010-2014 (N=41).	38
WYKRES 8. M6. Z P8. ZAWÓD WYKONYWANY W POLSCE A PRACA ZA GRANICĄ WEDŁUG SEKCJI PKD. ODPOWIADAJĄCY: MIESZKAŃCY WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO EMIGRUJĄCY W LATACH 2010-2014 W CELACH ZAROBKOWYCH, AKTYWNI ZAWODOWO (N=87) VS. MIESZKAŃCY WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO EMIGRUJĄCY W LATACH 2010-2014 W CELACH ZAROBKOWYCH (N=100).	44
WYKRES 9. T1. CZY W LATACH 2010-2014 WYJEŹDZAŁ(A) PAN(I) W CELACH TURYSTYCZNYCH POZA MIEJSCE ZAMIESZKANIA? ODPOWIADAJĄCY: MIESZKAŃCY WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W WIEKU 18 LAT I WIĘCEJ (N=1001).	120
WYKRES 10. T3. ILE RAZY WYJECHAŁ(A) PAN(I) POZA GRANICE POLSKI W CELACH TURYSTYCZNYCH W LATACH 2010-2014? ODPOWIADAJĄCY: OSOBY WYJEŹDZAJĄCE ZA GRANICĘ W CELACH TURYSTYCZNYCH MIĘDZY ROKIEM 2010 A 2014 (N=442). ..	121
WYKRES 11. T4. W JAKIEJ PORZE ROKU ODBYŁ(A) PAN(I) OSTATNI WYJAZD ZAGRANICZNY? ODPOWIADAJĄCY: OSOBY WYJEŹDZAJĄCE ZA GRANICĘ W CELACH TURYSTYCZNYCH MIĘDZY ROKIEM 2010 A 2014 (N=442).	122
WYKRES 12. T9. JAKI BYŁ GŁÓWNY CEL PANA(I) OSTATNIEGO WYJAZDU ZAGRANICZNEGO? ODPOWIADAJĄCY: OSOBY WYJEŹDZAJĄCE ZA GRANICĘ W CELACH TURYSTYCZNYCH MIĘDZY ROKIEM 2010 A 2014 (N=442).	123
WYKRES 13. T5. JAKĄ LICZBĘ NOCLEGÓW OBEJMOWAŁ PANA(I) OSTATNI WYJAZD ZAGRANICZNY? ODPOWIADAJĄCY: OSOBY WYJEŹDZAJĄCE ZA GRANICĘ W CELACH TURYSTYCZNYCH MIĘDZY ROKIEM 2010 A 2014 (N=442).	125
WYKRES 14. T2. JAKIE PAŃSTWA PAN(I) ODWIEDZIŁ(A) W TRAKCIE WYJAZDÓW TURYSTYCZNYCH W LATACH 2010-2014? ODPOWIADAJĄCY: OSOBY WYJEŹDZAJĄCE ZA GRANICĘ W CELACH TURYSTYCZNYCH MIĘDZY ROKIEM 2010 A 2014 (N=442). ..	126
WYKRES 15. T6. JAKIE ŚRODKI TRANSPORTU WYKORZYSTYWAŁ(A) PAN(I), ABY DOTRZEĆ DO MIEJSCA WYPOCZYNKU ZAGRANICĄ PODCZAS OSTATNIEGO WYJAZDU? ODPOWIADAJĄCY: OSOBY WYJEŹDZAJĄCE ZA GRANICĘ W CELACH TURYSTYCZNYCH MIĘDZY ROKIEM 2010 A 2014 (N=442).	129
WYKRES 16. T7. Z JAKIEGO RODZAJU ZAKWATEROWANIA KORZYSTAŁ(A) PAN(I) PODCZAS OSTATNIEGO WYJAZDU ZAGRANICZNEGO? ODPOWIADAJĄCY: OSOBY	

WYJEŹDZAJĄCE ZA GRANICĘ W CELACH TURYSTYCZNYCH MIĘDZY ROKIEM 2010 A 2014 (N=442).	131
WYKRES 17. JAKIE MIĘDZYNARODOWE WYDARZENIA/IMPREZY Z DZIEDZINY KULTURY I SPORTU ORGANIZOWANE CYKLICZNIE W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM PAN(I) ZNA? ODPOWIADAJĄCY: MIESZKAŃCY WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W WIEKU 18 LAT I WIĘCEJ (N=1001).	144
WYKRES 18. O5. JAK CZĘSTO W SKALI ROCZNEJ W LATACH 2010-2014 UCZESTNICZYŁ PAN(I) W WYDARZENIACH Z DZIEDZINY KULTURY I SPORTU? PEWNA CZĘŚĆ Z NICH UROSŁA DO RANGI WYDARZEŃ O MIĘDZYNARODOWEJ RANDZE, PRZYCIĄGAJĄCYCH AUDYTORIUM Z INNYCH WOJEWÓDZTW ORAZ KRAJÓW.	147
WYKRES 19. O9. CZY OFERTA KULTURALNO-SPORTOWA WOJEWÓDZTWA ODPOWIADA PANA(I) POTRZEBOM? PEWNA CZĘŚĆ Z NICH UROSŁA DO RANGI WYDARZEŃ O MIĘDZYNARODOWEJ RANDZE, PRZYCIĄGAJĄCYCH AUDYTORIUM Z INNYCH WOJEWÓDZTW ORAZ KRAJÓW.	149

7. Aneks – Metodologia

7.1. Definicje i pytania badawcze

Definicje operacyjne

Poniżej zostały przedstawione kluczowe definicje operacyjne wykorzystane w niniejszym badaniu.

Umiejdzynarodowienie - oznacza całokształt procesów zachodzących w życiu społeczno-gospodarczym danego regionu, w wyniku których dana jednostka nadaje części swoich celów lub funkcji wymiar międzynarodowy⁶⁸.

Eksporter - przedsiębiorstwo, którego działalność uwzględnia dostarczanie towarów lub/oraz usług za granicę, niezależnie od sposobu wyrowadzenia z terytorium ekonomicznego kraju. Działalność eksportowa tych podmiotów obejmuje transakcje dotyczące towarów i/lub usług (sprzedaż, wymianę barterową, dary lub darowizny) dokonywane na rzecz nierezydentów⁶⁹.

Inwestor zagraniczny - w badaniu wykorzystano następującą definicję wzorcową OECD, dotyczącą przedsiębiorstwa bezpośredniego inwestowania: „definiuje się jako przedsiębiorstwo dysponujące lub niedysponujące osobowością prawną, w którym inwestor zagraniczny posiada 10% lub więcej akcji zwykłych bądź siły głosu w przypadku przedsiębiorstwa posiadającego osobowość prawną lub ekwiwalent w przypadku przedsiębiorstwa nieposiadającego osobowości prawnej. Ilościowe kryterium własności 10% akcji zwykłych lub siły głosu wyznacza istnienie stosunku bezpośredniego inwestowania. Skuteczny głos w zarządzie, potwierdzony własnością przynajmniej 10%, oznacza, iż inwestor bezpośredni ma zdolność wywierania wpływu lub uczestnictwa w zarządzaniu przedsiębiorstwem: nie wymaga absolutnej kontroli inwestora bezpośredniego”⁷⁰.

⁶⁸ Brandenburg U., Federkeil G., *How to measure internationality and internationalisation of higher education institutions! Indicators and key figures*, Gütersloh 2007, s.7.

⁶⁹ W definicji operacyjnej eksportera połączono dwie definicje GUS ze słownika pojęć stosowanych w statystyce publicznej: „eksport towarów”, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/746,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12] oraz „eksport towarów i usług” <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3774,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].

⁷⁰ *OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment. Third Edition*, Organisation For Economic Co-Operation And Development, Paris 1996, s.7.

W ujęciu GUS inwestorem zagranicznym jest każde przedsiębiorstwo posiadające część kapitału zagranicznego – bez względu na formę prawną lub wielkość zainwestowanych środków. Ponieważ w niniejszym raporcie wyniki przeprowadzonego badania uzupełnione są danymi pozyskanymi z Urzędu Statystycznego, należy je interpretować z ostrożnością.

Turystyka krajowa - to ogół czynności rezydentów danego obszaru podróżujących do miejsc położonych w obrębie tego kraju, ale nie należących do ich zwykłego otoczenia⁷¹.

Turystyka przyjazdowa - definiowana jest jako ogół czynności nierezydentów podróżujących w obrębie danego obszaru, który nie stanowi ich zwykłego otoczenia⁷².

Turystyka wyjazdowa - to zespół czynności rezydentów danego obszaru podróżujących do i przebywających w miejscach znajdujących się poza obrębem tego obszaru (a tym samym poza ich zwykłym otoczeniem)⁷³.

Turyści zagraniczni [wg. Instytutu Turystyki] – odwiedzający dany kraj rezydenci obcych państw, którzy przynajmniej przez jedną noc korzystają z obiektów zakwaterowania zbiorowego lub kwater prywatnych w odwiedzanym kraju. Cel pobytu może być dowolny: wypoczynek, zwiedzanie, interesy, odwiedziny u znajomych lub krewnych itp., za wyjątkiem: głównym celem wizyty nie może być działalność zarobkowa wynagradzana w odwiedzanym kraju⁷⁴.

Emigrant zarobkowy – osoby wyjeżdżające za granicę w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy z powodów ekonomicznych⁷⁵.

Imigrant zarobkowy – osoby przybyłe z zagranicy do kraju w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy z powodów ekonomicznych⁷⁶.

Rezydent – osoba fizyczna mająca miejsce zamieszkania w kraju oraz osoba prawna mająca siedzibę w kraju, a także inne podmioty mające siedzibę w kraju, posiadające zdolność zaciągania zobowiązań i nabywania praw we własnym imieniu; rezydentami są również znajdujące się w kraju oddziały, przedstawicielstwa i przedsiębiorstwa utworzone przez nierezydentów⁷⁷.

Nierezydent – osoba fizyczna mająca miejsce zamieszkania za granicą oraz osoba prawna mająca siedzibę za granicą, a także inne podmioty mające

⁷¹ Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/540,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].

⁷² Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/542,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].

⁷³ Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/543,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].

⁷⁴ W. Bartoszewicz, T. Skalska, *Zagraniczna turystyka przyjazdowa do Polski w 2008 roku*, Instytut Turystyki, Warszawa 2009, s.98.

⁷⁵ Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1132,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].

⁷⁶ Słownik pojęć stosowanych w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1138,pojecie.html> [dostęp 2015-06-12].

⁷⁷ art. 2 ust. 1 pkt 1 lit. a) ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 141, poz. 1178).

siedzibę za granicą, posiadające zdolność zaciągania zobowiązań i nabywania praw we własnym imieniu; nierezydentami są również znajdujące się za granicą oddziały, przedstawicielstwa i przedsiębiorstwa utworzone przez rezydentów⁷⁸.

Problematyka badawcza

Zakres tematyczny badania odnosi się do sytuacji społeczno-gospodarczej, jaka miała miejsce w latach 2010-2014. Poniżej przedstawione zostały szczegółowe pytania badawcze do komponentu „Gospodarka i rynek pracy”:

11. Jaka jest charakterystyka pomorskich eksporterów działających w obszarze usługowym i produkcyjnym (z uwzględnieniem branży, wielkości przedsiębiorstwa, formy własności, okresu działalności i kondycji ekonomicznej)?
12. Jaki rodzaj aktywności międzynarodowej przejawiają pomorscy przedsiębiorcy (z uwzględnieniem rodzaju działalności np. eksportowej, podwykonawczej, operacyjnej czy informacyjnej)?
13. Jaka jest charakterystyka internacjonalizacji pomorskich eksporterów (w tym kierunek eksportu, jego wielkość i udział w działalności przedsiębiorstwa oraz motywów podjęcia działalności eksportowej)?
14. Jakie główne problemy dotyczące rozwoju eksportu dostrzegają pomorscy przedsiębiorcy z sektora usługowego oraz produkcyjnego i jakie widzą oni możliwości likwidacji tych barier?
15. Jak kształtuje się poziom zatrudnienia obcokrajowców w województwie pomorskim?
16. Co skłania obcokrajowców do poszukiwania zatrudnienia na pomorskim rynku pracy?
17. Jak wygląda charakterystyka inwestorów zagranicznych w województwie pomorskim (z uwzględnieniem takich cech działalności jak branża, kraj pochodzenia, lokalizacja, okres działalności)?
18. Jakie są główne czynniki skłaniające zagranicznych inwestorów do podjęcia aktywności gospodarczej w województwie pomorskim?
19. Czy i dlaczego mieszkańcy województwa decydują się na emigrację zarobkową?
20. Jaka jest społeczno-demograficzna charakterystyka osób emigrujących z województwa pomorskiego w celach zarobkowych? (płeć, wiek, wykształcenie, zawód).

⁷⁸ art. 2 ust. 1 pkt 2 lit. a) ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 141, poz. 1178).

Poniżej przedstawione zostały szczegółowe pytania badawcze do komponentu „Edukacja na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym”:

17. Czy i w jaki sposób szkoły ponadgimnazjalne realizują politykę umiędzynarodowienia, w tym przejawiają inicjatywę na rzecz współpracy zagranicznej?
18. Jak postrzegane jest zaangażowanie uczniów i chęć korzystania z oferowanych przez szkoły form dydaktycznych, mających służyć umiędzynarodowieniu kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym?
19. Jak przebiega nauczanie języków obcych w szkołach ponadgimnazjalnych? – charakterystyka
20. Jak oceniane są kompetencje językowe uczniów z województwa pomorskiego (z punktu widzenia podmiotów kształcących oraz w kontekście wyników egzaminu maturalnego)?
21. Jakie główne bariery (np. finansowe, instytucjonalne, organizacyjne itp.) związane z internacjonalizacją dostrzegają szkoły ponadgimnazjalne?
22. Jakie są potrzeby szkół ponadgimnazjalnych w zakresie realizacji postulatu umiędzynarodowienia kształcenia i jakiego wsparcia oczekują te podmioty?
23. Jakie są główne motywy wyjazdów, problemy oraz korzyści związane z podjęciem przez absolwentów szkół ponadgimnazjalnych studiów na uczelniach zagranicznych?
24. Czy i poprzez jakie działania kierowane do kadry naukowej uczelni wyższe realizują postulat umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego?
25. Czy i poprzez jakie działania kierowane do studentów uczelni wyższe realizują politykę internacjonalizacji kształcenia na poziomie wyższym?
26. Jakie są główne problemy (np. finansowe, instytucjonalne, organizacyjne itp.) związane z polityką internacjonalizacji kształcenia na poziomie wyższym?
27. Jakiego rodzaju działania są potrzebne, aby zwiększyć poziom internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w opinii przedstawicieli podmiotów odpowiedzialnych za edukację na poziomie wyższym?
28. Jakie są główne podobieństwa i różnice między pomorskimi instytucjami kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym w zakresie ich otwartości oraz oceny barier umiędzynarodowienia?
29. W jaki sposób oferta uczelni wyższych dostosowywana jest do potrzeb zagranicznych studentów?
30. Jaki jest profil społeczno-demograficzny studentów zagranicznych podejmujących studia na pomorskich uczelniach?
31. Jakie są postawy zagranicznych studentów wobec oferty edukacyjnej i poziomu kształcenia na pomorskich uczelniach wyższych (z uwzględnieniem jakości, zalet i słabości, zgodności z oczekiwaniami, motywami podjęcia studiów w województwie pomorskim oraz dostępnych źródeł informacji)?
32. Jakie są postawy zagranicznych studentów wobec poziomu życia w województwie pomorskim?

Poniżej przedstawione zostały szczegółowe pytania badawcze do komponentu „Turystyka i kultura”:

11. Jaka jest skala i częstotliwość uczestnictwa Pomorzan w turystycznych wyjazdach zagranicznych (zarówno wyjazdach długookresowych, jak i krótkookresowych) oraz ich sezonowość?
12. Jaka jest średnia długość pobytu Pomorzan podczas podróży zagranicznych, najczęściej wybierane kierunki, a także przyczyny ewentualnej rezygnacji z zagranicznych wyjazdów turystycznych?
13. Jak na przestrzeni ostatnich lat kształtowały się decyzje nabywcze mieszkańców województwa pomorskiego w zakresie turystyki zagranicznej (analiza trendów)?
14. Jaki jest poziom rozpoznawalności organizowanych w regionie międzynarodowych wydarzeń i imprez kulturalnych i sportowych wśród Pomorzan?
15. Jaki jest poziom uczestnictwa Pomorzan w wydarzeniach oraz imprezach międzynarodowych z dziedziny kultury i sportu organizowanych na terenie województwa (w tym analiza barier dostępu do wyżej wymienionych inicjatyw)?
16. Jaki jest poziom atrakcyjności międzynarodowej oferty kulturalnej województwa w opinii Pomorzan, zapotrzebowanie mieszkańców w tym zakresie oraz preferowane kierunki rozwoju oferty?
17. Jak kształtuje się ruch przyjazdowy turystów zagranicznych w województwie pomorskim?
18. Jaki jest portret turysty zagranicznego odwiedzającego Pomorze (w tym cechy społeczno-demograficzne, długość, organizacja podróży oraz typ uprawianej turystyki)?
19. Jakie są przeciętne wydatki turystów zagranicznych poniesionych na terenie województwa pomorskiego (poziom oraz struktura kosztów)?
Jakie są atuty oraz wady oferty turystycznej województwa pomorskiego w kontekście szans oraz barier w zwiększeniu przyjazdowego zagranicznego ruchu turystycznego?

7.2. Metody i techniki badawcze

7.2.1. Metody ilościowe

CAPI

Od ang. Computer Assisted Personal Interview, czyli technika wywiadu bezpośredniego, podczas którego ankieter odczytuje pytania z ekranu przenośnego komputera i notuje na nim odpowiedzi respondenta. Następnie, wykorzystując sieć teleinformatyczną, przesyła dane pochodzące z wywiadu do centrali koordynującej realizację badania.

Technika ta została zastosowana podczas badania trzech grup respondentów: pomorskich eksporterów z sektora produkcji oraz usług; inwestorów zagranicznych zlokalizowanych w regionie; Pomorzan, którzy zdecydowali się na emigrację zarobkową.

Narzędzia badawcze:

- ❖ Pomorscy eksporterzy z sektora produkcji oraz usług

W badaniu wykorzystano standaryzowany kwestionariusz wywiadu bezpośredniego z przewagą pytań zamkniętych, który zawierał siedem bloków tematycznych: charakter działalności, kondycja ekonomiczna przedsiębiorstwa, rodzaje aktywności międzynarodowej, charakterystyka eksportu, bariery rozwoju eksportu przedsiębiorstw, zatrudnienie imigrantów, metryczka.

- ❖ Inwestorzy zagraniczni zlokalizowani w regionie

W badaniu wykorzystano analogiczny kwestionariusz jak w badaniu eksporterów, został on poszerzony o blok dotyczący rozwoju działalności gospodarczej w województwie pomorskim.

- ❖ Pomorscy emigranci zarobkowi

W badaniu wykorzystano standaryzowany kwestionariusz wywiadu bezpośredniego z przewagą pytań zamkniętych, który zawierał sześć bloków tematycznych: skala i kierunki wyjazdów zarobkowych, doświadczenia migracyjne, motywy decyzji o wyjeździe za granicę, motywy decyzji o powrocie do województwa pomorskiego, gotowość do emigracji oraz metryczka.

Dobór próby:

- ❖ Pomorscy eksporterzy z sektora produkcji oraz usług oraz inwestorzy zagraniczni zlokalizowani w regionie

Respondenci zostali wytypowani do badania CAPI za pomocą metody doboru losowo-kwotowego z operatu przedsiębiorców z sektorów usług i produkcji zlokalizowanych w województwie pomorskim. Zastosowane kwoty dotyczyły wielkości przedsiębiorstwa oraz lokalizacji geograficznej.

- ❖ Pomorscy emigranci zarobkowi

Próba celowa pomorskich emigrantów zarobkowych została wyłoniona przede wszystkim w trakcie wywiadów telefonicznych z mieszkańcami województwa pomorskiego. Do kolejnego etapu badania zapraszano osoby, które w latach 2010-2014 wyjeżdżały za granicę w celach zarobkowych i wyraziły zgodę na udział w kolejnym module badawczym. Pozostałych uczestników do badania dobrano za pomocą metody kuli śniegowej.

W obu modułach CAPI realizowanych wśród pomorskich przedsiębiorców, do próby weszły podmioty prowadzące działalność w ramach następujących działów wg. PKD 2007: 1,2,3,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21, 22,23,24,25,26,27,28,29,30,31,32,33,35,36,37,38,39,41,42,43,49,50,51,52,53,58,59,60, 61,62,63,64,65,66,69,70,71,72,73,74,78,79,81,82,95.

CATI

Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo (od ang. Computer Assisted Telephone Interview), opiera się na połączeniu rozmowy telefonicznej z bezpośrednim wprowadzaniem uzyskiwanych informacji do elektronicznej bazy danych. Specjalnie przeszkolony w tym celu ankieter dzwoni pod wylosowany

przez komputer, sterujący systemem CATI, numer telefonu, a następnie przeprowadza ze wskazaną osobą wywiad oparty na przygotowanym wcześniej kwestionariuszu. W badaniu wykorzystuje się kwestionariusz elektroniczny ułatwiający ankieterowi wprowadzanie na bieżąco odpowiedzi respondenta do bazy danych. Technika została wykorzystana do badania realizowanego wśród pełnoletnich mieszkańców województwa pomorskiego.

Narzędzia badawcze:

W badaniu wykorzystano standaryzowany kwestionariusz wywiadu bezpośredniego z przewagą pytań zamkniętych, który zawierał sześć bloków tematycznych: turystyka zagraniczna, nauka na uczelniach wyższych, emigracja zarobkowa, oferta kulturalna i sportowa, sytuacja zawodowa i metryczka.

Dobór próby:

Próba do badania CATI została wylosowana z operatu numerów stacjonarnych i komórkowych, w sposób odzwierciedlający strukturę demograficzną pełnoletnich mieszkańców województwa pomorskiego ze względu na wielkość miejscowości, wiek i płeć.

CAWI

Technika (od ang. Computer Assisted Web Interview), polegająca na przeprowadzaniu ankiety internetowej nadzorowaną przez system komputerowy. Pytania kwestionariuszowe pobierane są ze strony internetowej i przekazywane za pośrednictwem sieci do dowolnego punktu, w którym znajduje się respondent wraz z komputerem podłączonym do internetu. Technika ta sprawdza się w sytuacjach, gdy możliwy jest utrudniony dostęp do badanych ze względu na ograniczenia czasowe oraz zajmowane stanowiska. Warto ponadto podkreślić, iż wykorzystanie techniki CAWI umożliwi pozyskanie szczegółowych danych liczbowych, gdyż realizacja kwestionariusza dokonywana jest w momencie dogodnym dla respondenta (co mogłoby nie być możliwe podczas bezpośredniej rozmowy).

Technika została zastosowana w badaniu pracowników organizacji turystycznych, zlokalizowanych na terenie województwa.

Narzędzia badawcze:

W badaniu wykorzystano standaryzowany kwestionariusz wywiadu bezpośredniego z przewagą pytań zamkniętych, który zawierał dwa bloki tematyczne: opinia dot. ruchu przyjazdowego turystów zagranicznych do województwa pomorskiego, ocena oferty turystycznej woj. pomorskiego oraz metryczka.

Dobór próby:

Lista potencjalnych respondentów – organizacji turystycznych, touroperatorów, zarządców atrakcji turystycznych oraz przedstawicieli branży hotelowo-gastronomicznej została ustalona w sposób celowy, w porozumieniu z Zamawiającym. Baza zawierała łącznie adresy trzydziestu podmiotów – w tym

dziesięciu z próby głównej i dwudziestu z rezerwowej. Aby zebrać dane na temat turystów zagranicznych odwiedzających województwo pomorskie, na każdy z widniejących w bazie adresów mailowych wysłano link do ankiety internetowej oraz telefonicznie poinformowano o przeprowadzanym badaniu. W pierwszej kolejności kontakt nawiązywano z podmiotami z próby głównej – po uzyskaniu odmowy sięgano po próbę rezerwową – dopasowaną do określonego typu respondenta.

PAPI i ankieta audytoryjna

Wywiad bezpośredni z respondentem przy użyciu ankiety papierowej (Pen and Paper Interview) – jest to tradycyjna metoda zbierania danych pierwotnych, za pomocą papierowego kwestionariusza ankiety, bazująca na kontakcie typu face-to-face. Technika ta została wykorzystana do badania nauczycieli języków obcych i dyrektorów pomorskich szkół ponadgimnazjalnych, przedstawicieli instytucji publicznych.

Ankieta audytoryjna to rodzima w stosunku do PAPI technika zbierania danych ilościowych, która opiera się na samodzielnym wypełnieniu kwestionariusza przez respondentów. Jej wykorzystanie podyktowane jest dostępnością grup badanych w analizowanych lokalizacjach (m.in. ich zbiorowa obecność na zajęciach prowadzonych w języku obcym), co pozwala na jednoczesne przeprowadzenie badania ze wszystkimi respondentami zrekrutowanymi do udziału w projekcie. Technika ta została wykorzystana do badania studentów zagranicznych, którzy kontynuowali naukę na pomorskich uczelniach wyższych.

Narzędzia badawcze:

❖ Dyrektorzy pomorskich szkół ponadgimnazjalnych

W badaniu wykorzystano standaryzowany kwestionariusz wywiadu bezpośredniego z przewagą pytań zamkniętych, który zawierał cztery bloki tematyczne: nauczanie języka obcego, oferta nauczania języka obcego w szkole, udział w międzynarodowych projektach edukacyjnych i metryczka.

❖ Nauczyciele języków obcych pomorskich szkół ponadgimnazjalnych

W badaniu wykorzystano standaryzowany kwestionariusz wywiadu bezpośredniego z przewagą pytań zamkniętych, który zawierał cztery bloki tematyczne: nauczanie języka obcego, oferta nauczania języka obcego w szkole, udział w międzynarodowych projektach edukacyjnych i metryczka.

❖ Przedstawiciele instytucji publicznych

W badaniu wykorzystano standaryzowany kwestionariusz wywiadu bezpośredniego zawierający pytania dotyczące poziomu zatrudnienia obcokrajowców w województwie pomorskim w latach 2010-2014 w podziale na branże oraz pytanie o motywacje obcokrajowców do podejmowania zatrudnienia w regionie.

❖ Studenci zagraniczni odbywający naukę na pomorskich uczelniach wyższych

W badaniu wykorzystano standaryzowany kwestionariusz wywiadu w języku angielskim z przewagą pytań zamkniętych, który zawierał sześć bloków tematycznych: profil studenta zagranicznego, motywy wyboru regionu i uczelni goszczącej, ocena uczelni goszczącej, styl życia, ocena województwa pomorskiego i metryczka.

Dobór próby:

- ❖ Dyrektorzy pomorskich szkół ponadgimnazjalnych i nauczyciele języków obcych pomorskich szkół ponadgimnazjalnych

Próba do badania pomorskich szkół ponadgimnazjalnych została wylosowana z operatu SIO (Systemu Informacji Oświatowej). Zastosowano tutaj losowo-kwotowy dobór placówek, który uwzględniał strukturę populacji ze względu na powiat, typ gminy oraz typ szkoły. W każdej placówce zostały przeprowadzone trzy wywiady: jeden z przedstawicielem dyrekcji, dwa z nauczycielami języków obcych.

- ❖ Przedstawiciele instytucji publicznych

Dobór instytucji do badania przebiegał w sposób celowy – ich przedstawiciele zostali wybrani w konsultacji z Zamawiającym. Respondentów rekrutowano kontaktując się telefonicznie z danym podmiotem. Uczestnicy modułu ilościowego brali również udział w module jakościowym.

- ❖ Studenci zagraniczni odbywający naukę na pomorskich uczelniach wyższych

Przy realizacji badania studentów zagranicznych wykorzystano metodę doboru celowego, pierwszym krokiem był wybór czterech uczelni spośród największych i najstarszych pomorskich szkół wyższych. W trakcie realizacji tego podmodułu ilościowego, w celu pozyskania respondentów do badania, nawiązywano kontakt z przedstawicielami organizacji studenckich, m.in. ESN (Erasmus Student Network), kół naukowych oraz pracownikami administracji.

7.2.2. Metody jakościowe

IDI

Indywidualne wywiady pogłębione (od ang. Individual In-Depth Interview), polegają na rozmowie osoby prowadzącej wywiad z respondentem. Wywiad tego rodzaju charakteryzuje się niskim stopniem standaryzacji. Formę zadania pytania oraz kolejność ich zadawania lub poruszania zagadnień wyznacza tok wypowiedzi badanego lub ankieter. Lista dyspozycji stanowi raczej rodzaj przewodnika po wywiadzie, aniżeli sztywny scenariusz do skrupulatnej realizacji. Wywiad tego rodzaju jest elastyczny, etapowy i ewolucyjny – co stwarza możliwość wychwytywania nowych, niestandardowych, niszowych wątków, które zwykle wymykają się w badaniach prowadzonych w oparciu o metody standaryzowane.

Technika została zastosowana w badaniu absolwentów pomorskich uczelni wyższych, którzy kontynuowali swoją naukę na zagranicznych uczelniach oraz przedstawiciele pomorskich instytucji.

Narzędzia badawcze:

- ❖ Absolwenci pomorskich szkół ponadgimnazjalnych, którzy kontynuowali naukę na uczelniach zagranicznych

Wykorzystano tutaj scenariusz wywiadu pogłębionego IDI. Program wywiadu indywidualnego zawierał bloki tematyczne dotyczące głównych motywów podjęcia przez absolwentów pomorskich szkół nauki na zagranicznych uczelniach, dostrzeganych przez nich korzyści z tym związanych, problemów/barier utrudniających skorzystanie z oferty edukacyjnej jednostek zagranicznych.

- ❖ Przedstawiciele pomorskich instytucji

Scenariusz wywiadu pogłębionego IDI obejmował bloki tematyczne dotyczące skali zatrudnienia obcokrajowców w lokalnych przedsiębiorstwach, jak również głównych motywów zainteresowania pomorskim rynkiem pracy.

Dobór próby:

- ❖ Absolwenci pomorskich szkół ponadgimnazjalnych, którzy kontynuowali naukę na uczelniach zagranicznych

Przy badaniu jakościowym osób kontynuujących naukę za granicą zastosowano dobór celowy, metodą kuli śniegowej. Uczestników wywiadu rekrutowano telefonicznie.

- ❖ Przedstawiciele pomorskich instytucji

Dobór instytucji do badania przebiegał w sposób celowy – ich przedstawiciele zostali wybrani w konsultacji z Zamawiającym. Respondentów rekrutowano w trakcie rozmowy telefonicznej. Zarówno rekrutacja, jak i realizacja modułu jakościowego była połączona z realizacją modułu ilościowego.

TDI

Telefoniczny wywiad pogłębiony (od ang. Telephone Individual In-Depth Interview), posiadający bardzo zbliżoną specyfikę do Indywidualnego Wywiadu Pogłębionego. Podstawową różnicą jest forma kontaktu z respondentem – za pośrednictwem telefonu, a nie bezpośrednio, „twarzą w twarz”. Technika została zastosowana w badaniu przedstawiciele publicznych oraz prywatnych uczelni wyższych zlokalizowanych w regionie.

Narzędzia badawcze: Kwestionariusz, zastosowany w niemniejszym module, podzielony został na bloki tematyczne związane z następującymi zagadnieniami: sposoby realizacji na uczelniach postulatów umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego (odnośnie kadry naukowej, studentów), trudności z tym związanych, a także działań przyczyniających się do wzrostu poziomu umiędzynarodowienia szkolnictwa.

Dobór próby:

W trakcie badania TDI zastosowano dobór losowo-kwotowy uczelni, bazując na operacje wyższych szkół publicznych i niepublicznych zlokalizowanych w województwie pomorskim. Respondenci do wywiadów byli wybierani w sposób celowy, spośród pracowników posiadających wiedzę na temat realizowanej przez uczelnię polityki internacjonalizacji.

FGI

Zogniskowane wywiady grupowe (z ang. Focus Group Interview) to jedna z najpopularniejszych metod badań jakościowych. W wywiadzie grupowym biorą udział badani, którzy dyskutują na wskazywane przez moderatora tematy. Skupiają się na zagadnieniach, odkrywają nowe aspekty badanego zjawiska, komentują nawzajem swoje wypowiedzi. Grupa jest na tyle mała, aby każdy z uczestników mógł się swobodnie wypowiedzieć, ale na tyle duża, aby możliwe było przeprowadzenie – w razie potrzeby – warsztatów lub zbieranie opinii w podgrupach. Respondenci zapraszani na sesję fokusową tworzą grupę osób podobnych pod względem cech określonych z punktu widzenia problematyki badania. W badaniach przeprowadzonych tą metodą zwraca się uwagę na to, co respondenci mówią (różne poglądy), jak reagują na wypowiedzi pozostałych uczestników (emocje), jak zmieniają swoje stanowiska lub jak ich bronią. Metoda ta pozwala gromadzić duże zasoby danych w stosunkowo krótkim czasie. Pojedyncza sesja badawcza trwa od 1,5 do 3 godzin. Badania są realizowane w specjalnie przygotowanych pomieszczeniach, tzw. fokusowniach. Na wyposażenie fokusowni składa się duży, wygodny stół (przy którym siedzą dyskutanci), flipchart lub tablica, aparatura multimedialna oraz system rejestracji dźwięku, a w razie potrzeby również obrazu. Oprócz moderatora w badaniu bierze również udział asystent, którego zadaniem jest wykonywanie czynności pomocniczych pozwalających moderatorowi oraz uczestnikom skupić się na merytorycznym wymiarze sesji fokusowej. Technika została wykorzystana w badaniu nauczycieli języków obcych w pomorskich szkołach ponadgimnazjalnych.

Narzędzia badawcze:

Wykorzystany został scenariusz wywiadu fokusowego wsparty technikami projekcyjnymi i zaprojektowany w sposób umożliwiający uzyskanie następujących informacji:

- udział szkoły w różnych formach aktywności na rzecz umiędzynarodowienia (projekty międzynarodowe, kursy językowe, międzynarodowe wymiany uczniów, współpraca zagraniczna itp.) – dyskusja na temat możliwości i sposobów, w jaki szkoły realizują politykę umiędzynarodowienia i na ile są otwarte na zagraniczną współpracę;
- zaangażowanie uczniów i udział w proponowanych przez szkołę inicjatywach – na ile chętnie uczniowie podejmują inicjatywę i zgłaszają chęć udziału np. w konkursach międzynarodowych, olimpiadach językowych, wymianach międzyszkolnych, jak ich do tego zachęcić;

- opinie na temat zdolności językowych uczniów, osiąganych przez nich wyników nauczania i możliwości ich poprawy na podstawie doświadczeń respondentów, zdawalność egzaminu maturalnego;
- porównanie sposobów nauczania języków przez różnych przedstawicieli szkół ponadgimnazjalnych – jedna z determinant otwartości (umiędzynarodowienia) szkół;
- diagnoza problemów nauczycieli i szkół podczas realizowania polityki umiędzynarodowienia wraz z identyfikacją ich źródeł – badanie fokusowe pozwoli na zestawienie barier z punktu widzenia różnych podmiotów, pozwoli wskazać słabe i mocne strony edukacji w tym zakresie (konkurencyjność);
- burza mózgów mająca na celu wypracowanie optymalnych rozwiązań służących poprawie poziomu umiędzynarodowienia pomorskich szkół ponadgimnazjalnych, zestawu dobrych praktyk i rekomendacji dla władz samorządowych.

Dobór próby:

Respondentów do wywiadu grupowego wybrano w sposób celowy, spośród uczestniczących w komponencie ilościowym (PAPI), zgłaszających chęć kontynuacji badania w module jakościowym.

Studium przypadku

Studium przypadku (z ang. case study) ma na celu wnikliwą analizę zjawiska, osiąganą poprzez badanie wielu dostępnych danych i informacji – m.in. celów, działań czy motywów. W niniejszym przedsięwzięciu case study rozumiane jest jako triangulacja metod ilościowych i jakościowych, wynikających z połączenia danych pozyskiwanych innymi technikami od tych samych respondentów. Technikę studium przypadku wykorzystano do zbadania dwóch zjawisk: umiędzynarodowienia edukacji na poziomie ponadgimnazjalnym (analiza wyników PAPI, FGI i danych zastanych) oraz zjawiska imigracji zarobkowej w kontekście deficytów kadrowych pomorskiego rynku pracy (analiza wyników PAPI, IDI oraz danych zastanych). Efekty tej analizy zaprezentowano w głównej części raportu w podrozdziałach:

- ❖ 2.3 – Pomorski rynek pracy w kontekście migracji pracowników (case study nt. zjawiska imigracji zarobkowej w kontekście deficytów kadrowych pomorskiego rynku pracy);
- ❖ 3.1 – Szkolnictwo ponadgimnazjalne (case study nt. umiędzynarodowienia edukacji na poziomie ponadgimnazjalnym);
- ❖ 3.3 – Główne problemy pomorskich szkół ponadgimnazjalnych i wyższych w zakresie realizacji polityki internacjonalizacji (case study nt. umiędzynarodowienia edukacji na poziomie ponadgimnazjalnym).

7.2.3. Źródła informacji

W fazie konstruowania narzędzi badawczych oraz podczas tworzenia raportu końcowego korzystano z danych zastanych i publikacji związanych z tematyką przedsięwzięcia. Przy wyborze dodatkowych źródeł informacji kierowano się ich adekwatnością względem celów oraz możliwością uzyskania odpowiedzi na postawione pytania badawcze. W trakcie analizy **desk research** wykorzystano następujące opracowania:

1. Dane statystyczne Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej dot. zezwoleń na pracę cudzoziemców oraz oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi za lata 2010-2014, <https://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki> [dostęp 2015-06-10].
2. Janczak Krzysztof, Patelak Katarzyna, *Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych w 2013 roku*, Activ Group, Łódź 2014.
3. Maria Byszewska-Dawidek, Bożena Radkowska, *Turystyka Polska w 2012 roku: Układ regionalny*, Instytut Turystyki, Warszawa 2013.
4. Maria Byszewska-Dawidek, Bożena Radkowska, *Turystyka Polska w 2013 roku: Układ regionalny*, Instytut Turystyki, Warszawa 2014.
5. OKE, *Sprawozdanie z egzaminu maturalnego z języka angielskiego przeprowadzonego w województwie pomorskim w roku szkolnym 2013/2014*, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku, 2014.
6. OKE, *Sprawozdanie z egzaminu maturalnego z języka niemieckiego przeprowadzonego w województwie pomorskim w roku szkolnym 2013/2014*, Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku, 2014.
7. Statystyki programu Erasmus z lat 2010-2013: wyjazdy studentów na studia, wyjazdy nauczycieli akademickich w celu prowadzenia zajęć, <http://www.erasmus.org.pl/odnosniki-podstawowe/statystyki/> [dostęp 2015-06-02].
8. US, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie pomorskim w 2010 r.*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2011.
9. US, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie pomorskim w 2012 r.*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2014.
10. US, *Działalność gospodarcza podmiotów z udziałem kapitałem zagranicznym w województwie pomorskim w 2013 r.*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2015.
11. US, *Działalność gospodarcza podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w województwie pomorskim w 2011 r.*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2012.
12. US, *Edukacja i wychowanie w województwie pomorskim w roku szkolnym 2010/2011*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2011.
13. US, *Edukacja i wychowanie w województwie pomorskim w roku szkolnym 2011/2012*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2012.
14. US, *Edukacja i wychowanie w województwie pomorskim w roku szkolnym 2012/2013*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2013.

15. US, *Oświata i wychowanie w województwie pomorskim w roku szkolnym 2013/2014*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2014.
16. US, *Szkoły wyższe i ich finanse w województwie pomorskim w 2013 r.*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2014.
17. US, *Turystyka w województwie pomorskim w latach 2008-2012*, Urząd Statystyczny, Gdańsk 2014.
18. WUP w Gdańsku, *Statystyki i analizy rynku pracy*, http://www.wup.gdansk.pl/rynek_pracy/artykuly/monitoring-zawodow-deficytowych-i-nadwyzkowych.html [dostęp 2015-07-17]

7.3. Charakterystyka badanych grup

W trakcie realizacji przedsięwzięcia, badaniu poddawano różne grupy respondentów, wśród nich można wyróżnić następujące:

- ❖ mieszkańcy województwa pomorskiego – CATI (n=1001);

Tabela 22. Mieszkańcy województwa pomorskiego – struktura próby (n=1001).

		% kolumny	Liczebność nieważona
PŁEĆ	mężczyzna	47%	475
	kobieta	53%	526
WIEK	od 18 do 24 lat	10%	98
	od 25 do 29 lat	12%	121
	od 30 do 44 lat	39%	393
	od 45 do 59 lat	22%	224
	60 lat i więcej	17%	165
WIELKOŚĆ MIEJSCOWOŚCI ZAMIESZKANIA	wieś	33%	331
	miasto do 50 tys. mieszkańców	26%	256
	miasto od 50 do 200 tys. mieszkańców	9%	92
	miasto powyżej 200 tys. mieszkańców	32%	322
WYKSZTAŁCENIE	gimnazjalne i poniżej	4%	38
	zasadnicze zawodowe	13%	132
	średnie (policealne, średnie zawodowe, ogólnokształcące)	42%	422
	wyższe	41%	409
STAN CYWILNY	single	20%	197
	pozostający w stałym związku formalnym lub nieformalnym	68%	684
	rozwidzeni/w separacji/owdowiali	12%	116
	odmowa odpowiedzi	0%	4
SYTUACJA FINANSOWA	starcza mi na wszystkie wydatki, bez wyrzeczeń	25%	251
	starcza mi na co dzień, ale nie mogę sobie pozwolić na większe wydatki	49%	491
	muszę odmawiać sobie wielu rzeczy, aby starczyło na życie	19%	189
	nie starcza mi nawet na najpilniejsze potrzeby	5%	48
	trudno powiedzieć	1%	10

		% kolumny	Liczebność nieważona
	odmowa odpowiedzi	1%	12
SYTUACJA ZAWODOWA	mam stałą pracę/prowadzę działalność gospodarczą/działalność rolną	59%	590
	pracuję dorywczo	5%	55
	nie pracuję, ale aktywnie szukam pracy	4%	43
	nie pracuję i nie poszukuję pracy	5%	55
	uczę się/studiuję	6%	58
	pobieram emeryturę/rentę/inne świadczenie	17%	171
	inna sytuacja	1%	6
	(inne) nie pracuję, opiekuję się dzieckiem/dziećmi	2%	20
	odmowa odpowiedzi	0%	3
TURYSTA ZAGRANICZNY 2010-2014	nie	56%	559
	tak	44%	442

❖ pomorscy eksporterzy z sektorów produkcji oraz usług – CAPI (n=129);

Tabela 23. Pomorskie przedsiębiorstwa prowadzące działalność eksportową w latach 2010-2014 – struktura próby (n=129).

		% kolumny	Liczebność
LOKALIZACJA GŁÓWNEJ SIEDZIBY FIRMY	w Polsce, w woj. pomorskim	98%	127
	za granicą	2%	2
POWIAT, W KTÓRYM ZNAJDUJE SIĘ SIEDZIBA FIRMY	Gdańsk	19%	25
	Gdynia	30%	39
	Słupsk	9%	12
	Sopot	1%	1
	chojnicki	1%	1
	kartuski	3%	4
	kościerski	3%	4
	kwidzyński	2%	3
	nowodworski	1%	1
	gdański	9%	11
	pucki	3%	4
	słupski	9%	12
	sztumski	1%	1
	wejherowski	9%	11
WIELKOŚĆ FIRMY	od 2 do 9 pracowników	11%	14
	od 10 do 49 pracowników	29%	37
	od 50 do 249 pracowników	51%	66
	250 pracowników i więcej	9%	12
FORMA WŁASNOŚCI FIRMY	przedsiębiorstwo państwowe	2%	3
	przedsiębiorstwo prywatne	95%	122
	przedsiębiorstwo spółdzielcze	2%	3
	przedsiębiorstwo będące własnością pracowników	1%	1
UDZIAŁ KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO	do 9%	5%	7
	od 10% do 24%	9%	12
	od 25% do 50%	6%	8
	powyżej 50%	16%	20
	brak udziału kapitału zagranicznego	64%	82

		% kolumny	Liczebność
GŁÓWNY SEKTOR DZIAŁALNOŚCI FIRMY	produkcyjny	80%	103
	usługowy	20%	26
GŁÓWNA SPECJALIZACJA FIRMY	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	2%	2
	przetwórstwo przemysłowe	75%	98
	budownictwo	2%	3
	handel, naprawa pojazdów samochodowych i motocykli	3%	4
	transport i gospodarka magazynowa	12%	15
	informacja i komunikacja	1%	1
	działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	2%	3
	administrowanie i działalność wspierająca	1%	1
	inny	1%	1
	odmowa odpowiedzi	1%	1

- ❖ inwestorzy zagraniczni zlokalizowani w województwie pomorskim – CAPI (n=41);

Tabela 24. Inwestorzy zagraniczni zlokalizowani w województwie pomorskim – struktura próby (n=41).

		% kolumny	Liczebność
LOKALIZACJA GŁÓWNEJ SIEDZIBY FIRMY	w Polsce, w woj. pomorskim	95%	39
	za granicą	5%	2
POWIAT, W KTÓRYM ZNAJDUJE SIĘ SIEDZIBA FIRMY	Gdańsk	17%	7
	Gdynia	20%	8
	Słupsk	7%	3
	Sopot	2%	1
	kościerski	5%	2
	kwidzyński	5%	2
	gdański	12%	5
	pucki	7%	3
	słupski	15%	6
	wejherowski	10%	4
WIELKOŚĆ FIRMY	od 2 do 9 pracowników	7%	3
	od 10 do 49 pracowników	25%	10
	od 50 do 249 pracowników	56%	23
	250 pracowników i więcej	12%	5
FORMA WŁASNOŚCI FIRMY	przedsiębiorstwo prywatne	100%	41
DZIAŁALNOŚĆ EKSPORTOWA W LATACH 2010-2014	tak	98%	40
	nie	2%	1
UDZIAŁ KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO	od 10% do 24%	31%	13
	od 25% do 50%	20%	8
	powyżej 50%	49%	20
GŁÓWNY SEKTOR DZIAŁALNOŚCI FIRMY	produkcyjny	85%	35
	usługowy	15%	6
GŁÓWNA SPECJALIZACJA FIRMY	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	5%	2

	% kolumny	Liczebność
przetwórstwo przemysłowe	71%	29
handel, naprawa pojazdów samochodowych i motocykli	2%	1
transport i gospodarka magazynowa	15%	6
informacja i komunikacja	2%	1
działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	5%	2

- ❖ mieszkańcy województwa pomorskiego emigrujący w latach 2010-2014 w celach zarobkowych – CAPI (n=100);

Tabela 25. Mieszkańcy województwa pomorskiego emigrujący w latach 2010-2014 w celach zarobkowych – struktura próby (n=100).

	% kolumny	Liczebność nieważona	
PŁEĆ	mężczyzna	50%	50
	kobieta	50%	50
WIEK	do 29 lat	29%	29
	30-35 lat	25%	25
	36-45 lat	26%	26
	46 lat i więcej	20%	20
WIELKOŚĆ MIEJSCOWOŚCI ZAMIESZKANIA	wieś	18%	18
	miasto do 50 tys. mieszkańców	30%	30
	miasto od 50 do 200 tys. mieszkańców	24%	24
	miasto powyżej 200 tys. mieszkańców	28%	28
WYKSZTAŁCENIE	gimnazjalne i poniżej	5%	5
	zasadnicze zawodowe	27%	27
	średnie (policealne, średnie zawodowe, ogólnokształcące)	49%	49
	wyższe	19%	19
STAN CYWILNY	panna/kawaler	45%	45
	żonaty/zamężna	40%	40
	pozostający(a) w stałym związku nieformalnym/partnerskim	8%	8
	rozwódziona(a)/w separacji	7%	7
SYTUACJA FINANSOWA	starcza na co dzień ale bez większych wydatków/starcza na wszystkie wydatki	74%	74
	muszę odmawiać sobie wielu rzeczy, aby starczyło na życie	16%	16
	nie starcza mi nawet na najpilniejsze potrzeby	9%	9
	trudno powiedzieć	1%	1
SYTUACJA ZAWODOWA	aktywni zawodowo	74%	74
	nieaktywni zawodowo	26%	26
LICZBA WYJAZDÓW ZAGRANICZNYCH	1	46%	46
	2-3	23%	23
	4 i więcej	29%	29
	trudno powiedzieć	2%	2

- ❖ nauczyciele języków obcych uczący w pomorskich szkołach ponadgimnazjalnych – PAPI (n=132);

Tabela 26. Nauczyciele języków obcych ze szkół ponadgimnazjalnych zlokalizowanych na terenie województwa pomorskiego – struktura próby (n=132).

		% kolumny	Liczebność
PŁEĆ	mężczyzna	14%	19
	kobieta	86%	113
WIEK	24-34 lata	21%	28
	35-44 lat	50%	65
	45 lat i więcej	29%	39
GŁÓWNY NAUCZANY JĘZYK OBCY	język angielski	63%	83
	język niemiecki	33%	44
	język rosyjski	3%	4
	język francuski	1%	1
POZIOM AWANSU ZAWODOWEGO	stażysta	0%	0
	kontraktowy	18%	24
	mianowany	25%	33
	dyplomowany	56%	73
	nie posiadam	1%	1
TYP MIEJSCOWOŚCI	wieś	5%	6
	miasto	95%	126
WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA	tak	57%	75
	nie	43%	57

- ❖ dyrektorzy pomorskich szkół ponadgimnazjalnych – PAPI (n=66);

Tabela 27. Dyrektorzy szkół ponadgimnazjalnych zlokalizowanych na terenie województwa pomorskiego – struktura próby (n=66).

		% kolumny	Liczebność
TYP SZKOŁY	liceum ogólnokształcące	40%	26
	technikum	32%	21
	zasadnicza szkoła zawodowa	28%	18
WIELKOŚĆ MIEJSCOWOŚCI	wieś	5%	3
	miasto do 50 tys. mieszkańców	54%	36
	miasto 50-200 tys. mieszkańców	15%	10
	miasto powyżej 200 tys. mieszkańców	26%	17
WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA	tak	56%	37
	nie	44%	29

- ❖ przedstawiciele pomorskich instytucji – IDI oraz PAPI (n=3) – przedstawiciel Oddziału ds. Cudzoziemców Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego, pracownik Wojewódzkiego Urzędu Pracy oraz przedstawiciel Centrum Wsparcia Imigrantek i Imigrantów;
- ❖ nauczyciele języków obcych w pomorskich szkołach ponadgimnazjalnych wyłonieni spośród osób biorących udział w badaniu ilościowym – uczestnicy FGI (n=5);

Do wywiadu grupowego zaproszono pięć nauczycielek języków obcych – trzy języka angielskiego, jedną niemieckiego i jedną francuskiego. Były to nauczycielki z długim stażem pracy od czternastu do trzydziestu lat. Respondentki reprezentowały różne typy szkół – dwie prowadziły zajęcia w zespole szkół zawodowych, dwie w technikum, oraz dwie w liceum (w tym jedna z nich również w technikum).

- ❖ studenci zagraniczni odbywający naukę na pomorskich uczelniach – ankieta audytoryjna (n=53);

Tabela 28. Studenci zagraniczni odbywający naukę na pomorskich uczelniach – struktura próby (n=53).

		% kolumny	Liczebność nieważona
PŁEĆ	mężczyzna	70%	37
	kobieta	30%	16
WIEK	20 lat lub mniej	31%	16
	21-24 lata	40%	21
	25 lat i więcej	29%	15
KRAJ ZAMIESZKANIA	Szwecja	21%	11
	Indie	15%	8
	Rosja	13%	7
	Ukraina	13%	7
	Chiny	6%	3
	Hiszpania	6%	3
	Holandia	2%	1
	Niemcy	2%	1
	Norwegia	2%	1
	Portugalia	2%	1
	Włochy	2%	1
	inny kraj	15%	8
KATEGORIA UCZELNI MACIERZYSZEJ	Uniwersytet	53%	28
	Politechnika	6%	3
	Wyższa szkoła ekonomiczna	6%	3
	Uniwersytet medyczny	28%	15
	Wyższa szkoła morska	6%	3
	inna uczelnia	1%	1
STOPIEŃ STUDIÓW	I stopień – licencjackie	41%	22
	II stopień – magisterskie	6%	3
	Jednolite magisterskie	53%	28
PRZECIĘTNE, MIESIĘCZNE WYDATKI PODCZAS STUDIOWANIA W WOJ.POMORSKIM	do 1200 PLN	23%	12
	1201-1500 PLN	23%	12
	1501-2000 PLN	26%	14
	2001 PLN i więcej	28%	15
UCZELNIA	Uniwersytet Gdański	32%	17
	Politechnika Gdańska	28%	15
	Gdański Uniwersytet Medyczny	30%	16
	Akademia Morska w Gdyni	10%	5

- ❖ absolwenci pomorskich szkół ponadgimnazjalnych, którzy kontynuowali naukę na uczelniach zagranicznych – IDI (n=5).

W indywidualnych wywiadach pogłębionych brało udział pięciu uczestników programów wymiany studenckiej– trzy studentki i dwóch studentów. Podejmowali oni naukę w takich krajach, jak: Stany Zjednoczone, Francja, Szwecja, Niemcy, Łotwa, Portugalia. Dwie studentki były na wymianie dwukrotnie.

- ❖ przedstawiciele branży turystycznej z terenu województwa pomorskiego – CAWI (n=12) – przedstawiciele organizacji turystycznych, touroperatorzy, zarządcy atrakcji, branża hotelarsko-gastronomiczna;
- ❖ przedstawiciele publicznych oraz prywatnych uczelni wyższych zlokalizowanych w regionie – TDI (n=10):
 - Akademia Morska w Gdyni
 - Akademia Pomorska w Słupsku
 - Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku
 - Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna
 - Gdański Uniwersytet Medyczny
 - Politechnika Gdańska
 - Powszechna Wyższa Szkoła Humanistyczna „Pomerania” w Chojnicach
 - Uniwersytet Gdański
 - Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu im. Eugeniusza Kwiatkowskiego w Gdyni
 - Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku

Tabela 29. Przedstawiciele pomorskich uczelni wyższych – struktura próby (n=10).

		Liczebność
RODZAJ UCZELNI	publiczna	6
	niepubliczna	4
LOKALIZACJA	Trójmiasto	8
	pozostałe	2
PŁEĆ RESPONDENTA	kobieta	8
	mężczyzna	2
WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA	tak	9
	nie	1

